

Eötvös Loránd Tudományegyetem
Bölcsészettudományi Kar

DOKTORI DISSZERTÁCIÓ

TÓTH GABRIELLA

SZÓÖSSZETÉTEL A MAI OLASZ NYELVBEN. TENDENCIÁK A NEOLOGIZMUSOK KÖRÉBEN

Nyelvtudományi Doktori Iskola,

Vezetője: Dr. Bańcerowski Janusz DSc., tanszékvezető egyetemi tanár

Romanisztikai Program

Vezetője: Dr. Giampaolo Salvi DSc., egyetemi tanár

A bíráló bizottság tagjai

A bizottság elnöke:	Dr. Giampaolo Salvi DSc., egyetemi tanár
Hivatalosan felkért bírálók:	Dr. Ladányi Mária DSc., habilitált egyetemi docens Dr. Tóth László PhD, egyetemi docens
A bizottság titkára:	Dr. Fábíán Zsuzsanna CSc., habilitált egyetemi docens
A bizottság további tagjai:	Dr. Kiss Sándor CSc., egyetemi docens
Póttagok:	Dr. Domokos György PhD., habilitált egyetemi docens Dr. Szilágyi Imre PhD., egyetemi adjunktus

Témavezető: Dr. Vig István PhD., habilitált egyetemi docens

Budapest, 2010

Alkalmazott rövidítések	5
BEVEZETŐ	7
I. A SZÓALKOTÁS ELMÉLETI KÉRDÉSEI	11
1.1. A szóalkotás morfológiában elfoglalt helye.....	11
1.2. A szóalkotás célja.....	14
1.3. A szóösszetételi szabályok	15
1.3.1. Az olasz szóalkotási szabályok bemenete	16
1.4. A szóalkotási módok	17
1.4.1. A deriváció: szuffixáció és prefixáció.....	17
1.4.2. A szóösszetétel	18
1.4.2.1. Szavak, lexikai egységek elemzése	19
1.4.2.2. A fej fogalma.....	22
1.4.2.3. Endocentrikus összetételek	26
1.4.2.4. Exocentrikus összetételek.....	27
1.4.2.5. A konstituensek sorrendje.....	29
1.4.2.6. Szoros és nem szoros összetételek.....	30
1.4.2.7. Az allogén összetételek.....	32
1.4.2.7.1. A neoklasszikus összetételek.....	33
1.4.2.7.2. A hibrid összetételek.....	39
1.4.2.8. A szóösszetételek osztályozása.....	39
1.4.2.8.1. Az endogén összetételek osztályozása	40
1.4.2.8.2. A neoklasszikus összetételek és a felszavak osztályozása.....	53
1.4.2.8.3. A hibrid összetételek osztályozása.....	60
1.4.2.8.4. Javaslat az összetételi osztályozásokra.....	61
1.5. A szóösszetétel és más, morfológiailag komplex alakok kérdései.....	62
1.5.1. A szóösszetétel és a szóképzés (prefixáció) közti határ problémája	63
1.5.2. Szóösszetételek vs szintagmák	68
1.5.3. Szóösszetételek vs többszavas jelentéstani egységek.....	72
1.5.4. A juxtapozitumok.....	75
1.6. Fonológiai változások a szóösszetételekben	78
1.7. Ritkább szóalkotási típusok.....	79
II. AZ INNOVÁCIÓ SZEREPE A SZÓALKOTÁSBAN.....	80
2.1. A szókincs bővítésének lehetőségei: a neologizmusok.....	80
2.2. Neologizmus – okkaszionalizmus – hapax.....	82

2.3. A neologizmusok típusai és osztályozása	84
2.4. Termékenység és gyakoriság	86
2.5. A neologizmusok elsődleges forrása: a tömegkommunikációs eszközök.....	89
III. SZÓÖSSZETÉTELI MINTÁZATOK A NEOLOGIZMUSOK ESETÉBEN	93
3.1.1. A korpusz	93
3.1.2. Az elemzés módszere	93
3.1.3. Az összetételei minták osztályozása	96
3.2. Az endogén (öshonos) összetételek.....	97
3.2.1. Az N + N összetételek	98
3.2.1.1. Jelzői N + N összetételek.....	99
3.2.1.2. Alárendelő N + N összetételek.....	107
3.2.2. V + N összetételek.....	112
3.2.3. N + A összetételek.....	124
3.2.4. P + N összetételek	129
3.2.5. A + N összetételek.....	131
3.2.6. A + A összetételek.....	133
3.2.7. Mellérendelő N + N összetételek	135
3.2.8. Egyéb, nem produktív összetételek.....	137
3.3. Az allogén összetételek	139
3.3.1. A neoklasszikus összetételek elemzése.....	139
3.3.1.1. A neoklasszikus összetételek típusai.....	141
3.3.1.1.1. A Fsz + Sz szerkezetek.....	141
3.3.1.1.2. A Sz + FSz szerkezetek.....	144
3.3.1.1.3. A Fsz + Fsz szerkezetek.....	147
3.3.1.2. A szófaj	147
3.3.1.3. Az elemek sorrendje.....	148
3.3.1.4. A stílusjegy.....	149
3.3.1.5. A megjelenési év	149
3.3.1.6. A szemantikai mező	150
3.3.1.7. Az egyes főszavak elemzése	151
3.3.2. A hibrid összetételek elemzése	176
3.3.2.1. Tipológia.....	178
3.3.2.2. Jelzői N + N összetételek.....	179
3.3.2.3. Alárendelő N + N összetételek.....	184

3.3.2.4. N + A összetételek	185
3.3.2.5. A + N összetételek	186
3.3.2.6. V + N összetételek	186
3.3.2.7. P + N összetételek	186
3.3.2.8. A + A összetételek	187
3.3.2.9. Mellérendelő N + N összetételek	187
3.3.2.10. A + Avv összetételek	187
3.4. A korpuszban szereplő szóösszetételek jellemzőinek összefoglalása	187
3.4.1. A kimenet tipológiája	187
3.4.2. Az összetételek szófaja	194
3.4.3. Az elemek sorrendje	196
3.4.4. A szemantikai mezők	197
3.4.5. Az írásmód	198
3.4.6. A stílusjegy	200
3.4.7. A megjelenés éve	201
IV. ÖSSZEGZÉS	203
FORRÁSOK	206
FELHASZNÁLT SZAKIRODALOM	206
FÜGGELÉK	220

Alkalmazott rövidítések

A	melléknév
ang	angol
Avv	határozószó
bef mn ign	befejezett melléknévi igenév
fn	főnév
fr	francia
FSz	félszó
gör	görög
h	hímnem
inf	infinitívusz
inv	invariábilis
iron	ironikus
kor	koreai
lat	latin
lit	szó szerint
mn	melléknév
N	főnév
n	nőnem
Num	számnév
ol	olasz
P	prepozíció
pej	pejoratív
Sz (Sz1, Sz2)	(1., 2. pozícióban álló) szó
SzSz	Szóalkotási Szabályok
tn i	intranszítív ige
ts i	transzítív ige
tréf	tréfás
újjör	újjörög
V	ige
vh i	visszaható ige
vs	versus

XYZ

nagy lexikai kategóriák

→

következik

>

ered

*

hipotetikus alak

+

morfémahatár

#

szóhatár

La lingua è simile a un ghiacciaio. Si muove tutti i giorni.

(Giacomo Devoto)

BEVEZETŐ

Dolgozatom a szókincs bővülésének egyik lehetséges szóalkotási módjával, a szóösszetétellel foglalkozik, és a mai olasz nyelv szóösszetételi tendenciáit az elmúlt évtized neologizmusai tükrében vázolja fel.

Választásom azért esett a neologizmusokra, mivel azon túl, hogy hűen tükrözik a nyelvi innováció, a kreativitás, a fantázia, valamint a társadalmi, politikai és kulturális változások szókincsre gyakorolt hatását, hatékonyan adnak számot az adott időszakban zajló nyelvi folyamatokról és tendenciákról.

A választott téma időszerűségét egyrészt a folyamatosan változó világunk adta új fogalmak, tárgyak megnevezési kényszere, másrészt az egyre inkább a morfológiai kutatások központjába kerülő szóösszetételi módozatok vizsgálatai adják. A szóalkotással foglalkozó munkák eddig nem fektettek kellő hangsúlyt az olasz szóösszetételek kutatására, és elsősorban az olasz nyelvre hagyományosan jellemző szóképzést vizsgálták. A kezdeti leírásokat (TOLLEMACHE 1945) követő munkák azonban, felfigyeltek erre a „hiányra”, így ma már egyre több elméleti és gyakorlati munka születik a szóösszetételek témájában. 2004-ben Grossmann–Rainer (2004) szerkesztésében megszületett az olasz szóalkotás minden aspektusát feldolgozó kézikönyv, amely kimerítően foglalkozik az olasz szóösszetételekkel. Bolognában, 2005-ben elindult a *Morbo* elnevezésű projekt¹, amelynek célja Matthew S. Dryer által 1992-ben javasolt hat makroterületet lefedő összesen harminc nyelv több mint 100.000 összetételét tartalmazó adatbázis létrehozása.² A szóösszetételi kutatások területén megemlítenéd még a *Morbo* projekt CompoNet elnevezésű nemzetközi kutatóprogramja is, amely célja a szóösszetételek vizsgálata.³ Az olasz neologizmusok regisztrálásával és osztályozásával jelenleg számos fórum foglalkozik. Az 1998-ban létrejött Olasz Neologizmusfigyelő Intézet (ONLI) kutatóprogramján kívül, az újlatin nyelvterületen a

---

¹ A Morphology at Bologna Research Group a Bolognai Tudományegyetem Idegennyelvi Intézetében működik (<http://morbo.lingue.unibo.it>). Az utóbbi évek olasz morfológiai kutatásaiban újra fellendült a Greenbergre (1966) visszanyúló nyelvi univerzálék iránti érdeklődés.

² A hat makroterület az alábbi: Afrika, Eurázsia, Délkelet-Ázsia és Óceánia, Ausztrália és Új Guinea, Észak-Amerika, valamint Dél-Amerika. Az adatbázisban a magyar nyelv is szerepel.

³ A CompoNet széles korpuszokon, különböző morfofonológiai, morfolexikális, szintaktikai és szemantikai szinteken végzett elemzés alapján kvantitatívan írja le az egyes nyelvi jelenségeket.

galego és a spanyol neologizmusok internetes adatbázisát érdemes kiemelni⁴, ahol az új szavak osztályozásán túl, a szókincsbe újonnan bekerült szavak és kifejezések elemzését is végzik.⁵

Az értekezés nagyobb hangsúlyt kíván fektetni a magyarországi italianisztikai kutatásokban a szóalkotási folyamatok vizsgálatán belül a szóösszetéti módokra, valamint a neologizmusok tanulmányozására. Munkám Benedek Nándor 1981-es kandidátusi disszertációjában végzett olasz és magyar kontrasztív szóalkotási módok – ezen belül az összetéti tendenciák – továbbgondolásának is tekinthető. Az olasz összetett neologizmusokat átfogóan vizsgáló munka eddig még nem született, annak ellenére, hogy a nem szótározott új szavak kiváltképp alkalmasak a termékeny összetéti mintázatok vizsgálatára, mivel általuk könnyen tetten érhetők a változások jelei.

Dolgozatomban annak ellenére, hogy leginkább Sergio Scalise által az olasz nyelvre kidolgozott lexikális morfológia eredményeire, valamint a természetes morfológia elméletére hagyatkozom, nem kívánok egyetlen egy elméleti keret mellett sem kiállni. Azokat az eredményeket használok fel, amelyek az egyes problémák megoldása szempontjából a legmegnyugtatóbb és legelfogadhatóbb választ adják.

A dolgozat első fejezete olyan alapvető elméleti kérdésekkel foglalkozik, mint az összetétel fogalma, az összetéti szabályok és azok bemenete, a szóösszetétel feje, az endocentrikus és az exocentrikus összetételek, az összetéti elemek sorrendje, a szoros és nem szoros összetételek, az endogén és az allogén (neoklasszikus, valamint hibrid) összetételek jellegzetességei. Az endogén és allogén szóösszetételek osztályozásánál, miután áttekintettem és összefoglaltam az olasz morfológiai szakirodalom eddigi főbb osztályozó szempontjait, ismertetem és megindokolom az elemzésben általam követett új csoportosítást. Az értekezés első fejezetének végén olyan elméleti problémákról is szót ejtek, mint a szóösszetétel elhatárolása egyrészt a szóképzéstől, másrészt a szintagmáktól és a többszavas jelentéstani egységektől ismertetve az erre szolgáló teszteket, valamint érintőlegesen ismertetem az olasz szóösszetételekre jellemző fonológiai változásokat és a ritkább szóalkotási módokat.

---

⁴ A Pompeu Fabra Egyetem Alkalmazott Nyelvészeti Intézetében Dr. M. Teresa Cabré által vezetett „El Observatori de Neologia” csoport katalán és kasztíliai neologizmusokat gyűjti és dolgozza fel (<http://www.iula.upf.edu/obneo/obpreses.htm> hozzáférés 2010. június 5.).

⁵ A magyar nyelv területén hasonló kezdeményezést nem, csupán neologizmus repertoárokat tudunk megemlíteni: Kiss Gábor–Pusztai Ferenc (1999): *Új szavak, új jelentések 1997-ből*. Budapest: Tinta Kiadó. neologizmus repertoárját, Balázs Géza (2005): *Új szavak, kifejezések (1998-2005)*, Minya Károly (2007): *Új szavak I*. Budapest: Tinta Kiadó., valamint Balázs Géza–Buvári Márta–Dede Éva (szerk.) (2010): *Új szavak, kifejezések: Nem szótározott szavak tárháza*. In: *Jelentés a magyar nyelvről 2006-2010*. Budapest: Inter-Magyar Szemiotikai Társaság legfrissebb neologizmus-gyűjteményét.

A második fejezetben ismertetem a neologizmus fogalmát és megvizsgálom az olasz szakirodalom által az új szavak elnevezésére használt terminusokat. Bemutatom a neologizmusok típusait (denominatív és stilisztikai) és javaslatot teszek az olasz neologizmusok csoportosítására. Érintőlegesen foglalkozom a termékenység fogalmával, valamint szót ejtek a sajtónyelvről, mint a neologizmusok elsődleges forrásáról.

A dolgozat központi része a harmadik fejezet, amelyben a 2.166 olasz összetett neologizmusból álló korpuszon, több szempont alapján végzett kvantitatív és kvalitatív vizsgálat eredményeit ismertetem. A korpuszt Adamo–Della Valle szerkesztésében 2003-ban megjelent neologizmus szótár összetételei alkotják. Bár dolgozatom írása közben több más neologizmus-repertoár is megjelent – ezek között a legújabb a Treccani sorozatba tartozó, 2008-ban napvilágot látott neologizmus gyűjtemény –, a vizsgálat ekkorra oly előrehaladott fázisban volt, hogy a legújabb olasz szóösszetételeket nem lehetett már beilleszteni a korpuszba. Azonban, hogy a legújabb jelenségekről is teljes képet tudjak nyújtani, az egyes összetételei mintázatok adatainak elemzése végén utalok a legfrissebb példákra is. Az általam végzett elemzés célja a mai olasz szóösszetételei tendenciák felvázolása. A vizsgálat során az alábbi kérdésekre keresem a választ:

- az alárendelő N + N minta-e a leggyakoribb összetételei típus? Milyen tipológiai skála állítható fel az új olasz összetett szavak esetében?

- a neoklasszikus összetétel valóban a modern olasz nyelv egyik leginkább alkalmazott szóalkotási módja, valamint a neoklasszikus összetételek a műszaki-tudományos nyelvre korlátozódnak-e?

- milyen mértékű az idegen szavak használata az olasz összetételekben?
- az újonnan született szóösszetételek elsősorban főneveket alkotnak-e?
- az összetételei elemek újlatinnal ellentétes sorrendje milyen mértékben jelenik meg az új összetételekben?

- jelölt-e az új szóösszetételek stílusjegye?
- mit mutat a szóösszetételek írásmódja? illetve
- levonható-e valamiféle következtetés az összetételei minták használatáról a megjelenési év alapján?

A korpusz elemeit két nagy csoportra osztottam: az olasz szókincs nem idegen (natív vagy endogén), valamint az idegen (nem natív, vagyis allogén) elemeit felhasználó összetételekre. Ez utóbbi csoportot további két alcsoportra osztottam fel, a főként, de nem

kizárólag klasszikus nyelvekből származó kötött összetéti elemeket tartalmazó, ún. neoklasszikus, és az egyéb idegen nyelvekből kölcsönzött szabad elemekkel történő ún. hibrid összetételekre. Az összetéti elemek rétegjegy alapján történő felosztását az indokolja, hogy az allogén összetételeken belül a neoklasszikus összetételek eltérő jellegzetességgel, használati körrel és termékenységgel bírnak.

Először a kizárólag olasz szóösszetéti elemeket felhasználó mintákat vizsgálom, emellett a teljességre törekedve, röviden bemutatom a korpuszban szereplő, de nem termékeny szóösszetéti mintákat is. Az egyes összetéti mintáknál az összetétel típusát, szófaját, az összetéti elemek sorrendjét, stílusjegyét, a megjelenési évet és a szemantikai mezőt elemzem. A nem olasz elemeket tartalmazó allogén összetételek esetében először a neoklasszikus összetételeket, valamint a korpuszban előforduló egyes félszavakat mutatom be, ezután a hibrid összetételeket vizsgálom. Dolgozatom legvégén a vizsgálat eredményeit összegezve választ adok az értekezés hipotéziseire és levonom a mai olasz szóösszetéti tendenciákra vonatkozó következtetéseket.

A dolgozathoz függelék formájában az értekezés szerves részét képező olasz összetett szavak listája tartozik magyar megfelelőikkel. Amennyiben a magyar nyelvben nem létező fogalomról van szó, körülírással adom meg a megközelítő jelentést. Munkám nem titkolt szándéka egy olyan olasz-magyar neologizmus szólista összeállítása, amely a későbbiekben az olasz-magyar kézi szótár kiegészítő függelékévé válhatna, lévén, hogy az olasz nyelvet magas szinten művelők (szakfordítók, tolmácsok és nyelvatanárok) számára elengedhetetlen fontosságú az olasz neologizmusok jelentésének pontos ismerete. A dolgozat legvégén található szólista így nem tekinthető lexikográfiai munkának, csupán egy nagyobb lélegzetvételű munkához való kezdeti hozzájárulásnak.

Végül szeretnék köszönetet mondani témavezetőmnek, Vig Istvánnak lankadatlan biztatásáért, hasznos tanácsaiért és javaslataiért.

I. A SZÓALKOTÁS ELMÉLETI KÉRDÉSEI

1.1. A szóalkotás morfológiában elfoglalt helye

Annak ellenére, hogy a morfológiának nincs egységesen elfogadott elmélete (vö. KIEFER 2000: 20), számos teória különböztethető meg, amely a '70 évektől kezdődően látott napvilágot. Két uralkodó felfogásról beszélhetünk aszerint, hogy a morfológiát a grammatika önálló komponensének tekintjük-e vagy sem. Míg a morfológia az 1800-as években, majd később mind az európai, mind az amerikai strukturalizmusban központi szerepet töltött be, addig a korai generatív-transzformációs grammatika szintaxis központú megközelítése (vö. CHOMSKY 1965)⁶ nem kedvezett a morfológiának. A korai generatív elmélet a morfológiát nem önálló modulnak, hanem a grammatika alkomponensének tekinti, így csak morfoszintaxisról vagy morfofonológiáról beszél. Az utóbbi években azonban a morfológia újból a nyelvészeti kutatások középpontjába került, és egyes elméletek szerint a grammatika önálló moduljaként működik. Ezt a változást Morris Halle 1973-ban született cikke váltotta ki, amely az Aronoff által tökéletesített elméleti morfológia első lexikalista elméleti munkájának is tekinthető (vö. SCALISE 1990: 11, 37).⁷

Több ok miatt vélekedtek úgy, hogy Chomsky 1957-ös *Syntactic Structures* című munkájában javasolt standard elméleti keret nem képes megfelelően számot adni egyes morfológiai jelenségekről. A standard elméleti keretben, a lexikonban csak az egyszerű szavak kaptak helyet, a képzett alakok és az összetételek nem: ezek transzformációk segítségével nyerhetők egy mögöttes mondatból (vö. SCALISE 1990: 31).

Chomsky 1970-ben megjelent *Remarks on Nominalization* cikkében arra a következtetésre jut, hogy a képzett névszókát nem lehet transzformáció segítségével létrehozni egy mögöttes igéből, így ebben az esetben helyesebb a lexikai megközelítés, azaz, ha ezeket a lexikonon belül, morfológiai szabályok hozzák létre. Chomsky cikke fontos következményekkel járt a lexikális morfológia fejlődésére és elméleti teret engedett az önálló morfológiai komponens fogalmának. A generatív-transzformációs megközelítés azonban nem szólt más, akár lexikális szabály által kifejezett szabályosságról, és nem tudott számot adni az összetételek frazális eredete által megkövetelt lexikális egységek törléséről sem.

Később az is világossá vált, hogy a transzformáció nem alkalmazható minden szóösszetétel magyarázatára, mivel számos esetben az összetételi tagok közti szintaktikai viszony nem mindig egyértelmű és nem minden esetben lehet előre jelezni a mögöttes

⁶ CHOMSKY, Noam (1965): *Aspects of the Theory of Syntax*. Cambridge: MIT Press.

⁷ HALLE, Morris (1973): Prolegomena to a Theory of Word Formation. In: *Linguistic Inquiry*. 4. 3–16.

mondatban szereplő ígét sem (vö. KIEFER 2000: 27). A transzformáció az exocentrikus összetételekre és az idioszinkratikus jelentésekre sem adott választ. Ez utóbbiak lexikonba való utalásával ezek a nehézségek megoldhatóvá váltak (vö. SCALISE 1990: 34). Ezzel a lépéssel a lexikon központi szerephez jutott, és világossá vált, hogy a szóalkotást kizárólag transzformációk segítségével nem lehet megfelelő módon elemezni.

Halle (1973) először fogalmazta meg az önálló morfológia komponens létét a lexikalista elméleti keretben. Munkájában a legfontosabb újítás a szóalkotási szabályok (SzSz)⁸ és a nem grammatikus alakokat kizáró szűrő bevezetése volt. Halle kétféle típusú SzSz-t különböztet meg: a szavakra, illetve a gyökökre (*stem*) alkalmazott szabályokat.⁹ A SzSz-ok egy nyelv összes jól formált szavát képesek generálni, míg a szűrő kizárja a nem jól formált alakokat, ezáltal számos idioszinkratikus (szemantikai, fonológiai és lexikális) kivétel magyarázhatóvá válik. Elméletében a szóalkotás teljes egészében a lexikai komponensben, a már említett SzSz-ok segítségével zajlik (vö. SCALISE 1990: 37–48). Halle mindemellett hangsúlyozza, hogy a SzSz-ok nem csak új szavakat hoznak létre, hanem a már meglévők elemzésére is szolgálnak. Cikke fontos előrelépést jelentett a morfológiai elmélet fejlődésében, mivel ő fogalmazta meg legelőször, hogy létezik egy egységes hely, a lexikon, ahol a morfológiai jelenségek, valamint a specifikus szabályok számot tudnak adni a szóalkotásról, valamint ő alkalmazta először a „lehetséges, de nem létező” szerkezet fogalmát is (vö. SCALISE 1990: 57). Halle javaslata mindazonáltal számos problémát vet fel, többek között azt, hogy az általa javasolt SzSz-ok túlgenerálnak és sok agrammatikus alakot is megengednek.

Halle cikke után Aronoff (1976) monográfiája következett, amely a generatív morfológia első szisztematikus munkájának tekinthető (vö. SCALISE 1990: 63). Aronoff, Halle-val ellentétben, szó alapú morfológiai megközelítést javasolt. Pontosította a morfológiailag komplex alakokat létrehozó SzSz-okat, amelyek a szintaktikai szabályokkal ellentétben nem kötelezők. Bevezette a SzSz-ok kimenetét korlátozó fonológiai szabályok fogalmát is. Aronoff a [± latin] jegyre hivatkozva újra alkalmazta a már Bloomfield (1933) óta létező „natív és tudós”, azaz natív és nem natív elemek közti különbségtételt (ARONOFF 1976: 13).¹⁰ A morfológia feladata már nem csupán a szófajok azonosítása volt (l. a Word and Paradigm típusú morfológiai modellt), hanem a szóalkotás vizsgálata is.

---

⁸ Thornton a szó-fogalom kétértelmősége miatt szóalkotási szabályok (*Regole di Formazione delle Parole* (RFP), *Word Formation Rules* (WFR)) helyett lexéma-alkotási szabályokról (*regole di formazione di lessemi*) szól (vö. THORNTON 2005: 98, 15. lábjegyzet).

⁹ Aronoffal (1976) ellentétben, aki abból kiindulva, hogy a morféma-alapú megközelítés nem mindegyik nyelv esetében alkalmazható, szó-alapú megközelítést javasol.

¹⁰ A szóalkotásban a rétegyjegy (*stratal features*) alapján történő megkülönböztetést Saciuk (1969) is követte (vö. SCALISE 1990: 82).

A '80-as évek első felében született új elméleti keret, a lexikális morfológia szétválasztotta a szintaxist a morfológiától, amelynek működését új módon közelítette meg. A morfológiai komponens két önálló alkomponensből, a lexikonból és a szóalkotási szabályokból áll. Scalise (1984, 1990) bírálva Halle morféma-alapú modelljét, a szavakat a lexikonba, az affixumokat, pedig a morfológiai alkomponensbe helyezi, élesen elkülönítve a szóképzést a szóösszetételtől, lévén, hogy két különböző szabályról van szó, és mivel nem ért egyet azzal a nézettel, amely szerint a morfológiailag komplex szavakat szintagmatikai szabályok alkotják (vö. IACOBINI 1992: 106). A lexikális morfológia volt tehát az az elméleti keret, amely újból visszaadta a morfológiának a generatív grammatika által megtagadott önállóságát (vö. ARONOFF 1976).¹¹

A lexikális morfológiát követő Scalise felfogása szerint a morfológia egy nagyobb komponens, a lexikai komponens része, amely lexikonból (szótárból) és morfológiai szabályok összességéből áll (SCALISE 1994: 19). Scalise modelljében interakció áll fenn a lexikai komponens a többi komponens között. Négy alapvető tézise: (i) a morfológiai műveletekre szolgáló komputációs rész a grammatika külön komponense, (ii) a formális aspektus felülkerekedik a szemantikai aspektuson, (iii) a morfológia és a szintaxis egyértelműen elkülönül, valamint (iv) 'külső' adatok nem tartoznak bele (vö. BISETTO–SCALISE 1997: 2). Az utolsó két állítás gyakorlatilag azt jelenti, hogy a morfológia és a szintaxis alapvetően abban különbözik egymástól, hogy a szintaxis nem tud hozzáférni a morfológiai adatokhoz: ez az ún. lexikai integritás elve (*Lexical Integrity Hypothesis*) (vö. DI SCIULLO–WILLIAMS 1987). Ez fordítva is igaz, azaz a morfológia sem fér hozzá a szintaktikai információkhoz (ún. *No Phrase Constraint* – Botha 1984).¹² Tehát, a morfológia és a szintaxis közti kapcsolat mind a két irányban gátolva van. Hasonlóan vélekedik Kiefer is, aki szerint a „szóösszetétel a szótárban megy végbe. Más lehetőség nem jöhet szóba.” (KIEFER 2000: 35). Kiefer azt is kiemeli, hogy „ebből azonban még nem következik, hogy a morfológia teljes egészében a szótárba tartozik” (KIEFER 2000: 27). Ugyanezen a véleményen van a '70-es években német nyelvterületen született természetes morfológia elméleti keretének egyik megalkotója Dressler is (DRESSLER 1999: 591).¹³

A lexikális morfológiai elmélet mellett továbbra is több generatív morfológiaelmélet van jelen. Ezek közül az ún. szószintaxist (*word syntax*) érdemes megemlíteni, amely „az új

¹¹ Az ún. Erős lexikalista hipotézis szerint a grammatika lexikai komponensében található a szóösszetételi, szóképzési és inflexiós, valamint a helyreállító szabályok, szemben az ún. Gyenge lexikalista hipotézissel, amely az inflexiót nem a lexikai komponensbe, hanem a szintaxisba sorolja (vö. SCALISE 1990: 158).

¹² Botha (1984) fogalmazta meg, hogy a szóalkotási szabályok bemenete nem lehet szintagma.

¹³ A természetes morfológiáról bővebben l. DRESSLER–MAYERHALER–PANAGL–WURZEL (1987), illetve GAETA (2002) és LADÁNYI (2007).

szavak létrehozását szintaktikai eszközökkel kívánja megoldani” (vö. KIEFER 2000: 41).¹⁴ Követői, mint például Lieber, szerint nem létezik önálló morfológia, a szóalkotás a szintaxisba tartozik. A lexikális morfológia szerint azonban az X-vonás elmélet nem alkalmazható a morfológiában.¹⁵ A morfológiai kutatásokról szólva említést érdemel az ún. disztribúciós morfológia (vö. SCALISE–BISETTO 2008: 11), valamint a kiterjesztett szó és paradigma modell (*Extended Word & Paradigm*), igaz ez utóbbi elmélet elsősorban a szóképzéssel foglalkozik.¹⁶

Dolgoztomban, amely kizárólag a szóalkotási morfológiával foglalkozik, a morfológiát, mint a grammatika önálló, de az egyéb komponensekkel kapcsolatban álló összetevőjének tekintem, így osztom a morfológia és a grammatika többi komponensei közti kapcsolatrendszer, azaz ún. interfész-probléma létét, valamint azt az álláspontot, amely szerint a szóalkotás, és ezen belül a szóösszetétel, a morfológiai komponensben szóalkotási szabályok révén megy végbe.¹⁷ A holista kognitív grammatika azon felfogását is osztom, amely szerint a komponensek között nem lehet egyértelmű határvonalat húzni, valamint, hogy a szóalkotásban egyértelműen meghatározhatunk egy központi részt, ahol tipikus derivátumok és összetételek találhatók, míg léteznek ún. átmeneti területek, úgy a szintaxis, mint az inflexió felé (RAINER 2004: 7).¹⁸ Tehát a szóalkotás, amelyet Dardano „a nyelvészeti munkák mostohagyermekének” tekint, valójában a szókincs, a morfológia és a szintaxis mezsgyéjén elhelyezkedő morfológiai folyamat (DARDANO 1978: 5, illetve DARDANO 1994: 418).

1.2. A szóalkotás célja

A szóalkotás funkcióját illetően Gaeta lexikális és szintaktikai funkciót különböztet meg (GAETA 2002: 16). Az első a nyelvhasználó azon kompetenciája, amellyel új szavakat hozhat létre a nyelv rendelkezésére álló eszközeivel, míg a második a morfológiailag komplex alakok közti szintaktikai kapcsolatokat kódolja. Ez a kettősség a szóalkotás szintetikus és analitikus funkciójaként is felfogható: az első olyan mechanizmusokat takar, amely segítségével új

¹⁴ Ehhez az irányzathoz tartozik Selkirk (1982): *The syntax of Words*. Cambridge: MIT Press, Di Sciullo-Williams (1987), valamint Lieber (1992): *Deconstructing Morphology*. Chicago: Chicago University of Chicago Press.

¹⁵ Lieber (1992) szerint a lexikalista morfológia által alkalmazott szabályok túlzottan hasonlítanak a szintaktikai szabályokra, ezért nincs értelme külön morfológiai szabályokról beszélni (vö. BISETTO 1996: 85). A szószerint bírája a konstrukciós morfológia elméletét képviselő Booij (1993).

¹⁶ A szószerint, a kiterjesztett szó és paradigma elméletéről, valamint további morfológiai elméletekről (templátum-morfológia, szétosztott morfológia) bővebben l. KIEFER (2000: 51-69).

¹⁷ Scalise is aláhúzza, hogy a morfológia és a szintaxis a grammatika két különálló komponense, de azt is kiemeli, hogy ennek a két komponensnek együtt kell működni (SCALISE 1992: 194).

¹⁸ A nyelv magjának és periferiájának gondolata a prágai strukturalistákra vezethető vissza. A központban az univerzális vagy nyelvtipológiai jellemzőkhöz kötődő jelenségek találhatók, míg a periferián az ezeket a jellemzőket fel nem mutató elemek (LADÁNYI 2007: 27).

szavak hozhatók létre a szókincs létező elemeiből, míg a második funkció a meglévő elemek belső szerkezetéről ad számot. D'Achille a szóalkotás szókincsbővítő feladata mellett, kiemeli a szókincs gazdaságos működésében betöltött szerepét is (D'ACHILLE 2003: 125).¹⁹

1.3. A szóösszetételi szabályok

A szabály fogalmát először a XX. századi a formalizáló generatív grammatikai munkákban találjuk meg. Scalise a grammatika minden komponensében megtalálható mechanizmusként definiálja a szabályokat, mint, amelyeknek az a szerepe, hogy a különböző ábrázolási szinteket összekapcsolják, és hogy segítségükkel a lexikon alapelemeiből egy nyelv összes szavát elő lehessen állítani (SCALISE 1994: 93). A szabályokat a korai generatív munkáktól kezdve alkalmazták, mivel általuk nagyobb általánossági szint érhető el. A generatív grammatikában központi kérdés volt a szabállyal létrehozható alakok vizsgálata, és a '70-'80-as évek lexikális morfológiai munkái is gyakran használták a szóalapú SzSz-kat, hogy számot adjanak a komplex szavak létrehozásáról, ellentétben a generativista megközelítéssel, miszerint nem léteznek külön morfológiai, csak szintaktikai szabályok.²⁰

A lexikális morfológiában a termékeny SzSz-ok alapelemei nyitott osztályba tartozó, ún. nagy lexikai kategóriák (*major lexical categories*) és nem szintagmák (vö. SCALISE 1995: 472, AMIOT 2004: 190). Dressler emellett azt is hangsúlyozza, hogy csak termékeny szabályok tudják a szóalkotás funkcióját betölteni, mivel csak termékeny mechanizmust lehet alkalmazni egy új szó létrehozásához (DRESSLER 1999: 595).

A SzSz-ok esetében szemantikai, morfológiai korlátozásokkal is számolni kell, amelyek érinthetik úgy a szabályok bemenetét, mint kimenetét. Az összetételeknél ellenben nem beszélhetünk szemantikai parafrázisról, hiszen termékeny szabály által létrehozott összetett szó jelentése mindig kompozicionális.²¹

Scalise szerint az olasz nyelv esetében a szóalkotási szabályok a lexikon után és a helyreállító és a megszorító szabályok előtt foglalnak helyet (SCALISE 1994: 101). Kijelenti továbbá, hogy az olasz összetételi szabályok mindig főveket eredményeznek (kivéve két melléknév összekapcsolódását). Ennek fényében az alábbi két általánosító szabályt írja fel (SCALISE 1992: 176):

¹⁹ Érdemes megjegyezni, hogy új szavakat nem csak morfológiai eszközökkel, hanem a morfológián kívüli műveletekkel is létre lehet hozni (l. az 1.7. pontot).

²⁰ Vö. ALLEN, Margaret (1978): *Morphological Investigations*. Doktori disszertáció. University of Connecticut. Storrs, SELKIRK (1982), SCALISE (1983), valamint LIEBER (1983): *Argument Interpretation in generative Grammar*. Cambridge: MIT Press (vö. BISETTO 2001: 377).

²¹ Egy komplex szó jelentése akkor kompozicionális, azaz átlátszó, amikor jelentését levezethetjük az összetételi elemek jelentéseiből.

- (1) a. $X + Y \rightarrow N$
 b. $A + A \rightarrow A$ ²²

Az (1a) szabály jelentése: két nagyobb lexikai kategóriába tartozó elem összekapcsolódása főnevet eredményez, kivéve az (1b) szabályt esetét, ahol az összetett szó főfaja melléknév.

Az összetételi elemek közti kapcsolatot az ún. R-változó jelzi, amely minden egyes összetétel esetében változik (vö. SCALISE–BISETTO 2008: 118):²³

- (2) $[\ ]_X [\ ]_Y \rightarrow [[\ ]_X R [\ ]_Y]_Z$

Az olasz nyelv termékeny szóalkotási szabályai tehát főként főneveket hoznak létre, amelyek bemenete elsősorban a nagy lexikai kategóriák (N, A, V és P) közül kerül ki (3a-c), eltekintve az $A + A$ szabálytól, amely mellékneveket alkot (3d):

- (3) a. $N + N \rightarrow N$ $[\text{pesce}]_N + [\text{cane}]_N \rightarrow [\text{pescecane}]_N$ 'lit. hal + kutya', 'cápa'
 b. $V + N \rightarrow N$ $[\text{porta}]_V + [\text{sapone}]_N \rightarrow [\text{portasapone}]_N$ 'lit. visz + szappan', 'szappantartó'
 c. $N + A \rightarrow N$ $[\text{gentil}]_A + [\text{uomo}]_N \rightarrow [\text{gentiluomo}]_N$ 'lit. nemes + ember', 'nemesember, gentleman'
 d. $A + A \rightarrow A$ $[\text{grigio}]_A + [\text{verde}]_A \rightarrow [\text{grigioverde}]_A$ 'lit. szürke + zöld', 'zöldesszürke'

A következő pontban a szóalkotási szabályok bemenetét érintő kérdéskört járom körül.

1.3.1. Az olasz szóalkotási szabályok bemenete

A szóalkotási szabályok bemenete esetében általában két megközelítésről beszélhetünk: a morféma alapú (*morphem-based*) és a szó-alapú (*word-based*) morfológiai szabályokról. A morféma-alapú megközelítés az amerikai strukturalista iskola vezetőjéhez, Leonard

²² Scalise kivételként nevezi meg a színárnyalatot kifejező, viszonylag zárt osztályt képező $A + N$ mintát (*verde bottiglia* 'üvegzöld'), ahol a minta kimenete mindig A (vö. SCALISE 1994: 123, 4. lábjegyzet).

²³ Az R-változó (*variable Relation*) egy nem explicit szemantikai viszonyt jelöl, vagyis, hogy minden „új” összetételnek nem csak egy, hanem egy sor lehetséges jelentése van, szemben a lehetetlen jelentések csoportjával. A fogalom csak a nominális összetételek esetében használható (vö. SCALISE 1990: 144).

Bloomfieldhez köthető (1933).²⁴ Később Hockett (1958: 123) a morfémát mint minimális jegyet definiálta „the smallest meaningful element in the utterance of a language” (vö. SCALISE 1990: 63).²⁵ A morféma alapú megközelítés mellett érvel ezen kívül Allen (1978), Selkirk (1982), Lieber (1981) és Marantz (1984) is, szemben Wurzel-lel (1984) (vö. BEARD 1988: 48, ill. SCALISE 1990: 115).²⁶

A szó-alapú megközelítés, már az ókortól kezdődően jelen van a nyugati morfológiai hagyományban, de – mint, ahogy az 1.1. pontban láttuk – Aronoff volt az, aki egyértelműen szakított a morféma-alapú megközelítéssel és a szóalapú morfológia hipotézist (*Word-based Morphology*) javasolta (vö. ARONOFF 1976: 21). Számos nyelvész egyetért Aronoff állításával, miszerint a SzSz-ok alapja egy (és nem több) lehetséges, de nem létező szó is lehet, amely az ún. nagyobb lexikai kategóriákból kerül ki, szintagma vagy kötött alak azonban nem (vö. SCALISE 1990: 114).

Az olasz nyelvre egy kis változtatással, de alkalmazni lehet a szó alapú megközelítést. Scalise javaslata alapján a szót, mint elvont egységet, Scalise szavával élve, mint primitív alakot kell értelmezni. Ez alapján a morfológiai szabályok bemenete az olasz nyelvben egy elvont, a felszínen meg nem jelenő egységként értelmezett szó. Ezzel a megoldással a morfológiai alapegység megfelel a „Nem Ragozott Bázis Hipotézisének” is (vö. SCALISE 1994: 205–207).²⁷

1.4. A szóalkotási módok

1.4.1. A deriváció: szuffixáció és prefixáció

Az olasz nyelv szóalkotási mechanizmusai közé tartozó egyik legfontosabb szóalkotási folyamat a szóképzés (*derivazione*), amely prefixációra (*prefissazione*) és szuffixációra (*suffissazione*) osztható fel, amelyeket affixációnak (*affissazione*) is szoktak nevezni. Ezek során a bázishoz (alaptaghoz) kötött morfémát kapcsolva jutunk az új szóhoz. Amennyiben a kötött morféma a bázistól balra található prefixációról (4a), amennyiben a bázistól jobbra található, szuffixációról (4b) beszélünk. A prefixált és a szuffixált alakokat így az affixum a bázistól való lineáris – balra ill. jobbra való – elhelyezkedés alapján is azonosíthatjuk:

²⁴ Bár maga a fogalom még korábban, Baudouin de Courtenay-re vezethető vissza.

²⁵ HOCKETT, Charles F. (1958): *A course in modern linguistics*. Toronto: Macmillan.

²⁶ MARANTZ, Alec (1984): Re reduplication. In: *Linguistic Inquiry*, 13. 483–545., WURZEL, Wolfgang U. (1984): *Flexionsmorphologie und Natürlichkeit. Ein Beitrag zur morphologischen Theoriebildung*. Berlin: Studia Grammatica 21.

²⁷ Ipotesi della Base Non Flessa, amely szerint a SzSz-ok bemenete nem lehet ragozott alak.

- (4) a. prefixum + bázis $\rightarrow$ *ri + vedere* $\rightarrow$ *rivedere* 'újra lát'
 b. bázis + szuffixum $\rightarrow$ *utile + ità* $\rightarrow$ *utilità* 'hasznosság'

Néhány olasz nyelvész (Adamo, Della Valle) a derivációs folyamat közé sorolja a paraszintézist is (*parasintesi*), amely egy prefixum és egy szuffixum egy időben történő hozzácsatolása a bázishoz (vö. ADAMO–DELLA VALLE 2008: 39), míg mások 'ritkább' szóalkotási folyamatoknak tartják (vö. SCALISE–BISETTO 2008: 199):

- (5) *a + rosso + ire* $>$ *arrossire* 'elpirul'

A két derivációs folyamat a képzett szó szófajának a bázishoz viszonyított változása alapján is elkülöníthető: a szuffixáció (kivéve az ún. értékelő szuffixumokat²⁸) szófajváltó, míg a prefixáció nem. Emiatt az alapvető különbség miatt a prefixációt sokáig egyútt tárgyalták a szintén nem szófajváltó szóösszetétellel.

Az olasz nyelvben az ún. *infixum* (a bázis belsejében található affixum) nem igazán jelentős, legfeljebb a gyakorító igeeképzős igealakok esetében fordul elő, mivel az olasz nyelv infixációval nem képez új szavakat:

- (6) *giocare* 'játszik' $\rightarrow$ *gioc + erell + are: giocherellare* 'játszadozik'
cantare 'énekel' $\rightarrow$ *cant + icchi + are: canticchiare* 'énekelget'

1.4.2. A szóösszetétel

A szóalkotás másik legfontosabb módja a szóösszetétel (*composizione*), amely általában két szabad elem összekapcsolódását jelenti:²⁹

- (7) Sz 1 + Sz 2 $\rightarrow$ *capo* 'fej' + *stazione* 'állomás' $\rightarrow$ *capostazione* 'állomásfőnök'

A szóösszetétel a mai olasz nyelv leginkább alkalmazott és egyik legtermékenyebb szókincsbővítési módja, amely a szókincs már létező elemeinek összekapcsolásával hoz létre

²⁸ Az értékelő szuffixumok (*suffissi valutativi*) becéző, rosszalló, nagyító és kicsinyítő képzők gyűjtőneve az olasz nyelvben. Érdekeség, hogy ellentétben a többi szuffixumtól, ezek nem változtatják meg a bázis szófaját: *ragazzo + accio* $\rightarrow$ *ragazzaccio* 'rossz fiú'.

²⁹ Bár az olasz nyelvben léteznek olyan szóösszetételek is, amelyek egy szabad és egy kötött, vagy két kötött alak összekapcsolódásából állnak: *musica + logia* $\rightarrow$ *musicologia* 'zenetudomány', illetve *bio + grafia* $\rightarrow$ *biografia* 'biográfia'. A kötött elemeket alkalmazó összetételekről bővebben l. az 1.4.2.8.2. pontban.

új alakokat.³⁰ Az olasz nyelv korábbi szakaszához képest, amely a szuffixációt alkalmazta inkább, az utóbbi időben egyre többször fordulnak a szóösszetétel adta lehetőséghez.³¹ Dardano 1994-ben, az írott sajtóban megjelent neologizmusok vizsgálata alapján azt állapította meg, hogy a modern olasz nyelv szókincsének gazdagítására leginkább a szóösszetételt alkalmazzák (DARDANO 1994: 422).

A szóösszetételek elemzésénél fontos, hogy különbséget tegyünk a natív vagy őshonos, ún. endogén összetételek és főleg a klasszikus nyelvek, valamint az idegen nyelvek elemeit felhasználó ún. allogén összetételek között.

Míg a hagyományos leíró nyelvtanok és monográfiák (Tollemache (1945), Benedek (1981), Dardano (1978), Serianni (1988)) az összetételek ismertetésekor az összetett határozószókat, számneveket, névmásokat, módosítószókat, viszonyzókat és indulatszókat is elemzik. Értekezésemben csak a termékenyen előforduló, nagy lexikai kategóriájú elemeket felhasználó mintákat vizsgálom, így nem térek ki a fent említett nem szinkrón szabályokat alkalmazó összetételekre, mivel ezek egy része a latinban alakult ki, gyakran örökölt lexikalizálódott formák, és zárt osztályt képeznek.

1.4.2.1. Szavak, lexikai egységek elemzése

A szóösszetétel esetén definiálni kell, mit nevezünk összetett szónak, és mit tartunk a szóösszetétel alapegységének. Egyes megközelítések szerint az összetétel elemei a szavak, míg mások tágabban értelemben lexikai egységekről szólnak. Vizsgáljuk meg tehát a definíciókat, amelyek abból a szempontból is fontosak számunkra, mivel az egyes nyelvészek a szóösszetétel definíciója alapján sorolják be az olyan morfológiailag komplex egységeket, amelyek osztályozása nehézségeket okoz (l. neoklasszikus összetételek, többszavas jelentéstani egységek).³²

Az, hogy a definíció két szó, vagy két morféma kapcsolódását nevezi összetételnek, attól függ, hogy az adott morfológiai elmélet szó- vagy morféma alapú (l. az 1.3.1. pontot). Természetesen ebben a kérdésben szerepet játszik a szó meghatározása is. Dolgozatomban nem kívánok részletesen kitérni a szó definíciójának problematikájára, hanem adottnak

³⁰ Dolgozatomban a termékenység fogalmát, az összetételi minták egymáshoz viszonyított termékenységeként használok. L. a 2.4. pontot.

³¹ Dardano a XIII. századi olasz prózát a szóalkotás szempontjából vizsgálva kiemeli, hogy akkoriban a szóösszetétel igen behatárolt folyamat volt, úgy a nominális, mint az igei alapú összetételek esetében. Míg a névszói alapú összetételek inkább sorozatokat alkottak (*mal* + *N*: *malvoglienza* 'kedvtelenség'), addig az igei összetételek gyakran erős konnotatív jelentéssel bírtak (DARDANO 1990: 74).

³² A neoklasszikus összetétel (*neoclassical compounding*) műszót használja többek között IACOBINI–THORNTON (1992), valamint az angol szakirodalom is. Dolgozatomban én is ezt a terminust alkalmazom.

veszem a szó intuitív értelmezését, amellyel a nyelvészeti szakirodalomban is gyakran élnek.³³

A szakirodalom összetételről általában akkor beszél, amikor két vagy több önálló lexikai egység kapcsolódik össze. A fenti megfogalmazás szerint minden olyan lexikai egység, amely nem nevezhető szintagmának³⁴ összetételnek minősül, tehát az ún. polirematikus kifejezések, azaz a többszavas jelentéstani elemek is.³⁵ Ismeretes azonban, hogy önállóan elő nem fordul, de lexikai jelentéssel bíró kötött morféma is lehet összetételi elem, amely nem csak az olasz nyelv sajátossága.³⁶ Lássuk, hogyan definiálják az olasz nyelvészek a szóösszetételt.

A nyelvtörténész Tekavčić szerint a szóösszetétel két morfémát vagy jelentéssel bíró önálló tagot egyesít (TEKAVČIĆ 1980: 134), míg Dardano (1978) generatív keretben született munkájában két vagy több szó egybekapcsolását nevezi összetételnek. Későbbi nyelvtanában már azt is megemlíti, hogy egy összetételi elemnek nem kell szükségszerűen szabad alaknak lennie, összetételi tag lehet két vagy esetleg több kötött elem, vagyis tudós elem (*elemento colto*) is (DARDANO 1996: 235).

Az összetett szó Salvi-Vanelli szerint is a szókincsben egymástól függetlenül létező két szóból áll, ám ebben a megközelítésben nincs szó a fészavakról (SALVI-VANELLI 1992).³⁷ Benedek is azon a véleményen van, hogy az összetett szavakat alkotó elemek önálló szavak.³⁸ Szerinte a szóösszetétel „olyan szóalkotási eljárás, amelynek során két vagy több szót egy új szóvá illesztünk össze” (BENEDEK 1981: 251). Definíciójából miszerint „a szóösszetételek egyik legfontosabb ismertetőjele (...) az, hogy az összetevők önálló jelentéssel rendelkező, önállóan használatos szók legyenek” kitűnik, hogy Benedek nem összetételnek, hanem derivációnak tekinti a fészavakkal létrehozott alakokat, bár később úgy fogalmaz, hogy „kivételes esetekben részt vehetnek olyan összetevők is, amelyek a mai nyelvben önálló szóként nem használatosak” (BENEDEK 1981: 252). Benedek az összetett szavak másik

---

³³ A szó morfológiai, szintaktikai, szemantikai és fonológiai definíciójáról bővebben I. GRAFFI-SCALISE 2002: 111–113, SCALISE-BISETTO: 2008: 57–60, ill. KENESEI 2000: 76–79).

³⁴ „there is a tendency apparent in the literature to call any multi-word lexical item a ‘compound’” (BAUER 2001: 704).

³⁵ Bővebben I. az 1.5.3. pontban.

³⁶ A 29. lábjegyzetben már látott olasz *musicologia* ‘zenetudomány’ és *biografia* ‘biográfia’ mellett a magyar nyelvben megtalálható *-szerű*, *-féle*, *-né*, valamint az *al-*, *gyógy-* összetételi tagok, illetve az angolban a *-hood* elem szintén kötött morfémák.

³⁷ „le parole composte sono costituite da due parole esistenti indipendentemente nel lessico” (SALVI-VANELLI 1992: 209).

³⁸ „la composizione consiste nel mettere insieme parole *autonome*” (kiemelés az eredetiben) (BENEDEK 2001: 330).

jellegzetességeként a jelentést említi, „amely más, új, mint az alkotóelemeké külön-külön” (1981: 256).

Serianni (1988) definíciójában két vagy több különböző szó kombinációjáról beszél, amely egy új szót hoz létre.³⁹ Összetételről álláspontja szerint abban az esetben beszélhetünk, amikor két önálló szó kapcsolódik össze, vagy akkor, amikor az egyik, vagy mind a két elemnek lexikális jelentése van, annak ellenére, hogy önállóan nem fordulnak elő, mint az ’agy’ jelentésű *cerebro* alak a *cerebroleso* ’agykárosult’ összetételben. Serianni tehát egyértelműen az összetételnek tekinti a fűszavakat tartalmazó összetételeket (SERIANNI 1988: 534).

Scalise munkáiban az összetételt általában két szabad alak összekapcsolódásaként definiálja, amely két létező szóból hoz létre új szavakat (SCALISE 1994: 23).⁴⁰

Az újabb munkák igyekeznek elkerülni szó problematikus fogalmát és már nem szavakról, hanem lexikai elemekről szólnak, ezáltal megoldódik a jelentéssel bíró kötött elemeket használó szerkezetek összetételként való osztályozása. Ekképp jár el Thornton–Iacobini–Burani, akik szerint a szóösszetétel két bázis összekapcsolódása, amellyel egy új lexikai elem születik (THORNTON–IACOBINI–BURANI 1997: 39). Bisetto ellenben ragaszkodik a két szóból álló komplex szó szerinti definíciójához, amely annak ellenére, hogy más nyelvekre nem mindig megfelelő, az olasz nyelv esetében egész jól alkalmazható, mivel az összetételekben megjelenő elemek véleménye szerint megfelelnek a szabad alakoknak (BISETTO 1996: 1, ill. 2004: 33). D’Achille a definíciót az alábbiakban adja meg: két (és legfeljebb két) lexéma egymás mellé helyezése, amelyet az írás szempontjából is egy szóként kezelnek, így általában egybeírják (D’ACHILLE 2003: 134). Itt érdemes kiemelni a „legfeljebb két lexéma” kitételt, abból a megfontolásból, hogy ez egyike a többszavas jelentéstani egységek és az összetételek közötti megkülönböztető kritériumnak (l. az 1.5.3. pontot). Montermini definíciójában szintén lexémát találunk, aki összetételnek nevezi a két önálló lexéma kombinációját, azonban nem említi a kötött elemeket felhasználó összetételeket (MONTERMINI 2008: 161).

Adamo-Della Valle szintén elhagyják a szó fogalmát és a szóösszetételt olyan folyamatnak írják le, amely során két vagy több önálló lexikai egység kapcsolódik össze, hogy egy harmadik alakot alkosson. E komplex egységnek saját jelentése van: egy önálló

³⁹ „è la combinazione di due o più parole distinte che danno vita a una nuova parola” (SERIANNI 1988: 534).

⁴⁰ „Compound word is normally composed of two free forms; that is by two word (or constituents).” Másutt kötött elemeket is említi: „compounds do exist which have been made up of two bound forms or by one free form plus a bound form as is the case of those compounds made by joining together so-called „semi-words” (SCALISE 1992: 175–176). Scalise azonban inkább általánosít: „una parola composta è formata, di norma, da due forme libere, cioè da due parole (due costituenti)” (SCALISE 1994: 122, ill. SCALISE–BISETTO 2008: 117).

fogalomra vagy tárgyra utal (ADAMO–DELLA VALLE 2004: 41).⁴¹ Grandi még általánosabban fogalmaz: a prototipikus összetétel, vagyis az összetételek prototipikus csoportja két vagy több alak összekapcsolódása (GRANDI 2006: 43).

Guevara–Scalise szerint a szakirodalomban fellelhető definíciók nem teljesen kielégítőek és nem kellően átfogóak. Úgy vélik, hogy a Bauer-i (2001) 'elemek'-et alkalmazó definíció sok helyen homályos és nem adekvát,⁴² míg Olsen (2000) definíciójával⁴³ az a gond, hogy minden nyelvnél mást tartanak az összetétel bázisának: a szótövet vagy a teljes szót. Mindezen bírálatok ellenére a szerzők nem javasolnak újabb definíciót a szóösszetételre, helyette a szóösszetétel alapvető, elméleti kerettől független jellegzetességeit sorolják fel, amelyek az alábbiak: (i) szintaktikai atomicitás,⁴⁴ (ii) lexikai integritás, (iii) a konstituensek lexikális természete (szavak, szótövek) és (iv) a komplex szó szófaji hovatartozása (GUEVARA–SCALISE 2007: 8). A szerzők ezt nevezik kanonikus megközelítésnek, amely a szóösszetétel központi magját adja. Az ettől eltérő alakokat, mint például az ún. szintaktikai összetételeket (l. a (76-77) példákat), speciális összetételi altípusnak tekintik (GUEVARA–SCALISE 2007: 9).

Láttuk, hogy az egyes szerzők ma már igyekeznek minél inkább általánosabban fogalmazni, amikor összetételi elemek (alakok, lexikai egységek) összekapcsolódásáról szólnak. Ahhoz, hogy összetételről beszélhessünk, nem elegendő azonban két szó / önálló lexikai egység egymás mellé rendelése, hanem az is szükséges, hogy a két elem között lehetséges szemantikai kapcsolat álljon fent, és az így született komplex alak megbonthatatlan egységként viselkedjen, valamint egyetlen egy fogalmat jelöljön (vö. BISETTO 2004: 33).

1.4.2.2. A fej fogalma

A szóösszetételeknél fontos a fej (alaptag) meghatározása, ugyanis az összetétel feje egy sor tulajdonságot határoz meg: az összetett szó szófaját, nyelvtani nemét, szemantikai és szintaktikai információkat, illetve azt is meghatározza, hogy egy összetétel endocentrikus-e

⁴¹ „La *composizione* è il processo mediante il quale due o più *unità lessicali autonome* (o secondo alcuni linguisti, *libere*) si combinano per formare una *terza*” (kiemelés az eredetiben) (ADAMO–DELLA VALLE 2004: 41, ill. ADAMO–DELLA VALLE 2008a: 41).

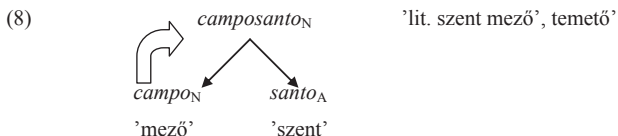
⁴² „[...] A lexical unit made up of two or more elements, each of which can function as a lexeme independent of the other(s) in other context, and which shows some phonological and/or grammatical isolation from normal syntactic usage.” (vö. GUEVARA–SCALISE 2007: 6).

⁴³ „Composition [...] denotes the combining of two free forms or stems to form a new complex word referred to as compound. [...] Composition has come to be viewed in current linguistic work as the process of concatenating two existing stems from the lexicon of a language to form a new, more complex stem which has the potential to enter the lexicon as a stable morphological unit.” (vö. GUEVARA–SCALISE 2007: 6).

⁴⁴ Az atomicitás fogalmát l. az 1.5.2. pontban.

vagy exocentrikus.⁴⁵ A felfogás, hogy az összetett szavaknak, a szintagmákhoz hasonlóan, van fejük, a szintaxisból került a morfológiába (vö. DI SCIULLO–WILLIAMS 1978: 22).

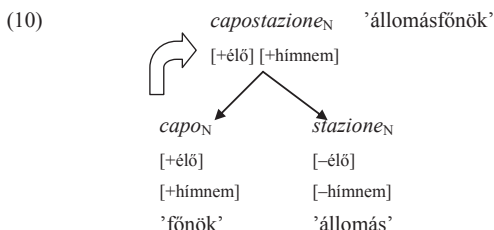
Az összetett szó fejének azt a konstituentet nevezzük, amelyik a komplex szó nyelvtani jellegzetességein túl a szemantikai tulajdonságait is meghatározza:

Az összetett szavak esetében a fej azonosítására a következő információk állnak a rendelkezésünkre (vö. SCALISE 1990: 260):

- (9) a. szófaj
- b. nyelvtani nem
- c. inherens jegyek ([±élő], [±elvont], [±köznév])
- d. jelentés megállapítása az „EZ EGY...” teszttel⁴⁶

A (8) példában a *camposanto* 'temető' főnév esetében a szófaj szempontját (9a) vettük alapul. Amennyiben a két összetételi elem ugyanabba a lexikai kategóriába tartozik, a fej azonosításakor a további kritériumok (9b-d) nyújtanak segítséget:

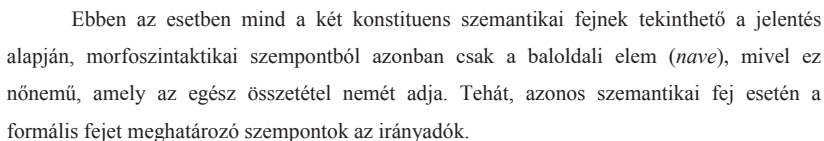

⁴⁵ Ez a megkülönböztetés Bloomfieldre (1933: 235) nyúlik vissza, és Benveniste (*Fondements syntaxiques de la composition nominale*. 1985: 145–162) fejlesztette tovább (vö. MATTEWS (1991: 101). Míg a képzett alakok csak endocentrikusak, addig az összetételek exocentrikusak is lehetnek. Ez is egyike azoknak a szempontoknak, amely az összetett szavakat a képzett szavaktól megkülönbözteti. Bővebben l. az 1.4.2.3. és az 1.4.2.4. potokban.

⁴⁶ Az „EZ EGY ...”, azaz a „IS A...” teszt Allen-től (1978) származik (vö. SCALISE 1990: 146).

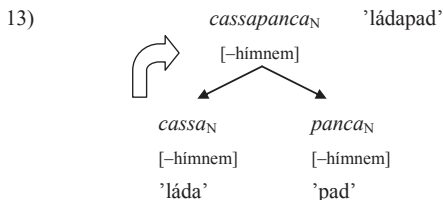
Ennek a dichotómiának a kérdésében nincs teljes egyetértés a nyelvészek között: általában a formális fej kap nagyobb jelentőséget, azért is, mivel az endocentrikus összetételekben a formális fej sokszor egybe esik a szemantikai fejjel:

- Vizsgáljuk meg a *nave traghetto* 'komphajó' jelentésű összetételt a formális és a szemantikai fej szempontjából:

24

Vajon a *cassapanca* összetételben melyik a szemantikai és melyik a formális fej? Esetleg mind a kettő? A (13) típusú mellérendelő összetételek esetében nincs egyetértés a fej kérdését illetően. Némely nyelvész a mellérendelő összetételeket egyértelműen exocentrikus, azaz fej nélküli összetételeknek tekinti, mivel, ha több mint egy lehetséges fej létezik, akkor azt úgy kell tekinteni, mintha egy sem lenne (vö. FLEISCHER 2000: 359). Mások szerint ésszerűbb és adekvátabb a mellérendelő összetételeket két fejjel rendelkező endocentrikus alakoknak tekinteni (vö. GUEVARA–SCALISE 2007, SALVI–VANELLI 1992: 211, LEPSCHY–LEPSCHY 1993: 161). Dolgozatomban ez utóbbi javaslatot fogadom el.

Az olasz nyelvben, más nyelvekkel ellentétben, a produktív összetételi szabályok bal oldali fejű összetételeket alkotnak, így itt nem alkalmazható az angol nyelvre használatos williams-i Jobboldali Fej Szabálya (*Righthand Head Rule*). Ennek ellenére az olasz nyelvben mégis találunk jobb oldali fejű összetételeket: ezek vagy lexikalizált latin összetételek (14a), amelyek korábbi nyelvállapotból maradtak fent, erre utal a *terremoto* összetétel első elemének utolsó magánhangzójának latin genitívusi *-ae* maradványa (*terra* – *terrae*), vagy angol összetett szavak tükörfordításai (14b):⁴⁷

- (14) a. *terremoto* 'szárazföld', *sanguisuga* 'pióca'
 b. *scuolabus* 'iskolabusz'

Láthatjuk, hogy a fejet nem lehet kizárólag pozícionálisan meghatározni. Ezért különbséget kell tenni a nyelv korábbi fázisaiból származó lexikalizált, alakok és a termékeny szabályok által létrehozott szerkezetek között. Egy nyelvben így együtt létezhetnek korábbi szabályok és szinkrón szabályok által létrehozott összetételek, amely szintén a nyelv központjának és perifériájának létre utal (vö. SCALISE 1994: 129).

⁴⁷ A jobboldali fejnek itt szintaktikai magyarázata van: mind a latin, mind az angol SOV nyelv, ahol a fej a jobb oldali konstituens.

Összefoglalva, az olasz termékeny szabályok által alkotott szóösszetételek feje baloldalt található. A fej azonosítása többek között azért is fontos, mivel a termékeny olasz összetételeknél a többes számot csak a fejen jelölik. A gyakori használat miatt azonban a baloldali fejű olasz összetételek elveszíthetik áttetszőségüket, így nehezebbé válhat a fej azonosítása.⁴⁸ Ez esetben a beszélők az olasz általános szabályok szerint a jobboldali elemet, és nem a fejet teszik többes számba (*camposanto* – *campisanti* / *camposanti* 'temető – temetők').

1.4.2.3. Endocentrikus összetételek

Mint már említettem a fej fogalmához szorosan hozzátartozik az endocentrikus és exocentrikus összetételek megkülönböztetése. A fej jelenléte vagy hiánya alapján beszélhetünk endocentrikus (15a), illetve exocentrikus (15b) összetételről:

- (15) a. *camposanto* [campo]_N + [santo]_A → [camposanto]_N 'temető'
 b. *portalettere* [porta]_V + [lettere]_N → [portalettere]_N 'lit. levélhordó', postás'

A (15a) példa esetében már láttuk, hogy az összetett szó feje a baloldali konstituens, azaz a *campo* főnév, tehát endocentrikus összetétellel van dolgunk. A (15b) esetében azonban a fej meghatározáskor már használt szempontok (9a-d) nem segítenek. Az „EZ EGY...” teszt alapján a *portalettere* nem egy *porta* 'viszel' és nem egy *lettere* 'levelek', tehát a szemantikai fej semelyik összetételi elemmel sem azonosítható, hasonlóképpen a formális fej sem: az összetett szó főnév, míg mind a két összetételi elem ige. Tehát a (15b) esetében összetételnek nincs feje.

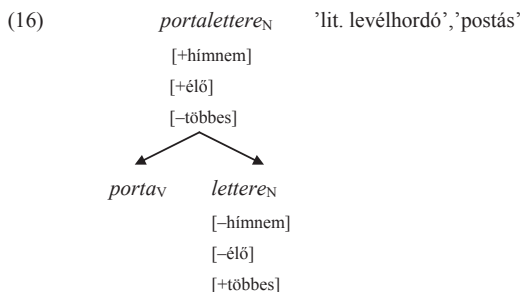
Guevara-Scalise endocentrikusnak tekint minden olyan összetételt, amelyben legalább egy formális és egy szemantikai fej van. Amennyiben csak egy formális fej és csak egy szemantikai fej létezik, akkor ez a kettő ugyanazt az összetételi elemet jelöli, tehát a két fej egybeesik. Minden más egyéb eset exocentrikus összetételt jelent (GUEVARA–SCALISE 2006: 191). Egy általuk végzett felmérés szerint a különböző nyelvek elsősorban endocentrikus összetételeket alkotnak. Azonban azt is kimutatták, hogy az újlatin nyelvek ebből a szemponttól másként viselkednek, mivel az exocentrikus összetételek száma és termékenysége ezekben a nyelvekben igen jelentős (GUEVARA–SCALISE 2007: 20). Nem

⁴⁸ Egy alakot akkor nevezünk szemantikailag áttetszőnek, ha a teljes alak jelentése kikövetkeztethető részeinek jelentéséből, vagyis jelentése kompozicionális. A morfolaktikai áttetszőség ellenben a morfológiai elemek elrendezésének áttetszőségét jelenti: minél átlátszóbb egy alak, annál könnyebben azonosítható és érthető (vö. LADÁNYI 2007: 33–34).

minden nyelvész tekinti egyformán fontosak a szóösszetételek efféle megkülönböztetését, egyesek szeretnék csökkenteni az exocentrikus kategória jelentőségét vagy teljesen megszüntetni (DARDANO 2005: 108).⁴⁹

1.4.2.4. Exocentrikus összetételek

Az előbbi pontban látottak alapján exocentrikusnak nevezzük azokat az összetételeket, amelyekben egyik összetételi elem sem azonosítható fejként:⁵⁰

Scalise-Guevara rámutatnak arra, hogy az exocentrikus összetételekről igen kevés tipológiai és/vagy elméleti tanulmány készült, ezért tanulmányukban a szerzők arra a kérdésre keresik a választ a Morbo/Comp projekten belül, vajon három egymástól tipológiailag eltérő nyelv, mint az olasz, a holland és a kínai esetében létezik-e különbség az exocentrikus összetételi típusok között (SCALISE–GUEVARA 2006: 185). A szerzők, miután az adatbázis összetételeit több szempontból (osztályozás, formális szerkezet, kategóriák kombinációja, az output és az input kategóriái) is megvizsgálták, arra a következtetésre jutottak, hogy az exocentrikusságot nehéz egyszer és mindenkorra, mint homogén jelenséget definiálni, és tipológiai következtetéseket levonni.

Scalise–Bisetto, illetve Graffi–Scalise az alábbi négy tipikus olasz exocentrikus összetételt sorolják fel (SCALISE–BISETTO 2008: 129–130, ill. GRAFFI–SCALISE 2002: 139):

⁴⁹ Az olasz V + N összetételi minta exocentrikus alakokat hoz létre. Az első pozícióban álló V alakjának magyarázata számos lehetőséget kínál, ezek között találjuk Bisetto (1996) javaslatát, aki azáltal, hogy az igét nem testes szuffixumos deverbális főnévként értelmezi, megszünteti a V + N minta exocentrikusságát. Bővebben l. a 3.2.2. pontban.

⁵⁰ Például az *anticucina* 'konyha előtti tér a lakásban' szó annak ellenére, hogy az első pozícióban az *anti*-prepozíció áll nem képzett szó, hanem exocentrikus összetétel, mivel a *cucina* 'konyha' szó nem hiperonimája a komplex szónak (tehát nem egyfajta konyháról, hanem a konyha előtti térről van szó), ezért egyik elem sem tekinthető fejnek (vö. GROSSMANN–RAINER 2004: 12).

(17) V + N *portalettere* 'levélhordó'

V + V *saliscendi* 'retesz'⁵¹

N + A *pellerossa* 'rézbőrű'

A + N *purosangue* 'telivér'

P + N *senzatto* 'hajléktalan'

A ritkábban előforduló alakokkal együtt táblázatban ábrázolva (SCALISE–GUEVARA 2006: 193):

(18) A + N *francobollo* 'bélyeg'

N + A *piedi piatti* 'lúdtalpas'

V + Adv *trottappiano* 'lit. lassan galoppozó', 'lassan mozgó személy'

N + N *cassapanca* 'ládapad'

V + V *saliscendi* 'retesz'

V + N *portaceneri* 'hamutartó'

P + N *sottoscala* 'lépcső alatti rész'

P + [denominális A] *soprannaturale* 'természetfeletti'

Ennek alapján Scalise–Guevara az alábbi általánosításra jutnak, hogy a Bisetto–Scalise (2005) által felállított három makro-osztály (alárendelő, jelzői és mellérendelő összetételek, l. az 1.4.2.8.1. pontban) esetében az olasz exocentrikus összetétel jól képviselt (SCALISE–GUEVARA 2006: 195). Mindazonáltal a leggyakoribb exocentrikus típus a V + N minta, míg az N + N és V + V összetétel fordul elő a legkevesebbszer.

Nem értek azonban egyet azon generatív munkákkal, amelyek nem tekintik összetételnek azokat az eseteket, ahol a fejet nem lehet egyértelműen azonosítani (ezek elsősorban az újlatin nyelvek esetében fordulnak elő, amelyekben a V + N minta igen elterjedt és termékeny). Példa erre Di Sciullo–Williams állásfoglalása, akik a francia V + N (*essuie-glace* 'ablaktörő') típusú exocentrikus összetételeket vizsgálva arra a következtetésre jutnak, hogy ezek nem tekinthetők összetételnek, mivel szintaktikailag jönnek létre, és nem tesznek eleget a jobb fej szabálynak (vö. DI SCIULLO–WILLIAMS 1987: 79–86).

⁵¹ Egyes olasz nyelvészek ún. konglomerátumnak (*conglomerato*) nevezik a V + V mintát (*fuggi-fuggi* 'lit. menekülj-menekülj', 'fejvesztett menekülés'). A műszó Dardano-tól származik, aki az olasz terminust Guilbert *phrase agglomérés* elnevezéséből alkotta (vö. GUILBERT 1975: 221, ill. DARDANO 1978: 144). Mások (TOLLEMACHE 1945: 171, ADAMO–DELLA VALLE 2008: 42) nem tekintik összetételnek. A továbbiakban a konglomerátum műszót fogom használni. L. még Tóth (2010a: 343).

1.4.2.5. A konstituensek sorrendje

Az olasz összetételekben, a szintaxisnak megfelelően, az összetételi elemek normális sorrendje: *módosított + módosító*. Tipológiai szempontból már Greenberg (1963) is rámutatott arra, hogy az SVO nyelvekben a jelöletlen mintáknál a módosító a fej után áll (vö. VOGEL 1990: 105, ill. SCALISE–BISETTO 2008: 77).⁵² Az újonnan alkotott olasz összetételek között a már látott lexikalizált és a tükörfordítású alakok mellett (14a-b) azonban egyre több *módosító + módosított* fordított sorrendet felmutató összetétel is található. Ennek oka egyfelől a görög mintákban, illetve az amerikai-angol modellben keresendő. Ugyanis az amerikai-angol összetételek sorrendje egyezik a klasszikus nyelvekre jellemző *módosító + módosított* szekvenciával (vö. GUILBERT 1975: 240–242). Dardano már 1994-ben rámutatott a modern olasz nyelv egyik legszembetűnőbb jelenségére, azaz a múlt század '30-as éveitől kezdődően megjelenő *módosító + módosított* sorrendet követő főnevek elterjedésére (DARDANO 1994: 421).

A *módosító + módosított* sorrend nem csupán a tudós összetételekre jellemző, hanem a köznyelvben is megjelenik (*risoterapia* 'nevetés-terápia', *delpiero-dipendenza* 'Del Piero-függőség'), elsősorban a figyelemfelhívó újságcímekben (*calciomercato*, azaz *mercato del calcio* 'futball-piac') szereplő szóösszetételekben (vö. DARDANO 1988: 53). Az újlatin sorrenddel ellentétes, jelölt sorrendű összetételek elterjedéséhez nagymértékben hozzájárul a már említett neoklasszikus szóösszetételek által gyakorolt hatás. Ezek között egyes alakok már régóta rögzültek (*fotomontaggio* 'fotomontázs'), de számos alakkal találkozhatunk a sajtónyelven kívül a reklámyelvben (*Dietoguida* 'Diéta-útmutató'), vagy éppenséggel tréfás stílusjegyű formációk révén a politikai nyelvben is (*De Mita-pensiero* 'De Mita-gondolat'). Szintén a sajtó- és a reklámyelvet emeli ki az újlatin összetételi sorrenddel ellentétes modellről szólva Guilbert is, aki a jelzői N + N típusú összetételek kapcsán hangsúlyozza a tömegkommunikációs eszközök szerepét (GUILBERT 1975: 243). Valamint nem feledkezhetünk meg a már említett angol nyelv hatásáról sem, amely szintén érezhető a modern olasz *módosító + módosított* szóösszetételekben (*Ciampi-boy* lit. 'Ciampi-fiú', 'Carlo d'Azeglio Ciampi, volt köztársasági elnök tanácsosa', *baby bandito* lit. 'gyermek-bandita', 'bűncselekménybe keveredett gyermek', *sexy-viaggio* 'szex-út').⁵³

⁵² GREENBERG, Joseph Harold (1963): *Universals of Language*. Cambridge: MIT Press.

⁵³ A példák Adamo–Della Valle (2003) neologizmus szótárából valók.

1.4.2.6. Szoros és nem szoros összetételek

Lássuk az alábbi összetett szavakat:

- (19) a. *crocerossa* 'vöröskereszt', *gentildonna* 'úrhölgy', *cavolfiore* 'karfiol',
pomodoro 'paradicsom'
b. *fondo assistenza* 'támogatási alap', *trasmissione radio* 'rádióadás', *pesce spada*
'kardhal'

A (19a) pontban található szavak scalise-i értelemben vett szoros összetételek (*composti stretti*), amelyek a gyakori használat miatt, vagy lexikalizáció következtében elválaszthatatlan egységet képeznek mind fonológiai, mind szemantikai szempontból.⁵⁴ A szoros összetételek jelentése nem kompozicionális, tehát szemantikailag nem átlátszó, így az összetétel könnyen lexikalizálódhat (vö. SCALISE 1983: 217).⁵⁵ Ebben az esetben a két elem közti határ gyenge (+):

- (20) a. [ ]_X [ ]_Y → [[ ]_X + [ ]_Y]_Z
b. [cavolo]_N + [fiore]_N → [cavolfiore]_N 'lit. káposztavirág', 'karfiol'

A (20) esetében a gyenge határ miatt az első konstituens utolsó magánhangzója (*cavolo*) fonológiai szabály alapján csonkul, és az összetett szó jelentése nem azonos az elemek jelentésének összességével (*'káposztavirág'). A szoros összetételekre jellemző még a deriválhatóság:

- (21) [croce]_N + [rossa]_A 'vöröskereszt' → [[crocerossa] + ina]_N 'vöröskeresztes ápolónővér'

A nem szoros összetételek (*composti larghi*) esetében (19b) az elemek közti határ erős (#), az alkotó elemek megtartják fonológiai és/vagy szemantikai önállóságukat, így nem létezik fonológiai egybeolvadás:

- (22) a. [ ]_X [ ]_Y → [[ ]_X # [ ]_Y]_Z
b. [pesce]_N # [spada]_A → [pesce # spada]_N 'kardhal'

⁵⁴ Az Allennek (1978) köszönhető szoros és a nem szoros összetételek közti megkülönböztetést Scalise alkalmazta az olasz összetett szavakra (SCALISE 1990: 150).

⁵⁵ Az összetételi elemek közti határ elhomályosulása a szóösszetétel motiváltságának elvesztéséhez vezethet (vö. OLSEN 2000: 901).

Ennek alapján elmondható, hogy az erős határ (#) nem szoros, míg a gyenge határ (+) szoros összetételre utal (vö. SCALISE 1992: 181).

A nem szoros összetételeknél a jelentés kompozicionális, valamint az alaptag lehet képzett szó is – a (23a) példa esetében deverbális főnév (*trasmissione* 'adás') –, de magát az összetételt nem lehet tovább képezni (23b):

(23) a. [trasmissione] # [radio] → [trasmissione radio] 'rádióadás'

b. [[pesce spada] + ina] → *[pescespada] 'kis kardhal'

Scalise nagyon fontosnak tartja e két összetétel közötti különbségtételt, hiszen a két típus esetében eltérő a SzSz-ok alkalmazási sorrendje. A szoros összetételek egyszerű szavakként viselkednek szemben a nem szoros összetételekkel, amelyeknél a képzési szabály megelőzi az összetételi szabályt (vö. SCALISE 1990: 182–185).

A már említett szemantikai homályosság alapján Scalise feltételezi, hogy a szóösszetételi szabályok csak nem szoros összetételeket hoznak létre, míg a szoros összetételek a lexikonban vannak felsorolva (SCALISE 1990: 185). Az idők során az elemek közti erős határ (#) meggyengülhet, és a nem szoros összetételek szoros összetételekké válhatnak:⁵⁶

(24) # → +

Ez a változás tetten érhető az összetétel többes számának alakulásában. A (25a) példában a többes szám jele korábban a szabálynak megfelelőes az összetétel fején, azaz a baloldali elemen jelent meg, addig ma már a nyelvhasználók már egyszerű szónak érzik a lexémát, így a többes számot az erre vonatkozó morfológiai szabályok szerint a jobboldali konstituensen képzik (25b):

(25) a. *pomo d'oro* ' – *pomi d'oro* / *pomidoro* 'paradicsom – paradicsomok'

b. *pomodoro* – *pomodori* 'paradicsom – paradicsomok'

---

⁵⁶ Larry M. Hyman (1978) volt az, aki a fenti határ-gyengülési szabályt javasolta *Tone and/or accent* című munkájában. (In: D. J. Napoli (szerk.): *Elements of tone, stress and intonation*. 1–20. Washington: Georgetown University Press) (vö. SCALISE 1990: 150).

Tehát a két típusú összetétel a többes szám képzésében is másképp viselkedik: a szoros összetételeknél a többes szám jele az egész összetétel jobboldalán jelenik meg (26a), miközben a nem szoros összetételeknél a baloldali fejen (26b):

- (26) a. *cavolfiore* 'karfiol' → *cavolfiori* 'karfiolok'
 b. *trasmissione radio* 'rádióadás' → *trasmissioni radio* 'rádióadások'

Crocco Galèas–Dressler szerint míg az A + N (*granduca* 'nagyherceg'), a N + A (*panforte* 'sienai karácsonyi sütemény'), a N + N (*manrovescio* 'visszakézből adott ütés') és az A + A (*dolciamaro* 'keserédes') összetételek már régóta lexikalizált alakok, így szoros összetételnek kizárólag a V + N minta tekinthető, mivel ebben az összetett szót felépítő morfológiai egységek morfolaktikailag sokkal átlátszóbbak a már említett lexikalizált alakoknál (CROCCO GALÈAS–DRESSLER 1992: 15).⁵⁷

A két összetételi típus közti különbség az alábbiakban foglalható össze: a szoros összetételek fonológiaiailag is összekapcsolódnak, jelentésük nem kompozicionális és az elemek sorrendje jelölt. A nem szoros összetételeknél ellenben hiányzik a fonológiai kapcsolódás, jelentésük kompozicionális és az elemek sorrendje jelöletlen. A nem szoros összetételeket szabályok hozzák létre, míg a szoros összetételek a lexikonban találhatók (SCALISE 1992: 181). Véleményem szerint a szoros és nem szoros összetételek megkülönböztetése a korábbi valódi összetételek és a juxtapozitumok közti különbségtétel folytatásának is tekinthető (a juxtapozitumokról l. az 1.5.4. pontot).

1.4.2.7. Az allogén összetételek

Allogén összetételekről akkor beszélünk, amikor legalább az egyik összetételi elem nem tartozik az adott nyelv - ebben az esetben az olasz nyelv - őshonos szókincsébe. A szubsztrátum alapján való megkülönböztetéssel ([±görög/latin]) már Tollemache-nál (1945), Guilbert-nél (1975) és Dardano-nál (1978) is találkozunk. Leginkább a két klasszikus nyelv, azaz a görög és a latin elemeivel alkotott összetételek vannak túlsúlyban, azonban a modern olasz nyelv igen gyakran előfordul idegen szavakkal alkotott szóösszetételei is az allogén típusba tartoznak. A főként klasszikus nyelvek, vagy olasz szavak rövidítéséből eredő kötött elemek felhasználása alapján neoklasszikus szóösszetételről (*composizione neoclassica*,

⁵⁷ Korábbi munkájában Scalise különbséget tett a belső határ alapján a lexikalizált, a szoros és a nem szoros összetételek között (vö. IACOBINI 1992: 118).

composizione con elementi neoclassici), míg a modern idegen szavak esetében hibrid szóösszetételről (*composizione ibrida*) beszélhetünk.⁵⁸

Az allogén szóösszetételek definíciója nem volt egységes és még ma sem az. A múltban az összes allogén összetett szót hibridként definiáltak.⁵⁹ A modern szakirodalom továbbosztja a szóösszetételek e csoportját, és különbséget tesz a *neoklasszikus* és a *hibrid* összetételek között, bár egyes nyelvészek szerint a hibrid összetételeket inkább alkalmi szavaknak kell tekinteni (vö. DARDANO–FRENGUELLI–PERNA 2000: 39). Valóban a neoklasszikus összetételekhez viszonyítva a hibrid összetételek jelensége nem igazán releváns, mégsem elhanyagolandó, tekintve, hogy e jelentős átlátszósági fokkal rendelkező összetételeket előszeretettel használják a sajtó- és a reklámyelvben is. A továbbiakban a hibrid összetétel terminust használom azokra a szóösszetételekre, amelyek a görög és latin nyelv elemeitől eltérő idegen, nem kötött alakokat használnak.

1.4.2.7.1. A neoklasszikus összetételek

A neoklasszikus összetétel a szóösszetételek egy alcsoportját képezi, ahol az összetételi elemek egyike, vagy mindegyike kötött elem, azaz fészó. A szintén kötött affixumokkal ellentétben, a fészavak lexikai és nem grammatikai viszonyt fejtenek ki.⁶⁰

A neoklasszikus összetétellel viszonylag későn kezdetek el behatóbban foglalkozni. Ez abból ered, hogy sokáig a szóösszetételt és a prefixációt együtt kezelték a derivációs szuffixációval szemben, valamint, hogy a fészavak hasonlóságot mutatnak az affixumokkal.⁶¹ A két szóalkotási folyamat kettéválasztására irányuló strukturalista és generatív grammatikai próbálkozások más és más szempontokat vettek figyelembe.

A strukturalista alapkritérium, hogy az elem önállóan előfordulhat-e önmagában nem volt elegendő ahhoz, hogy a prefixummal képzett alakok és a neoklasszikus szóösszetétel közti hasonlóságokat, illetve különbségeket megmagyarázza (vö. GUILBERT 1975: 132).⁶² A strukturalisták későbbi szemantikai, disztribúciós és etimológiai szempontjai sem nyújtottak meggyőző megoldást arra, hogy szinkrón szinten a prefixumokat külön lehessen választani a

⁵⁸ Dardano 1994-ben még „allogén”, „neoklasszikus”, „tudós” összetételnek nevezi ez utóbbi típust (vö. DARDANO 1994: 422), míg Dardano–Frenguelli–Puoti a ’vegyes nominális összetételek’ (*composti nominali misti – CNM*) elnevezést használják (vö. DARDANO–FRENGUELLI–PUOTI (2008: 89–97)).

⁵⁹ Az amerikai-angol kölcsönszavak tömeges beáramlását megelőzően a ’hibrid’ terminust csak a görög elemekkel történő összetételek esetében használták (vö. TOLLEMACHE 1945: 217). Guilbert a terminust a görög és latin elemekkel történő összetételek esetében alkalmazta (GUILBERT 1975: 226–228).

⁶⁰ Az *antropologia* ’antropológia’ és a *misantropo* ’embergyűlölő’ szóösszetételekben az *-antropo-* jelentése: ’emberre vonatkozó’, úgy, az összetételi elem első, mint második pozíciójában.

⁶¹ Az újlatin nyelvek korai tanulmányozói, mint Diez (1876) vagy Darmesteter (1894) a prefixációt az összetétel egyik típusának tekintik. Bővebben I. az 1.5.1. pontban.

⁶² Ez a kritérium a bloomfieldi (1933) kötött, illetve szabad morféma megkülönböztétést alkalmazza.

neoklasszikus összetételeket alkotó félészavak csoportjától (vö. IACOBINI 1999: 372). Csak az önállóságot figyelembe véve, a félészavak a prefixumokhoz tartoznának, szemantikai szempont alapján azonban a prefixumok módosító elemek, míg a félészavak jelentéssel bíró egységek.

A generatív-transzformációs grammatika nem tartotta központi kérdésnek az elemek önállóságát.⁶³ Alapgondolata szerint mind a két esetben ugyanarról az általános szintaktikai, de különbözőképpen realizálódó transzpozícióról van szó, ahol a mögöttes mondat típusa és a szereplő elemek önmagukban képesek különbséget tenni prefixáció, szuffixáció és összetétel között. Itt a mögöttes mondat, legyen bár szó szabad vagy kötött alakról, azonos.⁶⁴

A '80-as évek közepétől a lexikális morfológia a moduláris megközelítést és a komponensek közti nagyobb interakciót kezdte hirdetni, valamint a kontinuum fogalmát és a prototipikus osztályozáson alapuló kategóriák definícióit integrálva, a szóalkotás egész területét központi és periférikus területre osztotta fel (vö. DARDANO 2005: 110). A kontinuum fogalmát a természetes morfológia keretében született munkák is alkalmazzák (vö. DRESSLER 1987).

A félészavak az után kerültek az olasz nyelvészek érdeklődésének középpontjába, hogy elsősorban a tudományos-műszaki nyelvből egyre több neoklasszikus összetétel került be a köznyelvbe (vö. IACOBINI 1992: II).⁶⁵ Az egyre nagyobb számmal megjelenő neoklasszikus szóösszetétel jelenségének vizsgálata mellől hiányzott azonban a kizárólag erre irányuló, empirikus nyelvi adatokkal alátámasztott elméleti munka. Ezt a hiányt az olasz szakirodalomban először Iacobini (1992), elsősorban a prefixáció oldaláról megvilágítja, majd Masseroli (1996) pótolta.

Fontosnak tartom felhívni a figyelmet a félészavakat érintő terminológiai problémára. Az olasz szakirodalomban számos elnevezés használatos: *tudós elemek (elementi dotti)* (TOLLEMACHE 1945: 256–261, DARDANO 1978: 114), *prefixoidok-szuffixoidok (prefissoidi-suffissoidi)* (MIGLIORINI 1942: 7–8, 1990: 121–145, PAPINI 1977: 199, BOMBI 1992a, IACOBINI 1999), *tudományos formatív elemek (elementi formativi scientifici)* (TEKAVČIČ 1980: 160, SERIANNI 1988: 553–558), *félészavak (semiparole)* (SCALISE 1983: 186–190), *lexikális tövek (temi lessicali)* (SALVI-VANELLI 1992: 213), *konfixumok (confissi)* (SGROI 2003, DE MAURO 2003: XI, ADAMO-DELLA VALLE 2008b). Alapvető terminológiai különbség

⁶³ Guilbert a félészavakat egyszerűen „un type intermédiaire entre la formation proprement préfixale et la formation proprement composée” megoldással helyezi el köztes formaként (vö. IACOBINI 1999: 373).

⁶⁴ Dardano a mögöttes mondat megléte alapján az összetételekhez sorolja azokat az eseteket, amikor a konstituensek kötött elemek: *antropofago – N che mangia l'uomo* 'emberevő – N, aki embert eszik' (DARDANO 1978: 151–153).

⁶⁵ Namer hívja fel a figyelmet arra, hogy a neoklasszikus összetételek a műszaki-tudományos terminológia több mint 60%-át alkotják, elsősorban a biológiában, az orvostudományban és a kémiában (NAMER 2005: 372).

figyelhető meg a különböző nyelvű szakirodalomban is.⁶⁶ Az olasz irodalom arra irányuló törekvése ellenére, hogy a különböző kötött összetételi elemeket 'konfixum' (*confisso*) néven foglalják össze, értékezésemben a német, illetve a magyar konfixummal⁶⁷ való összetéveszthetőség elkerülése végett a scalise-i fészó terminust alkalmazom.⁶⁸ Emellett hangsúlyoznom kell, hogy Kenesei (2000, 2007, 2007b) és Kiefer (2000) által a magyar nyelvre használt 'fészó' terminus nem teljesen fedi az olasz és az újlatin nyelvben megtalálható jelenséget.

A terminológia probléma után lássuk, miként vélekedtek egyes olasz szerzők a fészószavakról.

A legelső, aki a fészószavakra felhívta a figyelmet Bruno Migliorini volt. 1935-ben esszéjében arról számol be, hogy némely összetételi elem a gyakori használat miatt kezd szinte prefixum-értéket öltetni.⁶⁹ A fejtől balra elhelyezkedő, a köznyelvben önállóságra hajló görög, latin vagy modern elemeket prefixoidnak nevezte el, mivel felfigyelt arra, hogy az *auto-*, *tele-*, *maxi-* alakok a prefixumokhoz hasonlóan viselkednek, és a jelenséget a modern olasz nyelv egyik derivációs típusának nevezte.⁷⁰ Migliorini emellett új jelenséggként emeli ki, hogy a tudományos-műszaki terminológiából egyre több kifejezés kerül be a köznyelvbe,

⁶⁶ Az angol szakirodalom által alkalmazott kifejezések: *neoclassical compounds*, *affixoids* (vö. FLEISCHER: 2000: 350, OLSEN 2000: 900), *semiword* / *formative*, *semi-suffix*, *affixoid*, némelyiküket kizárólag a második pozícióban álló összetételi elem elnevezésére használják (vö. BOOI 2005: 5). Emellett megtalálható a 'szószerű lexémák' (*word-like lexemes*) (vö. BAUER 2004: 105), valamint a *combining forms* elnevezés is (vö. ADAMS, Valerie (1973): *An introduction to Modern English word-formation*. London: Longman, QUIRK, RANDOLPH ET AL. (1985): *A comprehensive grammar of the English language*. London/New York: Longman, MARCHAND, Hans (1969): *The categories and types of present-day English word-formation*. München: Beck, WARREN: 1990: 111–115).

⁶⁷ A *konfixum* olyan toldalékmorféma, amely kettéválík, és egyik része a tö elé, másik része a tö mögé kerül, így tulajdonképpen közrefogja a tövet. (vö. TOLCSVAY NAGY 2000: 44).

⁶⁸ Kenesei ellenben magát tartja a fészó terminus szülőatyjának: „Csakhogy én sem egyénien, sem sehogy máshogy nem értelmeztem a „fészó” terminust, hanem kitaláltam és meghatároztam az általam alkotott rendszeren belül.” (kiemelés az eredetiben) (KENESEI 2007b: 443).

⁶⁹ „alcuni elementi di composti più frequentemente adoperati hanno finito con l’assumere [...] un valore quasi di prefissi, hanno acquistato cioè la possibilità di essere preposti a qualsiasi termine del lessico che semanticamente lo consenta.” (MIGLIORINI 1942: 7–8). Migliorini cikke először 1935-ben jelent meg (*Il tipo «radiodiffusione» nell’italiano contemporaneo*. In: AGI, 19-39), majd 1942-ben jelentősen átírta. Később 1963-ban újra publikálták „Prefissoidi” címmel a *Saggi sulla lingua del Novecento* kötetben, majd ezt követően 1990-ben M. L. Fanfani szerkesztésében a *La lingua italiana nel Novecento* című kiadásban. Bombi szerint, Migliorini már 1926-tól kezdve utalt a kialakuló jelenségre (vö. BOMBI 1992a: 159).

⁷⁰ „Ci occuperemo in questo saggio d’un tipo di derivazione che nell’italiano odierno si è imposto negli ultimi anni, [...] che potremmo chiamare prefissoidi.” Definíciója szerint a prefixoidok (sono) „elementi che congiungendosi con altre parole, come se fossero prefissi, formano le innumerevoli voci dotte della scienza, della meccanica, della modernità: tali *aereo-*, *auto-*, *foto-*, *elettro-*.” (MIGLIORINI 1942: 7–8).

amelyet elősegít a sajtó és a reklám igen dinamikus, újító és tréfás szóhasználata (1942: 50).⁷¹ Migliorininék köszönhetjük a *suffixoid* elnevezést is.⁷²

Tekavčić Migliorini álláspontját követve a *tudományos formatív elemekkel (elementi formativi scientifici e tecnici di origine latina o greca - EFS)* alkotott összetételeket különálló csoportként, a deriváció és az összetétel között helyezi el, amelyek abban különböznek az összetételtől és a prefixációtól, hogy egyes elemeket néha önállóan, néha kötött morfémaként is lehet használni (1980: 15, 160–64).⁷³ Tekavčićnál már megjelenik a fokozatiság gondolata, amikor azt javasolja, hogy a tudományos formatív elemeknél helyesebb lenne különböző fokú önállóságról beszélni (i.m. 160). Jellegzetességgént kiemeli, hogy a tudományos formatív elemek lehetnek önálló morfémák is, valamint, hogy sorozatot is alkothatnak. Értelmezésük sokszor nem egyértelmű az általa szemantikai kettőződésnek (*sdoppiamento semantico*) nevezett jelenség miatt, amikor egy kötött elem újabb jelentést nyerve homofón alakká válik (ezek az ún. másodgenerációs fészavak): az *autoriparazione* vajon 'autójavítás' vagy 'önálló javítás'-e? (1980: 221–222 oldal 14. lábjegyzete).

Dardano ellenben nem tesz különbséget a natív és nem natív elemeket alkalmazó szóösszetételi típusok között, hiszen generatív megközelítésében az *asciugamano* 'törölköző' és az *antropofago* 'emberevő' összetett szavak mögöttes mondata azonos: (*qualcosa*) *asciuga la mano* → *asciugamano* 'valami megszártítja a kezét', illetve (*qualcuno*) *mangia (l') uomo* → *antropofago* 'valaki megeszi az embert' (vö. DARDANO–TRIFONE 1985: 341). Monográfiájában a fészavakat az összetételeknél vizsgálja, azonban nem mindig következetes: van, ahol az *auto*¹- 'ön-' elemet prefixumnak és az *auto*²- 'autó-' összetételi elemnek, másutt mind a kettőt összetételi elemnek nevezi (1978: 166).⁷⁴ Dardano rámutat arra, hogy a görög-latin elemek miután bekerültek az olasz nyelv szókincsébe mintaként működnek neologizmusok létrehozásában valamint, hogy a tudós elemek újrafelhasználásával nem csak a tudományos nyelvzetben, hanem a köznyelvben is lehet sorozatokat alkotni (i.m. 114, 162).⁷⁵

⁷¹ Erről az akkor még csak sporadikus jelenségről Lintner is beszámol a *bio*-, *aereo*- és az *eletto*- alakokat említve meg. Lintner már a '70-es évek közepén javasolta a jelenség további vizsgálatát (LINTNER 1974: 308).

⁷² Migliorini 1950-ben, Panzini *Dizionario Moderno* szótárához írt függelékben tesz említést legelőször a suffixoidokról (vö. BOMBI 1992a: 160), míg az 1942-es munkájában még suffixumokat (*-dromo*, *-cida*, *-colo*, *-filia*, *-grafia*, *-logia*, *-teca*, *-voro*) említ. Jellegzetességgént megemlíti, hogy a suffixoidok sokkal nehezebben válnak önállóvá, mint a prefixoidok (vö. MIGLIORINI 1942: 32, uő. 1990: 121–145).

⁷³ A műszó Tekavčićtól származik (vö. SERIANNI 1983: 61, 3 végjegyzet).

⁷⁴ Dardano maga is elismeri, hogy az összetétel és a deriváció között nem mindig lehet egyértelmű határvonalat húzni (DARDANO 1978: 112).

⁷⁵ „una volta creato, un neologismo servirà come modello e permetterà la riutilizzazione dei propri costituenti: c'è quindi decomposizione (o se meglio si vuole, analisi) e ricomposizione” (DARDANO 1978: 154).

Scalise 1983-ban alkalmazta először a fészó (*semiparola*) műszót (SCALISE 1983: 186–190).⁷⁶ Az első, illetve a második pozícióban előforduló kötött elemeket funkcionális szempontból külön csoportba veszi, mivel státuszuk inkább a szavakéhoz, mintsem az affixuméhoz hasonlít, másrészt mivel nem viszonylagos jelentést hordoznak.⁷⁷ Scalise hét szempontot vizsgálva az alábbiakat állapítja meg: egyes fészavak állhatnak mind az első, mind a második pozícióban (27a), a fészavak mellérendelhetők (27b),⁷⁸ szabadon kombinálódhatnak más fészóval (27c), a fészavak információt adnak a szófajról (27d), a fészavas szerkezetek sorrendje jelölt, azaz *módosító + módosított* (27e), az első elem utolsó magánhangzója gyakran *-o* (főként a görög eredetű alakokban), vagy *-i* magánhangzóra változik (főként a latin eredetű alakokban) (27f), valamint bizonyos fészavak és bizonyos szavak között szemantikai kapcsolat létezik (27g) (SCALISE 1990: 122–123).⁷⁹

(27)a. *filoamericano* 'Amerika-barát' – *bibliofilo* 'könyvszerető'

b. *non importa se sono filo- o antisovietici* 'nem fontos, hogy szovjetbarátok, vagy szovjetellenesek'

c. *italo-anglo-americano* – *anglo-italo-americano* 'olasz-amerikai-angol'

d. *-filo: bibliofilo*_A 'könyvszerető', *-logia: psicologia*_N 'pszichológia'

e. *metropoli* 'metropolisz'

f. *musica* → *musicologia* 'zenetudomány'

insetto → *insettida* 'rovarölőszer'

g. *bio* – *vita* 'élet', *antropo* – *uomo* 'ember'

Iacobini (1992) ellenben nem ért egyet a Scalise által javasolt merev kategóriákkal. Véleménye szerint a prefixáció és az összetétel nem egyértelműen elhatárolható kategória, és a kontinuum fogalmának bevezetését javasolja (IACOBINI 1992: 145).⁸⁰ Iacobini szerint a fészavak affixum-szerű, lexikális jellegzetességeket felmutató heterogén kategóriát alkotnak,⁸¹ míg a nehéz megkülönböztetés fő okát abban látja, hogy a szóalkotási definíciók

⁷⁶ Scalise az angol nyelven írt műveiben a *stem* és esetenként az affixoid műszót is használja.

⁷⁷ „forme legate con uno statuto più simile a quello delle parole che a quello degli affissi”. (SCALISE 1994: 269).

⁷⁸ A mellérendelhetőség lehetőségét Siegel (1974) vetette fel először (vö. SCALISE 1990: 122, 9. lábjegyzet).

⁷⁹ Scalise fészavakat az affixumoktól elhatároló kritériumrendszerét később Iacobini és Masseroli is felhasználja (l. az 1.4.2.8.2. pontot).

⁸⁰ Iacobini a kérdéskört először disszertációjában (1992), majd további munkáiban (1999, 2004) a prefixumok és az első pozícióban álló összetételi elemek (*prefixoidok*) közti különbségek oldaláról közelíti meg.

⁸¹ „le semiparole sono una categoria ibrida che presenta caratteristiche sia affissali sia lessicali. (...) sono piuttosto un insieme eterogeneo di elementi allogenici che sono usati con funzioni designative e classificatorie per formare termini di ambito settoriale tecnico e scientifico” (IACOBINI 1999: 370).

szerint mind a prefixumok, mind a félészavak kötött alakok. A prefixumokkal való hasonlóságot mutatja továbbá az is, hogy a félészavaknál és a prefixált szavaknál a fej ugyanúgy jobboldalt található (IACOBINI 1999: 369, ill. BISETTO 1996: 26). A félészavak és a prefixumok (illetve az affixumok) közti alapvető különbség ellenben az, hogy az affixumok alapvetően zárt osztályt alkotnak, míg a félészavak nyitott osztályt képeznek. Iacobini mindamellett hangsúlyozza a félészavak eltérő használati területét, és a beszélők eltérő nyelvi kompetenciájának jelentőségét, hiszen egy félészó az átlagos beszélő számára nem minden esetben motivált és átlátszó (vö. GUILBERT 1975: 233–235). Ezek alapján Iacobini-Thornton alcsoportok felállítását javasolja a neoklasszikus összetételeken belül a félészavak természete (szabad – kötött alakok)⁸², egymás közti sorrendje, az összetétel morfolitikai és morfoszemantikai áttetszősége, illetve a nyelvi szint (standard – műszaki-tudományos) alapján (IACOBINI–THORNTON 1992: 46).⁸³

Már utaltam arra, hogy az olasz szakirodalomban az utóbbi években egyre több nyelvész alkalmazza a *confisso* (konfixum) terminust a félészavakra.⁸⁴ Sgroi feltételezése szerint a műszót Melčuk javasolta 1982-es művében, amelyet Martinet vett át *Syntax générale* (1984) munkájában.⁸⁵ Mindesetre a *confisso* műszó Martinet fenti művének 1988-as olasz nyelvű fordításával került be az olasz szakirodalomba (vö. SGROI 2003: 81). Sgroi azt javasolja, hogy a migliorini-féle *prefixoid* és *suffixoid*, valamint a scalise-i *félészó* műszavakat a konfixum terminussal váltsák fel, azonban a De Mauro által szintén alkalmazott konfixum terminust másképp értelmezi.⁸⁶ Sgroinál a konfixum „gyök + tematikus magánhangzó +

⁸² Egyes félészavak önállóan is használhatók (l. *un prezzo mini* 'lit. egy mini ár', 'alacsony ár').

⁸³ Iacobini–Thornton (1992) a XX. századi olasz szóalkotási tendenciákat felvázolása céljából közel száz év olasz neologizmusát vizsgálta, összesen 1120 szócikket. A szerzők a legelső olasz neologizmus szótártól (1905), azaz a Panzini szótártól kezdődően vizsgálta a szóalkotási folyamatokat. A főbb tendenciák közül, azt a dolgozatom szempontjából fontos tényrt emelném itt ki, hogy míg a deriváció tűnik a legelterjedtebb szóalkotási folyamatnak (az összes szóalkotási folyamat közel 50%-a), addig a neoklasszikus összetételek jelentős mértékben (16,7%) vannak jelen, és a második legelterjedtebb szóalkotási folyamatot képviselik. Iacobini–Thornton arra figyeltek fel, hogy az évek során jelentős mértékben nőtt a kötött és egy szabad elemből álló szóösszetételek használata: míg Panzininél (1905) az arányuk 20%, addig Cortelazzo–Cardinale szótárban (1989) 73% volt. Ezen belül a FSz + Sz a leginkább alkalmazott minta, amely nem pusztán a szaknyelvekben, hanem a köznyelvben is, sikert élvez. Ebben az esetben a szerzők a prefixációhoz közeledő folyamatról számolnak be. (IACOBINI–THORNTON 1992: 29, 47–29).

⁸⁴ D’Achille (2003: 137) szintén konfixumnak nevezi a latin, de főleg görög eredetű és a gyakran olasz szavak rövidüléséből eredő félészavakat, mivel meglátása szerint közelebb állnak az affixumokhoz, bár maga is hangsúlyozza a félészavak és az affixumok közti jelentésbeli különbséget.

⁸⁵ MARTINET, André (1985): *Syntax générale*. Paris: Colin. A martinet-i első alkalmazást Dardano–Frenguelli-Colella is megerősíti (2008: 121).

⁸⁶ De Mauro nagyon leegyszerűsíti a konfixum definícióját. Azt a tulajdonságot emeli ki, miszerint az összetett szavakban a konfixumok állhatnak az első vagy az utolsó pozícióban is. Emellett a semleges szóhasználatú formatív elem (*elemento formativo*) terminust is használja (DE MAURO 2003: XI).

végződés” formát jelent és elképzelése szerint nem csak összetételben, hanem derivátumban is szerepelhet.⁸⁷

Adamo–Della Valle szintén a konfixum műszót alkalmazták, bár a 2003-as és 2005-ös neologizmus szótárakban még prefixoidokról és szuffixoidokról szólnak (vö. ADAMO–DELLA VALLE 2005, 2008a és 2008b).⁸⁸ Így a terminológia, az évek során ahelyett, hogy egyszerűsödött és egységesedett volna, diverzifikálódott.⁸⁹

1.4.2.7.2. A hibrid összetételek

A nyelvek közti interakció régóta ismert jelenség. Az európai nyelvek között az elmúlt évszázadokban lezajlott kereskedelmi és kulturális intenzív kapcsolatok következtében az olasz szókincsben is igen sok idegen lexéma jelent meg, köztük számos alak vesz részt a modern olasz nyelv szóalkotásnak egyik legérdekesebb jelenségében, a hibrid összetételekben, amelyeket a szótárak nem mindig rögzítenek. Az összetételek e típusa, elsősorban osztályozási problémák elő állítják a kutatókat és a nyelvészeket egyaránt (vö. DARDANO–FRENGUELLI–PERNA 2000: 32). Annak ellenére, hogy a hibrid összetételek a modern olasz nyelv szóalkotásának igen kis szeletét alkotják, használatuk a mai olasz nyelvben egyre növekszik.⁹⁰

1.4.2.8. A szóösszetételek osztályozása

Az összetételek osztályozása nyelvenként eltérő, mivel léteznek nyelv- vagy nyelvcsalád-specifikus csoportok (vö. FABB 1998: 68).⁹¹ Az összetételek osztályozása hagyományosan az összetételi elemek között fennálló szintaktikai-szemantikai viszonyt veszi alapul és alárendelő és mellérendelő összetételeket különböztet meg. Az osztályozáskor alkalmazható szempont lehet a fej jelenléte is, így beszélhetünk endocentrikus és exocentrikus összetételekről, de az összetett szó szemantikája és az elemek jelentésének a viszonya, a kimenet szófaja (nominális és verbális összetételek (vö. DARDANO 1978: 142) és egyéb szerkezeti jellemzők, mint

⁸⁷ Ennek alapján ún. konfixált derivátumhoz (*derivati confissati*) sorolja az *auto-* 'ön-' és a *rino-* 'orr-' alakokat (SGROI 2003: 95).

⁸⁸ A nagyobb olasz szótárak a semleges 'összetételi elem' (*elemento compositivo*) kifejezést használják, amely kifejezés abból a szempontból is szerencsés, hogy nem kell külön terminust használni az első és az utolsó pozícióban is előforduló elemek (*-filo* vs *filo-*) esetében (vö. MARELLO 1996: 21).

⁸⁹ A magyar szakirodalom sem egységes ezen elemek elnevezésében. T. Somogyi Ruzsiczky (1958) által javasolt „*utótagyszerű képző*” műszót, illetve az ez alapján a „*képzőyszerű utótag*” elnevezést alkalmazza (T. SOMOGYI 2000: 99). H. Varga pedig a szóösszetételek és szóképzés határterületén álló *prefixumszerű előtagokról* ír 1993-as kandidátusi értekezésében (vö. T. SOMOGYI 2000: 102).

⁹⁰ Az általam vizsgált korpuszban a hibrid összetételek az összes összetett neologizmus 12,5%-át teszik ki.

⁹¹ Az újlatin nyelvekben, és így az olaszban sem létezik az ún. szintetikus összetétel típus (*taxi-driver* 'taxisofőr'), míg az angolból hiányzik az újlatin nyelvekben igen termékeny V + N típus (*portasapone* 'szappantartó').

például az elemek lexikai kategóriája, kötőhang jelenléte, az elemek sorrendje (újlatin sorrend és fordított sorrend), stb. is lehet osztályozási szempont (vö. BARONI–GUEVARA–PIRELLI 2006: 1–4). Dardano éppen ezért emeli ki, hogy az összetételek azonosítsa és osztályozása számos nehézséggel jár, mivel többféleképpen végezhető el (DARDANO 1978: 142).

A következő pontban az olasz morfológiai szakirodalom fellelhető osztályozásokat mutatom be.

1.4.2.8.1. Az endogén összetételek osztályozása

Számos esetben, különösképpen a korai munkákban, a szanszkrit nyelvre alkalmazott hagyományos felosztással, illetve elnevezéssel találkozunk. (kb. i.e. IV. sz.) felosztása, aki külön figyelmet szentelt a szanszkrit összetételeknek,⁹² az összetételben szereplő fej jelenlétén, illetve hiányán típusot különböztetett meg a szanszkrit nyelvben: a *dvanda* és a *bahuvrīhi* típust.

Az endocentrikus összetételekre a *dvanda* ('ennek az embernek szolgálja') elnevezést alkalmazza, amely alapjában véve alárendelő (birtokos összetétel) összetételeket jelent. A *dvanda* ('kettő + kettő', 'egy pár') a kopulatív összetételnek felel meg, míg a harmadik típus, a *bahuvrīhi* ('ember, akinek sok rizse van') az exocentrikus összetételekre utal (vö. BARONI–GUEVARA–PIRELLI 2006: 4–5).⁹³ A szanszkrit hármas felosztás sokáig élt nem csak olasz, hanem angol morfológiai munkákban is (vö. DARDANO 1978: 112–113, BARONI–GUEVARA–PIRELLI 2006: 5). Dardano szintén *davanda* típusnak nevezi a kopulatív összetételeket, amelyek a generatív megközelítés alapján két alapmondatból erednek (DARDANO 1988: 60). Fleischer *dvanda* típusú szavakat említ, amikor a mellérendelő összetételekről szól (FLEISCHER 2000: 359), míg a *bahuvrīhi* elnevezést Benveniste is alkalmazza.

Tollemache, Darmestetert (1874)⁹⁴ követve két nagy csoportra osztja az összetételeket: a juxtapozitumokra és az ellipszist tartalmazó összetételekre (1945: 3), bár Tollemache maga is számos helyen elismeri, hogy a juxtapozitumok és a tulajdonképpeni összetételek között jelentős párhuzam észlelhető vizsgálatából szisztematikusan kizár minden tudós alakot, és csak munkája utolsó fejezetében ejt pár szót a latin és görög elemeket felhasználó tudós összetételről (*composizione dotta*), valamint külön alfejezetben az idegen eredetű, de nem a klasszikus nyelv elemeit felhasználó összetételekről (i.m. 149). Véleménye szerint ezek nem

⁹² *Astādhyāji* (Nyolc könyv) című gyűjteményében olvasható a szanszkrit összetételek osztályozása, bár a munka elsősorban a szóképzést tárgyalja (vö. CRYSTAL 2003: 503).

⁹³ Olsen szerint ez inkább szemantikai jellegzetesség (OLSEN 2000: 908).

⁹⁴ DARMESTETER, (1874): *Traité de la formation de mots composés dans la langue française*. Paris.

az olasz nyelv szabályait követik, tehát nem is tekinthetők olasz összetételeknek (i.m. 15).. Az N, A, V, Avv és a P szófajú komplex szavakat a kimenet lexikai kategóriája alapján vizsgálja.

Tekavčić 1972-ben született történeti nyelvtanában a szóalkotásban résztvevő elemek önállósága alapján két nagy szóalkotási kategóriát különít el: a szóképzést és a szóösszetételt. A műszaki-tudományos formatív elemeket (főszavakat) külön csoportban vizsgálja, mivel ezek az elemek saját jelentéssel rendelkeznek, és nem pusztán a bázis jelentését módosítják (1980: 160). Összesen hat szóalkotási módot sorol fel (deriváció, ún. prefixumos szóalkotás, összetétel, paraszintetikus szóalkotás, transzkategorizáció, tudományos szóalkotás).⁹⁵ Tekavčić az összetételeket szintén a kimenet szófaja alapján elemzi és az összetételekhez sorolja a V + V mintát is (*parapiglia* 'zűrzavar', *pigia pigia* 'tolongás') is, amely szerinte korábbi lokúciók kikristályosodott alakjai (i.m. 144).

Rohlf's (1969) dialektális és újlatin példákban igen gazdag deskriptív munkájában a szóalkotási folyamatokat a hagyományos három csoportra osztja: prefixáció, szuffixáció és szóösszetétel. A mellérendelő és az alárendelő összetételeket tíz csoportba sorolja elsősorban a kimenet kategóriája alapján: a (28a) típusú (N + A és A + N) főnevek, a (28b) típusú (N + A) főnevek, az előző típus alcsoportját alkotó (28c) típusú főnevek, a (28d) típusú (N + N) főnevek, a (28e) típusú főnevek, a (28f) típusú (V + N) főnevek, a (28g) típusú (A + N és N + A) melléknevek, a (28h) típusú (A + A, és A + N) melléknevek, a (28i) típusú (N + V) összetett igék, és a (28j) típusú (V + V) főnevek:

(28) a. N + A: *vitalba* 'erdei iszalag, bércse'

A + N: *biancospino* 'galagonya'

b. N + A: *pettiroso* 'vörösbegy'

c. N + A: *boccaperto* 'tátott szájú'

d. N + N: *terremoto* 'földrengés'

e. N + N: *grillotalpa* 'lótetű'

f. V + N: *beccafico* 'kerti poszáta'

N + V: *fruttivendolo* 'lit. gyümölcsárus', 'zöldséges'

g. A + N: *nudo bruco* 'lit. hernyó csupasz', 'anyaszült meztelen'

N + A: *fededegno* 'bizalomra méltó'

h. A + A: *agrodolce* 'édes-savanyú'

⁹⁵ „I procedimenti formativi (...) sono dunque sei: 1) derivazione, 2) formazione con prefissi, 3) composizione, 4) formazione parasintetica, 5) formazione senza morfema speciale (formazione per transcategorizzazione), 6) formazione scientifica (prefissoidi, suffissoidi).” (TEKAVČIĆ 1980: 15).

- A + N: *rosso fuoco* 'tűzpiros'
 i. N + V: *capovolgere* 'felforgat'
 j. V + V: *saliscendi* 'retesz'

Dardano (1978) monográfiájában, amelyet sokáig az olasz szóalkotási munkák kiindulópontjának tekintettek, a generatív grammatika elmélete szerint, a mögöttes mondatban szereplő ige, illetve névszó alapján tesz különbséget az igei (29a-a'), és a névszói bázisú összetételek között (29b-b') (DARDANO 1978: 147, 175):⁹⁶

- (29) a. *portabandiera* 'zászlóvivő'
       a'. *antropofago* 'emberevő'
       b. *cassaforte* 'széf', *uccello mosca* 'kolibri', *pellerossa* 'rézbőrű', *cassapanca* 'ládapad'
       b'. *microonda* 'mikrohullám', *microcefalo* 'mikrokefál, rendellenesen kisfejű'

Az igei alapú csoportban megkülönbözteti a nem tudós (29a) és a kötött, tudós elemet (29a') tartalmazó összetett szavakat. Ez utóbbi típusban a második igei elemeknek (-*vendolo* 'árus', -*fago* 'evő') Dardano szerint szinte szuffixum kinézete van (DARDANO 1988: 53).

A mögöttes mondatban az *essere* létigével alkotott predikatív szerkezetnél is megkülönbözteti a tudós (29b') és a nem tudós csoportot (29b), ez utóbbiban három fő típust különböztet meg: N + A (30a), N + N (30b), ahol az első pozícióban álló N melléknévi funkciót tölt be, valamint az exocentrikus A + N (30c), amely összetételt Dardano *dvanda* típusnak is nevez (1978: 175, ill. 1988: 99):

- (30) a. *la cassa è forte* > *la cassa che è forte* > *la cassaforte* 'széf' 'a láda erős' > 'a láda, amely erős' > 'lit. az erős láda', 'a széf'
       b. *l'uccello è come una mosca* > *l'uccello che è come una mosca* > *l'uccello mosca* 'kolibri'
       ' a madár olyan, mint a légy' > 'a madár, amely olyan, mint a légy' > 'lit. a légy-madár', 'kolibri'

⁹⁶ Későbbi munkáiban azonban az összetételeket nem frazális szerkezetként, hanem morfológiai szabályok által létrejött alakként értelmezi (vö. DARDANO 2005: 107).

c. *l'uomo ha la pelle rossa* > *l'uomo che ha la pelle rossa* > *il pellerossa* 'rézbőrű'
 'az embernek vörös a bőre' > 'az ember, akinek vörös a bőre', > 'lit. a vörös bőrű ember', 'rézbőrű'

Az N + N mintában a további alcsoportokat különíti el: a *módosított* + *módosító*, ahol a mögöttes mondatban nincs prepozíció (31a), a *módosított* + *módosító*, ahol a mögöttes mondatban van prepozíció (31b) és a tudós eredetű *módosító* + *módosított* fordított sorrendű szerkezeteket (31c):

- (31) a. *ucello mosca* 'kolibri'
 b. *busta (della) paga* 'lit. fizetés borítéka', 'fizetést tartalmazó boríték', 'fizetés'
 c. *autoambulanza* 'mentőautó'

A (31a) típusú összetételek gyakran nomenklatúrákban (*nave traghetto* 'komphajó'), szakmai elnevezésekben (*operaio saldatore* 'hegesztő munkás'), valamint az újságírói nyelvben (*trattative-lumaca* 'csigalassúságú tárgyalások') fordulnak elő. Dardano hangsúlyozza a sorozatalkotás lehetőségét, amelyben a melléknévi funkciót betöltő második pozícióban álló N szinte szuffixális elemként szerepel (1978: 184). A (31b) típus esetében a mögöttes mondatban különböző prepozíciók törölődnek. Dardano itt megemlíti az amerikai-angol összetételek az olasz nyelvre gyakorolt hatását, amely egyben a nyelvi gazdaságosságra is utal (1978: 184–185). A (31c) típusnál az első pozícióban álló tudós alak lehet rövidült forma is (a (31c) példában az *auto-* az *automobile* 'gépkocsi' rövidült alakja).

Serianni, akinek munkájában az összetételi elemek rétegjegyre fektetett hangsúlyt érdemes kiemelni, külön csoportba sorolja az őshonos elemekkel történő endogén szóösszetételeket és a részben, vagy teljes egészében idegen, szinte kizárólag görög és latin elemeket alkalmazó allogén összetételeket (1988: 557).⁹⁷ A típusok ismertetésénél azonban nem tesz különbséget az összetételi elemek közti nyelvtani viszony alapján, így az adott mintán belül gyakran keverednek a mellérendelő, alárendelő és jelzői típusok. Mellérendelőnek tartja például az A + N típuson belül az *altopiano* 'fennsík' vagy a *gentildonna* 'úrhölgy' alakokat. A főként alárendelő szerkezetű N + N típusnál a jelzői

⁹⁷ Az endogén és az allogén összetételek megkülönböztetése a generatív munkákban nem volt jelentős, azaz értelmét veszítette, hiszen a generatív nyelvelmélet nagyfokú formalizmusra való törekvése minden típusú összetett szót egy hasonló mögöttes mondatra vezetett vissza. Guilbert (1975: 224–249) azonban külön csoportban vizsgálta a tudós összetételeket.

szerkezetéről is szól, ahol a melléknévi funkciót gyakran a második pozícióban álló N tölti be (i.m. 560).

Egészen eltérő osztályozással találkozunk Cicalese-nél, ahol annak alapján, hogy a morfológiailag komplex szerkezet egy, vagy több, általa rémának nevezett elemből áll ún. monorematikus (*batticuore* 'szívverés', *capostazione* 'állomásfőnök'), illetve polirematikus összetételekkel (*carta assorbente* 'ítatóspapír', *abito da sera* 'estélyi ruha') van dolgunk (CICALESE 1995: 329). Ezt a megkülönböztetést nem tartom megfelelőnek, hiszen a morfológiailag komplex alak pusztán formai azonosításán és írásmódján alapul, és nem tesz különbséget a többszavas jelentéstani egységek (*abito da sera*) és a valódi összetételek között (*capostazione*).

Bisetto–Scalise (1997) szintén más megközelítésből indulnak ki. A morfológiai komponens önállóságáról szóló tanulmányukban az alábbi hat osztályba sorolják be különböző nyelvekben előforduló összetételeket szemantikai és szintaktikai szempontok alapján: a lexikalizált szerkezetek (32a), az angol terminológiában használatos ún. elsődleges (*primary*) összetételek (32b), az ún. másodlagos (*secondary*) összetételek (32c), az ún. pszeudo-összetételek (32d), az ún. szintagmatikus szerkezetek (*phrasal compounds*) (32e) és a szerzők által 'Mathieu-Colas-listának' nevezett szerkezetek (32f) (BISETTO–SCALISE 1997: 4):

- (32) a. *bagnomaria* 'vízfürdő', *acquamarina* 'akvamarin', *altoforno* 'nagykohó', *carta da parati* 'tapéta'
b. *caposezione* 'osztályvezető', *cassapanca* 'ládapad', *valigia armadio* 'lit. szekrény-bőrönd', 'szekrény nagyságú, alakú bőrönd'
c. *permesso da pesca* 'horgászengedély', *mulino a vento* 'szélmalom'
d. *produzione scarpe* 'cipőgyártás', *elaborazione dati* 'adatfeldolgozás'
e. *un marito pipa e pantofole* 'lit. pipa és papucs-férj', 'otthonülő férj'
f. *une crème pour le visage* 'arckrém', *le politiquement correct* 'a politikailag korrekt'

Az (32a) típusú lexikalizált összetételek lehetnek N + N (*bagnomaria*), N + A (*acquamarina*), A + N (*altoforno*), vagy N + P + N (*carta da parati*) szerkezetűek, míg a (32b) típusba különböző összetételek tartoznak. Itt a két összetételi elem közti kapcsolat lehet alárendelő (*caposezione*), mellérendelő (*cassapanca*) vagy az elemek között az *R-változó*-nak

nevezett kapcsolat áll fenn (*valigia armadio*).⁹⁸ A (32c) típusú szerkezeteket a szerzők másodlagosnak nevezik az angol terminológia alapján. Az olasz összetételek esetében azonban a másodlagos összetétel N + P + N szerkezetet jelöl. A (33d) típusú szerkezet, a szerzők szerint, kifejezetten az olasz nyelvre jellemző, mivel más újlatin nyelvben nem lehet hasonló összetételt találni. Ezekben a szerkezetekben, a két elem között nem található meg az (32a) típusú szemantikai kapcsolat. A fej egy deverbális főnév, amely a jobboldali nem-fej belső argumentuma. Ezekről a szerzők a szintagmák és összetételekre alkalmazott teszt alapján azonban bebizonyították, hogy inkább szintagmaként viselkednek a módosító-beillesztési teszt alapján (l. a (69d) pontot), úgy, mint a (32e) típusú (l. az 1.5.2. pontot). Hasonló csoportosítás látható Bisetto–Scalise másik munkájában (1999) is.

Bisetto az alábbi lehetséges osztályozási lehetőségeket sorolja fel az összetételek vizsgálatakor: szoros (33a) vagy nem szoros összetételek (33b), endocentrikus (33c) vagy exocentrikus összetétel (33d), illetve mellérendelő (33e) vagy alárendelő összetétel (33f) (BISETTO 2004: 33):

- (33) a. *quintessenza* 'kvintesszencia, lényeg'
- b. *busta paga* 'fizetés'
- c. *caporeparto* 'részlegvezető'
- d. *portasapone* 'szappantartó'
- e. *caffellatte* 'tejeskávé'
- f. *camposanto* 'lit. szent mező', 'temető'

Míg a kimenet kategóriája alapján az alábbi típusokat különbözteti meg: a főnévi összetételek esetében az N + N (34a), N + A (34b), A + N (34c), P + N (34d), V + V (34e), V + N (34f) és a V + Avv (34g) szerkezeteket (BISETTO 2004: 36):

- (34) a. *caposquadra* 'csapatkapitány'
- b. *vino rosso* 'vörösbor'
- c. *gentildonna* 'úrhölgy'
- d. *sottoscala* 'lépcső alatti rész'
- e. *saliscendi* 'retesz'
- f. *asciugacapelli* 'hajszárító'

⁹⁸ A (32b) *valigia armadio* 'szekrény-bőrönd' jelentése az elemek közti *R-változó* alapján lehet egy bőrönd, amelybe nagyon sok dolgot lehet becsomagolni, vagy egy szekrény alakú bőrönd (l. a (2) példát).

g. *buttafuori* 'kidobóember'

Bisetto az N + N mintát továbbvizsgálva megemlíti, hogy két alcsoportot különböztethetünk meg: a mellérendelő és az alárendelő csoportot (BISETTO 2004: 37). Bisetto itt még Tollemache alapján (1945: 35–37) juxtapozitumnak tekinti, és két csoportra osztja az endocentrikus mellérendelő összetételeket: a jelzői (*coordinati apposizionali*) (35a) és a kopulatív (*coordinati copulativi*) (35b) mellérendelő összetételekre, vagyis itt helyezi el más szerzőknél az alárendelő kategóriába tartozó jelzői összetételeket.⁹⁹

- (35) a. *viaggio-lampo* 'villámutazás', *edizione-pirata* 'kalóz-kiadvány'
b. *cassapanca* 'ládapad', *caffellatte* 'tejeskávé'

Bisetto az endocentrikus mellérendelő N + N szerkezetek mellett két exocentrikus mellérendelői N + N mintát is bemutat. Az első típusba (36a) azok az alakok tartoznak, ahol a jelentés nem kompozicionális, míg a második típusba (36b) azok a komplex szerkezetek, ahol az összetételi elemeknek mindig egy harmadik elemre kell támaszkodniuk (BISETTO 2004: 39):

- (36) a. *centro-sinistra* 'balközép', *Emilia-Romagna* 'Emilia-Romagna (tartomány)'
b. *madre-figlio* 'anya-fiú (közti kapcsolat)', *governo-sindacati* 'kormány és a szakszervezetek (közti tárgyalások)'

A mellérendelő összetett főnevek után az alárendelő szerkezeteket vizsgálja, külön azokat az eseteket, ahol a fej baloldalt (37a-a'), és azokat, ahol a fej jobboldalt (37b-d) található:

- (37) a. *trasporto latte* 'tejszállítás'
a'. *direzione ufficio acquisti* 'beszerzési osztály igazgatósága'
b. *calciomercato* 'futballpiac'
c. *madrelingua* 'anyanyelv'
d. *fruttivendolo* 'gyümölcsárus, zöldséges'

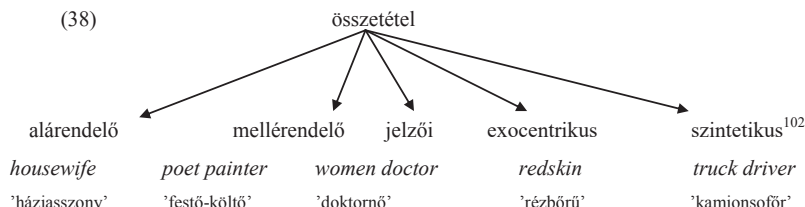
---

⁹⁹ Bisetto később megváltik ettől a felosztástól és kiveszi a jelzői összetételeket a mellérendelő csoportból (BISETTO–SCALISE 2008: 131). Valójában a jelzői N + N nem más, mint a korábbi „R-változó” szerkezetű N + N minta. BISETTO (2004) recenziójáról bővebben I. DARDANO (2005).

A (37a) típusban a két összetételi elem közti kapcsolat argumentális. A fej szempontjából tekinthetnénk alárendelő összetételnek is, Bisetto szerint inkább a szintagmák és az összetételek közti határterületen helyezkednek el (az indoklást l. a (71b) *trasporto latte fresco* példáján). A (37a) típus is közelebb áll a szintagmákhoz, Bisetto ezeket a szerkezeteket 'címkéknek' (*etichette*) nevezi, mivel elsősorban kiírásokon jelennek meg. A (37b-d) esetében a jobboldali fej az angoltól való tükörfordítással, vagy latin eredettel magyarázható (2004: 42), míg a (37b) szerkezetek inkább angol mintát követő alkalmi szavaknak tekinthetők. A (37c) típust annak ellenére, hogy idegen eredetű összetételi elemek tükörfordítása, a nyelvhasználók olasz összetételnek érzik. A (37d) típusba pedig a *-vendolo* 'árus' igei elemmel alkotott összetételek tartoznak.

Az N + A összetételekről szólva Bisetto aláhúzza, hogy amennyiben nem lexikalizált szerkezetről van szó (*gentiluomo* 'nemesember') nehéz eldönteni, hogy összetétellel vagy szintagmával van dolgunk (i.m. 43–44). A melléknévknél szót ejt a V + N minta jelzői használatáról is: meglátása szerint az egyébként főneveket létrehozó minta a használat által szerez melléknévi kategóriát (i.m. 48).¹⁰⁰

Az eddigi felsorolásból kitűnik, hogy sokféle osztályozás létezik, és ezek egy osztályozáson belül is gyakran keverednek. Az alábbi ábrán a hagyományos, heterogén kritériumokon nyugvó osztályozások sematikus összefoglalását láthatjuk (vö. GUEVARA-SCALISE 2007: 9):¹⁰¹

¹⁰⁰ A V + N minta jelzői funkciójáról bővebben l. a 3.2.2. pontot.

¹⁰¹ Guevara-Scalise az alábbi munkákban alkalmazott osztályozást vette egy sémába: SPENCER (1991): *Morphological Theory*. Oxford: Blackwell, FABB (1998), OLSEN (2000), HASPELMATH (2002): *Understanding Morphology*. London: Arnold, BOOIJ (2005): *The Grammar of Words: An Introduction to Linguistic Morphology*. Oxford: Oxford University Press, MARCHAND (1969): *The Categories and Types of Present-Day English Word-Formation: A Synchronic-Diachronic Approach*. München: C.H. Beck, BLOOMFIELD (1933) és BAUER (2001).

¹⁰² A szintetikus összetétel az angol nyelvre jellemző, elnevezése változó. Egyes szerzők másodlagos összetételeknek (*secondary compounds*), vagy igei-kapcsolatú (*verbal-nexus*) összetételeknek nevezik (vö. SCALISE-BISETTO-GUEVARA 2005: 139–141). Ezekben a szerkezetekben a jobboldali fej deverbális főnév, míg a baloldali elem az igei alak belső argumentuma (vö. GUEVARA-SCALISE 2007: 9, 17. lábjegyzet).

Ennek az osztályozásnak az a hátránya, hogy az egyes címkék nem ugyanahhoz az elemzési szinthez tartoznak: míg például az alárendelő és mellérendelő címke az elemek közti kapcsolatra utal, addig az endocentrikusság és az exocentrikusság a fej létét, illetve hiányát jelöli. Erre a heterogén szempontokat esetenként egyszerre alkalmazó osztályozásra kínál megoldást Bisetto–Scalise (2005), akik az eddigi morfológiai munkákban született összetétel-osztályozási lehetőségeket mutatják be és bírálják. A probléma okát a szerzőpáros abban látja, hogy számos nyelvész által alkalmazott hagyományos címkék mást jelentenek a mai összetételek esetében (a *bahuvrīhi* eleinte csak birtokos exocentrikus összetételeket jelölt, végül csak az exocentrikus összetételek elnevezésére alkalmazták, bár máshol ezt az összetételt 'birtokos' (*possessive*) összetételi típusnak is nevezik (vö. OLSEN 2000: 908).

A másik problémát az elnevezések sokasága jelenti: az egyes nyelvek teljesen eltérő osztályozást, eltérő terminusokat alkalmaznak, amelyek egy része nyelvspecifikus (például, az angol nyelvben nem létezik az újlatin nyelvekben gyakran előforduló és termékeny V + N minta). A legnagyobb probléma a szerzők szerint az osztályozási szempontok már látott heterogén volta. Egy osztályozáson belül a fej megléte / hiánya alapján definiálják az endocentrikus / exocentrikus összetételeket, míg az összetételi elemek között fennálló grammatikai viszonyok alapján beszélnek mellérendelő / alárendelő összetételekről (vö. BISETTO–SCALISE 2005: 2–3).¹⁰³ Az egyes szerzők emellett ugyanazt az összetételi típust esetenként másképpen nevezik (Olsen kopulatív (*copulative*) összetételét (*poet-doctor*) Haspelmath és Spencer *appositive*, azaz jelzői összetételnek nevezi), vagy az adott összetételi formát nem tekintik szóösszetételnek (Marchand például az exocentrikus összetételeket egyfajta zéró szuffixumos alaknak tekinti, így azokat a szóképzéshez csatolja).

Bisetto–Scalise ezeken a hagyományosan 'lapos' osztályozásokon változtatnak és egy hierarchikusan egymásra épülő, különböző kritériumok alapján történő felosztást javasolnak. Új megközelítésük azon egyszerű feltételezésen alapszik, hogy a fő osztályozó paraméter az elemek között fennálló, nem mindig explicite kifejezett nyelvtani viszony. A szerzők szerint az összetételek osztályozásának egyedül és következetesen ezen kell alapulnia. Hasonlót már Marchand (1969) is kijelentett, amikor megfigyelte, hogy az összetételek a megfelelő mögöttes mondat szintaktikai viszonya alapján is értelmezhetők (vö. BISETTO–SCALISE 2005: 9, 8. lábjegyzet).

Bisetto–Scalise szerint minden elemzési szintnek következetesen egy homogén kritériumon kell nyugodnia. Ebben az osztályozásban az első szint az elemek közötti, implicit

---

¹⁰³ Bloomfield (1933), Bally (1950), Marchand (1969), Spencer (1991), Fabb (1991), Olsen (2001), Haspelmath (2002), Bauer (2001) és Boojij (2005) sematikus osztályozási ágrajzait l. BISETTO–SCALISE (2005: 5–6).

grammatikai viszonyon alapul. A szerzők egy második szint bevezetését is javasolják, ahol a fej megléte ill. hiánya alapján különbséget tesznek endocentrikus és exocentrikus összetételek között. Ennek fényében az alapvető nyelvtani viszonyok az alábbi három makro-osztályt hozzák létre: alárendelő, mellérendelő és jelzői osztályt, amelyek további két-két mikro-osztályra válnak szét:¹⁰⁴

A szerzők szerint az alárendelő típusban a két elem közti grammatikai viszony kiegészítő: a nem-fej a fej komplementuma: V + N *portalettere* 'levélhordó', illetve a N + N *capostazione* 'állomásfőnök', ahol a két N közti kapcsolat birtokos viszony (*capo della stazione* 'az állomás főnöke') (BISETTO 2005: 9). A jelzői típusban jelzői ill. appozíciós módosító viszony áll fenn, ahol a nem-fej a fejet módosítja.¹⁰⁵ Tipikus jelzői összetételi minta az N + A összetétel, ahol a tulajdonságot kifejező A az N-t módosítja (*primadonna* 'primadonna'). Az A helyén gyakran áll N, metaforikus használatban, amely szintén a fej attribútumát fejezi ki. A mellérendelő csoportban a két összetételi elem között mellérendelő kapcsolat áll fenn (*attore-regista* 'színész-rendező'). Ebben a csoportosításban a szerzők szerint az olasz neoklasszikus összetételek is elhelyezhetők, mivel alárendelő szerkezetűek (pl. *televendita* 'tévéshop'), valamint az ún. szintagmatikus összetételek ([*flooor-of-a-birdcage*] *taste* 'kalitka alja szag') is besorolhatók. Ez utóbbiakban a nem-fej elem (szintagma) jelzői funkciót tölt be, tehát a jelzői típusba kerülnek.

Bisetto–Scalise 2005-ös javaslatukhoz képest 2008-as munkájukban kisebb változtatásokat vezetnek be. A hármas felosztásban az alárendelő és mellérendelő összetételek

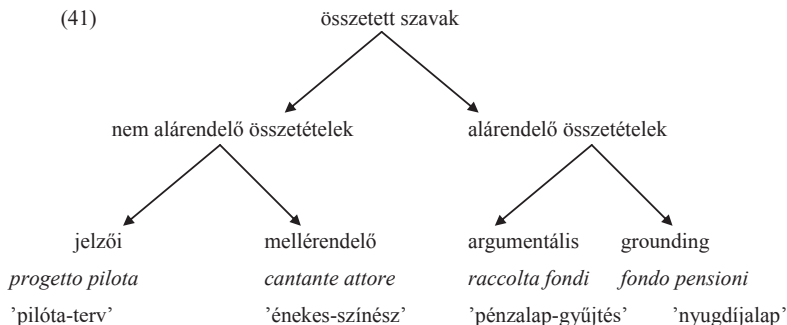
¹⁰⁴ A szerzők megjegyzik, hogy ez a fajta „mély” osztályozási típus, szemben a lapos ábrázolással, nem teljesen új, mivel hasonló hierarchikus elrendezést Bloomfieldnél (1933), Ballynál (1965) és Marchandnál is találhatunk (1969 (vö. SCALISE–GUEVARA 2006: 187).

¹⁰⁵ Az alárendelő és mellérendelő típus melletti harmadik, jelzői csoport önálló léte nem mindig egyértelmű: egyes nyelvészek hol a mellérendelő (BISETTO 2004), hol a nem-alárendelő (GUEVARA–SCALISE–PIRELLI 2006) kategóriába, vagy a juxtapozíciómok közé sorolják (l. az 1.5.4. pontot).

mellett a jelzői csoportot az N + N re vonatkozó attributív összetételeket tartalmazó alosztállyal egészítették ki (SCALISE–BISETTO 2008: 131):

Guevara–Baroni–Pirelli (2006) eltérő felosztást javasolnak. Az összetett szavakat két nagy típusba, az alárendelő és nem alárendelő csoportra osztják. A nem alárendelő összetételek csoportjába tartoznak a jelzői és a mellérendelői, míg az alárendelő csoportba az ún. argumentális és az ún. grounding összetételek tartoznak (GUEVARA–BARONI–PIRELLI 2006: 7):

Tehát Bisetto–Scalise (2005) felosztásához képest bevezetik a nem-alárendelő csoportot, amelybe a jelzői és a mellérendelő összetételeket sorolják be. Az alárendelő N + N összetételeknél a fej természete alapján különbséget téve két új alárendelő típust vezetnek be:

¹⁰⁶ Az *auto-civetta* jelentése 'álcázott rendőrségi autó', azaz a rendőrök megkülönböztető jelzés nélküli autója, amellyel a törvény ellen vétők könnyen rajtakaphatók (ZINGARELLI 2005: 178).

amennyiben az összetétel feje deverbális N (*raccolta fondi* 'pénzalap-gyűjtés'), akkor argumentális alárendelő összetételről van szó, máskülönben ún. *grounding* összetételről.

Az argumentális N + N összetételek olyan alárendelő szerkezetek, amelyekben a fej olyan deverbális főnév, amely argumentális szerkezetet képes projektálni. Ezekben az összetételekben a fej általában eseményt jelöl *nomina actionis* formájában (*protezione* 'védelem', *raccolta* 'gyűjtés', *gestione* 'irányítás, kezelés'). Amennyiben az ige tranzitív (42a) a nem-fej elem a fej mögöttes igéjének belső argumentuma, vagy amennyiben a mögöttes ige intranszitív (42b) külső argumentuma, azaz alanya:¹⁰⁷

(42) a. *protezione persone* 'személyvédelem'

b. *caduta massi* 'kőhullás'

Az ún. *grounding* összetételi típus olyan alárendelő szerkezet, ahol a fejnek általános-viszonyt kifejező nominális jelentése van, amely hajlamos módosítók „vonzására” saját szemantikai-enciklopedikus tartalma szerint, ebben különbözik a jelzői N + N összetételtől. A szerkezet módosítója közelebbről határozza meg a fejet (*the modifier „grounds” the head*), és tovább pontosítja jelentését. A *grounding* összetételek feje az olasz nyelvben általában információhordozókat, szervezeteket, helyeket, mérhető tulajdonságokat fejez ki (vö. BARONI–GUEVARA–PIRELLI 2006: 9–10):

(43) *stanza server* 'szerver terem', *fondo pensioni* 'nyugdíjalap'

Grandi (2006) tanulmányában megfogalmazza, hogy az eddigi osztályozások eredménye gyakorlatilag részlegesnek mondható, mivel minden, az összetétel kategóriájába elvileg bele tartozó adatot nem lehet azonos módon osztályozni (2006: 32). A szerző szerint a probléma megoldásának a kulcsa a kategória alapjának helyes definíálása. Az összetételek elemei között mellérendelői vagy alárendelői viszony állhat fenn, amely lehet morfológiaiilag (44 I.b., II.b.i.) vagy szintaktikailag jelölt (44 I.b.ii., 44 II.b.ii.), vagy jelöletlen (44 I.a., 44 II.a.). A jelöltség végbemehet a fejen, a fej módosítóin vagy mind a két összetételi tagon.

A Grandi által javasolt új osztályozás alapján véve két kritériumon nyugszik: a hierarchikus szerkezet meglétén vagy hiányán a szóösszetétel belsejében. A mellérendelő összetételek esetében (*composti di coordinazione*) a két összetételi elem ugyanazon a szinten

---

¹⁰⁷ L. Bisetto-Scalise (1997: 4) ún. szintagmatikus szerkezetét a (32d) példában.

helyezkedik el, míg a hierarchikus összetételek (*composti gerarchici*) tagjai között hierarchikus viszony áll fenn (GRANDI 2006: 37–39):

(44)

- I. mellérendelő összetétel
  - a. jelöletlen mellérendelés
    - kor *o-nwui* 'fivér- anytestvér 'fivér és lánytestvér'
  - b. jelölt mellérendelés
    - i. morfológiaiilag
      - újgör *xartofakela* 'lit. jegyzetpapír – kötőhang – boríték', 'állandó'
    - ii. szintaktikailag
      - ol *punto e virgola* 'lit. pont és vessző', 'pontosvessző'
- II. hierarchikus összetétel
  - a. jelöletlen függőség
    - jelzői / értelmező jelzői összetétel
      - ol *gentiluomo* 'úriember'
    - alárendelő összetétel
      - ol *lavapiatti* 'lit. tányérmosó', 'mosogató'
      - ol *senzatetto* 'lit. tető nélküli', 'hajléktalan'
      - ang *truck driver* 'kamionsofőr'
  - b. jelölt függőség
    - i. morfológiaiilag
      - jelzői / értelmező jelzői összetételek
        - dán *juledag* 'lit. Karácsony – kötőhang – nap', 'Karácsony'
      - alárendelő összetétel
        - finn *auton ikkuna* 'lit. gépkocsi – genitivusz – ablak', 'szélvédő'
      - ii. szintaktikailag
        - jelzői / értelmező jelzői összetételek
          - ol *camposanto* 'temető'
        - alárendelő összetétel
          - fr *chemin de fer* 'lit. út – prepozíció – vas', 'vasút'

Grandi (2006: 43) szerint csak a táblázatban elhelyezhető elemeket lehet teljes joggal összetételnek nevezni. Ebben a felfogásban a jelzői N + N típus az alárendelő típussal

szerepel egy kategóriában, míg Guevara–Baroni–Pirelli (2008) munkájukban, ahogy láttuk, a nem alárendelő összetételek közé tartozik (l. a (41) példát) a mellérendelő összetétellel együtt.

Grandi szerint ezzel az osztályozással homogén csoportok hozhatók létre. Megállapítja, hogy a nyelvi elemek komplexitási szintje a séma alsó része felé (a szintaktikailag jelölt szerkezetek felé) fokozatosan emelkedik, míg a termékenység és a kompozicionalitás folyamatosan emelkedik a séma legfelső részén található összetételek felé. A kissé nehezen átlátható táblázat felső részében szereplő egyszerű alakok elemei közti kapcsolat jelöletlen, jelentésük kompozicionális, és termékeny szabályok hozzák őket létre. A mellérendelő szerkezetek inkább exocentrikusnak tűnnek, míg a hierarchikus összetételek általában endocentrikusak (kivéve a V + N és P + N alakokat) a táblázat alsó részén elhelyezkedő típusokkal ellentétben, amelyek inkább lexikalizált szintagmáknak, mintsem összetételnek (*chemin de fer* 'vasút') tekinthetők.

Maga Grandi is elismeri azonban, hogy nem lehet nélkülözni a nyelvspecifikus kritériumok alkalmazását.¹⁰⁸ Az általa javasolt kétszintű felosztás egy általános és egy specifikus, Grandi szavaival élve, egy interlingvisztikai és egy ún. idiolingvisztikai szintből áll (GRANDI 2006: 46).

1.4.2.8.2. A neoklasszikus összetételek és a fűszavak osztályozása

Láttuk, hogy a neoklasszikus összetétel a szóösszetételek azon speciális típusa, ahol az összetételi elemek egyike vagy mindegyike kötött elem, azaz fűszó. A fűszó jelentése azonban – ellentétben az affixumokkal – lexikai-denotatív és nem viszonyt kifejező.

A neoklasszikus összetételnél az alábbi három típust különböztethetjük meg az összetételben szereplő elemek sorrendje alapján. A FSz + FSz (45a), FSz + Sz (45b), illetve a Sz + FSz (45c) (vö. SCALISE 1992: 176, ill. 1990: 124):

- (45) a. *grafologia* 'grafológia'
- b. *autostrada* 'autópálya'
- c. *astronauta* 'űrhajós'

A FSz + FSz típus (45a) alkotta szóösszetételek jól körülhatárolható csoportot jelentenek, elsősorban a tudományos-műszaki nyelvzetben fordulnak elő, az átlagos beszélő számára azonban nem átlátszók és, ellenben a morfoszemantikailag és morfortaktikailag

---

¹⁰⁸ Már Bloomfield (1933) is felfigyelt arra, hogy egy nyelv elemeinek leírása és osztályozása az adott nyelv jellemzőitől függ, és lehetetlen minden nyelvre egységes osztályozási sémát felállítani.

áttetsző FSz + Sz és Sz + FSz csoporttal, amelyben a kötött elem könnyen azonosítható és új szerkezetben felhasználható.

Mint ahogyan említettem, a fészavak lehetnek görög (46a), latin (46b) eredetű, vagy más idegen nyelvből átvett alakok (46c), illetve összetett szavak rövidült alakjai (ezeket ún. másodgenerációs, vagy másodfokú fészavaknak is nevezhetjük) (46d):¹⁰⁹

- (46) a. *antropologia* 'antropológia'
- b. *matricida* 'anyagyilkos'
- c. *eurolandia* 'euró-övezet' < –landia < Land 'ország, tartomány'
- d. *televideo* 'teletext'

Hasonló felosztást találunk Iacobini-Thorntonnál: szabad elem + nem szabad elem, nem szabad elem + szabad elem és nem szabad elem + nem szabad elem (IACOBINI–THORNTON 1992: 47–51). Sgroi a FSz + FSz típust *bi-confissato*-nak, míg a FSz + Sz, illetve Sz + FSz típust *mono-confissato*-nak nevezi (SGROI 2003: 94). Adamo-Della Valle különbséget téve a klasszikus (47a–b) és a modern (47c–d) konfixumok között négyes felosztást javasolnak. A két főosztályt további két-két alosztályra osztják, aszerint, hogy a fésző az összetétel első, vagy második pozícióját foglalja el (ADAMO–DELLA VALLE 2008a: 44):¹¹⁰

- (47) a. *cosmopolita* 'világpolgár'
- b. *discoteca* 'diszkó'
- c. *autosalone* 'autó-kiállítás'
- d. *fruttivendolo* 'zöldéses'

Iacobini a fészavakat öt alcsoportra osztja (2004: 86–87):

¹⁰⁹ Antonelli a „másodfokú” prefixoidok (l. *aereo*- 'repülőgép-', *auto*- 'gépkocsi-', *foto*- 'fényképezőgép-') mellett „harmadfokú” prefixoidokról is beszél, vagyis amikor egy sikeres másodfokú összetétel rövidítéséből egy új aljelentés születik (a *tele*- első jelentése 'táv', a másodfokú *tele*- jelentése 'televízióra vonatkozó', míg a harmadfokú *tele*- jelentése 'telefonra vonatkozó' (ANTONELLI 1995: 256). Adamo–Della Valle (2008b) szótárában szintén megtaláljuk ezt a különbségtételt a fészavak felsorolásánál: a klasszikus konfixum *tele*¹- 'táv-' mellett a modern konfixumnak tekintett *tele*²- 'telefonra vonatkozó' (*teleletto* 'telematikus úton megválasztott'), a *tele*³- 'televízióra vonatkozó' fésző mellett létezik a *tele*⁴- is 'telematikus, internetre vonatkozó' (*telecontrollo* 'telematikus eszközökkel történő ellenőrzés') jelentéssel (ADAMO–DELLA VALLE 2008b: XVIII, XXI). A neologizmus szótárakban általában felső indexszel jelölik a másodgenerációs fészavakat (vö. ADAMO–DELLA VALLE 2003).

¹¹⁰ Ezzel a csoportosítással a szerzők megoldják azt a problémát, hogy a fésző már nem csak a klasszikus nyelvekből származó alakokat jelöli, hanem többek között a modern nyelvekből született rövidült alakokat is. A szerzők összesen 118 konfixumot sorolnak fel, ebből első pozícióban álló klasszikus konfixumok (*prefixoid*) száma 84, míg a modern konfixum 63 elemet számlál a listában, ellenben a második pozícióban álló klasszikus (36) és modern (41) konfixummal (*suffixoiddal*) (ADAMO–DELLA VALLE 2008b: XVII–XXI).

- (48) a. neoklasszikus formatív elemek
- b. rövidülés útján létrejött elemek
- c. szekrécióval létrejött elemek
- d. módosított elemek
- e. egyéb nem önálló elemek

A (48a) típusba tartoznak a már látott görög vagy latin nyelvből származó formatív elemek, amelyeket leginkább formai jellemzőikről lehet felismerni.¹¹¹ Ezek közül számos elem állhat úgy az első (49a), mint a második pozícióban (49b):

- (49) a. *morfologia* 'morfológia', 'alaktan'
- b. *isomorfo* 'izomorfi'

A (48b) típusba a rövidülés útján létrejött elemek tartoznak. Maga a rövidülés a szóalkotástól független jelenség.¹¹² Iacobini kétféle alcsoportot különböztet meg. Az első alcsoportban a rövidült alak magával az eredeti főszóval esik egybe, így homonim párok alakulnak ki.¹¹³

- (50) *ecologia* 'ökológia' → *eco-* 'környezet' vs *eco-* 'ház, lét',
televisione 'televízió' → *tele-* 'televízió-' vs *tele-* 'táv'¹¹⁴

A másik alcsoportba tartozó rövidült alakok ritkán eredményeznek homonim alakokat. A kiinduló szó ezekben az esetekben nem összetett szó (51a), vagy összetett szó rövidült alakja, amely mégsem követi a morfológiai és etimológia szegmentációt (51b):¹¹⁵

- (51) a. *fantasia* 'fantázia' / *fantastico* 'fantasztikus' → *fanta-* 'képzelt': *fanta-armata*
'fantázia-hadsereg'; 'scifi-': *fantaorrorifico* 'sci-fi; horrorisztikus'¹¹⁶

¹¹¹ A görög elemek tipikus *-o* (*foto-*), míg a latin elemek *-i* (*luni-*) kötőhangot tartalmaznak. Léteznek azonban olyan latin eredetű elemek is, amelyek más magánhangzóra (*acu-* 'hallás-' (*acufene* 'fűlzugás')), vagy mássalhangzóra végződnek (*pan-* 'minden' (*pandemia* 'pandémia')) (vö. IACOBINI 2004: 72).

¹¹² Thornton szerint a rövidülés az első összetéti elem két szótagossá válására irányuló tendenciaként is értelmezhető (l. *cattolico* 'katolikus' > *catto-*, *fantastico* 'fantasztikus' > *fanta-*) (vö. GAETA 2005, ANTONELLI 1995: 292).

¹¹³ Dardano a fészavakról szólva szintén megemlíti a homonímia és a poliszmia jelenségét. A homonimiára az *auto-*, míg a poliszmiaira a *tele-* fészavakat hozza fel példaként (DARDANO 1994: 421, ill. 1993a: 347).

¹¹⁴ A *tele-* fészó további elemzését l. a 3.3.1.7. pontban a (202) példákat.

¹¹⁵ Talán kivételként említhetjük a *narcotico* → *narco-* 'kábitózer-' rövidült elemet, amely egybeesik a *narco-* 'álom-' fészóval (vö. IACOBINI 2004: 74).

omnibus 'omnibusz' → *-bus* 'busz': *filobus* 'trolibusz'

b. *cinematografo* 'mozgóképszínház' → *cine-* 'mozi-': *cine-critico* 'filmkritikus'

A rövidülés folyamán csak az alak rövidül, a jelentés nem, így szemantikailag teljes egység marad (*-burger*, *cheesburger* 'sajos hamburger') (vö. WARREN 1990: 119).¹¹⁷ Ilyen elemek továbbá a *sociale* 'társadalmi' melléknévből a *socio-* 'szociális', *afro-* 'afrikai, afro-', illetve az *auto-* 'autó', *radio-* 'rádió'- ún. másodgenerációs összetételek. Bizonyos rövidült alakok a gyakori használat miatt önállóságra tehetnek szert főnévként (52a), vagy posztnominális jelzői funkcióban (52b):

(52) a. *l'auto* 'az autó'

b. *patente auto* 'gépjármű-jogosítvány'¹¹⁸

Beszélhetünk-e ezekben az esetekben már önálló lexémákról? Érdekes megfigyelni ezt a spirálformájú, grammatikalizációból a lexikalizáción (degrammatikalizáción) keresztül vezető folyamatot.¹¹⁹ A grammatikalizáció során a rövidült elem elveszíti specifikus jelentését, jelentése általánosan és inkább az affixumokhoz közelít.

Összetett szavakat azonban tudatosan is rövidíthetnek: ilyen alakok például a *catto-* 'katolikus', *immuno-* 'immun-', és a *normo-* 'norma-' elemek (vö. ANTONELLI 1995: 292).

A szekréció (48c) kifejezés az angol szakirodalomban is megtalálható, amely során a komplex szó szegmentációjával az alak és a tartalom is rövidül, így az eredmény szemantikailag nem teljes egység (vö. WARREN 1990: 117).¹²⁰

(53) a. *-thon* < *marathon* 'hosszú időtartamú közérdekű esemény' (*telethon* 'maratoni televíziós műsor')

¹¹⁶ A példák a korpuszból valók. A *fanta-* felszó további elemzését l. a 3.3.1.7. pontban a (211) példánál.

¹¹⁷ Ezzel szemben Iacobini–Giuliani a *-burger* alakot szóelvonásnak tekinti (IACOBINI–GIULIANI 2001: 336).

¹¹⁸ Így viselkednek még az *auto* 'autó', *cinema* 'mozi', *foto* 'fotó', *moto* 'motor', *porno* 'pornó', *radio* 'rádió', *stereo* 'sztereó', *turbo* 'turbó' és a *video* 'videó' alakok.

¹¹⁹ Giannini spirál-formájú mozgást említ: szókincs → grammatika → szókincs (GIANNINI 2003: 119).

¹²⁰ A szekréció Warren alapján: „involve a rearrangement of semantic elements: from having been associated with no particular part of word-form, certain elements became connected with a certain section of a word” (WARREN 1990: 116), míg Callies-nél: „either as the result of some abbreviation (...) or as the result of some folk-etymological misdivision of morphemes”, mint például az *alcoholic* alak téves *alco* + *holic* alakként való értelmezése (CALLIES 2007). A *cheesburger* szóban a *-burger* a *hamburger* rövidült alakja, a *fishburger* szóban a jelentése azonban már nem 'húsos szendvics', hanem 'halas szendvics'. A jelentés értelmezéséhez Warren szerint gyakran extralingvisztikai ismeretek is szükségesek (vö. WARREN 1990: 120).

b. *-gate* < *Water-gate* 'botrány' (*Monicagate* 'Monica Lewinsky-botrány')

A (48d) típusban a Sz + FSz összetett szavak első elemei általában főnevek, amelyek utolsó magánhangzója *-o* (54a), vagy *-i* (54b) hangra módosul, ezáltal a klasszikus félszavakhoz hasonlóvá válnak.¹²¹

- (54) a. *mafia* 'mafia' → *mafio* + *-logia* → *mafilogia* 'mafia-tudomány' *giornalista*
'újságíró' → *gironalista* + *-poli* → *giornalistopoli* 'újságíróvizsga-botrány'
b. *corilo* 'mogyoró' → *corili* + *-coltura* → *corilicoltura* 'mogyorótermesztés'

Mivel gyakran fordulnak elő összetételekben, Iacobini még az önálló szavakat is a felső státuszához közelíti az alábbi esetekben: FSz + *terapia* 'terápia' (55a), valamint a Sz + *terapia* 'terápia' összetételeknél (55b), úgy, mint a (48e) típusnál, amely különböző, nem önálló elemeket tartalmaz. Iacobini ide sorolja a V + N minta igei alakját a kötöttsége és sorozatalkotása miatt (55c), és a jelzői N + N összetételekben a sorozatot alkotó második pozícióban álló főneveket (55d) a gyakori használat és a fix pozíció miatt (2004: 78–79).¹²²

- (55) a. *fisioterapia* 'fizioterápia', *elettroterapia* 'elektroterápia'
 b. *arteterapia* 'művészet-terápia', *risoterapia* 'nevetés-terápia'
 c. *apribottiglie* 'sörnyitó'
 d. *chiave* 'kulcs', *modello* 'modell', stb.

Masseroli szerint a félészavak osztályozási problémájának megoldását a prototípus megközelítés jelentené, mivel sokkalta rugalmasabb és természetesebb megoldásokat javasol az adott jelenségre. A félészavakat egy kontinuum mentén helyezi el: baloldalt a szóképzéssel, míg jobboldalt a szóösszetétellel rokon tulajdonságokat felmutató elemek foglalnak helyet.¹²³

- (56)

¹²¹ A magánhangzó választás elvileg a felszó eredetétől függ (vö. IACOBINI 2004: 76).

¹²² Iacobinivel ellentétben a (48d-e) típusokat nem tartom félszavaknak.

¹²³ A kontinuum mentén természetesen vannak sűrű és üres (*gaps*) területek is.

A kognitív pszichológia keretében született prototípus-elméletben elsődleges szerepet játszó fokozatosság (*scalarity*) és a kategóriák közti elmosódott határvonalon (*fuzzy boundaries*) alkalmazásával megmagyarázhatóvá válnak a „klasszikus kategóriákba” nehezen beilleszthető féléyszavak besorolása.¹²⁴

Masseroli összesen 327 a köznyelvben előforduló félészóból álló korpuszt vizsgált. Ehhez formális, funkcionális, szemantikai és disztribúciós szempontok alapján meghatározta a kontinuum két szélső pólusát kijelölő prototipikus képzett és prototipikus összetett szavak kategóriáit. Az ezektől eltérő viselkedésű alakokat a két szélső magtól eltávolodva, akár más kategóriákhoz is kapcsolódva helyezte el. Az alábbi hét szempont kérdéseire adott igen válaszokat +, a nem válaszokat – jellel jelölte:

- (57) a. az elem pozíciója változó-e vagy kötött. Az affixum pozíciója mindig kötött: vagy csak az első (prefixum) vagy csak a második pozícióban (szuffixum) fordul elő, míg az összetétel elemeinek helye változó;
- b. az elemek derivációs képessége: kombinálódhatnak-e más affixummal? Az affixumok nem, míg az összetételi elemek esetében lehetséges a további képezés;
- c. a komplex szó elemei közti kapcsolat: lehet mellérendelő is vagy csak alárendelő. A képzett szavak csak alárendelő, míg az összetett szavak mellérendelő szerkezetűek is lehetnek;
- d. a komplex szó endocentrikus-e;
- d'. a fej pozíciója: baloldali vagy jobboldali;
- e. jelentés: lexikális-denotatív vagy viszonyt kifejező (idő, tér, minőség, stb.);
- f. termékenysége: az affixumok igen termékenyek, míg az összetételi elemek nem mindig;
- g. formális autonómia: az összetételi elem szabad, míg az affixum kötött alak.

Masseroli e fenti kritériumok alapján 11 félészócsoportot állított fel:

- (58) a. *neo-*, *pseudo-*, *auto*¹-, *vetero-*, *tele*¹-, stb.
- b. *mini-*, *maxi-*, *mega-* (*megalo-*), *mid-*, *porno-*, *vice-*, stb.

¹²⁴ E. Rosch pszichológus által felállított prototípus elmélet nem pusztán a hagyományos kategorizálási gyakorlaton való túllépés, mint inkább az akkoriban uralkodó generatív grammatikára adott válasz (vö. LADÁNYI–TOLCSVAY NAGY (2008)). További prototípus-elméletet felhasználó morfológiai munkák az alábbiak: BYBEE–MODER (1983) az angol erős igéket, DRESSLER (1989) a derivációt és az inflexiót, RAMAT (1990) a határozószavakat, míg RAMAT (1994) a prepozíciókat vizsgálta. A prototípus-elmélet olasz nyelvben való alkalmazásáról bővebben l. LURAGHI (1993).

- c. *mono-*, *anti-*, *micro*¹-, *-poli*¹, stb.
- d. *crio-*, *archeo*²-, *micro*²-, *talasso-*, stb.
- e. *termo-*, *cardio-*, *epato-*, *odonto-*, *spleno-*, stb.
- f. *antropo-*, *algo-*, *elio-*, *aero*¹-, *-cito*, *-logo*¹-, stb.
- g. *-logo*²-, *-fago*, *-fero*, *-fobo*, *-scopo*, stb.
- h. *-teca*, *-dromo*, *-poli*², *-comio*
- i. *-crazia*, *-filia*, *-latria*, *-poli*³, stb.
- j. *auto*²-, *audio-*, *ciclo*²-, *foto*²-, *moto*²-, *radio*²-, *tele*²-, *turbo*²-, *video-*, stb.
- k. *socio-*, *narco-*, *fanta-*, stb.

Az alábbiakban csak pár jellegzetességet emelek ki: az (58a) csoport magas produktivitási fokkal rendelkezik és számos neologizmust ad. Az (58b) típusba tartozó elemek jelentése főként dimenzionális és térbeli. Az (58c) típus jelentése szintén prefixum-szerű, az (58d) a legtöbb elemet magába foglaló csoport, szinte kizárólag a műszaki-tudományos nyelvezetben előforduló elemeket tartalmaz, hasonlóan az (58e) típushoz, melynek elemei főleg az orvostudomány szókincsében fordulnak elő. Az (58f) típus határeseteket foglal magában, az (58g) csoport számos esetben magas produktivitási fokkal rendelkező agentív és instrumentális jelentésű szuffixoidokat, az (58h) típus összesen négy lokatívuszi jelentésű elemet tartalmaz, amelyek közelebb állnak a szuffixumokhoz. Az (58i) típus elemei állandó állapotot jelölnek, néha a cselekvés eredményét, míg az (58j) elemei önálló szavak rövidüléséből, vagy önkényes törléséből származnak, ellenben az (58k) csoport elemeivel, amelyek képzett alakok szuffixumának, vagy utolsó elemének rövidüléséből származnak.¹²⁵

A prototípus-elmélet olasz félszavakra való morfológiai alkalmazása alapján a prototipikus affixumok a kontinuum bal oldalán helyezkednek el, míg a prototipikus összetételek a kontinuum jobb oldalán. A kontinuum mentén különböző pontokban helyezkednek el a prototipikus félszó-csoportok, amelyek a központban, illetve attól eltávolodva vagy a kontinuum jobboldalához (tehát az összetételekkel mutatta hasonlóságot), vagy annak baloldalához közelítve, azaz az affixumokhoz hasonló viselkedést mutatta helyezkednek el, tehát a két szóalkotási dominium átjárható. A prototípus-elméletet alkalmazásával a félszavak affixum- illetve szószerű viselkedése megmagyarázhatóvá válik. Egyes nyelvészek szerint az elmélet azonban két nehézséggel küzd: prediktív túlzottan gyenge és, ebből következően, végtelen számú deviancia magyarázatát teszi lehetővé. Ezen

¹²⁵ Az (58b és 58j) csoport bővebb elemzését l. TÓTH (2010d: 306–307).

problémák kiküszöbölésére talált megoldást Iacobini–Giuliani szerzőpáros multidimenzionális elemzése (IACOBINI–GIULIANI 2001). A szerzők kvantitatív módszerrel 362 félést vizsgáltak meg és 21 deskriptív kritérium alapján 7 clustert javasoltak.¹²⁶ A felállított 7 cluster segítségével a prototipikus osztályozás predikciójának problémája megoldhatóvá vált.¹²⁷

1.4.2.8.3. A hibrid összetételek osztályozása

A hibrid összetételek osztályozásakor Dardano–Frenguelli–Perna által javasolt egyik lehetséges felosztást mutatom be, amely az elemek sorrendje és eredete alapján négy csoportra osztható (DARDANO–FRENGUELLI–PERNA 2000: 42–44).¹²⁸

- (59) a olasz módosító + idegen módosított: *Padania Day* 'Padania-nap'
- b. idegen módosító + olasz módosított: *baby pirata* 'lit. fiatal kalóz', 'fiatal cserbenhagyásos gázoló'
- c. olasz módosított + idegen módosító: *risultato choc* 'sokkoló eredmény'
- d. idegen módosított + olasz módosító: *killer seriale* 'sorozatgyilkos'

A hibrid összetételek az elemek közti szintaktikai viszony alapján is feloszthatók (vö. FRENGUELLI 2005: 170):¹²⁹

- (60) a mellérendelő N + N: *boxe-scherma* 'ökölvívás-vívás'
- b. alárendelő N + N: *proposta-choc* 'sokkoló javaslat'¹³⁰
N + A *computer ottico* 'optikai komputer, digitális számológép'
- A + N: *sexy scandalo* 'szexbotrány'
- c. exocentrikus V + N: *mangia-smog* 'szmog-elnyelő'¹³¹

¹²⁶ A 21 szempont az alábbi: i. formális önállóság, ii. utolsó pozíció, iii. első pozíció, iv. görög eredet, v. latin eredet, vi. modern eredet, vii. rövidülés, viii. pozíció (fix vagy szabad), ix. deriválhatóság, x. szerkezet típusa (endocentrikus vagy exocentrikus), xi. elemek közti kapcsolat (mellérendelő, alárendelő), xii. jelentés (viszony vagy denotatív-lexikális), xiii. kombinatív lehetőség (FSz + FSz, FSz + Sz, Sz + FSz), xiv. szófaj: N, xv. szófaj: A, xvi. szófaj: Avv, xvii. szófaj: P, xviii. szófaj: Num, xix. szófaj: V, xx. használat (köznyelv, köznyelv és műszaki-tudományos, műszaki-tudományos) és xxi. szótagok száma (egy szótagos, két szótagos, három szótagos, négy szótagos) (IACOBINI–GIULIANI 2001: 342).

¹²⁷ Sgroi hiányolja, hogy a kritériumok közt nem szerepel a félésvak diakrón, vagy szinkrón etimonia, valamint a neologizmusokban való szereplésének szempontja (SGROI 2003: 83).

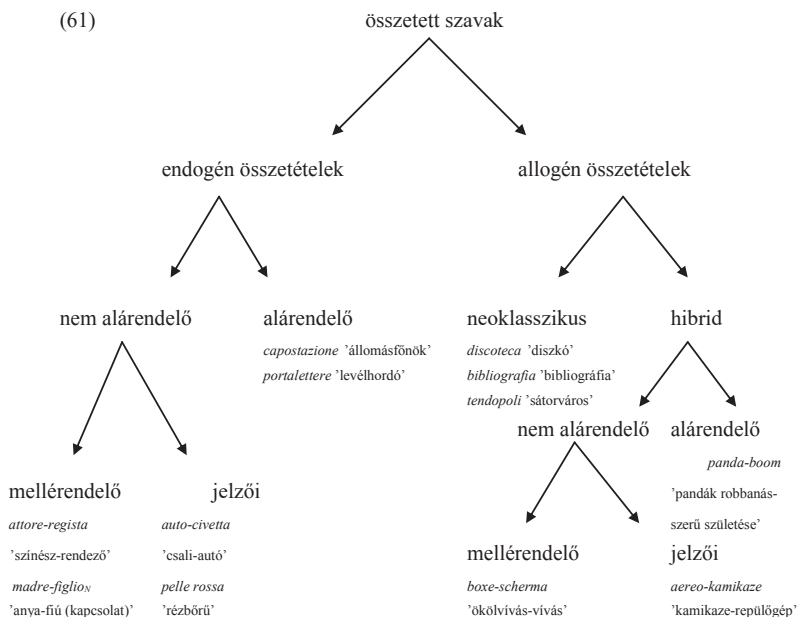
¹²⁸ A példák az Adamo–Della Valle (2003a) szótárából valók.

¹²⁹ Elemzésemben ez utóbbi felosztást követem.

¹³⁰ Frenguelli osztályozásában a jelzői N + N mintát nem különálló típusként, hanem az alárendelő N + N csoportban sorolja fel (FRENGUELLI 2005: 170).

1.4.2.8.4. Javaslat az összetéti osztályozásokra

Az eddig ismertetett osztályozási javaslatokat összegezve az alábbi egyszerűsített sémát javaslom. Az osztályozásba egyrészt bevonom az elemzésemben is követett rétegjegy alapján való endogén és allogén összetételek közti megkülönböztetést, mivel különböző típusokkal rendelkező, eltérő használati területen előforduló, eltérő konstituens-sorrendet felmutató csoportokról van szó. A jelzői összetételt egyfajta alárendelő típusnak tekintem, abból kiindulva, hogy ebben a típusban is megkülönböztethető a fej, és az azt módosító elem, a mellérendelő összetétellel ellentétben, ahol két fej szerepel. Az általam javasolt osztályozásban mellőzöm az alárendelő összetételek Baroni–Guevara–Pirelli alapján történő szemantikai továbbosztását. A hibrid összetételek alapján véve az endogén összetéti típusokat követik. A csoportokon belül különbséget lehet tenni ezen kívül a fej megléte alapján az endocentrikus és az exocentrikus összetételek között:

¹³¹ Frenguelli azt a hibrid formát, ahol az igei alak befejezett melléknévi igenév különálló exocentrikus N + V típusnak tekinti, míg én elemzésemben a N + A típusba sorolom (vö. FRENGUELLI 2005: 170).

Meg kell azonban említenem, hogy az allogén összetételek esetében a típusok közti határ korántsem merev, hanem elmosódott: klasszikus félészavak kombinálódhatnak idegen szavakkal (*blogosfera* 'blogszféra', *internettologo* 'internet-szakértő'), vagy idegen eredetű modern félészavak olasz szavakkal (*e-fattura* 'elektronikus számla', *cybercultura* 'kiberkultúra') is.

Elmondható tehát, hogy az olasz szóösszetételek osztályozása korántsem egységes. Az utóbbi évtizedben elmozdulás tapasztalható a merev generatív-transzformációs szempontú megközelítéstől egy természetesebb, a kognitív nyelvelmélet nyújtotta megközelítés felé, azaz a merev formalizációtól egy funkcionális felfogás felé, ahol az egyes komponensek egyértelmű elhatárolódás helyett egymással interakcióban állva egy kontinuum mentén helyezkednek el. A generatív-transzformációs predikatív és igei típusú csoportosítást felváltotta a fej meglétén, illetve hiányán és az összetételi elemek közti viszonyán alapuló osztályozás. Nincs egyetértés azonban a jelzői N + N típust illetően, vagyis hogy az alárendelői, vagy esetleg a mellérendelői típusba tartozik, esetleg egy, a kettőtől teljesen elkülönülő kategóriába. Szintén nehezebb tűnhet egyes morfológiai komplex szerkezetek összetételkénti vagy szintagmakénti besorolása. Erről a kérdéskörrel bővebben a következő pontokban fogok szólni.

1.5. A szóösszetétel és más, morfológiai komplex alakok kérdései

Értekezésem első fejezetének jelen pontjában a szóalkotás egyik legproblematisabb kérdéskörét vizsgálom, vagyis, hogy a szóösszetétel egyértelműen elhatárolható-e egyrészt a szóképzéstől, másrészt a szintagmáktól és a többszavas jelentéstani egységektől. A kérdéskör még nem teljesen tisztázott, mint ahogy Giovanardi javasolja, a határ-problémát még alaposabban körül lehetne járni, és az egymással párhuzamosan folyó vizsgálatokat is érdemes lenne összevetni (vö. GIOVANARDI 2005: 10).

A nyelvészeket az összetételek és a szintagmák között húzódó határ kérdése mellett, leginkább az inflexió és a deriváció folyamatai közti hasonlóság, illetve különbség foglalkoztatja, míg az összetétel és a deriváció közti határ problémáját ritkábban vizsgálják (vö. BOUI 2005: 1). Dardano úgy véli, hogy a legnehezebb az összetételek megkülönböztetése mindazon alakoktól, amelyek nem nevezhetők összetételnek, azaz a prefixált szavaktól, lexikalizált összetételektől és a konglomerátumoktól (DARDANO 1978: 143).

A további alpontokban röviden bemutatom az olasz szóalkotás szempontjából meghatározó eseteket, először a szóösszetétel és a prefixáció, majd a szintagmák és a többszavas jelentéstani egységek megkülönböztetésének problematikáját.

1.5.1. A szóösszetétel és a szóképzés (prefixáció) közti határ problémája

Lássuk tehát először azt a kérdést, lehetséges-e egyértelmű határvonalat húzni a szóképzés és a szóösszetétel között. Maga a feladat első ránézésre nem tűnik nehéznek, mivel a szóösszetétel, illetve a szóképzés definíciója elégségesnek tűnik a két szóalkotás mód kettéválasztásához.¹³² Léteznek azonban olyan alakok (62a), amelyeknél nem egyértelmű, hogy képzett vagy összetett alakról van szó:

- (62) a. *sottoscala* 'lépcső alatt hely'
b. *sottocommissione* 'albizottság'

Azonban a *sotto* prepozíció a (62a) példában exocentrikus összetételt hoz létre, mivel a (9d) pontban látott „EZ EGY...” teszt alkalmazásával a komplex alak feje egyik összetételi elemmel sem azonosítható: a 'lépcső alatt hely' nem egy 'lépcső' (*scala*), sem egy 'alatt' (*sotto*). A (62b) példában azonban a komplex alak feje a jobboldali konstituens, 'bizottság' (*missione*), hiszen egyfajta bizottságról, albizottságról van szó, így ebben az esetben prefixummal képzett alakról van szó.

A korai történeti nyelvészeti prestrukturalista munkák (vö. Meyer-Lübke, Darmesteter) a prefixációt és az összetételt egy csoportba sorolták, szemben a derivációs szuffixációval. Darmesteter (1874) a francia nyelv összetételeinek vizsgálatakor a két szóalkotási módot egy csoportba sorolta szóösszetételek címke alatt.¹³³ Ezt a gyakorlatot követte Tollemache (1945) is az olasz szóösszetételek elemzésében. A korai generatív munkákban a két főbb szóalkotási folyamat közti határ problémáját nem tartották fontosnak, szemben a deriváció vs inflexió, illetve a szóösszetétel vs szintaktikai szerkezetek közti határvonal kérdésével (vö. FLEISCHER 2000: 350). Későbbi a generatív munkákban (l. Selkirk (1982), Di Sciullo–Williams (1987)), a fej funkciója alapján megerősítették a prefixáció és a szuffixáció elkülönítését (vö. ŠTEKAUER 2004: 152).¹³⁴

¹³² A képzett alakok és a szóösszetétel definícióját l. az 1.4.1. és az 1.4.2.1. pontban.

¹³³ MEYER-LÜBKE, Wilhelm (1890): *Grammatik der romanischen Sprachen*. Leipzig: Reisland.

¹³⁴ A fentebb felvázolt problematika nem pusztán az olasz nyelv sajátossága. Hasonló kérdés foglalkoztatja a spanyol, illetve a francia nyelv szóalkotásával foglalkozó nyelvészeket is. A spanyol nyelv esetében Stehlík vizsgálja az érdeklődés központjában álló prefixoidok, vagy ahogy a szerző fogalmaz, a 'tudós prefixális

Arra a kérdésre, vajon hogyan lehet a deriváció és a szóösszetétel közti határvonalat meghatározni, Booij az alábbi hagyományos határ definíciót adja a strukturalista kötött, illetve szabad elemek alapján (BOOIJ 2005: 1):¹³⁵

(63) A szóösszetétel két, vagy több lexéma kombinációjából áll, míg a derivációt egy affixum, azaz kötött morféma egy lexémához való hozzáadása jellemzi.

Lássuk azonban részletesebben, miként oldották meg a problémát a főbb morfológiai-modellek, mint az amerikai deskriptív iskola által alkalmazott *Item and Arrangement* (I & A), azaz elem és elrendezés modellje, illetve a '70-'80-as években született *Item and Process* (I & P), azaz elemek és folyamatok modell (vö. THORNTON 2005: 45, 10. lábjegyzet). Matthews által kidolgozott, Anderson és Beard által is követett *Extended Word and Paradigm* (EWP), azaz a kiterjesztett szó és paradigma modell ebben a kérdéskörben nem játszik fontos szerepet.¹³⁶

Az I & A modellt a Bloomfield által alapított észak-amerikai strukturalista iskola követői alkalmazták nagy sikerrel. A modell célja a nyelv lehetséges és létező szekvenciáinak ábrázolása volt a morfémák azonosításán keresztül (vö. IACOBINI 1992: 34). Abból kiindulva, hogy a szavak morfémák láncolatai, nem tesz különbséget a lexikális és grammatikai morfémák között, következésképpen nem különbözteti meg a szavakat és a szintagmákat létrehozó műveleteket sem (vö. THORNTON 2005: 44). Hasonlóképpen elemezi a szavakat és a szintagmákat, abból az elgondolásból, hogy a két szerkezet közti egyedüli különbség az, hogy míg a szavakban előfordulhatnak kötött morfémák, addig a szintagmákban nem (vö. THORNTON 2005: 88). Booij szerint az I & A megközelítésében a két szóalkotási mód közti különbség bizonyos morfémák egy tulajdonságára redukálódik, vagyis arra, hogy kötöttek-e vagy sem.

A dinamikus I & P modellben, az I & A modellel szemben, a szabályokkal történő általánosítás áll a középpontban. Itt azonban a két szóalkotási mód mechanizmusait gyökeresen eltérőnek tekintik, és az összetételt szószerkezeti szabályokkal (*Word Structure Rules*) magyarázzák. Booij (2005) szerint az Anderson (1992) által képviselt ún. *A-Morphous Morphology* irányvonal hátránya, hogy az összetételt teljesen elkülöníti a derivációtól, vagyis

---

elemek' (*elementos prefijales cultos*) osztályozási, illetve a prefixáció és az összetétel közötti határ meghúzásának nehézségeit. (vö. STEHLIK 2001: 105–114.).

¹³⁵ „Compounding consists of the combination of two or more lexemes, whereas derivation characterized by the addition of an affix, that is, a bound morpheme, to a lexeme.”

¹³⁶ A korai modellek nem tették különbséget szavak, szintagmák és mondatok szerkezetei között. Az EWP modell nem foglalkozik a szóösszetételekkel.

éles határt feltételez a kettő között (vö. BOOIJ 2005: 2–3, ill. BISETTO 1996: 85). Booij úgy véli, hogy az összetételt és a derivációt nem lehet az anderson-i javasolt módon elkülöníteni. Tanulmányában határesetekkel a konstrukciós morfológia keretében bebizonyítja, hogy a két folyamat között nem létezik élesen elkülönülő határ, illetve, hogy a két szóalkotási mód hasonlóságáról a konstrukciós morfológia számot tud adni (BOOIJ 2005: 4–5).¹³⁷ A konstrukciós elméleti keretben a konstrukciós sémák a komplex szavak sorozatairól adnak általánosításokat különböző elvonatkoztatási szinteken ágrajzzal ábrázolva. Ennek a megközelítésnek alapvető előnye az, hogy általánosításokat tesz lehetővé a komplex szavak alcsoportjain (BOOIJ 2007: 21). Booij ebben a keretben a főszavakat is megfelelően el tudja helyezni.¹³⁸

Bauer szintén a két komponens közti határ átjárhatóságát vallja: léteznek olyan összetételi elemek, amelyek affixumokká és vannak olyan affixumok, amelyek az idők során szavakká válhatnak (BAUER 2004: 97). Bauer jogosan világít rá, hogy a határkérdés megválaszolásának nehézsége nem meglepő, ha arra gondolunk, hogy maga a szó definíciója körüli vita is mennyi problémát vetett fel (BAUER 2004: 106). A hagyományosan figyelembe vett etimológiai, szemantikai, szintaktikai-transzformációs kritériumok mellett Amiot a deriváció és a szóösszetétel közti határ vizsgálatában még a nyelvtani nem kiosztását és a különböző szófajú lexémákkal való kombináció lehetőségét is kiemeli (AMIOT 2004: 184). Amiot Scalise-t idézi, aki szerint a komplex szavak endocentrikus, illetve exocentrikus természete sok mindent elárul, mivel csak az összetételek lehetnek exocentrikus szerkezetűek. Štekauer (2004) a kognitív onomasziológia szempontjából kiindulva új aspektusból próbálja meg megválaszolni az összetétel és az affixáció kérdéskörét, mivel a szemantika szinte sohasem játszott szerepet a két folyamat kettéválasztási kísérleteinél.¹³⁹

Scalise–Bisetto–Guevara (2005) tanulmányukban szintén a szemantika oldaláról közelítik meg a deriváció és a szóösszetétel határkérdését. Munkájukban a három fő összetételi (alárendelő, mellérendelő és jelzői) típust Lieber (2003) lexikális szemantika keretében alkalmazott eljárása, a szó lexikális-konceptuális szerkezete alapján vizsgálták

¹³⁷ A konstrukciós morfológia a konstrukciós grammatikából merít (MICHAELIS, Laura A. – LAMBRECHT, K. (1996): Toward a construction-based theory of language function: The case of nominal extraposition. In: *Language* 12. 216–247), ahol a szavak a belső komplexitásukban különböznek egymástól (BOOIJ 2007: 1).

¹³⁸ „An affixoid is a lexeme that occurs in a subschema for compounds in which the other position is still a variable, that is, without a lexical specification. Such schemas are intermediate between concrete individual compounds and fully abstract schemes for compound structures. The specific and recurrent meaning of a lexeme in the compound structure is specified at this intermediate level.” (BOOIJ 2005: 20).

¹³⁹ Štekauer a szóalkotási folyamatot négy szintre: szemantikai, onomasziológiai, onomatológiai és végül fonológiai szintre osztja. Ebben a megközelítésben fontos szerepet játszik a névadási aktus (*act of naming*), a nyelven kívüli valóság és a beszélőközösség is (ŠTEKAUER 2004: 154).

meg.¹⁴⁰ Kiindulásként azt feltételezték, hogy a szóösszetételek esetében is a fej választja ki a nem-fej elemet úgy, mint a szóképzésnél (l. Aronoff 1976). A két szelekció között vannak hasonlóságok de különbségek is, ami azt erősíti meg, hogy a két szóalkotási mód bár ugyanabba a grammatikai modulba tartozik, mégis egyértelműen különválasztható (SCALISE–BISETTO–GUEVARA 2005: 145).

Már említettem, hogy a korai munkákban a prefixációt egy kategóriába sorolták a szóösszetétellel. Ez a hagyomány a latin grammatikusoktól ered (Aelius Donatus IV. sz., Priscianus VI. sz.), akik a *derivata* és *composita* közti különbségtételt eleinte csak a latin nyelvre alkalmazták. A középkortól ezt a két szóalkotási kategóriát más nyelvek esetében is használni kezdték.¹⁴¹ A két fogalom közti különbség az volt, hogy a *derivata* korábban csak egy szó eredetét jelölte. Amikor az 1800-as évek második felétől kezdve már az újlatin nyelvre is kezdték alkalmazni, a terminus kétértelművé vált és így meg kellett különböztetni a derivációt ('etimológiát') a szuffixációs derivációtól. Az összetétel terminus ekkor kétféle szóalkotási módot jelölt: egyfelől a két szó egyesüléséből származó juxtapozíciót és a nem önálló elemek (partikulák) segítségével történő összetételt, vagyis a prefixációt, valamint a tulajdonképpeni szóösszetételt.¹⁴² Csak a XVIII. század második felétől kezdték érezni annak szükségét, hogy új alapokra helyezzék a szóalkotási folyamatokat, és különbséget tegyenek a prefixáció és a derivációs szuffixáció, valamint a szóösszetétel között. Erre Beauzée (1757) figyelt fel először, akivel új deriváció-fogalom született, mint olyan szóalkotási mód, amely kötött morfémákat csatol egy bázishoz (vö. MASSEROLI 1996: 79). Az olasz szóalkotási munkákban ellenben sokáig még Darmesteter (1874) volt a hivatkozási alap, aki szintén egy csoportba sorolta a prefixációt és az összetételt. A szóképzés és a szóösszetétel egyértelmű megkülönböztetése a strukturalista A. Martinet-nek (1960) köszönhető.¹⁴³

A XX. századi generatív munkák célja az volt, hogy átfogó képet nyújtson a szóalkotási folyamatokról, és egységes keretbe foglalja a három szóalkotási módot, amelyek az elmélet szerint transzformáció útján működnek (vö. DARDANO 1978). Mivel a korai Chomsky-féle

¹⁴⁰ Lieber feltételezi, hogy egy adott szó lexikális-konceptuális szerkezete két részből, egy vázból (*skeleton*) és egy testből (*body*) áll. A váz a grammatika szempontjából fontos információk ábrázolása, míg a test enciklopédikus ismereteket tartalmaz. (LIEBER, Rochelles (2003): Compound interpretation: Lexical Semantics, Not Syntax. In: Booij, Geert – De Cesaris, Jante – Ralli, Angela – Scalise, Sergio (szerk.): *Topics in morphology: Selected Papers from the Third Mediterranean Morphology Meeting*. IULA: Universitat Pompeu Fabra. 241–253, vö. SCALISE–BISETTO–GUEVARA 2005: 135).

¹⁴¹ A latin a sémi nyelvre alkalmazott alakokat a héber terminológiából vette át. A deriváció akkor vált kétértelművé, amikor már nem csak a latinra, hanem az újlatin nyelvekre is ezt a terminust kezdték el használni (vö. MASSEROLI 1996: 80).

¹⁴² Az olasz *composto* 'összetétel' szó 1294-ben került az olasz szókincsbe „formato di varie parti” jelentéssel, míg nyelvészeti munkákban az 1500-as évek elejétől szerepel (vö. IACOBINI 1992: 3).

¹⁴³ MARTINET, André (1960): *Éléments de linguistique générale*. Paris: Colin.

felfogás nem tesz különbséget sem a szavak, sem a szintagmák szekvenciái között, a prefixáció és az összetétel megkülönböztetése nem jelentett nehézséget, hiszen a generatív elmélet szerint mind a kettő egy mögöttes mondatból indul ki, és annak transzformációján keresztül vezet a felszíni alakhoz, amelyben a résztvevő elemek egyértelműen meghatározzák az adott szóalkotási folyamat természetét (vö. GUILBERT 1975: 222–223).

Dardano generativista megközelítése szerint a szóösszetétel abban különbözik a prefixált alaktól, hogy az összetett szó egy predikatív mondatot (64a-b), míg a prefixált alak modális elemet tartalmazó mondatot (64c), vagy tagadást (64d) feltételez (DARDANO 1978: 112, 1988: 59):

- (64) a. N + V + N: *N accende i sigari* 'N meggyújtja a szivart' > *l'accendisigari* 'lit. szivargyújtó', 'öngyújtó'
 b. N + V (kopula) + A: *la cassa è forte* 'a láda erős' > *la cassaforte* 'széf'
 c. *N è prima dell'allarme* 'N a riasztás előtt van' > *N che è prima dell'allarme* 'N, amely a riasztás előtt van' > *il preallarme* 'előriasztás'
 d. *N non è paziente* 'N nem türelmes' > *N è impaziente* 'N türelmetlen'

Serianni szerint, aki szintén kihangsúlyozza a prefixáció és az összetétel közti határ bizonytalan voltát, a két szóalkotási mód közti alapvető különbség abban áll, hogy a deriváció egy kötött elemet kapcsol egy önálló szóhoz (bázishoz), míg az összetétel esetében két önálló, vagy ha nem is önálló, pontos lexikai jelentéssel bíró szó, azaz fől szó kapcsolódik egybe (SERIANNI 1988: 534).

Scalise-Bisetto a prefixáció és a szóösszetétel közti megkülönböztetést kifejezetten azokban az esetekben tekintik nehéznek, ahol az első pozícióban P áll (l. (62a-b) példáit). A szerzők által javasolt, a fej meghatározására szolgáló módszerrel azonban a probléma megoldódik, hiszen, mint korábban láttuk, a prefixált elemek mindig endocentrikusak, a P + N mintával ellentétben, amely kizárólag exocentrikus összetételeket eredményez (vö. SCALISE-BISETTO 2008: 176). A két folyamat közti megkülönböztetés a fől szavak (ezen belül az első pozícióban álló, ún. prefixoidok) esetében is megjelenik. Véleményem szerint érdemes e két szóalkotási mód közti határt kontinuumként meghatározni, és a prototípus-elmélet segítségével elhelyezni a nehezen besorolható elemeket (l. Masseroli által definiált prototipikus képzett és prototipikus összetett szavak közti fől szavak csoportosítását).¹⁴⁴

¹⁴⁴ A természetes morfológiai munkák eddig elsősorban az inflexió és a deriváció közti határt vizsgálták, míg a deriváció és a szóösszetétel közti területre nem fektettek hangsúlyt (vö. DRESSLER 1987: 41).

1.5.2. Szóösszetételek vs szintagmák

A szóösszetételek olyan szerkezetek, amelyek közelebb állnak a szintaxishoz, éppen ezért a két terület elkülönítése problémát okozhat.¹⁴⁵ Bisetto–Scalise arra mutatnak rá, hogy a szavak és szintagmák, mivel más szerkezeti elveknek engedelmeskednek, a grammatika más komponensében jönnek létre. Példa erre az általuk 'pseudo-összetételnek' nevezett szerkezet, amely csak formailag hasonlít az összetételekre, azonban megsérti az összetételekre jellemző atomicitás elvét (BISETTO–SCALISE: 1997: 11). Az atomicitás szerint az összetett szó 'atomként', azaz a mondatban szempontjából megbonthatatlan egységként viselkedik.¹⁴⁶

Lássuk tehát, mi különbözteti meg a szóösszetételt a szintagmától? Előtte azonban érdemes meghatározni, milyen szerkezet tekinthető szintagmának. Szintagmának tekintünk két alapszófajú szó nyelvtani kapcsolatát, amely egy szóból (fej) és egy vele függőségi viszonyban álló módosítóból áll (TOLCSVAY NAGY 2000: 242).

A kérdésre a válasz az olasz nyelv esetében könnyűnek tűnhet, legalábbis azokban az esetekben, amikor a kérdéses szekvencia több mint két elemből áll (vö. BISETTO 2004: 34–35):

(65) *giro della città* 'a város megtekintése'

A (65) példában látható szekvencia nem összetétel, hanem szintagma (l. Adamo–Della Valle szóösszetételi definícióját az 1.4.2.1. pontban). A két N-ből álló, prepozíció vagy kötőelem nélküli egységek esetében azonban problémák adódhatnak: a (66) alatti egység összetétel vagy szintagma?

(66) *giro città* 'városnézés'

A (66) példában látható komplex szerkezet feje a baloldali elem, a *giro* 'körbejárás, megtekintés' szó, amely a komplex szó hiperonimája, és a komplex szó nyelvtani nemében is osztozik.

Nehezebb eldönteni a kérdést az N + N (67a), N + A (67b), vagy olyan névszói szerkezet esetében, ahol (gyakorta V + N szerkezetű) főnév áll jelzői funkcióban (67c):

(67)a. *trasporto latte* 'tejszállítás'

¹⁴⁵ A szintagmáktól való elhatárolódási probléma az angol nyelv esetében is megtalálható (vö. MATTHEWS 1991: 94, OLSEN 2000: 899).

¹⁴⁶ A fogalmat a Di Sciullo–Williams szerzőpárosnak köszönhetjük (DI SCIULLO–WILLIAMS 1987: 49).

b. *capitale sociale* 'törzstőke'

c. *candela mangiafuoco* 'lit. füstevő gyertya', 'szagtanító gyertya'

Scalise (1992) és Scalise–Bisetto kilenc szempontot sorolnak fel, amelyek alapján az összetett szó egyértelműen elhatárolható a szintagmától (SCALISE 1992: 195, 1994: 139–140, SCALISE–BISETTO 2008: 136–141):

- (68) a. az összetétel megbonthatatlan egységként viselkedik (atomicitás),
- b. az összetétel exocentrikus szerkezet is lehet, míg a szintagma általában endocentrikus,
- c. a szóösszetétel csak nagyobb szófajokat érint,
- d. az olasz szóösszetételi szabályok nem rekurzívak,¹⁴⁷
- e. speciális fonológiai helyreállító-szabályokat igényelnek (l. az 1.6. pontot),
- f. az összetétel szemantikai változásnak van kitéve, eredeti transzparenciáját elveszítheti,
- g. az összetétel lexikális hiányokat mutat fel,
- h. az összetett szó konstituenseinek sorrendje állandó, és
- i. egyes nyelvekben, például a spanyolban, az összetételek a belső inflexiók ragokat megszüntetik

Bisetto–Scalise tanulmányukban egy másik tesztet alkalmaznak a szóösszetételek és a szintagmák megkülönböztetésére, amely részben ten Hacken (1994) eljárásán nyugszik (BISETTO–SCALISE 1997: 7).¹⁴⁸ A tesztből az alábbi, az olasz nyelvre is érvényes elemeket emelték ki:

- (69) a. fej törlése a mellérendelő szerkezetekben (*head deletion under coordination*),
- b. az elemek mozgatása lehetetlen (például a fej elemet nem lehet kérdőszó pozícióba mozgatni),¹⁴⁹
- c. a nem-fej elem topikalizációja,

¹⁴⁷ Az első ránézésre rekurzívnak tűnő alakok (*a pipe and slipper husband* 'lit. egy pipa és papucs férj', 'otthonülő férj' típus) nem összetételek, hanem ún. szintagmatikus összetételek, tekintve, hogy az elemek közé más elem is beilleszthető (l. a (77) példát).

¹⁴⁸ TEN HACKEN, Pius (1994): *Defining Morphology: A Principled Approach to Determinating the Boundaries of Compounding, Derivation and Inflection*. Hildesheim: Olms.

¹⁴⁹ Bisetto–Scalise későbbi 1999-es munkájukban nem csak a fej Wh-mozgatását használják tesztként, hanem a nem-fej Wh-mozgatását is vizsgálják, amely szintén egy szerkezet szintagma-természetét hivatott bizonyítani. A fej Wh-mozgatása valóban csak a szintagmák esetében lehetséges (BISETTO–SCALISE 1999: 4).

- d. egy módosító (elsősorban melléknév) beillesztése az összetételi elemek közé,¹⁵⁰
- e. névmással történő helyettesítés

A fenti (69a-e) szintaktikai tesztek alkalmazva, megállapítható egy kifejezés szintagma természete. Amennyiben a tesztek agrammatikus alakokat eredményeznek az adott komplex szerkezet összetételnek tekintendő. A *capostazione* 'állomásfőnök' és *caposezione* 'részlegvezető', valamint a *punto vendita* 'árusítóhely' alak tehát összetétel a fenti tesztek alapján (vö. BISETTO–SCALISE 1997: 8–9):

- (70) a. **capostazione e sezione* 'állomásfőnök és részleg'
  - b. **chi e_i hai incontrato e_i stazione?* 'kivel_i találkoztál e_i állomás?'
    - c. **vendita_i Gianni ha visitato il punto e_i 'árusító_i Gianni látogatta meg e_i helyet'*
    - d. **capo nuovo stazione* 'állomás új főnök'
    - e. **ho incontrato un capostazione e uno sezione* 'találkoztam egy állomásfőnökkel és egy részleggel'

Bisetto–Scalise szerint a (71a) típusú komplex szavak azonban szintagmának tekintendők, mivel nem tesznek eleget az atomicitás feltételének: lehetővé teszik például módosító elem beillesztését (71b):

- (71) a. *trasporto latte* 'tejszállítás'
  - b. *trasporto latte fresco* 'friss tej-szállítás'

Hasonlóan viselkednek az (72a) típusú szerkezetek, ahol az első pozícióban álló N egy deverbális főnév (*rimozione* 'elszállítás'), míg a második pozícióban álló N ennek belső argumentuma. Ebben az esetben egy névmás segítségével visszaulthatunk a nem-fej konstituensre (72b), valamint a szerkezet módosítható is (72c) (vö. BISETTO–SCALISE 1997: 7, ill. BISETTO–SCALISE 1999: 8).¹⁵¹

¹⁵⁰ Bisetto–Scalise szerint a komplex szerkezetek esetében ez a legfontosabb szempont annak eldöntésére, hogy az adott szerkezet szintagma-e vagy összetett szó (BISETTO–SCALISE 1999: 3).

¹⁵¹ Montermini ellenben a (71b) példát alárendelő N + N típusnak tekinti (MONTERMINI 2008: 168). Érdekes az is, hogy Scalise–Guevara a *rimozione auto* típusról ún. argumentális összetételről beszél (*composti argomentali*), amelyekben a deverbális ige kiválasztja a nem-fej N-t (l. a (41) példát) (SCALISE–GUEVARA 2006: 90).

(72) a. *rimozione auto* 'autó-elszállítás'

b. *in questa città la rimozione auto_i avviene regolarmente eccetto che per quelle_i di grandi dimensioni* 'ebben a városban az autóelszállítás_i rendszeresen működik, kivéve a nagy méretűeket'

c. *'rimozione **rapida/veloce** auto* 'gyors autó-elszállítás'

A (73) típusú szerkezetek esetében, amikor az A nem minőségjelző, hanem referenciális melléknév, sokkal nehezebb dolgunk van:

(73) *nave spaziale* 'űrhajó'

hiszen az atomicitás egyértelműen a melléknév referenciális természetéből fakad, azaz egyébként sem módosítható (74), itt azonban az egyetlen fogalomra való jelentés miatt összetételnek tekintjük:

(74) **nave molto spaziale* ' *nagyon űrhajó'

Benedek három, az előzőektől különböző ismérvet sorol fel az összetett szavak és a szintagmák elkülönítésére (BENEDEK 1981: 306). Az összetételnél

(75) a. a komponensek sorrendje nem cserélhető fel: csak *calore solare* 'napmeleg' van, és nincs *solare calore* (melegnap),

b. a módosító komponens nem vehet fel további módosítót: nem létezik *calore */molto/ solare*, *'nagyon napmeleg',

c. a módosítót nem lehet állítmányként vonatkoztatni az alaptagra: **Questo calore è solare* 'ez a meleg nap(ra vonatkozik)'

A '80-as évek merev elkülönítése ellen szólalnak fel azok a nyelvészek, akik szerint az összetételek és a szintagmák közti merev határvonal nem tartható, mivel ezeket a szerkezeteket létrehozó komponensek között interakció van (vö. BISETTO–SCALISE 1999: 1). Példa erre az elsősorban a holland, az angol és az afrikai nyelvekben megtalálható ún. szintagmatikus összetétel (*phrasal compounds*), amelyeket Bisetto-Scalise elképzelése szerint inkább szintaktikai szerkezetnek kell tekinteni, mint összetételeknek (76a-c) (vö. BISETTO 1996: 85, BISETTO–SCALISE 1997: 4):

- (76) a. *a floor of a birthcage taste* 'madárkalitka alja szag'
 b. *a pipe and slipper husband* 'lit. pipa és papucs-férj', 'otthonülő férj'
 c. *Good is dodd theologie* 'Isten halott teológia'

Az ilyen típusú szerkezetekben, amelyek elvileg az olasz nyelvben is előfordulhatnak, a nem-fej pozícióban egy szintagma áll (*floor of a birthcage*), amely elemei közé további elemeket lehet beilleszteni, így az atomicitás elve sérül ezért nem tekinthetők összetételnek:

- (77) *un marito pipa e pantofole* 'lit. egy pipa és papucs-férj', 'otthonülő férj'
un marito tutto pipa e pantofole 'egy csak pipa és papucs-férj'
un marito tutto casa pipa e pantofole 'egy csak ház, pipa és papucs-férj'

1.5.3. Szóösszetételek vs többszavas jelentéstani egységek

Az összetételek elhatárolási problémája azonban nem csak a prefixált alakok és a szintagmák viszonyában fordul elő, hanem az összetett szavak és a szintagmák között elhelyezkedő, egyes nyelvészek szerint az összetételek egyik alcsoportját képező, ún. nagyobb lexikai egységek, azaz a többszavas jelentéstani egységek esetében is (*unità lessicali superiori*) (vö. ADAMO–DELLA VALLE 2008a: 45).¹⁵² Ezek a szerkezetek a jelentés szempontjából ugyanolyan funkciót töltenek be, mint az egyszerű szavak. Dardano például a többszavas jelentéstani egységek nagy részét a valódi összetételekhez sorolja abból a megfontolásból, hogy ezek a szerkezetek is egy mögöttes mondatra vezethetők vissza (DARDANO 1978: 175–194), mások ellenben szintagmának tekintik (vö. D'ACHILLE 2003: 141):

- (78) *ferro da stiro* 'vasaló', *luna di miele* 'nászút', *fare appello* 'fellebbez'

Mielőtt megvizsgálánk, milyen szempontok alapján különböztethetjük meg az összetett szavakat az elsősorban két tagból álló többszavas jelentéstani egységektől, vegyük szemügyre a szerkezetek elnevezéseit és a definíciót.¹⁵³

Az elnevezést illetően nincs egyetértés a szakirodalomban, és nem létezik egységesen elfogadott terminus sem, amely szerzőnként változik. A (78) típusú szerkezeteket egyes szerzők polirematikus egységeknek (*unità polirematiche*), lexikalizált / lexikális

¹⁵² Bauer annak allenére, hogy „there is a tendency apparent in the literature to call any multi-word lexical item a 'compound'”. (BAUER 2001: 704).

¹⁵³ Ezt a kérdést vetik fel Dardano–Frenguelli–Colella, amikor két, vagy több elemből álló morfológiailag komplex szerkezeteket vizsgálnak (DARDANO–FRENGUELLI–COLELLA 2008: 132).

szintagmáknak (*sintagmi lessicalizzati / lessicali*), szintagmatikus / szintaktikai összetételeknek (*composti sintagmatici / sintattici*), ún. lexiáknak (*lessie*), komplex lexémáknak (*lessemi complessi*), szoros kollokációknak (*collocazioni ristrette*), ún. szintémának (*sintema*), vagy többszavas jelentéstani egységeknek (*unità lessicali superiori*) nevezik (vö. MARELLO 1996: 40, VOGHERA 2004 56).¹⁵⁴ További elnevezések még a lexikális szerkezetek (*costrutti lessicali*) és az angol *multi word expressions* (vö. SCALISE–BISETTO 2008: 22).¹⁵⁵ A nagyobb szótárak a polirematikus műszót alkalmazzák, amely egységes jelentésű szavak szekvenciáját jelöli (vö. LIP, DISC, GRADIT).¹⁵⁶

Olyan szókombinációkról van szó, amelyeket az anyanyelvi beszélők egyetlen lexikális egységnek érznek, anélkül, hogy ezek a szavak tipikus tulajdonságait mutatnák fel. Általában több elemből állnak, belső kohéziójuk azonban megkülönbözteti őket a szintagmáktól. További sajátosságuk: a jelentés-jelölő közti viszony, az alkotóelemek stabilitása és a használati gyakoriság (vö. VOGHERA 2004: 56, ADAMO–DELLA VALLE 2003b: 87). Maguk az alakok szerkezetüket és szófajukat illetően nagyon heterogén képet mutatnak, gyakran szaknyelvekben jönnek létre, és gyorsan elterjednek a köznyelvben (vö. ADAMO–DELLA VALLE 2001: 94, uő. 2008a: 45–46). A rétegnyelvi használat ezért szintén segítségünkre lehet az összetételektől való elhatárolásnál. Igen termékenyek, de gyakran nem szerepelnek a szótárakban, ha mégis, akkor a fej szócikkében (a *catena umana* 'emberi élőlánc' a *catena* 'lánc' szócikknél).

Bisetto emellett különleges jelentésüket is kiemeli. Meglátása szerint lexikalizációs folyamat végeredményei, jelentésük nem kompozicionális, hanem átvitt értelmű (*anima gemella* 'lit. iker lélek', 'rokon lélek' (BISETTO 2004: 36). Ezzel szemben álló véleményt olvashatunk Scalise–Bisetto (2008) munkájukban, ahol a szerzők azt állítják, hogy ezeknek a szerkezeteknek a jelentése lehet kompozicionális (SCALISE–BISETTO 2008: 22).¹⁵⁷ Bisetto azonban aláhúzza, hogy a nem kompozicionális jelentés kritériuma csak a nem szoros összetételek esetében nyújthat segítséget (*nave cisterna* 'tankerhajó'), mivel a szoros

¹⁵⁴ A szintéma műszó alkalmazására I. DARDANO (1996: 239), míg a polirematikus egységek vagy lexémák kifejezést elsősorban Thornton használja (THORNTON 2005: 138).

¹⁵⁵ Scalise–Bisetto joggal tesznek különbséget a lexikális szerkezetek (*costrutti lessicali*) és a többszavas kifejezések (*multi word expressions*), valamint a két elemből álló szerkezetek, az ún. szintagmatikus szavak (*parole sintagmatiche*) (pl. *bambino intelligente* 'okos gyermek') között. Ezek a szerkezetek az összetételek és a szintagmák közti határkérdést bonyolítják, ezért érdemesebb a két szerkezetet egy kontinuumon elhelyezni (vö. SCALISE–BISETTO 2008: 209).

¹⁵⁶ DE MAURO, T. – MANCINI, F. – VEDOVELLI, M. – VOGHERA, M. (1993): *Lessico di frequenza dell'italiano parlato*. Milano: Etaslibri, *Dizionario di Sabatini-Coletti*, Firenze: Giunti, DE MAURO, Tullio (szerk.): *Grande Dizionario Italiano dell'uso*. Torino: UTET. 1999-2000.

¹⁵⁷ Ez azért is fontos, mivel a nem kompozicionális jelentés lenne az egyik szempont, amely alapján megkülönböztethetnénk a többszavas jelentésű egységeket a tulajdonképpeni összetételektől.

összetételnél (*cavolfiore* 'karfiol'), és egyes nem szoros összetételeknél (*pesce cane* 'lit. kutya hal', 'cápa') a gyakori használat miatt a jelentés már elhomályosult.

Voghera úgy véli, hogy ezeket a szerkezeteket helyesebb a szóalkotás és a szintaxis határán, pontosabban a szóösszetételek és a szintagmák között helyezni el (l. az 1.5.4 pont (84) példáját) (vö. VOGHERA 2004: 56). Hasonló álláspontra helyezkedik Grandi is, aki ezeket a nem prototipikus összetélteli jellemzőket felmutató alakokat szintén a kategória szélén helyezi el (GRANDI 2006: 44).

Az elhatárolás kérdésére egyes nyelvészek különböző kritériumokat állítottak fel, amelyek segítenek a szerkezetek azonosításában és egyben jellegzetességüket is bemutatják. Guilbert (GUILBERT 1975: 202) alapján Dardano három szempontot javasol, azaz a jelentés-jelölő közti kapcsolat és a szekvencia stabilitását, valamint a gyakori használatot (DARDANO 1978: 112). Scotti Morgana más szempontot állít fel, amelyek alapján a többszavas jelentéstani egységeket az összetett szavak csoportján belül, különálló csoportként kezeli (SCOTTI MORGANA 1981: 38). A szempontok az alábbiak: hiányos alakokat pótolnak a melléknévképzés terén (79a), paradigmatis modelleként is működhetnek (79b), gyakran más nyelvekkel is egyeznek (79c):

- (79)a. *viaggio della speranza* 'lit. a remény útja', 'orvosi kezelés érdekében tett reménykeltő külföldi út'
- b. *patto di + N: patto di stabilità* 'stabilitási megállapodás', *patto di solidarietà* 'szolidaritási megállapodás'
- c. *cavaliere bianco* – *white knight* 'fehér lovag'

De Mauro–Voghera is összeállítottak hét, a többszavas jelentéstani egységeket jellemző szempontot, amelyek alapján a két szerkezet megkülönböztethetővé válik (DE MAURO–VOGHERA 1996: 103, 127–128):

- (80) a. a jelentésnek csak egy polirematikus olvasatát engedi meg (*luna di miele* 'nászút'),
- b. a jelentés nem szó szerinti (*cavallo di battaglia* 'csatáló', 'valaki erős oldala') és gyakori műszaki-szaknyelvi jelentés (*conto corrente* 'folyószámla'),
- c. a komplex alak nem hiponimája fejnek (*pollice verde* 'lit. zöld hüvelykujj', 'ügyes kertész'),
- d. más szintagmatikus egység nem szakíthatja meg (*anno luce* 'fényév'),

- e. az elemek sorrendje nem módosítható (*marca da bollo* 'okmánybélyeg'),
- f. inflexiója blokkolt ((*avere alti e bassi* 'hol jobban, hol rosszabbul (van)')
- g. nem több mint két teljes szóból áll (*letto a castello* 'emeletes ágy')

Ehhez az alábbi megjegyzéseket fűzném. A (80d) alatt szereplő kritérium az összetételekre is jellemző, tehát önmagában nem tekinthető megkülönböztető szempontnak, úgy, mint a (80e) szempont sem. A (80g) azonban elsődleges fontosságú, hiszen ha a szerkezet két elemből áll, szerkezetileg azonos az összetétellel, azonban, ha több elemből, akkor többszavas jelentéstani egység. Láttuk, a polirematikus kifejezések tipológiája széles, ezek közül a leggyakoribb az N + N, vagyis az a szerkezet, ahol a kategorizáció a legnagyobb nehézségekkel jár (vö. VOGHERA 2004: 63).¹⁵⁸

Grandi, részben Voghera (2004), részben a rendelkezésére álló morfológiai szakirodalom alapján azt állítja, hogy az összetételi kategóriában elvileg három entitás szerepelhet, az összetétel és a szintagma mellett a polirematikus kifejezések, amelyeket alábbi szempontok különböztetnek meg az összetételektől: az elemek nagyobb szabadsággal való mozgathatósága, a nem kompozicionális jelentés, valamint az, hogy sosem hiponimái az alaptagnak (GRANDI 2006: 33).¹⁵⁹

Elemzésemben összetételeknek tekintem az Adamo–Della Valle (2003a) neologizmus szótárában szereplő két szóból álló alakokat, amennyiben (80) pontban felsorolt szempontoknak nem tesznek eleget.

1.5.4. A juxtapozitumok

Egyes szerzők, eltekintve a korai történeti nyelvészeti és strukturalista munkáktól, ahol a fogalom (*giustapposti*) először jelent meg, különbséget tesznek a tulajdonképpeni összetételek (*composti*) és ún. juxtapozitumok között, ahol önálló szavak helyezkednek el egymás mellett.¹⁶⁰

- (81) *uomo rana* 'békaember', *uomo siluro* 'lit. torpedó ember', 'robbanóanyaggal felszerelkezett ember', *uomo talpa* 'vakondember',¹⁶¹ *stato guida* 'vezető állam'

¹⁵⁸ Az N a N szerkezetű polirematikus kifejezések vizsgálatáról bővebben I. CICALISE (1995).

¹⁵⁹ Grandi Voghera (2004) munkáján kívül, az alábbi szerzők által felállított kritériumok alapján határozta meg a három kategóriát: BLOOMFIELD (1933), FABB (1998), BISETTO – SCALISE (1999b), OLSEN (2000), BAUER (2001) és BISETTO (2004).

¹⁶⁰ Iacobini–Thornton a juxtapozícióra a jelzői N + N típust említi, és termékeny szóalkotási folyamatnak nevezi (IACOBINI–THORNTON 1992: 25).

¹⁶¹ A Simpson család című amerikai rajzfilmsorozat egyik szereplőjének Mole Man-nek olasz fordítása.

Dolgozatomban a morfológiai komplex szavak efféle kettéválasztást nem követem. Az alábbiakban rávilágítok a két összetételi típus közti különbségekre és megindokolom döntésemet.

Az egymás mellé helyezett szavaknak, juxtapozitumoknak az összetételektől való elkülönítése először a prestrukturista történeti nyelvészeti munkákban merült fel (vö. GUILBERT 1975: 249). Ezzel a Darmesteter (1874) és Meyer–Lübke (1890) által használt műszóval a szintaxis szabályai szerint egymás mellett sűrűn előforduló két szót jelölték szemben a tulajdonképpeni összetételekkel, ahol a két elem közti kapcsolatot kifejező elem kiesett.¹⁶²

Dardano (1978), Benedek (1980), Salvi–Vanelli (1992), Iacobini–Thornton (1992), Bisetto (1996, 2004) és Terreni (2004) továbbra is alkalmazzák a juxtapozitumok és az összetételek közti megkülönböztetést, míg mások nem, vagy más morfológiaileg komplex alakokat tekintenek juxtapozitumnak.¹⁶³ Bisetto álláspontja alapján az N + N minta is juxtapozitum (BISETTO 1996: 3, ill. 96).¹⁶⁴ Ezekben az esetekben a korábban már látott R-változó (l. 23 lábjegyzetet) sokféle értelmezést jelenthet, legtöbb esetben komplementum (82a-b), de kopulatív kapcsolat is előfordulhat (82c):

- (82) a. *nave traghetto* 'komphajó'
- b. *nave ospedale* 'kórházhajó'
- c. *divano letto* 'lit. divány-ágy', 'rekamié'

Lássunk pár példát Salvi–Vanelli-től (1992: 214) is:

- (83) a. *donna cannone* 'lit. ágyú nő', 'nagydarab nő'
- b. *poltrona letto* 'fotelágy'
- c. *treno merci* 'tehervonat'
- d. *vagone letto* 'hálókocsi'

¹⁶² Tollemache (1945) is a darmesteteri felosztást követi. Példája a juxtapozitumra a *repubblica* < *res pubblica* 'köztársaság', míg az ellipszist felmutató összetételre a *grillotalpa* 'lőtetű'.

¹⁶³ Benedek például az összetett szavak belső szerkezete alapján különíti el a juxtapozíciót és a mellérendelő, illetve az alárendelő összetételeket. A juxtapozíció „tagjai közt nincs semmiféle szintaktikai viszony. Azért váltak összetett szókká, mert majdnem mindig egymás mellett álltak a mondatban. Tehát szinte megszokásból tapadtak össze (...)” (1981: 260).

¹⁶⁴ Hasonló állásponton helyezkedik el Lepschy–Lepschy szerzőpáros, akik Bisetto-hoz (2004) hasonlóan, a jelzői N + N mintán túl, a színnevek esetében az A + N szerkezetet (*rosa pastello* 'pasztell rózsaszín') is juxtapozitumnak tekintik (LEPSCHY–LEPSCHY 1993: 165).

A (83a-d) alakokat Salvi-Vanelli juxtapozitumoknak és nem összetételeknek tekintik, másoknál a (83a) jelzői $N + N$, a (83c-d) alárendelő, a (83b) mellérendelő összetétel (vö. IACOBINI–THORNTON (1992), PAPINI 1977, DARDANO 1978, CROCCO GALÈAS–DRESSLER 1992, GRANDI 2005, SCALISE–BISETTO 2008).¹⁶⁵

Salvi–Vanelli az alábbi jellegzetességeket emelik ki ezekben az igen elterjedt szerkezetekben: a juxtapozitumokat létrehozó folyamat azonos a szóösszetételi módokkal, és a két elem közti szintaktikai-szemantikai kapcsolat implicit. Ez eddig megegyezik az összetételekre jellemző tulajdonságokkal, a juxtapozitumok azonban Salvi–Vanelli szerint a nyelvhasználók tudatában még két külön kategóriát jelentenek, és ez az írásmódban is tükröződik azáltal, hogy nem egybe íródnak. Ezek a szerkezetek általában főneveket eredményeznek, míg a szereplő elemek lexikai kategóriája kizárólag A vagy N (vö. SALVI–VANELLI 1992: 214).

Meglátásom szerint az efféle különbségtétel feloldható azzal, hogy ezeket a morfológiailag komplex szerkezeteket a scalise-i nem szoros összetételek kategóriába soroljuk be. Ezzel megoldható az írásmódra vonatkozó szempont is (vö. BISETTO 2004). Az összetételek írásmódját Marello-val ellentétben (1986), a továbbiakban nem tekintem kiindulási pontnak.¹⁶⁶ Marello formális szempontból azt nevezi összetételnek, amelyben a két elem egybe íródik és juxtapozitumnak azokat az alakokat, amelyeknél a szavak egymás mellett állnak.¹⁶⁷

Véleményem szerint, ebben a kérdéskörben is Voghera (2004) által javasolt funkcionális megközelítés lenne a leghelyesebb megoldás, ahol az összetételek az egyszerű szavak és a szintagmák között helyezkednek el, ahol a kategóriák közti határvonal korántsem éles (VOGHERA 2004: 57). Léteznek tehát a neoklasszikus összetételek (*miniprotesi* 'miniprotézis'), amelyek viselkedésüket tekintve sokkal közelebb állnak a képzett szavakhoz, másrészt olyan lexikális egységek, amelyek inkább a szintagmákra hasonlítanak (*madre di tutte le tangenti* 'minden kenőpénz anyja'), viszont egyértelműen nem morfológiai szabályhozott létre.¹⁶⁸ Voghera (2004) alapján az alábbi táblázatot javasolom:

¹⁶⁵ MARELLO (1986) és TOLLEMACHE (1945) szintén juxtapozitumnak tekinti a (83) alatt szereplő példákat.

¹⁶⁶ Az olasz nyelvben a szóösszetételek esetén háromféle írásmód létezik: az összetett szót vagy egybeírják (*caporeparto* 'részlegvezető'), vagy külön (*nave traghetto* 'komphajó') vagy kötőjellel (*verde-bottiglia* 'üvegöld'). Éppen ezért az írásmód nem tekinthető megbízható szempontnak az összetételek és a juxtapozitumok megkülönböztetése esetében sem. (vö. SCALISE 1994: 126, 16. lábjegyzet).

¹⁶⁷ „Gran parte dei procedimenti di composizione nel lessico italiano moderno si esplica attraverso la giustapposizione di parole, più che attraverso l'unione grafica dei componenti” (MARELLO 1986: 41).

¹⁶⁸ A Szaddam Husszein alkotta *mother of all wars* szintagma mintájára az olasz nyelvben számtalan *madre di tutti/e + N* neologizmus jött létre. Az Adamo–Della Valle (2003) szótárban összesen 29 alak szerepel.

(84)

1.6. Fonológiai változások a szóösszetételekben

Az alábbi pontban röviden ismertetem a szóösszetételeknél előforduló fonológiai helyreállító szabályokat. A magánhangzó törlő-szabály az *l* és *r* mássalhangzó előtt törli az első összetételi elem utolsó magánhangzóját (85a), ritkábban az utolsó szótagját (ezt a nem kötelező érvényű fonológiai jelenséget nevezik haplológiának) (85b)¹⁶⁹, valamint az első elem szuffixumát (85c):

- (85) a. *pasta* + *asciutta* → *pastasciutta* 'száraztészta'
b. *esente* + *tasse* → *esentasse* 'adómentes'
c. *marxista* + *leninista* → *marxleninsta* 'marxista-leninista'

Egyes tudós összetételeknél az első konstituens utolsó hangja megváltozhat, *-o* vagy *-i* magánhangzóra:

- (86) *laringe* 'gége' → *laringo-faringite* 'garat- és gége gyulladás'

A magánhangzó változása a második elem rétegjegyétől függ: [+görög] esetében (*-geno*, *-logo*, *-filo*) *-o* (87a), míg [+latin] esetében (*-fero*, *-forme*, *-voro*) *-i* (87b):¹⁷⁰

- (87) a. *lacrima* + *-geno* → *lacrimogeno* 'lit. könnyokozó', 'könnyfakasztó',
famiglia + *-logo* → *famigliologo* 'lit. családotológus', 'családszakértő'
Dante + *-filo* → *dantofilo* 'Dante-barát'
b. *colore* + *-fero* → *colorifero* 'lit. színhozó', 'színező'
filo + *forme* → *filiforme* 'fonalszerű'
energia + *-voro* → *energivoro* 'energia-faló'

¹⁶⁹ Az olasz összetételekben nem csak az azonos szótagok törlődnek (*tragico comico* → *tragicomico* 'tragikomikus'), hanem az azonos mássalhangzóra végződő, illetve azonos magánhangzóval kezdődő összetételi tagok szótagja is (*cavalli leggeri* → *cavalleggeri* 'könnyűlovások') (vö. SCALISE 1994: 160).

¹⁷⁰ Benedek (1981) kiter a latin összetételekben tapasztalható *-i* kötőhangra (*agricola*), amelyet „összekapcsoló *-i* betoldás”-nak nevez. Állítása szerint „az *-i*- magánhangzó betoldásával” kapcsolták össze” a két alkotóelemet, tehát nem a genitívuszi viszony jelölése volt szó, és a tudós alakokban is megtalálható (Benedek 1981: 259).

1.7. Ritkább szóalkotási típusok

A szókincs bővítésében más, ritkábban alkalmazott szóalkotási típusok játszanak szerepet, amelyeket bár kevesebbszer alkalmaznak, jelentős mértékben hozzájárulnak a szókincs változásához. Az alábbiakban ezeket ismertetem röviden.¹⁷¹

A szórövidüléshez tartoznak a betű- és mozaikszavak: *ad* (*amministratore delegato*) 'ügyvezető igazgató', *Co.co.co* (*collaboratore coordinato e continuativo*) 'megbízásos szerződéses munkatárs', illetve az ide köthető írásbeli rövidítések feloldása *EsseBí* – (*Silvio Berlusconi*) 'Esz Bé'. A morfémarövidítő változások közé tartozik a szórövidülés, vagy szórövidítés: (*An*)*tonio*, illetve *prof* (*professore*) 'professzor'. A szóvegyülés (*tamponamento di parole* – *parole macedonia*): *polfer* (*polizia* + *ferroviaria*) 'vasúti rendőrség', és a konglomerátum (*lecca lecca* 'nyalóka', *gratta e sosta* 'lit. kapard és parkolj', 'kaparós parkolójege') szintén gyakran alkalmazott módja az olasz szókincsbővítésnek.¹⁷²

További ritkább szóalkotási módok a jelentéstapadás (*conversione* – *derivazione zero* – *transcategorizzazione*): *il* (telefono) *fisso* 'vezetékes (telefon)', az elvonás (*back-formation* – *retroformazione*): *pacsato* 'regisztrált élettársi kapcsolatban élő' a *Pacs* (*Pacte civile de solidarité* 'regisztrált élettársi kapcsolat') francia mozaikszóból képzett hipotetikus **pacsare* igéből, valamint a jelentésbővülés (*specializzazione*): *disco* 'lemez'.

¹⁷¹ Bővebben l. SCALISE (1994: 41–42), D'ACHILLE (2003: 139–141), ADAMO–DELLA VALLE (2008a: 46–48), SCALISE–BISETTO (2008: 207–208), TÓTH (2010a).

¹⁷² A V + V mintát ellenben Bisetto mellérendelőnek értelmezi (BISETTO 2004: 46), úgy, mint Lepschy-Lepschy is (1993: 163). Migliorini *nomi-cartellino*-nak nevezi ezeket az alakokat, amelyek „sono ripresi tali e quali, quasi a guisa di citazione, da formule fisse” (MIGLIORINI (1975): I *nomi-cartellino*. In «Archivio Glottologico Italiano» LX, 222–227). Tollemache (1945: 171) a 'kis szintagmatikus mondatok' (*piccole frasi sintagmatiche*), míg mások a 'mondat-darabok' (*spezzoni di frase*) kifejezést használják, mivel egy egész mondat jelentését fejezik ki szintetikusán (vö. ADAMO–DELLA VALLE 2008: 42). Benveniste ellenben a *synapsie* 'szinapszis' elnevezést javasolja (BENVENISTE 1985: 194).

II. AZ INNOVÁCIÓ SZEREPE A SZÓALKOTÁSBAN

2.1. A szókincs bővítésének lehetőségei: a neologizmusok

Egy nyelv szókincse állandó változásban van, ez különböző, egyrészt nyelven kívüli (új fogalmak, tárgyak létrejötte), másrészt nyelven belüli (jelentésbeli árnyalatok kifejezése) okokkal magyarázható. A radikális társadalmi, politikai és gazdasági változások, és az egyre gyorsuló technológiai fejlődés minduntalan változás elé állítja az embereket és magát a nyelvet. Korunk új szükségletei és vívmányai egyértelműen tükröződnek a szókincsben, hiszen a szókészlet változása sokkal láthatóbb, mint egy nyelv mondattani vagy hangtani változásai.

A szókincsbővítésének alapvetően három módozata létezik (vö. DARDANO 2008: 23). A már létező alakok jelentésváltozása mellett a második lehetőség az idegen eredetű szavak átvétele. Ezek lehetnek az adott nyelv fonomorfológiai rendszeréhez nem illeszkedett alakok, azaz idegenszavak (*holding* 'holding'), vagy már illeszkedett alakok, azaz jövevényszavak (*film* 'film').¹⁷³ Az új alakok létrehozásának harmadik lehetősége a nyelvi tevékenység és kompetencia szoros részét képező szóalkotási módok alkalmazása, amelyek egy adott időszakban, egy adott nyelvi közösség nyelvi rendszerében létező elemekből hoz létre új alakokat szóalkotási szabályok révén (vö. BOOIJ 2007: 10, GUILBERT 1975: 16–202).¹⁷⁴

A beszélőközösség szükségét érzi, hogy az új tárgyakat, fogalmakat megnevezzék, vagy bizonyos szavak árnyalatait másképp fejezze ki. Ezek a külső és belső mozgatóerők hozzák létre a neologizmusokat. Az új tárgyak, fogalmak megszületése után számos új alak él együtt, és a használat dönti el később, hogy a versengő alakok közül melyik nyer végleges felvételt a szótárba.¹⁷⁵

A továbbiakban az alábbi kérdéseket járom körül: mi a neologizmus, mi a különbség a neologizmusok és az ún. okkazonalizmusok (alkalmi szavak vagy egyedi szóalkotások) között, valamint, miképp osztályozhatók a neologizmusok.

---

¹⁷³ Az olasz nyelv ezen kívül a *prestiti di lusso* (luxus kölcsönszavak) és a *prestiti necessari* (szükségszerű kölcsönszavak) megkülönböztetéssel is él.

¹⁷⁴ Zolli ezzel szemben négy lehetőséget említ: a hagyományos szókölcönszözenen, a szókincs meglévő elemeit felhasználó szóalkotáson és a meglévő szavak jelentésének változásán túl, megemlíti a nyelvtani kategória változását is (ZOLLI 1989: 7).

¹⁷⁵ A számítógépként is működő intelligens mobiltelefon megjelenésekor Olaszországban számos szinonim alak jött létre: a *telefono-computer* szóösszetétel és a félszavas *compufonino* és *pc-fonino*. Egy napilapban ez volt olvasható: „Non hanno ancora un nome. Qualcuno vorrebbe battezzarli *teleputer*, qualcun altro suggerisce *pc-fono*” (CORSERA 1999.03.21). („Még nincs nevük. Valaki *teleputer*-nek szeretné nevezni őket, más a *pc-fono*-t javasolja”) (vö. ADAMO–DELLA VALLE 2001: 89).

Lássuk tehát azt az első ránézésre egyszerűnek és talán feleslegesnek tűnő kérdést: mi a neologizmus? A válasz nem mindig egyértelmű. A szótárak rendszerint egy általánosabb jelentést preferálnak, mint például a Zingarelli, amely neologizmus alatt minden újonnan alkotott, vagy nemrégiben egy másik nyelvből átvett szót vagy kifejezést ért, illetve tágabb értelemben neologizmusnak tekint minden új aljelentést (ZINGARELLI 2005: 1173). Thornton (2005) szintén egyszerűen definiálja a neologizmus fogalmát. Szerinte neologizmus egy adott időszak után alkotott lexéma.¹⁷⁶ Ennek alapján neologizmusnak tekinthető minden új szó vagy kifejezés, amely egy adott időszakot tekintve addig nem szerepelt a szókincsben. Cortelazzo szerint neologizmus „ciò che non è registrato nei dizionari” vagyis, mindaz, ami nem szerepel a szótárakban (CORTELAZZO 2000: 188). De maga is elismeri, hogy ez a meghatározás vitatható, mivel nem veszi figyelembe a beszélők tudatosságát. De Mauro a neologizmust egy adott időszak nyelvi szókészletében bekövetkezett változásként értelmezi (DE MAURO 2006: 24). Azzal mindenki egyet ért tehát, hogy a neologizmus egy adott időszak után létrejött új formáció. Abban azonban nem mindig értenek egyet a nyelvészek, hogy az idegen nyelvekből kölcsönzött szavakat is neologizmusnak kell tekinteni vagy sem.

A neologizmusokkal foglalkozó olasz szakirodalomban egyes szerzők különbséget tesznek *neoformazioni* 'új szavak' és *neologismi* 'neologizmusok' fogalma között, míg mások nem.¹⁷⁷ Dardano szerint a neologizmus kifejezést az olasz szavakból szóalkotás útján létrejött új alakok esetén kell használni, így Dardano nem tekinti neologizmusnak az idegen nyelvekből kölcsönzött alakokat (DARDANO 1996: 253). D'Achille-nél nem igazán egyértelmű a két elnevezés közti különbségtétel: nála az új szó tágabb értelmezésére a *neologismo* (neologizmus) műszó szolgál, míg a *neoformazione* esetében azt hangsúlyozza, hogy szóalkotás útján jön létre (D'ACHILLE 2003: 61–71). D'Achille így a neologizmus fogalmán tágabb értelemben a kölcsönszavakat, sőt a regionális, dialektális alakokat, valamint a már létező szavak új jelentéseit és szófajváltozásait érti (D'ACHILLE 1991: 272). Sgroi (2003) a két terminust Dardano-hoz hasonlóan értelmezi. Nála a *neoformazione* gyűjtőfogalomként szerepel, míg a neologizmus műszóval az őshonos szókincset felhasználó neologizmust (*neologismi endogeni*) illeti, míg az idegen elemeket felhasználó neologizmusokat (*neologismi esogeni*) inkább a kölcsönszavak és tükörfordítások (*prestiti / calchi*) közé sorolja (SGROI 2003: 121). Sgroi szerint egy kölcsönszót, vagy tükörfordítást

¹⁷⁶ „un lessema coniato di recente rispetto all'epoca considerata.” (THORNTON 2005: 137).

¹⁷⁷ Dardano szerint a *neoformazioni* műszó egyszerűen új szavakat jelent: „nuove parole, che con termine tecnico si chiamano neoformazioni” (DARDANO 1996: 209). „Le neoformazioni o neologismi veri e propri, cioè le parole formatesi nella nostra lingua da parole di base già esistenti mediante i meccanismi della formazione delle parole (suffissazione, prefissazione, composizione).” (DARDANO 1996: 256).

önmagában még nem nevezhetünk neologizmusnak, csak akkor, miután már bekerült egy közösség nyelvhasználatába (SGROI 2003: 124). Ezt az állítást nem tartom helyénvalónak, hiszen a beszélők tudatában egy addig nem létező tükörfordítás is új szóként jelentkezik, miután pedig bekerült a szókincsbe, egy idő után elveszíti neologizmus jellegét.

De Mauro mind a két fogalmat szűkebben értelmezi. Azon a véleményen van, hogy a *neoformazione* elnevezést csak a műszaki- és szaknyelvben előforduló új szavakra lehet alkalmazni, míg a neologizmus terminust csak a Migliorini által javasolt „parole d'uso incipiente”, azaz az 'éppen használatba kerülő' szavakra (DE MAURO 2006: 30).¹⁷⁸

Vajon meddig tekinthető neologizmusnak egy új alak? A beszélők által kezdetben sokszor „hibaként” észlelt új kreáció csak addig nevezhető neologizmusnak, amíg a beszélőközösség szóhasználatában széles körben el nem terjed. Lo Duca szerint a neologizmusok természete éppen ezért az aktuális, elfogadott szavak, és a potenciális státusz között mozog (LO DUCA 1992: 61). Az, hogy egy neologizmus mikor kerül bele a szótárba, sok mindentől függ, de leginkább a már említett használat hagyja jóvá az új nyelvi kreációt, ezek után az új alak már nem nevezhető neologizmusnak (vö. GUILBERT 1975: 49).¹⁷⁹

Az új alak létrejöttének pontos idejét legtöbbször nem lehet meghatározni, ez alól kivételt képeznek az egyedi szóalkotások (*parole d'autore*), ezért az időpontok általában hozzávetőleges dátumot jelölnek. Másrészt, mint ahogy Cortelazzo is rámutat, a lexikográfiai datálások szinte mindig később születnek, mint az adott szó tényleges használatba kerülésének ideje, így a neologizmus-szótárak megjelenésével a retrodatálásokról szóló munkák száma is jelentősen megnő (vö. D'ACHILLE 1997, MARRI 1988a, b, c, 1989a, ill. 2007a-b, CORTELAZZO 2000: 175).

2.2. Neologizmus – okkazonalizmus - hapax

A neologizmusok vizsgálatánál szem előtt kell tartani azt a lehetőséget, hogy a nyelvi kreativitás olyan alakot is létre hozhat, amelyek később nem rögzülnek a nyelvhasználatban. Ezekben az esetekben az olasz morfológiai szakirodalom alkalmi szavakról, ún. okkazonalizmusokról (*occasionalismi*) beszél.¹⁸⁰ Egyes szerzők (D'Achille, Adamo–Della Valle, Frenguelli) szerint okkazonalizmusokról főként a sajtónyelvben felbukkanó, újonnan

¹⁷⁸ A még kiforratlan olasz terminológiai problémáról bővebben l. FÁBIÁN (2009: 115–116).

¹⁷⁹ Dardano szerint ahhoz, hogy a beszélőközösség ténylegesen elfogadjon egy neologizmust, szükségszerűnek, funkcionálisnak, átlátszónak és elemezhetőnek kell lennie (e két utóbbi a dardanó-i morfoszemantikai és morfolaktikai transzparencia) (1993a: 342). A morfoszemantikai átlátszóság azért fontos szempont, mert minél átlátszóbb egy új komplex szó, annál egyszerűbben azonosíthatók komponensei és annál nagyobb a lehetősége, hogy hasonló szerkezetekben és új kontextusban szerepeljen újra.

¹⁸⁰ Az okkazonalizmust angol műszóval *nonce formations*-nak is nevezik (Vö. LADÁNYI 2007: 39).

alkotott rövid életű szavak esetén beszélhetünk, amelyek „pillanatig élnek csak, esetiek”, ezért ezeket igazából nem is lehet neologizmusnak tekinteni (vö. D’ACHILLE 2003: 72, ADAMO–DELLA VALLE 2008a: 100, FRENGUELLI 2008: 109). Terreni (2005) ezzel szemben az okkazonalizmusokat hapaxként értelmezi, mint egyszer használt alakokat szemben az újonnan született szavakkal (TERRENI 2005: 521).¹⁸¹ Az okkazonalizmusok azon túl, hogy számot adnak a beszélő nyelvi kreativitásáról, sok mindent elárulnak a nyelv által új szavak alkotására nyújtott lehetőségek tárházáról és annak kiaknázásáról. Igen kifejezők és gyakran politikai vagy kulturális eseményekre utalnak. De éppen e sajátosságuk miatt gyakran tiszavirág-életűek és az adott események, létrejöttük előhívó történések elmúltával csakhamar feledésbe merülnek (vö. GUILBERT 1975: 80).

Marri ellenben sajnálkozva jelenti ki, hogy a modern neologizmus szótárak azon túl, hogy olyan szavakat is szócikként rögzítenek, amelyek a nyelv korábbi szakaszaiban már léteztek a szókincsben, túlzottan befogadják az ideiglenes alakokat, melyek szinte azonnal feledésbe merülnek (vö. PETRALI 1996: 20).

Az alkalmi szavak fenti tulajdonságai alapján alapvető a neologizmusok megkülönböztetése az okkazonalizmusoktól. Felmerülhet a kérdés, hogyan tudjuk megkülönböztetni a neologizmusokat az okkazonalizmusoktól? Dressler–Barbaresi (1989)¹⁸² a két típus megkülönböztetésére három szempontot állítanak fel: pszicholingvisztikai és/vagy lexikográfiai, szociolingvisztikai és szemiotikai kritériumot. Ez utóbbi alapján „a neologizmus arra a fogalomra utal, amely attól a szövegtől függetlenül létezik, amelyben maga a neologizmus feltűnik”, míg az okkazonalizmust csak és kizárólag sajátos, textuális módon hozzák létre (vö. LO DUCA 1992: 61).

Dolgozatomban Ladányi (2007: 39) alapján neologizmusnak tartok minden a nyelvben eddig nem létező szót. Elemzésemben nem teszek különbséget a neologizmusok és az okkazonalizmusok között, mivel célom a mai olasz szóösszetételi tendenciák felvázolása, és ehhez a nem uzuális szavak kitűnő segítséget nyújtanak.

---

¹⁸¹ A *hapax legomenon* kifejezés olyan szavakat takar, amelyek egy adott szövegben, korpuszban csak egyetlen egyszer fordulnak elő. Frenguelli szerint azonban a *hapax* gyakorlatilag megegyezik a *nonce word* fogalmával (FRENGUELLI 2008: 109). A *hapax* viszont egy korpuszra levetítve szól ezekről az egyszer előforduló alakokról, míg a *nonce words* ellenben egyszeri alkalmára létrehozott szó. Tehát Terreni és Frenguelli okkazonalizmus fogalmának hapaxként való értelmezése pontatlan. A dolgozatban ezért az okkazonalizmus műszó alatt, rövid életű alkalmi szót értek.

¹⁸² DRESSLER, W. U. – BARBARESI MERLINI, Lavinia (1989): Grammaticalizzazione morfopragmatica. Teoria e tipologia, con particolare riguardo ai diminutivi nell’italiano, tedesco e inglese. In: *Quaderni del Dipartimento di Linguistica e Letterature Comparate*. 5. Bergamo: Istituto Universitario. 233-255.

2.3. A neologizmusok típusai és osztályozása

Az új szavakat megnevező és stilisztikai neologizmusokra szokás felosztani. Az első esetben főként új tárgyak és fogalmak adekvát, világos megnevezése a cél, ezért a tudományos nomenklatúrákra jellemzők, ellentétben az elsősorban a költői és a sajtónyelvben előforduló stilisztikai neologizmusokkal, ahol stilisztikai expresszivitást kívánnak elérni (vö. GUILBERT 1975: 40–43).

Scotti Morgana (1981) meglátása szerint a neologizmusok e két típusa közti megkülönböztetés a nyelv jakobson-i referenciális (denotatív) és expresszív (emotív) funkcióját tükrözi. Az első típusról Scotti Morgana megjegyzi, hogy főként a sassoure-i *langue*-hoz tartozik, valamint megemlíti, hogy az új találmányokkal születő és egymással versengő elnevezéseknél a tudományos alakok mellett népi elnevezések is élnek (*ippocastano* vs *castagno matto* 'vadgesztenye'). A *parole*-hoz tartozó stilisztikai neologizmusok viszont akkor születnek, amikor a beszélő nem talál megfelelő alakokat a szókincsében: ez a hiány lehet ténylegesen létező külső, vagy szubjektív, belső hiány (SCOTTI MORGANA 1981: 34–38).

Hasonlóan vélekedik Minya is, aki szintén egy, a neologizmusok keletkezésének célja szerinti megkülönböztetést javasol (MINYA 2003: 6). Ez alapján szükségszerű és alkalmi neologizmusokról beszélhetünk. A szükségszerű neologizmusok jelölhetnek új tárgyakat (*lana-carta* 'cellulóz-gyapjú (szál)', *mutuo-casa* 'hosszúlejáratú lakáshitel', *telelaser* 'lézeres traffipax'), akár új szakmát (*comicoterapeuta* 'komikoterapeuta', 'nevetés-terapeuta'), vagy egy teljesen új sportágat (*boxe-scherma* 'ökölvívás-vívás', *kick aerobica* 'kick-box aerobik').¹⁸³ Az alkalmi neologizmusok (*tocsikolni*) ellenben elsősorban a sajtónyelvben (újságcikkek címeiben) szerepelnek, mint az újságírók kreativitásának megnyilvánulása. Ezek a meglehetősen egyedi alakok hatása azonnali, főként, ha a megszokottól eltérő írásmód is járul hozzájuk.

Dardano a neologizmusok létrejötte alapján szintén két típust különböztet meg: a kombinatorikus és a szemantikai neologizmusokat. A kombinatorikus neologizmusok a nyelv elemeinek kombinációjából, főként szóalkotási szabályokkal születnek, míg a szemantikai neologizmusok a jelentésváltozással járó alakokat jelölik (DARDANO 1996: 253).¹⁸⁴ Ettől teljesen eltérő osztályozást javasol De Mauro, aki endogén és exogén neologizmusok között, valamint a jelentést érintő endogén és exogén neoszémiák között tesz különbséget (DE MAURO 2006: 27–29).

¹⁸³ Az olasz neologizmusok ADAMO–DELLA VALLE (2003a) neologizmus szótárából valók.

¹⁸⁴ „ogni tipo di formazione che si ottiene combinando elementi che già esistono nella lingua (...) soprattutto con le regole della formazione delle parole” (DARDANO 1978: 56–58).

Adamo–Della Valle (2001, 2003a) a derivációt, a paraszintetikus képzést és az idegen szavak adaptációját a morfológiai neologizmusok közé, míg a szintaktikai neologizmusok csoportjába a neoklasszikus összetételt, a szóösszetételt, a szóvegyülést, a konglomerátumokat, a polirematikus alakokat, a rövidítést, a mozaikszavakat, az ellipszist és a transzkategorizációt sorolják. Véleményem szerint az ennyire heterogén típusok egy kategóriába történő besorolása nem célravezető, annál is inkább, mivel más szerzők a rövidítést, a mozaikszavakat helyesen a ritkábban alkalmazott szóalkotási módok közé sorolják (vö. LADÁNYI 2007, SCALISE–BISETTO 2008). Ezért a neologizmusok elemzésére az alábbi csoportosítást javaslom, amelyben a szóalkotással létrehozott neologizmusok jól elkülönülnek a fonológiai, és a szemantikai típusú neologizmusoktól:¹⁸⁵

(88) a. fonológiai neologizmusok:

hangutánzószavak: *bubù* 'huhúú',¹⁸⁶

jövevényszavak adaptációja: *esternalizzare*
'externalizálni'¹⁸⁷

betűszavak feloldása: *Gieffe* 'Bébé',¹⁸⁸

b. morfoszintaktikai neologizmusok:

szuffixáció: *berlusconismo* 'berlusconizmus'

prefixáció: *precellulare* 'mobiltelefon előtti'

értékelő szuffixáció: *girotondone* 'nagy emberi élőlánc'

szóösszetétel: *taglia-deficit* 'deficitcsökkentő'

neoklasszikus összetétel: *biocasa* 'ökoház'

paraszintetikus képzés: *incertezamento* 'egyre növekvő bizonytalanság érzése'

többszavas jelentéstani egységek: *gendarme del mondo*
'lit. a világ zsoldárja', 'a béke megőrzője'

c. szemantikai neologizmusok:

tükörfordítás: *fotocamera digitale* 'digitális
fényképezőgép'

¹⁸⁵ A példák Adamo–Della Valle (2003a) neologizmus szótárból valók.

¹⁸⁶ *bubù fn h inv* Ultrák rasszista inzultusának kórusa a színesbőrű labdarúgók felé.

¹⁸⁷ *esternalizzare tn i* A termelési folyamatot vagy a megbízás egyes fázisait külső beszállítókra bíz.

¹⁸⁸ A GF (*Grande Fratello*), azaz a Big Brother valóságshow olasz változatának betűszava. A magyar nyelvben hasonló történt a kereskedelmi csatornákon sugárzott valóságshowk *VV* – Való Világ (Vévé) és a *BB* – Big Brother (Bébé) alakjaival.

metaforizáció: *velina* 'lit. selyempapír', 'televíziós showgirl'¹⁸⁹

metonímia: *girasole* 'napraforgó'¹⁹⁰

emfatikus kifejezések: *gggente* 'embbbberek'¹⁹¹

antonomázia: *swatch* 'Swatch-óra'

jelentésbővülés: *estremista* 'extrém sportot űző'

d. kölcsönszavak: *infoshop* 'infoshop'

dialektalizmusok: *Gabibbo* 'televíziós báb'¹⁹²

e. ritkább szóalkotási módok:

elvonás: *pacsato* 'regisztrált élettársi kapcsolatban élő'

szóvegyülés: *papamobile* 'páпамobil'

rövidülés: *info* 'infó'

jelentéstapadás: *giubilare* 'szentévi teremőr'¹⁹³

konglomerátum: *parla e getta* 'eldobható mobiltelefon'

betűszó: *Mib30* 'a milánói tőzsde 30 legfontosabb jegyzett részvénye'

mozaikszó: *Numtel* 'az Új Telematikus Piac, az Új Piac tőzsdeindexe'

2.4. Termékenység és gyakoriság

A szakirodalom sokféleképpen értelmezi a termékenységet. Ladányi megállapítása szerint a „produktivitás fogalma a szóalkotásban az új szavak létrehozásával függ össze” (LADÁNYI 2007: 39). Akkor beszélhetünk általában vett termékenységről, ha „egy (szabályba foglalható) nyelvi minta szabadon használható új (konkrét) nyelvi formák létrehozására” (i.m. 41). Mások úgy vélik, hogy a termékenység egy meghatározott szabállyal alkotott uzuális szavak számának felel meg (RAINER 2004: 23). Egy adott minta alapján alkotott morfológiaiilag komplex szó nagy száma azonban nem jelenti, hogy az szinkrón módon termékeny lenne. A

¹⁸⁹ *velina fn n tréf* A szatirikus szórakoztató televíziós *Striscia la notizia* műsorban fellépő, a műsorvezető melletti fiatal, csinos lány.

¹⁹⁰ *Girasole (girasole) fn h* A Centrista, a Baloldali Demokraták, a Zöldek és más mozgalmakból álló az olasz közép-baloldali politikai tömörülés.

¹⁹¹ *gggente fn n inv iron/tréf* Az emberek, emberek sokasága.

¹⁹² *Gabibbo fn h* 1988-ban Antonio Ricci által kitalált és életre keltett bábu az olasz *Striscia la notizia* televíziós műsorban; az arab eredetű *Gabibbo* szót Liguria tartományban a dél-olaszok megnevezésére használták.

¹⁹³ *giubilare fn h* A Szentévre Olaszországba érkező turistaáradat miatt a múzeumok és művészeti galériák meghatározott időre alkalmazott teremőre.

szóalkotási termékenység meghatározását az alábbiakban adom meg Kiefer–Ladányi alapján, akik a termékenység fogalmát a szóképzésre fogalmazták meg (KIEFER–LADÁNYI 2000: 149):

(89) Egy szóalkotási minta akkor termékeny egy adott szemantikai tartományban, ha a minta alapján tetszőleges számú szemantikailag transzparens új szó hozható létre

Schultink hagyományos morfológiai termékenységi definíciója alapján, a produktivitás a nyelvhasználók rendelkezésére álló morfológiai jelenséggént is értelmezhető, amellyel nem intencionálisan, elvileg végtelen számú új alak hozható létre.¹⁹⁴ Azonban az intencionalitás vitatható tényező, elég a terminológiaalkotásra gondolni, amely egyértelműen intencionalis.

Kiefer (2001: 226) az alábbiakban definiálja a szóösszetételek morfológiai termékenységét: „a compounding pattern X Y, where X and Y are words, will be considered morphologically productive if”:

- (90) a. at least one of the categories X, Y belongs to an open class (N, A, Adv, V)
- b. new words following the pattern XY can be coined
- c. the syntactic relation between X and Y can be predicted
- d. the meaning of X Y can be derived on the basis of the meanings of X and Y

Ennek alapján morfolotaktikai, morfoszintaktikai és morfoszemantikai termékenységről beszélhetünk. A (90a-b) kritériumok teljesítése morfolotaktikai, a (90c) kritériumé a morfoszintaktikai, míg a (90d) kritériumé a morfoszemantikai termékenységet jelent. Kiefer angol összetételeket vizsgáló tanulmánya végén az angol és a magyar nyelv N + N mintázatát összevetve azt a következtetést vonja le, hogy a morfoszemantikai termékenység nyelvspecifikus, azaz bizonyos mintázat egyik nyelvben morfoszemantikailag termékeny lehet, míg másik nyelvben nem (KIEFER 2001: 230).

A morfológiai termékenységet statisztikai alapon kvantitatív módszerrel is lehet mérni. Ezt követik Gaeta–Ricca (2005), akik a termékenység mérésével kapcsolatosan hat eltérő módot ismertetnek.¹⁹⁵ Alkalmazhatóságukat vizsgálva kijelentik, hogy a szótárakat nem lehet

¹⁹⁴ „Onder produktiviteit als morfologisch fenomeen verstaan we dan de voor taalgebruikers bestaande mogelijkheid dor middel van het morfologisch procédé dat aan de vorm-betekenis-correspondentie van sommige hun bekende woorden ten grondslag ligt, onopzettelijk een in principe niet telbaar aantal nieuwe formaties te vormen.” (SCHULTINK (1961: 113) (vö. GAETA 2002: 72).

¹⁹⁵ A SzSz-ok termékenységének hat lehetséges vizsgálati módja az alábbi: 1) egy adott SzSz-al létrehozott szavak összessége, 2) egy SzSz-al alkotott neologizmusok összessége egy adott időtartamon belül, 3) annak lehetősége, hogy egy adott SzSz alkalmazásával új szavakat hozhatunk létre, 4) annak valószínűsége, hogy egy

a termékenység megállapítására használni, mivel nem mutatják a gyakoriságot, és nem tartalmazzák az összes termékenyen alkotott szót. A szerzők ehelyett elsősorban az újságkorpuszokra helyezik a hangsúlyt, amelyek a különböző regiszterek és szövegtípusok miatt kellően változatos alapot nyújtanak a termékenység vizsgálatához (GAETA–RICCA 2005: 110–111). Szintén statisztikai módszert alkalmaz Bolasco a *La Repubblica* olasz napilap egy évtized alatt megjelent számainak elemzésekor, arra keresve a választ, hogy a '90-es évek olasz társadalmi változásai miként tükröződnek a szókincsben (BOLASCO 2005).

Gaeta–Ricca-val ellentétben teljes mértékben osztom Lo Duca álláspontját, miszerint a még bizonytalan státuszú neologizmusok, Lo Duca szavaival élve 'szó-javaslatok' (*proposte di parole*), valamint az őket létrehozó szabályok termékenységeinek vizsgálatához a lehetséges szavakat is számba kell venni, mivel a létező szavak számszerűsítése nem képest számot adni egy minta termékenységről. Erre a legmegfelelőbb a Gaeta–Ricca által nem említett neologizmus szótár, mivel olyan alakokat is felsorol, amely esetleg sohasem fognak rögzülni a szótárakban (LO DUCA 1992: 60–61).

A termékenység vizsgálatánál a gyakoriság (*type frequency*) fogalma is szerepet játszhat (vö. LADÁNYI 2007: 46, DRESSLER–LIBBEN–JAREMA–STARK–PONS 2005: 153). A gyakoriság Ladányi definíciója alapján: „egy elemnek egy kijelölt szövegmenyiségben (korpuszban) való előfordulási száma” (LADÁNYI 2007: 52). Az előfordulás azonban nem azonos a termékenységgel, hiszen egy adott korpuszban vannak gyakran előforduló, de már nem termékeny alakok is.

A természetes morfológia szerint a termékenység egy nyelv lehetséges szavainak létrehozását jelenti. Ebben a keretben a produktivitás nem egyenlő „sem a típus, sem a példány szintjén megállapított” gyakorisággal (LADÁNYI 2007: 46). De, mint ahogy Ladányi helyesen rámutat, a típusgyakoriságnak „szerepe lehet a termékeny mintázatok kiépülésében” (i.m. 47). A neologizmusok termékeny szabályok által létrehozott új szavak, azaz olyan potenciális szavak realizációi, amelyeket a beszélők még nem fogadtak el, és még nem aktualizálódtak a nyelvhasználatban. A termékenység azonban nem feltétlenül jelent szabályosságot: a nem termékeny morfológiai folyamatok lehetnek szabálykövetők vagy szabálytalanok, illetve szabálysértő alakok is lehetnek termékenyek. Például szolgálnak erre a kisgyermekek nyelvhasználatában megjelenő ún. okos hibák, amelyek a nyelvi szerkezet egyfajta túláltalánosításának tekinthetők (vö. PLÉH 2000: 952). A gyermek termékeny

---

adott SzSz alkalmazásával új szavakat hozhatunk létre, 5) egy adott SzSz-al alkotott lehetséges (vagy szabály által létrehozható) szavak összessége, valamint 6) a rögzített és a lehetséges szavak közti viszony (GAETA–RICCA 2005: 108–109).

szabályokat alkalmaz, de még nincs tisztában azzal, hogy az általa létrehozott alakok nem léteznek a lexikai blokkolás miatt. A gyermekek efféle hibázásai azt mutatják, hogy az addig elsajátított morfológiai szabályokat termékenyen alkalmazzák (i.m. 989).

Amikor termékenységről beszélünk, egy nyelvi rendszer potenciális szavait is figyelembe kell venni. A potenciális szavak a szóalkotási elmélet egyik fontos fogalmát alkotják, ugyanis a potenciális szavakat termékeny szabályok hozzák létre. Aronoff a potenciális szó fogalmát használja különbséget téve az aktuális és a lehetséges szavak között (*Possible and Actual Words*) (ARONOFF 1976: 15). Tehát a potenciális szó egy „termékeny (...) szabály által elméletileg létrehozható, de (még) nem realizálódott” szó (LADÁNYI 2007: 40). A termékenység fogalma szorosan kötődik a megszorításokhoz is. Ez a megközelítés, azaz a szabály alkalmazásának hatóköri korlátozása a generatív morfológiában született. A természetes morfológia szerint minél nagyobb megszorítást képes felülmúlni egy szabály, annál inkább termékeny.¹⁹⁶

Mindazonáltal meg kell jegyezni, hogy az összetételek esetében csak az adott minta és nem egy konstituens termékenységről tudunk nyilatkozni, és csak akkor beszélhetünk egy összetétel termékenységről, ha az összetételi minta alapján létrehozott szavak jelentésre kompozicionális.

Dolgozatomban egy szóösszetételi minta termékenységét a schultink-i értelemben használom, vagyis olyan lehetőségnek tekintem, amellyel az adott összetételi minta potenciális szavakból morfotaktikailag, morfoszintaktikailag és morfoszemantikailag áttetsző, tetszőleges számú új összetett szót hoz létre.

2.5. A neologizmusok elsődleges forrása: a tömegkommunikációs eszközök

Ebben a pontban a tömegkommunikációs eszközök közül a sajtó, a reklám, és az Internet szóalkotásban betöltött szerepéről kívánok szót ejteni. A neologizmusok elsődleges forrása az írott sajtó, amely széles és társadalmilag heterogén olvasótáborhoz szól. Nem csak a témák, hanem a nyelvi változatok is igen sokrétűek és széles skálán mozognak (vö. CRYSTAL 2003: 482). A sokféle téma közül elsősorban a politika és a gazdaság nyelvezetét érdemes kiemelni, amelyek a neologizmusok java részét adják (vö. TERRENI 2004: 173). Frenguelli ezen kívül a sportújságok jelentőségét is aláhúzza, és sajnálkozik, hogy a neologizmus szótárak nem veszik figyelembe a sportújságokban megjelenő új alakokat (FRENGUELLI 2008: 105). Ez a hiány a neologizmus szótárak szubjektív lexéma beválasztási módjával magyarázható. Nem

---

¹⁹⁶ Ladányi szerint az a szabály tekinthető termékenynek, amelynek alkalmazása nem tudatos, azaz nem kerül erőfeszítésbe (LADÁNYI 2007: 41).

csak Frenguelli jegyzi meg sajnálattal, hanem Forconi is (1990), hogy a kortárs olasz irodalmi műveket, valamint a beszélt nyelvet nem veszik figyelembe a neológiai korpuszok összeállításakor, mialatt Forconi a napilapokon túl a rádió és televízióban elhangzott neologizmusokat is rögzítette szótárába. A beszélt nyelv neologizmus szótárából való kihagyásának oka, többek között, a nehéz ellenőrizhetőségnek tudható be (vö. FRENGUELLI 2008: 106–107).¹⁹⁷

A sajtó új szavak létrehozásában és terjesztésében betöltött szerepét már korábban is vizsgálták, mivel az eddig kevésbé ismert vagy ismeretlen szokásokat, vagy ismereteket számtalanszor a sajtón keresztül ismerjük meg, vagy éppen maguk az újságírók azok, akik kreativitásukkal és fantáziájukkal új alakokat hoznak létre, hogy még érdekesebbé tegyék a cikk tartalmát, stílusát. Ezekben az esetekben gyakran születnek tréfás alakok, játékos nyelvi kombinációk.¹⁹⁸

A megújult sajtónyelvre jellemző még a beszélt nyelvhez való fokozatos közeledés és nyitás a beszélt nyelvi elemek és szerkezetek irányában, ezáltal a stílus élénkebbé és modernebbé válik, bár ez a fajta modernizáció az egyes napilapokban különböző mértékben jelenik meg.¹⁹⁹ A modern zsurnalisztika jellemzője még az expresszivitás keresése, valamint az idegenszavak és neologizmusok nagyfokú használata. Annak ellenére, hogy Leoni cikkében a sajtónyelv látványosságát és közvetlen stílusát emeli ki (LEONI 2002: 194), a bürokratikus nyelvezet, főleg a bűnügyi rovatban, még mindig jelen van (vö. BONOMI 2003: 130). Bonomi egyetért azzal, hogy az új kifejezések változó mértékben jelennek meg az újságírásban a cikkek tartalmának függvényében. Szerinte a neologizmusok elsősorban a kül- és belpolitikai és a gazdasági cikkekben jelennek meg, de mint, ahogy az általam végzett vizsgálat eredményei is mutatják, a különböző bűnügyi és társasági rovatok szókincse is jelentős számú neologizmust tartalmaz (vö. BONOMI 2003: 155–156). Ladányi szintén kiemeli a sajtó szerepét a szabályos és szabályszegő neologizmusok létrejöttében. Mint írja, "a beszélt nyelvben, a beszélt nyelvhez közel álló publicisztikai műfajokban és a költői nyelvben a

---

¹⁹⁷ D'Achille is bírálja azt a hozzáállást, hogy a neologizmus szótárak kizárólag a sajtóban megjelent neologizmusokat válogatják be és elhanyagolják a beszélt nyelvet (D'ACHILLE 1997: 249). Lurati (1990: V) is megjegyzi, hogy számos szótár „*sordi al parlato*”, azaz nem hallja a beszéd nyelvet.

¹⁹⁸ Lurati megemlíti, hogy míg régebben az új szavak költők, írók tollából születtek (l. D'Annunzio a repüléstudományra vonatkozó nyelvi találmányait, mint a *velivolo* 'reülőgép' vagy a *fusoliera* 'repülőgéptörzs') addig ma már az újságírók töltik be a nyelvújító szerepét felvillantva újítói vénájukat, amikor ismeretlen fogalmaknak, tárgyknak kell megfelelő elnevezését találniuk. (LURATI 1990: VII).

¹⁹⁹ Bonomi szerint nyilvánvalóan a *La Repubblica* napilap tekinthető a leginnovatívabbnak, mások megtartják az újságírásra jellemző formálisabb stílust. Ez a formalitás Bonomi szerint főként a pártújságokra, ezen belül is a baloldali párt sajtóorgánumaira, mint a *La Stampa*, vagy az *Il Giornale* napilapokra jellemző (BONOMI 2003a: 128).

produktív szabályoknak megfelelő lehetséges szavak nagy számban aktualizálódnak, fordulnak elő.” (LADÁNYI 2007: 238).

A főként műszaki-tudományos területen születő új szavak közül számos alak a köznyelvbe is bekerül. A tudományos és a köznyelv közti interferenciát sokan tanulmányozzák. Bombi (1995) szerint a tömegtájékoztatási eszközök kiemelkedő szerepet játszanak abban, hogy a szaknyelvi elem gyakran új jelentést nyer a köznyelvi használatban (l. az angol *optional* szó olasz ’kiegészítő, tartozék, extra (autóknál)’ jelentését) (vö. BOMBI 1995: 119–120).

Érdekes kezdeményezés e téren az 1996-ban alapított „Verbamonitor” Televíziós Politikai Kommunikációs Figyelőintézet (Osservatorio della Comunicazione politica televisiva). A kutatókból álló csoport célja a tömegkommunikációs eszközök, valamint a politika és a parlamenti választások közti kapcsolat vizsgálata. Catricalà (2003) cikkében a 2000 évi olasz parlamenti választások alatti kampány-kommunikáció nyelvészeti szempontból történő elemzéséről, főként a neologizmusok születéséről számol be. A neologizmusokat ebben az esetben is a sajtónyelvből emelték ki, hiszen még abban az esetben is, ha a maga az új alak szóban hangzott el, másnap már a napilapok hasábjain is olvasni lehetett. A politikai nyelvezet, amely egyre inkább a hatékonyságot és az érthetőséget tűzi ki célul, jelentős szerepet játszik tehát a neologizmusok létrehozásában.

A köznyelv a politikai neologizmusokat gyorsan befogadja. Coletti mindazonáltal megjegyzi, hogy a politikai szókinszben számos rövid életű neologizmus szerepel, amelyek többsége csak az adott időpontban, időszakban használatos (COLETTI 2006: 83). Ezeket szezonális neologizmusoknak is nevezhetnénk, hiszen nem szabad elfeledkezni arról, hogy a neologizmusok száma időszakosan változik, és hullámzó tendenciát mutat.²⁰⁰ Cortelazzo mutat arra rá, hogy mialatt a ’93-95 évek az olasz belpolitikai események következtében új kifejezésekben és szavakban hemzsegték, addig az 1996-os év sokkal nyugodtabb volt (CORTELAZZO 2000: 190).²⁰¹

Itt ejtenék pár szót a reklám az olasz neologizmusok születésében játszott szerepéről. A témával többek között Lintner (1974), d’Onofrio (1985) és Fabbri (2002) foglalkozott. Lintner a neologizmusoknál a kreativitást és az eredetiséget emelte ki, párhuzamot vonva a reklám- és a sajtónyelv között, mivel mind a kettő széles tömegekhez szól, nyelvezetük kifejező és

²⁰⁰ Ugyanez érvényes a magyar nyelvre is. Minya munkájában kimutatta, hogy a magyarországi rendszerváltozást követő évek különösképpen termékeny időszakot jelentettek a neologizmusok szempontjából (MINYA 2003: 27).

²⁰¹ Ezt példázzák a ’90-es évek elején-közepén napvilágot látott neologizmus-repertoárok. Közülük számos szótár foglalkozik a politikai neologizmusokkal (vö. NOVELLI-ÚRBANI 1997, illetve NOVELLI-ÚRBANI (1995): *Dizionario italiano. Parole nuove della seconda e terza Repubblica*. Roma. Datanews).

érthető, valamint mind a két kommunikációs eszköz esetében megfigyelhető a figyelemfelkeltés központi szerepe (vö. LINTNER 1974: 279–280, CRYSTAL 2003: 484, FABBRI 2002: 14). Lintner kiemeli az új szóösszetételek igen gyakori használatát, amelyek később a köznyelv részévé is válhatnak, míg D’Onofrio a reklámnyelvben akkoriban megfigyelhető jelzői N + N összetétel használatát vizsgálja (D’ONOFRIO 1985: 7).

Utolsó sorban nem elhanyagolható az internet, mint a kreatív szavak végtelen tárházának jelentősége sem. Erre már De Mauro is felfigyelt 2003-ban, amikor a GRADIT szótár új szavakat tartalmazó kiegészítő kötetének előszavában arról írt, hogy az Internet, valamint a különféle keresőprogramok a leghatékonyabb módszerek egyike, ha egy adott új szó használatát szeretnénk ellenőrizni (DE MAURO 2003: XII). A világháló, a tényleges használat ellenőrzésén túl, segítséget nyújthat annak megállapításához, hogy az adott neologizmus mikor jelent meg először, valamint segítségével olyan korpuszokhoz juthatunk, amelyek a kvantitatív módszerrel végrehajtott kutatásokat is elősegítik.²⁰²

---

²⁰² Az olasz nyelv esetében Gaeta két olasz országos terjesztésű napilap, a közel 400 millió tokenet számláló *La Repubblica*, és a közel 75 millió tokenes *La Stampa* újság korpuszát említi (GAETA–RICCA 2005: 112).

III. SZÓÖSSZETÉTELI MINTÁZATOK A NEOLOGIZMUSOK ESETÉBEN

3.1.1. A korpusz

Amikor doktori disszertációmra dolgozni kezdtem a legújabb neologizmus szótár Adamo–Della Valle 2003-ban megjelent munkája volt. Bár dolgozatomban írása alatt azonban számos új neologizmus repertoár jelent meg,²⁰³ döntésem, hogy a kiinduló korpuszt nem bővítettem az időközben megjelent szótárak szóösszetételeivel, azzal magyarázható, hogy szinte lehetetlen naprakész, minden új összetételt magába foglaló vizsgálatot végezni. A tendenciák felvázolására a 2.166 összetételi alakot tartalmazó korpusz kellően reprezentatívnak mutatkozott. Úgy döntöttem, hogy a legutolsó 5 év új összetételi tendenciáiról is képet tudjak adni, az egyes minták elemezésének végén, mintegy összevetésként képet adok a 2003–2008 között regisztrált szóösszetételekről is, amelyek bár nem képezik szerves részét vizsgálatomnak, hasznos információval szolgálhatnak egy-egy tendencia megerősítésében.

Adamo–Della Valle neologizmus szótára 33 olasz országos napilapból 1998–2003 között kigyűjtött neologizmust tartalmaz.²⁰⁴ A szótárban összesen 5.059 bemenet szerepel, ebből 3.450 önálló lexikai egységből álló neologizmus, míg 1.609 többszavas jelentéstani egység. A szótárból kimaradtak azok az alakok, amelyek az utolsó évtizedben kiadott a két legfontosabb szótárban megtalálhatók.²⁰⁵

3.1.2. Az elemzés módszere

Mint ahogy a bevezetőben említettem, dolgozatomban célja a modern olasz nyelv szóösszetételi tendenciáinak felvázolása. Annak ellenére, hogy az elemzés tárgyát a termékeny összetételi mintázatok alkotják, az olasz nyelv kevésbé produktív, de a korpuszban előforduló mintázatainak elemzésére is kitérek.

A korpusz elemeit alkotó összetételek kiválasztásakor nagy segítségemre szolgált, hogy az említett neologizmus-szótárban a szerkesztők már eleve jelölték az adott szócikk típusát. Ezeket átvizsgálva a (80a-g) pontoknál már említett szempontok alapján nem vettem be a korpuszba a több mint két elemből álló többszavas jelentéstani egységeket (például az N + P

---

²⁰³ DE MAURO, Tullio (2003) (szerk.): *Nuove parole dell'uso del Grande dizionario italiano dell'uso*. Vol. VII. Torino: Utet, BATTAGLIA, Salvatore (2004): *Grande dizionario della lingua italiana. Supplemento 2004*. Diretto da Edoardo Sanguineti. Torino: Utet, PALMISANO, Alessandro (2004): *Attualità 2004. Neologismi*. Fasano (BR): Schena editore, BENCINI, Andrea – MANETTI, Beatrice (2005): *Le parole dell'Italia che cambia*. Firenze: Le Monnier, DE MAURO, Tullio (2007) (szerk.): *Nuove parole dell'uso II del Grande dizionario italiano dell'uso*. Vol. VIII. Torino: Utet.

²⁰⁴ ADAMO–DELLA VALLE (2003a: VII–XII).

²⁰⁵ DURO, Aldo (1997): *Vocabolario della lingua italiana*. Roma: Istituto della Enciclopedia Italiana, és DE MAURO, Tullio (2003): *Grande dizionario italiano dell'uso*. Torino: Utet.

+ N mintát). Érdemes hangsúlyozni, hogy Adamo–Della Valle (2008b) neologizmus szótárukban már nem tesznek különbséget e két kategória között.

A vizsgálat első szakaszában kigyűjtöttem, majd excel-táblázatba vittem fel a korpuszt képező összetett szavakat, majd elválasztottam az olasz összetevőket felhasználó endogén szóösszetételeket az allogén összetételektől (vö. BISETTO 2004).²⁰⁶ Annak ellenére, hogy a *neoklasszikus* összetétel szinte az összes európai nyelvben megtalálható és igen termékeny, eltérő jellegzetességeket mutat az endogén összetételekhez képest, ez indokolja tehát a [$\pm$ natív] rétegjegy alapján történő megkülönböztetést (vö. SCALISE 1994: 116).

Következő lépésként az összetételeket az alábbi, elsősorban alapvetően morfológiai elemzést lehetővé tévő szempontot alapján osztályoztam:²⁰⁷

- (91) a. tipológia csoportosítás
  - b. az összetétel szófaja
  - c. a konstituensek sorrendje
  - d. stílusjegye
  - e. a megjelenési év
  - f. szemantikai mező
  - g. a szóösszetétel írásmódja

A tipológiai csoportosítással az alábbi 16 típust különítettem el (a legtöbb neologizmust adó típus szerint, csökkenő sorrendben feltüntetve):

- (92)a. neoklasszikus összetételek (FSz + Sz, Sz + FSz, FSz+ FSz)
  - b. jelzői N + N
  - c. alárendelő N + N
  - d. mellérendelő N + N
  - e. V + N
  - f. A + A
  - g. N + A

---

²⁰⁶ Nem mindenki követi az összetételi elemek rétegjegye alapján történő megkülönböztetést. Zolli például a szóalkotási típusokról szólva, nem veszi figyelembe a már a klasszikus nyelvekben összetételként létező szavakat és csak „az olasz elemekkel az olasz nyelvben” született alakokat vizsgálja (ZOLLI 1989: 122).

²⁰⁷ Az elemzésben figyelembe vett szempontok nagymértékben hasonlítanak a Morbo/Comp projektben alkalmazott 18 kritériumhoz: nyelv, összetétel, output szófaja, belső szerkezet, osztályozás, konstituensek közti viszony, a fej léte ill. hiánya, kategoriális fej, szemantikai fej, az első konstituens szófaja, kötőelemek, második és esetleges harmadik konstituensek és ezek szófajai, többes szám, nem, kategóriák kombinációja (vö. GUEVARA–SCALISE 2007: 3–4, 16).

- h. A + N
- i. P + N
- j. Avv + A
- k. Avv + N
- l. V + Avv
- m. P + A
- n. N + V
- o. N + Avv
- p. V + A

A fenti típusok elemzésekor a következő öt szempontot vettem figyelembe:

- (93) a. az összetétel szófaja
- b. az összetételi elemek sorrendje
- c. stílusjegy
- d. megjelenési év
- e. szemantikai mező

A fenti szempontok alapján először az endogén termékeny típusokat elemzem, azaz jelzői N + N, az alárendelő N + N, V + N, N + A, P + N, A + N, A + A és mellérendelő N + N összetételi mintákat. Ezután a korpuszban szereplő, kevésbé produktív endogén minták vizsgálatát végzem el. A fejezet utolsó részében az allogén neologizmusokat (a neoklasszikus és a hibrid összetételeket) vizsgálom a már említett (93) öt szempont alapján.

Az elemzés során az alábbi kérdésekre keresem a választ:

- Az univerzális összetételi tendencia által megerősített preferenciaskálából (vö. GUEVARA–SCALISE 2007: 19) kiindulva, és figyelembe véve a modern olasz nyelvre jellemző tömörítési tendenciát, az alárendelő N + N minta-e a leggyakoribb összetételi típus?
- A neoklasszikus összetételi minta valóban az egyik leginkább alkalmazott szóalkotási módnak tekinthető a modern olasz nyelvben és a neoklasszikus összetételek a műszaki-tudományos nyelvre korlátozódnak-e?

- A modern idegen nyelvek milyen mértékben vesznek részt új olasz szavak alkotásában, vagyis milyen szerepet tölt be a hibrid összetétel az olasz nyelv szókincs bővítésében?
- Az új összetett szavak szófaja valóban főnév-e, lévén, hogy az olasz összetételei szabályok elsősorban főneveket hoznak létre (l. az (1a-b) példákat).
- A hagyományos olasz szóösszetétel sorrendjével ellentétes *módosított* + *módosító* sorrend milyen mértékben van jelen az olasz neologizmusokban?
- Az új szóösszetételek stílusjegye jelölt-e?
- Mit árul el a szemantikai mező vizsgálata? És végül
- Levonható-e valamiféle következtetés a neologizmusok típusa és megjelenési éve alapján?

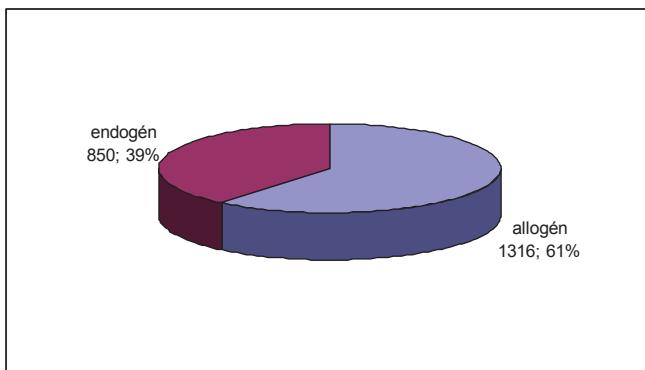
Az összetételei minták elemzésekor amennyiben a korpuszban több példa is szerepel egy típusra, általában három neologizmust közlök, feltüntetve magyar jelentést, míg a másodjára előforduló alakok után már nem adom meg a jelentést. Az alakok visszakeresését segíti a dolgozat végén található, annak szerves részét képező szójegyzék. A megjelenési év vizsgálatánál nem veszem figyelembe a korpusz anyagát alkotó első (1998) és utolsó (2003) év neologizmusait. Az igen alacsony számok nem tekinthetők mérvadónak, hiszen a gyűjtés minden bizonnyal nem fedte le sem az 1998-as, sem a 2003-as év teljes egészét: míg 1998-ban összesen 134 újonnan regisztrált neologizmus került be a szótárba, addig 2003-ban a korpusz alapján pusztán 24, amely számadat minden bizonnyal nem nyújt valós képet az adott évben létrejött neologizmusok számáról.

3.1.3. Az összetételei minták osztályozása

Értekezésemben különbséget teszek az endogén és az allogén összetételek között, és ezen belül az egyes minták ismertetését termékenységük és nem a kimenet szófaja alapján a leggyakoribb összetételei mintákkal kezdem.

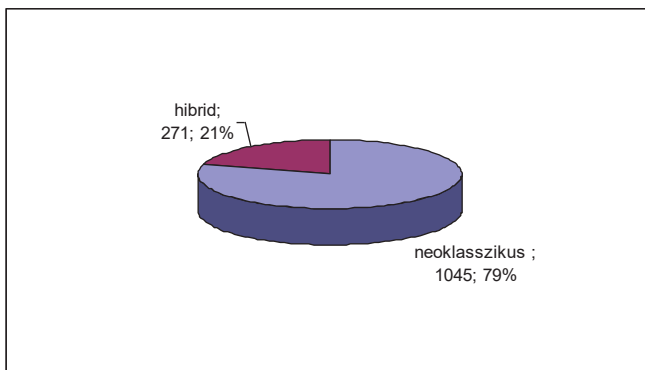
A korpuszban az endogén összetételek az összes szóösszetétel pusztán 39%-át teszik ki, azaz 850 kizárólag csak olasz elemet tartalmazó összetételt találunk, az 1.316 elemet számláló allogén összetételekkel (61%-val) szemben:

1. ábra A szóösszetételek eloszlása a [±natív] rétegjegy alapján

Az allogén összetételeket továbbbontva az alábbi megoszlást találjuk:

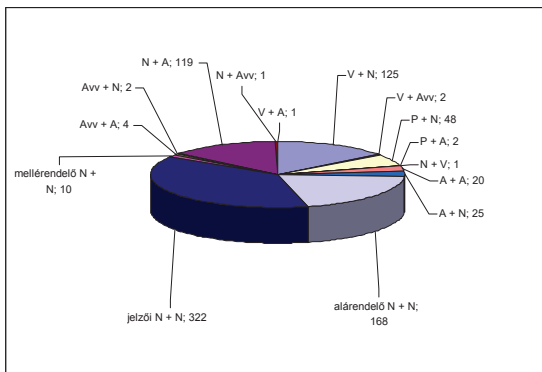
2. ábra Az allogén összetételek eloszlása

A két fenti ábrából azonnal kitűnik, hogy a modern olasz nyelvben kiemelkedő a neoklasszikus összetételek alkalmazása, míg az endogén összetételek száma meglepően alacsony az allogén típusokhoz képest.

3.2. Az endogén (őshonos) összetételek

Az olasz nyelvben lehetséges összes nagy lexikai kategória 21 összetételi kombinációjából pusztán 11 fordul elő, amelynek oka a szintaxisban keresendő. Az 5 alapvető minta közül (N

+ N, V + N, A + A, N + A és V + V) csak az első három termékeny: N + N, V + N és A + A (vö. SCALISE 1992: 177-178, SCALISE-BISETTO 2008: 119–120, ill. GRAFFI-SCALISE 2002: 132–133, MONTERMINI 2008: 162).²⁰⁸

3. ábra Az endogén összetételek típus szerinti eloszlása

A 3. ábrán látható 15 minta az endogén összetételek eloszlását mutatja. A továbbiakban az összetételi mintákat gyakoriságuk alapján mutatom be.

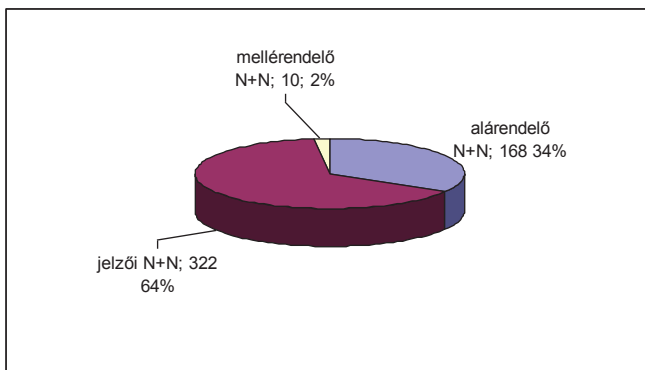
3.2.1. Az N + N összetételek

A modern olasz nyelv egyik leggyakoribb és legproduktívabb összetételi mintája. A korpuszban összesen 748 N + N típusú összetétel található, ebből 500 endogén, azaz az összes endogén összetétel közel 60%-a. A 500 endogén N + N összetett szó az alábbi típusba tartozik: 322 jelzői N + N (94a), 168 alárendelő N + N (94b) és mindössze 10 mellérendelő N + N összetétel (94c):

- (94) a. *intervista-fiume* 'véget nem érő interjú', *seggio fantasma* 'szellem mandátum',
incontro-chiave 'kulcsfontosságú találkozó'

²⁰⁸ Crocco Galéas–Dressler, a modern olasz nyelv legtermékenyebb főnévi összetételeinek morfolitikai és morfoszemantikai áttetszőségét elemezve kijelenti, hogy a három legproduktívabb főnévi összetétellel az [V + N]_N, az [N + N]_N és a fűszavas összetételek ([FSz + FSz]_N, [FSz + Sz]_N, [Sz + FSz]_N) (CROCCO GALÉAS–DRESSLER 1992: 11). Montermini az A + N mintát azért nem tekinti termékenynek, mivel a modern olasz nyelvben nem lehet egyértelműen megállapítani egy A + N szekvenciáról, hogy összetétel-e vagy szintagma, vagy csupán két, gyakran egymás mellett előforduló komplex szerkezet. Kivételként említi a színveket tartalmazó A + N mintát, amely ellenben igen termékeny (vö. MONTERMINI 2008: 162).

- b. *allarme siccità* 'szárazság-riadó', *emergenza-sangue* 'vérhiány-vészhelyzet',
piano-scuola 'iskola-projekt'
- c. *libreria-caffè* 'könyvesbolt-kávézó', *omicida-suicida* 'öngyilkos gyilkos', *fisso-mobile* 'vezetékes-mobil (hívás)'

4. ábra Az endogén N + N összetételek típus szerinti megoszlása

A 4. ábrából egyértelműen kitűnik, hogy a várt eredménnyel ellentétben, a legtöbb endogén összetétel nem az alárendelő, hanem a jelzői N + N mintát követi. Ez a tendencia megcáfolja a Guevara–Scalise (2007: 19) által a szóösszetételi univerzálék felállítására céljából vizsgált korpusz eredményét, amelyben az alábbi preferencia sorrendet találjuk (95a), a korpusz alapján felállított sorrenddel ellentétben (95b):

- (95) a. alárendelő N + N > jelzői N + N > mellérendelő N + N
 b. jelzői N + N > alárendelő N + N > mellérendelő N + N

3.2.1.1. Jelzői N + N összetételek

Figyeljük meg az alábbi összetételeket:

- (96) a. *assemblea fiume*: *un'assemblea (lunga come un) fiume* 'lit. folyó (hosszúságú) gyűlés', 'véget nem érő gyűlés'
 b. *tir-lumaca*: *un tir (lento come una) lumaca* 'csiga (lassúságú) kamion'

Scalise–Bisetto úgy vélik, hogy a (96) típusú összetételek – bár a második elem nem melléknév és így az összetétel nem attributív, hanem appozitív, – a jelzői típus közé sorolható, mivel a második pozícióban álló N attributív funkciót tölt be, jelentése átvitt: a (96a) példában a *fiume* ‘folyó’ jelentése ‘véget nem érő’, míg a (96b) példában a *lumaca* ‘csiga’ jelentése ‘lassú’. A különbség az, hogy “formálisan a nem-fej szó szintaktikai kategóriája főnév és nem melléknév” (SCALISE–BISETTO 2008: 131).

A korpuszban a 322 endogén jelzői N + N szinte duplája az alárendelő N + N összetételek számának. A minta gyakori használata sajtónyelv jellemzőivel magyarázható, hiszen a melléknév helyett használt főnév színesebbé teszi a stílust (*film catastrofe* ‘katasztrófa-film’ a *film catastrofico* helyett).

Az igen termékeny jelzői N + N minta valóban leginkább az újságírói nyelvre jellemző, de a televíziós nyelvben is előfordul, túlzott használata azonban a stílus ellaposodásához is vezethet (vö. TERRENI 2004: 183).²⁰⁹ Annak ellenére, hogy a minta már korábban is létezett (l. *tempo ladro* ‘tolvaj idő’, *ape regina* ‘méhkirálynő’) (vö. ROHLFS 1969: 342–343, PAPINI 1977: 195) számos esetben angol kifejezések mintájára keletkezett tükörfordításról van szó (*madrelingua* ‘anyanyelv’) (vö. ADAMO–DELLA VALLE 2003b: 95, DARDANO 1993a: 348, PAPINI 1977: 195). Az első pozícióban álló főnév tulajdonságának hatásosabb, expresszívebb kifejezésre példa az olasz nyelvben már meghonosodott német *lager* ‘láger, koncentrációs tábor’ szóval alkotott összetételek példája. A jövevénytisztító pejoratív értelemben alkalmazzák ‘szegregált társaság élőhelye, bántalmazások helye’ jelentéssel:

- (97) *canile lager* ‘lágerszerű kutyamenhely’, *convento lager* ‘lágerszerű zárda’,
orfanatrofio-lager ‘lágerszerű árvaház’, *ospizio-lager* ‘lágerszerű öregek otthona’

A bemenet szófaját illetően a jelzői N + N minta kizárólag főneveket hoz létre. Abban az esetben, amikor a fej véghangsúlyos főnév (*città* ‘város’, *società* ‘társadalom’), az összetett főnév invariabilis (98a), és azokban az esetekben is, amelyekben a fej mássalhangzóra végződő jövevénytisztító (*film*, *gol*, *camion*, *dossier*, *tir*) (98b):

- (98) a. *città-campione* ‘lit. minta-város’, ‘statisztikai mintavétel vonatkoztatási városa’,
società fantasma ‘fantom-cég’

²⁰⁹ A jelzői N + N mintázat nem pusztán az olasz, hanem a francia nyelvre is jellemző. Szinte azonos sorozatokat alkotó elemeket találunk Guilbert-nél (*-pilote*, *-limite*, *-modèle*), ahol számos esetben a második pozícióban álló, sorozatot alkotó N angol eredetű (*gadget*, *record*) (vö. GUILBERT 1975: 244).

b. *film-catastrofe* 'katasztrófa-film', *gol-fantasma* 'lit. szellem-gól', 'gól, amit senki sem látott', *camion-pirata* 'cserbenhagyásos teherautós gázoló', *dossier-denuncia* 'lit. feljelentő dosszié', 'illegális helyzetet feljelentő és dokumentáló akta'

Az elemek sorrendjét tekintve ebben a mintában csupán öt esetben találunk fordított *módosító + módosított* sorrendet:

- (99) *computergrafica* 'komputergrafika', *spaghetti-rap* 'lit. spaghetti rap', 'rap olasz módra', *spaghetti-porno* 'lit. spaghetti-pornó', 'pornó olasz módra', *venetocentrismo* 'Veneto (tartomány)-központúság', *volgoradio* 'lit. néprádió', 'kommersz zenét sugárzó rádió'

A *computergrafica* esetében a fordított sorrend az angol szó tükörfordításával magyarázható (valóban, a GRADIT-ban még *computer graphic* formában szerepelt 2003-ban). A két *spaghetti + N* mintát követő alak a '70-es évek angol hatású *spaghetti-western* szerkezet mintájára jött létre, ahol az első pozícióban álló többes számú főnév az 'all'italiana', azaz 'olasz módra', 'olaszos' jelentéssel áll. A *volgoradio* és a *venetocentrismo* a neoklasszikus összetételek szerkezetét és formáját idézi. A többi összetétel az olasz nyelvre jellemző *módosított + módosító* szerkezetet követi.

A második pozícióban álló N gyakran alkot sorozatot. Kétféle típusú sorozattal találkozhatunk. De Mauro a második pozícióban álló, sorozatot alkotó N esetében a Medici által létrehozott *prepositivi* műszó alapján ún. posztpozitumokrók (*pospositivi*) beszél (vö. MEDICI 1953: 58).²¹⁰ Először lássuk azt az esetet, amelyben a második pozícióban álló N az állandó elem, míg az első pozícióban szereplő N a változó. A sorozatot alkotó lexémák az alábbiak (zárójelben a korpuszban való előfordulásuk számával):

- (100)a. *fantasma* 'fantom, szellem, nem létező'(19): *contratto fantasma* 'fantom-szerződés', *decreto fantasma* 'lit. szellem-rendelet', 'amely szövegét hivatalosan

²¹⁰ A *prepositivo* műszó Medicitől ered, és olyan lexikailag teljes szavakat jelöl, amelyek lexikálisan üres funkciót töltenek be a N + N szerkezet első állandó pozíciójában: *formato tessera* 'igazolvány méret' (MEDICI 1953: 58). Ez alapján hozta létre De Mauro a *pospositivo* műszót, amellyel egy N + N mintában a második pozícióban álló, hasonló jellemzőkkel rendelkező N-et illeti (*N + chiave* 'kulcs') (vö. TERRENI 2005: 534, 16. lábjegyzet).

még nem ismerték el', *docente-fantasma* 'lit. fantom-oktató', 'közigazgatásban hivatalosan nem szereplő oktató'

b. *simbolo* 'szimbólum' (18): *azienda-simbolo* 'szimbolikus vállalat', *cibo simbolo* 'szimbolikus étel', *coppia-simbolo* 'szimbolikus pár'

c. *chiave* 'kulcs' (17): *frase-chiave* 'kulcsmondat', *gara-chiave* 'kulcs(fontosságú) verseny', *ministro-chiave* 'kulcsminiszter'

d. *lampo* 'villám' (16): *divorzio-lampo* 'villámválás', *indagine-lampo* 'villámvizsgálat', *udienza-lampo* 'villámkihallgatás'

e. *fiume* 'folyó' (8): *attesa-fiume* 'véget nem érő várakozás', *consiglio-fiume* 'véget nem érő tanácskozás', *vertice-fiume* 'véget nem érő csúcstekezet'

f. *ponte* 'híd' (6): *lingua-ponte* 'összekötő-nyelv', *misura-ponte* 'áthidaló intézkedés', *rimforma-ponte* 'áthidaló reform'

g. *pirata* 'lit. kalóz', 'cserbenhagyásos gázoló' (5): *automobilista-pirata* 'cserbenhagyásos gázoló', *camion-pirata* 'cserbenhagyásos teherautós gázoló', *testo pirata* 'kalóz-szöveg', 'szerzői jogvédelem alá eső, illegálisan reprodukált szöveg'

h. *spia* 'kém' (5): *aereo-spia* 'kémrepülőgép', *occhio-spia* 'magánéletet kémlelő kamera', *sommersgibile-spia* 'kémtengeralattjáró'

i. *tipo* 'típus' (3): *anno-tipo* 'tipikus év', *acquirente-tipo* 'tipikus vásárló', *lettore-tipo* 'tipikus olvasó'

Érdemes megvizsgálni a második pozícióban álló főnév viselkedését. A gyakori előfordulás miatt számos nyelvész egyetért abban, hogy ez a jelenség egyfajta grammatikalizációra utalhat. Dardano a második pozícióban szereplő módosító N-ről szólva, rámutat, hogy szuffixális elemmé kezd válni (DARDANO 1993b: 47, ill. uő. 1996: 421, 1993a: 348).²¹¹ Grammatikalizációt említ Terreni és Montermini is, akik szerint erre a funkcióváltásra utal a sorozatot alkotó N jelentésének kiüresedése, az állandó sorrend, a termékenység és a rögzült jelentés (TERRENI 2004: 182, MONTERMINI 2008: 165). A korpuszban nem szereplő, más tipikus jelzői funkciót betöltő főnév még a *pilota* 'pilote, minta', *fantoccio* 'báb', *cardine* 'sarok, talpkő', *azienda* 'vállalat' (vö. BARONI–GUEVARA–PIRELLI 2006: 9, TERRENI 2005: 535, 18. lábjegyzet).

²¹¹ „Si formano delle intere serie che hanno lo stesso determinante, il quale finisce per apparire quasi come un elemento suffissale: *stato guida, partito guida, ruolo guida, uomo guida*.” (DARDANO 1993b: 47).

Olyan jelzői N + N sorozatokat is találunk, ahol az (100) példákkal ellentétben, az első pozícióban álló N az állandó elem, míg a második pozíciójű N a változó.²¹²

- (101) a. *uomo* 'ember' + N: *uomo simbolo* 'szimbólum, minta-ember', *uomo pesce* 'lit. haleMBER', 'tehetséges úszó', *uomo bandiera* 'lit. zászlóember', 'frontember'
 b. *abito* 'ruha' + N: *abito-camicia* 'ingruha', *abito-gioiello* 'ékszer-ruha', *abito-sorpresa* 'lit. meglepetés-ruha', 'több átalakítást rejtő ruha'
 c. *articolo* 'újságcikk' + N: *articolo-denuncia* 'feljelentő-cikk', *articolo-saggio* 'esszé-cikk', *articolo-sentenza* 'ítéletet megelőlegező újságcikk'
 d. *lettera* 'levél' + N: *lettera-appello* 'fellebbezést tartalmazó nyílt levél' *lettera-confessione* 'vallomás-levél', *lettera-denuncia* 'feljelentő-levél'
 e. *legge* 'törvény' + N: *legge madre* 'lit. anyatörvény', 'alap-törvény', *legge-bavaglio* 'lit. szájkosár-törvény', 'lehallgatási törvény', *legge-svolta* 'fordulat-törvény'

A korpusz sorozatot alkotó főnevei az alábbiak (zárójelben előfordulásuk számával; az egyszeri előfordulású alakokat nem közlöm):

- (102) *uomo* 'ember' (18), *abito* 'ruha' (6), *città* 'város', *bambino* 'gyermek', *articolo* 'cikk', *lettera* 'levél' (5), *libro* 'könyv' (4), *bimbo* 'kisgyerek', *legge* 'törvény' (3)

Ezek közül az *uomo* 'ember' főnévvel alkotott jelzői N + N minta által létrehozott neologizmusok tűnnek ki, amelyek a korábbi *uomo ragno* 'pókember' és *uomo sandwich* 'szendvics-ember' mintájára születtek. Olyan összetételeket is találunk, amelyekben a második pozícióban álló főnév gyakran egy állat tulajdonságát, vagy egy személy feladatát, tevékenységét jellemzi metaforikusan elsősorban a sport területéről (103a). Szintén a sportban fordulnak elő az alábbi *uomo* + N összetételek is (103b):

- (103) a. *uomo-cavallo* 'lit. lóember', 'gyors és ellenálló futó', *uomo-pesce* 'lit. haleMBER', 'tehetséges úszó', *uomo-topo* 'lit. patkány-ember', 'csatornában szabotázsra készülő ember'

²¹² Terreni az alábbi típusokat említi meg, amelyek gyakran sorozatot alkotnak: *sala* 'terem' + N, *centro* 'központ' + N, *posto* 'hely' + N, *punto* 'pont' + N, *area* 'térsgé' + N, *zona* 'terület' + N (TERRENI 2004: 182), valamint a *romanzo* 'regény', *libro* 'könyv', *legge* 'törvény', *stato* 'állam', *città* 'város', *uomo* 'ember', *decreto* 'határozat', *abito* 'ruha' főneveket (vö. TERRENI 2005: 535, 17. lábjegyzet).

b. *uomo-campionato* 'bajnokságot eldöntő labdarúgócsapat tagja', *uomo-mercato* 'labdarúgók szerződtetésével foglalkozó menedzser', *uomo-scudetto* 'labdarúgóbajnokság embere'

Számos esetben a jelzői N + N alkotta neologizmus más szerkezetekkel is kifejezhető: *bambino lavoratore* 'lit. gyerek-dolgozó', 'gyermek-munkás' szinonimája a hibrid *baby lavoratore* 'lit. baby-munkás', valamint a *bambino operaio* 'gyerek-munkás', *operaio-bambino* 'munkás-gyermek', míg a *ragazzo* 'fiú' főnévvel alkotott összetételekben, ahol a főnév a *giovane* 'fiatal' melléknév helyett áll (*ragazzo soldato* 'gyerek-katona', *ragazzo schiavo* 'gyermek-rabszolga', *ragazzo prodigio* 'csodagyerek').²¹³ Szinonim alakokat találunk még a 'mesterségesen megtermékenyített emberi embrió' fogalmára a *bambino-medicina*, a *bambino-rimedio*, *bimbo medicina* és a hibrid *bebé-medicina* alakok esetében.

A sajtónyelvben a N + *bomba* minta is igen termékeny. Az összesen 17 N + *bomba* minta esetében én két alcsoportot különböztetek meg: az alárendelő összetételt, amelyben az összetétel egy bombával megrakott, vagy bombaként felhasznált járművet, vagy tárgyat jelent, ezért ezeket az alárendelő N + N típusnál elemzem (l. a 3.2.1.2. pontot). A másik típusnál az átvitt értelemben szereplő *bomba* az első pozícióban álló N-t módosítja 'bombasztikus', 'bombaerős', 'bombaként robbanó', vagy 'nagy port kavaró' jelentéssel:

- (104) *delibera-bomba* 'nagy feltűnést keltő határozat', *fabbrica bomba* 'bombaként felrobbanó gyár', *farmaco-bomba*, 'bombaerős gyógyszer', *intervista-bomba* 'bombasztikus interjú', *relazione bomba* 'bombasztikus, meghökkentő beszámoló'

Összesen 13 esetben beszélhetünk valamilyen stílusjegyről. Ironikus használat négy esetben (105a), ironikus és tréfás stílusjegy egy esetben (105b) szerepel, és három tréfás alakot találunk (105c). Ennél több, összesen öt alakban találunk pejoratív használatot (105d):

- (105) a. *confessione-patacca* 'hamis vallomás', *partito-taxi* 'lit. taxi-párt', 'egyedi irányvonallal nem rendelkező párt', *partito-persona* 'lit. személy-párt', 'saját vezetőjével azonosuló párt', *giudice-sceriffo* 'lit. seriff-bíró', 'jogot seriffként betartó bíró'

²¹³ További szinonimák a 'gyermek-katonára' a *bambino-soldato*, *baby-soldato* és a *bimbo-soldato*.

b. *nonna-spia* 'kémnagyamama'

c. *spaghetti rap*, *spaghetti-porno*, *uomo-mammo* 'lit. emlős-férfi', 'női biológiai funkciókat vállaló férfi'

d. *canile lager*, *convento lager*, *orfanatrofio-lager*, *ospizio-lager*, *volgoradio*

A rögzítés éve alapján elmondható, hogy a legtöbb jelzői N + N összetétel 2001-ben született (120 alak). Ezek közül kiemelkedik a *lampo* 'villám' (6), a *robot* 'robot' (7), az *uomo* (5) és a *fantasma* (5) főnévvel alkotott szerkezetek. Az ezt megelőző évben, 2000-ben szintén sok összetétel született, összesen 74 alak: az előbb már említett *lampo* (5) mellett kitűnik a *chiave* 'kulcs' (5), és a *simbolo* (8) főnevekkel alkotott neologizmusok száma. 1999-ben 56 alak született, második pozícióban szereplő *chiave* (5) mellett találunk 4 N + *spettacolo* 'látvány' szerkezetű összetételt, (*arresto-spettacolo* 'látványos letartóztatás', *giustizia-spettacolo* 'látványos igazságszolgáltatás', *ricerca-spettacolo* 'látványos kutatás', *scienza-spettacolo* 'látványos tudomány') is, míg 2002-ben a korábbinál kevesebb, összesen 41 összetételt regisztráltak: itt a *fantasma* 'szellem, fantom' (7) és a *simbolo* 'szimbólum' (3) kivételével nem találunk sorozatokat. Az adatokat összevetve úgy tűnik, a jelzői N + N minta használata, eltekintve a 2001-es évi kiugró adatoktól egyenletes tendenciát mutat.

A szemantikai mezőt vizsgálva kiemelkedik a politika (106a), a gazdaság (22) (106b), a kultúra-média (34) (106c), a sport (23) (106d) és a divat (12) területet (106e):

- (106) a. választás: *elezioni-terremoto* 'földrengés(szerű) választások', *seggio-fantasma* 'lit. szellem-mandátum', 'semelyik párthoz vagy mozgalomhoz sem tartozó parlamenti mandátum', törvénykezés: *approvazione-lampo* 'villámdöntés', *legge-bavaglio*, *misura-ponte*, pártélet: *partito-guida* 'vezető párt', *partito-persona*, kormányzás: *ministro-chiave*, *rimpasto-lampo* 'villám-kormányátalakítás'
- b. adózás: *imposta-fantasma* 'szellem-adó', 'adózókra téves adatok alapján kivetett adó', *codice-doppione* 'lit. dupla adóazonosító jel', 'két különböző személynek kiadott azonos adóazonosító jel', pénzügy-gazdaság: *titolo-simbolo* 'szimbólum (értékű) értékpapír', *prestito-ponte* 'áthidaló kölcsön', *prezzo-civetta* 'csalogató-ár'
- c. *libro-diario* 'lit. napló-könyv', 'napló formájában írt könyv', *libro-rivelazione* 'lit. felfedezés-könyv', 'váratlan sikerű könyv; tényfeltáró könyv', *film-catastrofe* 'katasztrófafilm'

d. labdarúgás: *gol-vittoria* 'győzelmet érő gól', *squadra-rivelazione* 'felfedezés-csapat'

e. *abito-sopresa*, *giacca-camicia* '(női) ing-zakó', *giacca-pullover* 'pulóver-zakó'

A jelzői N + N összetételek jelentése, elsősorban a szinte már szuffixális elemmé vált főnevek (*base*, *chiave*, *simbolo*, *lampo*) esetében, előre jelezhető, csak pár esetben okozhat problémát a jelentés (például a *bambino medicina* 'lit. gyógyszer-gyerek', 'mesterséges megtermékenyítéssel genetikai betegségek gyógyítására létrehozott embrió'). Új tárgyak, termékek esetén is találunk versengő, szinonim alakokat: a passzos női nadrágot jelentő, már regisztrált *pantacalza*, *pantacollant* mellett (vö. ZINGARELLI 2005: 1262) megjelent a *pantalone calza* 'lit. nadrág-harisnya' neologizmus is. Érdekes a *donna* + N minta, amely elsősorban foglalkozást jelöl (*donna-ufficiale* 'női tiszt', *donna-dirigente* 'női-vezető'), míg régebben a fordított sorrendet alkalmazták (N + *donna*: *avvocato donna* 'ügyvédnő', *ministro donna* 'miniszterasszony'). A *fotocopia* főnév 'klónozott' értelemben használatos (*uomo fotocopia* 'klónozott ember', *embrione fotocopia* 'klónozott humán embrió'). Az *articolo* 'újságcikk', *intervista* 'interjú', *lettera* 'levél', *libro* 'könyv' azonos szemantikai mezőhöz tartoznak és gyakran fordulnak elő újságcikkekben. Ha megvizsgáljuk az őket módosító főneveket, hasonlóságot fedezhetünk fel: a *libro* és az *intervista* lehet 'beismerő' (*confessione*), az *intervista* és az *articolo* lehet 'ábrázoló' (*ritratto*), de a sűrűn előforduló melléknévi jelentés mégis 'botrányos' (*scandalo*), 'bombasztikus, feltűnést és vitát keltő' (*bomba*), 'feljelentő' (*denuncia*). A törvények (*legge*) jellemzésére is gyakran használnak főneveket. A telefonlehallgatásokat megszorító törvényt 2010-ben az olasz sajtó egyszerűen 'szájkosár-törvénynek' (*legge-bavaglio*), a létező szituációt hűen leképező törvényt pedig 'fénykép-törvénynek' (*legge-fotografia*) nevezte el, így a stílus még színesebbé válik, illetve az egyes fogalmak közelebb kerülnek az olvasókhoz.

Az Adamo–Della Valle (2008b) legújabb neologizmus-szótárát vizsgálva a korpuszban szereplő neologizmusokban előforduló jelzői funkcióba álló főnevek (*chiave*, *fantasma*, *lampo*, *simbolo*, stb.) nem sok új összetételt adtak (pl. *donna-simbolo* 'szimbólum-nő', *accordo-ponte* 'áthidaló megállapodás').

3.2.1.2. Alárendelő N + N összetétel

Ebben a mintában a konstituensek között alárendelő viszony áll fent, azaz az egyik elem az összetétel feje, míg a másik a módosító szerepét tölti be. Az elemek közti grammatikai kapcsolat sokféle lehet.²¹⁴

A modern olasz nyelvet a rövidítésre, a jelentés sűrítésére való törekvés jellemzi, és ez a névszói szintagmákon kívül az alárendelő szerkezetekre is érvényes, amelyekben az N + N szerkezet elveszíti explicit szintaktikai jegyeit (vö. TERRENI 2005: 528).²¹⁵

(107) a. *pericolo* (di) *smog* 'szmog-veszély'

b. *rischio* (di) *amianto* 'aszbeszt-kockázat'

Dardano szerint (1978: 114) ennek a típusnak az elterjedése az olasz nyelvben már a '30-as évek elején megfigyelhető volt, míg Terreni úgy véli, hogy inkább az angol nyelv hatása volt az, amely jelentős mértékben elősegítette a minta elterjedését (TERRENI 2005: 523).²¹⁶ Hasonló véleményen vannak Crocco Galéas–Dressler, akik szerint ebben a mintában az amerikai-angol hatása, illetve a szaknyelvek és az újságírói nyelv nyelvi gazdaságosságra való törekvése, szintetikussága mutatható ki (CROCCO GALÉAS–DRESSLER 1992: 11, 20).²¹⁷ Erre utal, hogy az alárendelő N + N összetételi minta gyakran újságcikkek címeiben fordul elő:

(108) *allarme maltempo* 'rossz-időriadó': „Allarme maltempo: ancora grandine e nubifragi 'Rossz-időriadó: még mindig jégeső és felhőszakadás' (Giornale, 2002. augusztus 6. 1. oldal) (ADAMO–DELLA VALLE 2003a: 74)

rischio amianto 'aszbeszt-kockázat': „Rischio amianto: Nuovo acquedotto col rischio amianto” 'Aszbeszt-kockázat: Új aszbeszt-kockázatos vízvezeték' Stampa, 2002. július 6. 39. oldal) (ADAMO–DELLA VALLE 2003: 786)

²¹⁴ Érdekes módon Scalise–Bisetto–Guevara az alárendelő típusba sorolták a V + N hagyományosan exocentrikus összetételi mintát, Bisetto javaslata alapján (Note sui composti VN dell'italiano. In: Benincà, Paola – Mioni, Alberto – Vanelli, Laura (szerk.): *Fonologia e Morfologia dell'italiano e dei dialetti d'Italia*. Roma: Bulzoni. 1999. 555–589), aki ezt endocentrikus összetételnek tekinti, mint [[V + Suf -Ø]_N + N]_N (vö. SCALISE–BISETTO–GUEVARA 2005: 138–139). Bővebben l. a 3.2.2. pontban.

²¹⁵ A szintaktikai szerkezetek egyszerűsödése Dardano szerint megfelel a képzett és összetett szavak mennyiségi és funkcionális fejlődésének (DARDANO 2008: 17).

²¹⁶ Például az olasz *sala macchine* 'gépterem' szóösszetétel az angol *engine-room* (1839) mintájára 1973-ban született (vö. TERRENI 2005: 528).

²¹⁷ Crocco Galéas–Dressler ezeket az összetételeket juxtapozitumnak, vagy *parole-frasi* (mondat-szavaknak) is nevezik (CROCCO GALÉAS–DRESSLER 1992: 20).

Ezek az egyszerű és szintetikus szerkezetek, amelyekben a szintaktikai kohézió elvesztése után a két főnév egymás mellé kerül, elsősorban a műszaki-tudományos, kereskedelmi, valamint az újságírói nyelvezetben fordulnak elő (vö. DARDANO 1993b: 47). Ez a tendencia másfelől a modern olasz nyelv nominalizációra irányuló folyamatával is párhuzamban állítható (vö. DARDANO 1994).

A korpuszban összesen 202 alárendelő N + N összetétel található, ebből az endogén alárendelő N + N összetételek száma: 168. A minta csak főneveket, míg a N + *pensiero* 'gondolat, elképzelés' minta invariábilis főneveket eredményez.

Az alárendelő N + N minta által alkotott neologizmusok, több mint kétharmada (140), az olasz összetett szavak jellegzetes *módosított* + *módosító* összetételi sorrendjét követi, míg 28 esetben fordított sorrendet találunk. A *módosító* + *módosított* fordított sorrend a neoklasszikus összetételek – erre utal az első pozícióban álló elem utolsó magánhangzójának változása –, másfelől az amerikai-angol kölcsönszavak hatásának tudható be, ez utóbbi a hibrid összetételeknél érhető leginkább tetten (vö. TERRENI 2005: 523):

(109) *tendostruttura* 'lit. sátor-szerkezet', 'kiállítási sátor'

tenda 'sátor' + *struttura* 'szerkezet' → *tendostruttura*

Annak ellenére, hogy a fordított sorrendű, jobboldali fejű összetételeket elvileg nem tekintik termékenynek,²¹⁸ a korpuszban számos, második pozícióban álló olasz szavakkal alkotott sorozatot találunk a *dipendenza* 'függőség' (110a) és a *pensiero* 'gondolat' (110b) főnevekkel. Ez utóbbi összesen 7 összetételben szerepel: ezek közül hat tulajdonnév, elsősorban a politika világából (Bossi, Cofferati, Ciampi, Capello, D'Alema és Fazio), és csak egy köznév. A (110c-d) típus három, illetve két alakkal képviseli a mintát:

(110)a. N + *dipendenza* 'függő': *delpierodipendenza* 'Del Piero-függőség', *Internet-dipendenza* 'Internet-függőség'

b. N + *pensiero* 'gondolat, elképzelés':²¹⁹ *Bossi-pensiero* 'Bossi-gondolat', *sindacato-pensiero* 'szakszervezet-gondolat', *Capello-pensiero* 'Fabio Capello-gondolat'

²¹⁸ A *módosító* + *módosított* sorrendű alárendelő N + N minta többségét angol szavakkal alkotott hibrid összetételek alkotják (l. a 3.3.2.3. pontot).

²¹⁹ A második pozícióban álló *pensiero* 'elképzelés, gondolat' főnévvel alkotott szóösszetételek ismertetésekor Novelli–Urbani kiemelik azt a hihetetlen sok neologizmust, ahol az első pozícióban egy személynév áll módosító funkcióban (NOVELLI–URBANI 1997: 99).

- c. N + *terapia* 'terápia': *arteterapia* 'művészet-terápia', *risoterapia* 'nevetés-terápia', *sanremoterapia* 'a San Remo-i Dalfesztivál dalait alkalmazó terápia'
- d. N + *idolatria* 'bálványozás': *embrionidolatria* 'embrióbálványozás', *spermadolatria* 'sperma-bálványozás'

Az újságírói nyelvben már látott sorozat-alkotás az alárendelő N + N mintánál is előfordul, ahol az első pozícióban álló N az állandó, míg a második pozícióban álló N a változó:

- (111) a. *allarme* 'riadó': *allarme alghe* 'algariadó', *allarme alluvioni* 'árvízriadó', *allarme criminalità* 'bűnözés-riadó', *allarme petrolio* 'kőolaj-riadó'
- b. *emergenza* 'vézhelyzet': *emergenza droga* 'drogterjesztés-vézhelyzet', *emergenza freddo* 'hideg-vézhelyzet', *emergenza traffico* 'forgalom-vézhelyzet'
- c. *buono* 'bónusz': *buono-anziani* 'bónusz idősök részére', *buono-denaro* 'pénz-bónusz', *buono scuola* 'iskolakezdési bónusz'

A sorozatot alkotó lexémák az alábbiak (zárójelben az előfordulásuk számával):

- (112) *allarme* 'riadó' (44), *emergenza* 'vézhelyzet' (23), *rischio* 'kockázat' (9), *buono* 'bónusz' (4), *zona* 'zóna' (3)

A *bomba* 'bomba' szóval alkotott összetételekről már volt szó az előző pontban, ahol említettem, hogy a sorozatot alkotó N + *bomba* bizonyos esetekben alárendelő összetételt hoz létre:

- (113) *camion-bomba* 'bombával megrakott teherautó', *confezione-bomba* 'bombát rejtő csomag(olás)', *giocattolo-bomba* 'bombát rejtő játékszer', *lettera-bomba* 'levélbomba', *libro-bomba* 'bombát rejtő könyv', *plico-bomba* 'bombát rejtő akta', *tir-bomba* 'bombával megrakott kamion', *tubo-bomba* 'csőbomba', *uomo-bomba* 'bombával felszerelkezett ember', *zaino-bomba* 'hátizsák(ban elrejtett) bomba'

Dardano–Freguelli–Puoti a *pensiero* 'gondolat' és a *dipendenza* 'függőség' alakok használata kapcsán kifejtik, hogy ezek a tréfás, játékos alakok az angol nyelv hatásának köszönhetik sikerüket (DARDANO–FREGUELLI–PUOTI 2008: 90). Valóban a korpuszban szereplő alárendelő N + N összetett szavak stílusjegye elsősorban tréfás: erre három példát találunk:

- (114) *sanremoterapia* 'San Remó-i dalfesztivál-terápia', *erospiedologia* 'lábra gyakorolt erotikus gyönyör tanulmányozása', *ganasciofattura* 'lit. állkapocs-számla', 'a rágás végterméke'

Az alárendelő N + N mintát követő neologizmusok megjelenési évét vizsgálva látható, hogy szinte azonos számú összetétel született a vizsgált években. 1999-ben 31 alak, ebből három alkotott sorozatot: az *allarme* 'riadalom' (*criminalità* 'bűnözés', *profughi* 'menekültek', *previdenza* 'gondoskodás'), a *carro* itt '(tűzoltó)autó' (*carro scala* 'darus tűzoltóautó', *carro teli* 'ponyvás tűzoltóautó'), az *emergenza* 'vészhelyzet' (*criminalità*, *terrorismo*) és 2 alak a *rischio* 'kockázat' főnevekkel (*terrorismo*, *attentati* 'merényletek'). 2000-ben és 2001-ben 44 és 43 új összetételt regisztráltak: itt is szembetűnő az *allarme*, *emergenza* és a *rischio* főnevekkel alkotott összetételek magas száma, valamint a sport (labdarúgás) világából a három *zona* + N alakot említhetünk meg, míg 2002-ben, amikor 35 alárendelő N + N típusú összetételt rögzítettek, nőtt a *N + pensiero* összetételek száma.

A szemantikai mezőt illetően a szótározott alakok száma kiegyensúlyozott képet mutat. Korunkra jellemzően vagy a politikai helyzet (terrorizmus), vagy az egészségügy miatt, vagy éppenséggel környezetünk, éghajlatunk miatt mindig aggódnunk kell. Az *allarme*, az *emergenza* és a *rischio* szavak szinte minden évben új szóösszetételt alkotnak, hiszen az (illegális) bevándorlók (115a), a viszontagságos időjárás (115b), a terrorizmus-hullám (115c) vagy egyes betegségek (115d) számtalanszor jelentenek problémát:

- (115) a. *allarme profughi* 'menekültek' / *immigrazione* 'bevándorlás' / *clandestini* 'illegális bevándorlók', *emergenza sbarchi* '(illegális bevándorlókat szállító hajók, csónakok) kikötése'
 b. *allarme maltempo* 'rossz idő' / *siccità* 'aszály' / *alluvioni* 'áradás' / *nubifragi* 'felhőszakadás', *emergenza maltempo* / *siccità* / *freddo* 'hideg'
 c. *allarme attentati* 'merénylet' / *terrorismo* 'terrorizmus', *emergenza terrorismo*, *rischio attentati* / *terrorismo*

d. *allarme epatite C* 'Hepatitis-C' / *morbillo* 'kanyaró' / *meningite* 'agyhártyagyulladás' / *mucca pazza* 'kergemarhakór'

Kiemelkedik ezen kívül főként a politika (116a), a sport, elsősorban a labdarúgás (116b), valamint a *zona* + N minta alapján létrehozott alakok száma (116b'), valamint a gazdasági és pénzügy világ (116c), míg a legtöbb alak általános, a krónika világából származó neologizmusokat takar (116d):

- (116) a. N + *pensiero*, *vertice-sicurezza* 'biztonsági csúcserkezet', *alleanza-condominio* 'lit. társasházi-szövetség', 'a társasházak lakóira hasonlító vitatkozó szövetség'
- b. *spareggio-salvezza* 'lit. megmentő-döntetlen', 'csapatot a kieséstől megmentő döntetlen mérkőzés', *spareggio-scudetto* 'lit. bajnoksági-döntetlen', 'a labdarúgóbajnokságot meghatározó döntetlen mérkőzés', *pallapugno* 'maroklabda', *volata-scudetto* 'bajnokság végső hajrája', *parco-riserve* 'tartalékjátékosok (labdarúgás)'
- b'. *zona punti* 'lit. pont-zóna', 'a Forma 1-es futam első hat pozíciója', *zona retrocessione* 'lit. kieső-zóna', 'bajnoki tabella utolsó négy helye', *zona scudetto* 'lit. bajnokság-zóna', 'a bajnokesélyes csapatok csoportja'
- c. *valore soglia* 'küszöbérték', *tasso soglia* 'kamatküszöb', *mutuo casa* 'hosszúlejáratú lakáshitel', *monte investimenti* 'befektetés-állomány', *area-euro* 'eurózóna'
- d. *spazio gioco* 'játószarok, játszótér', *centro salute* 'egészségközpont', *allarme / emergenza / rischio* + N

Elsősorban denominatív neologizmusok tartoznak ide (*carro teli*, *carro scala*). Jelentésük könnyen előre jelezhető, az implicit előljárószó az esetek nagy részben *di*, vagyis birtokos szerkezetekről van szó (*area-euro* 'eurózóna', *allarme valanghe* 'lavina-riadó'). Egyes szinonim főnevek, mint a már látott *emergenza* és az *allarme*, valamint a *pensiero* igen termékenyek, bár kétségtelenül rövid életűek.

A legújabb neologizmus szótár alárendelő összetételeit vizsgálva elmondható, hogy a *rischio* + N (117a), a *buono* + N, amely ugyanabban a jelentésben verseng a latin *bonus* alakkal (l. *bonus figli*, *bonus nonni*, *bonus pensioni*), és a N + *pensiero* továbbra is sorozatot

alkot (117b). 12 új elemet számoltam össze, elsősorban politikusok nevével alkotott összetételeknél (sőt egy egybeírt *sarkopenserio* alak is szerepel a szótárban, Nicolas Sarkozy vezetéknévének rövidítéséből). A *terapia* szó szintén igen sok, összesen 10 új összetétellel szerepel, az orvostudományban használatos szakszavaktól kezdve a divatszavakig (117c), a *módosító + módosított* sorrendű *dipendenza* szó szintén hozzájárul a fordított sorrendű alakok számának növekedéséhez (117d):

- (117) a. *rischio blackout* 'áramszünet-kockázat', *rischio epidemie* 'járvány-kockázat',
rischio obesità 'elhízás-kockázat', *rischio-paese* 'lit. ország-kockázat', 'nemzeti
gazdaság válság-kockázata'
b. *Berlusconi-pensiero* 'Berlusconi-gondolat', *Buttiglione-pensiero* 'Rocco
Buttiglione-gondolat'
c. *boroterapia* '(daganatellenes) bőr-terápia', *cioccolatoterapia* 'csokoládé-
terápia', *gattoterapia* 'macska-terápia', *geloterapia* 'nevetés-terápia', *leniterapia*
'enyhítő-terápia', *libroterapia* 'könyv-terápia', *montagnaterapia* 'hegy-terápia',
ortoterapia 'konyhakert-terápia', *tomoterapia* 'CT-terápia', *velaterapia*
'vitorláshajó-terápia'
d. *netdipendenza* 'internet-függőség', *cyberdipendenza* 'internet-függőség',
polidipendenza 'lit. poli-függőség', 'többféle kábítószerrel való függőség'

3.2.2. V + N összetételek

A legtermékenyebb exocentrikus főnevet alkotó olasz összetételi minta. A V + N minta a görögben, bár kevés példával, de már jelen volt, míg a klasszikus latin egyáltalán nem ismerte és csak a vulgáris latinban jelent meg először (vö. TEKAVČIĆ 1980: 140–145).²²⁰ Az olasz nyelv korábbi fázisaiban, a minta alapján kezdetben [+ember] és [+tréfás] jegyű ragadványnév (*pappaladro* 'szalonnafaló'), számos tulajdonnév (*Bevilaqua*, *Tagliaferro*) és helynév (*Battipaglia*, *Serravalle*) jött létre. Ide tartoznak továbbá a rovarok (*bucapere* 'rügylikasztó ormányos'), egyéb állatok (*bucasiepe* 'ökörsem') és növények (*pungitopo* 'egértövis') népi elnevezése is.

A minta később különféle eszköz és tárgy elnevezésére szolgált. Ez a diakrón fejlődés Crocco Galéas–Dressler szerint megfelel az ún. *animacy hierarchy* elvének: először személyneveket, majd ágenst, később állatokat és növényeket, és legutolsóként élettelen

²²⁰ Az i. sz. IV. században sporadikusan, majd a VII. századtól kezdődően jelentős mértékben születtek V + N összetett főnevek (vö. TEKAVČIĆ 1980: 140).

tárgyakat jelöl (CROCCO GALÉAS–DRESSLER 1992: 16). Ez utóbbi használat az inkább alacsony technológiával előállított új háztartási és a mindennapi életet megkönnyítő, egyszerű eszközök és tárgyak elnevezésre szolgál (DARDANO 1990: 78, uő. 1994: 422–423), mint ahogy a korpusz példái is mutatják:

- (118) *copribiberon* 'cumistüveg-védő tok', *portacibi* 'ételhordó', *portalattine* 'sörösdoboz-tartó'

A mai olasz nyelv ezeknek az eszközöknek köznyelvi elnevezésére, a szaknyelv által alkalmazott derivációval szemben, a sokkal átlátszóbb V + N mintát használja, mivel magas a deskriptivitási foka és a szerkezet morfoszemantikailag sokkal átlátszóbb (vö. CROCCO GALÉAS–DRESSLER 1992: 17–18):²²¹

- (119) *portasapone* 'szappantartó' vs *saponiera* 'szappantartó'

Sokszor a V + N mintájú összetétel a népnyelvi megnevezésre, míg a félészavas összetétel a tudományos elnevezés utal, valamint, a félészavas összetételeket gyakran felváltja az áttetszőbb V + N mintájú alak, amely Dardano szerint könnyebben elemezhető, kifejezőbb és emellett motiváltabb a beszélők számára (vö. DARDANO 1978: 153, uő. 1993a: 344, uő. 1993b: 48):²²²

- (120) *giradischi* vs *fonografo* 'lemezjátszó'
magnetofono vs *mangianastri* 'magnetofon'

A mintát éppen ezért a reklámyelvben is előszeretettel használják, elsősorban újonnan megjelent, különféle kisebb-nagyobb háztartási eszközök, vagy új termékek elnevezésére

²²¹ Crocco Galéas–Dressler a V + N összetett alakok morfoszemantikai átlátszóságára a *frangigetto* / *spruzzagetto* vs *spruzzatore* 'vízcsap-szűrő' sorozatot hozzák fel példaként (CROCCO GALÉAS–DRESSLER 1992: 17). A V + N minta átlátszósága azzal a jelenséggel is megerősíthető, hogy számos nyelvben a kisgyerekek (az iskolaérettségi időt megelőzően) az összetett alakokat részesítik előnyben a képzett alakokkal szemben, a lehetséges szavak szintjén is. Itt érdemes megemlíteni Lo Duca felméréseit, aki a jelenséget kevésbé iskolázott felnőttekkel is elvégezve hasonló eredményeket kapott. Empirikus vizsgálattal bebizonyította, hogy gyermekkorban a legtermékenyebb szóalkotási mód a szóösszetétel. Bauer (2002: 118) arról számol be, hogy az angolul beszélő gyerekek innovatív szóalkotása két éves korukig az összetétel, míg két és öt éves koruk között az innovatív szavak csak 70%-a összetétel. Ez az eredmény megegyezik a dán, német és svéd gyerekekkel végzett vizsgálat eredményeivel, sőt, az olasz nyelv esetében is hasonló tapasztalunk (vö. (LO DUCA 1990a és 1990b: 308, 310).

²²² Guilbert jegyzi meg, hogy egy új tárgy megjelenésekor a megnevezése során gyakran két elnevezés is él egymás mellett: egy tudós és egy népi (GUILBERT 1975: 41).

(*mangiapolvere* 'lit. porfaló', 'méhviasz-spray', *mangiasporco* 'lit. koszfaló', 'poreltávolító fűvóka', *salvagocce* 'lit. csepp-mentő', 'cseppfogó', *spartiuovo* 'tojássárga-elkülönítő') (vö. LINTNER 1975: 309–311, D'ONOFRIO 1985: 11–12, FABBRI 2002: 103).

A szemantikai kitekintés után érdemes pár szót szentelni az ige alakjának kérdéskörére is. Négyszáz különböző elmélet létezik az ige alakjának értelmezését illetően:

- (121) a. kijelentő mód egyes szám harmadik személy (TOLLEMACHE 1945: 182–184),
DARDANO 1978: 148)
- b. felszólító mód egyes szám második személy (DIEZ (1858), DARMESTETER (1894: 168–234), MEYER-LÜBKE (1894: § 547), PRATI 1931²²³, ROHLFS 1969: 334, § 996)
- c. *nomina agentis* képző *-tore* szuffixumos főnév rövidült alakja (vö. BISETTO 2004: 45, 1999: 505–538)
- d. ige 'témája' (tő + tematikus magánhangzó), vagy Rainer által alkalmazott műszóval *default stem* (vö. PAGLIARO (1930: 161), HALLE JR. (1971: 382–384), VOGEL–NAPOLI (1995), GATHER (2001), SCALISE (1992: 192), D'ACHILLE (2003: 136), RAINER (2001: 389)²²⁴

A kijelentő módban álló igealak kapcsán Tollemache a II. ragozási kategóriába tartozó (*-ere* végű) igealakok tematikus magánhangzójának (*-e > -i*) változását analógiával magyarázza (TOLLEMACHE 1945: 182–186). Kiemeli a beszélők intuícióját, akik a V + N alakokban kijelentő módot érzékelnek. Dardano szerint itt a kijelentő módot, mint egy kijelentő módú igét tartalmazó, két lépésben átalakított mögöttes mondatot kell értelmezni (DARDANO 1978: 148):²²⁵

- (122) *egli porta la bandiera* → *colui che porta la bandiera* → *portabandiera* 'ő viszi a zászlót' → 'aki a zászlót viszi' → 'a zászlóvivő'

²²³ PRATI, Angelico (1931): *Composti imperativi quali casati e soprannomi*. In: *Revue de Linguistique Romane* 7. 250–264.

²²⁴ PAGLIARO, Antonio (1930): *Sommario di Linguistica arioeuropea*. I. Fasc., Roma, VOGEL, Irene–NAPOLI, Donna Jo (1995): The verbal component in Italian compounds. In: *Contemporary research in Romance linguistics*. Amsterdam: Benjamins. 367–381, GATHER, Andreas (2001): *Romanische Verb-Nomen Komposita. Wortbildung zwischen Lexikon, Morphologie und Syntax*. Tübingen: Niemeyer.

²²⁵ Tollemache is hasonlót állít, amikor az ige kijelentő módú alakját igazolandó, kiemeli, hogy a beszélő a *portabandiera* összetételt úgy elemzi, mint „*uno che porta la bandiera*”, vagyis 'aki a zászlót viszi' szerkezetet (TOLLEMACHE 1945: 184–185). A másik érdekes jelenség arra utal, hogy a kisgyermeknekél hasonló fordul elő az összetett szavak alkotásánál (vö. LO DUCA 1990a, 1990b).

Egy másik érdekes érv is szól a kijelentő mód mellett. Lo Duca (1990a) *nomina agentis* jelentésű szóalkotási szabályokat vizsgálva rávilágított arra, hogy az olasz kisgyerekek nyelvelsajátításuk első fázisában könnyedebben alkalmazzák a V + N mintát *nomina agentis* és tárgyak megnevezésére, mint a szóképzést. Az összetétel használata ebben az időszakban, valamint az alacsony műveltségű felnőtteknél szinte kizárólagos a derivált alakokhoz képest (1990b: 308). Spontán V + N szerkezeteket, potenciális összetételeket főként akkor alkotnak, amikor saját szókincsük, vagy a nyelv tényleges lexikai hiányának kitöltésére igyekeznek. A vizsgálat alatt a gyerekek az egyes foglalkozásokat sokszor parafrázissal fejeztek ki: *il vende-i-palloni* 'lit. az-lufikat-áruló' vs *venditore di palloncini* 'léggömb-árus'. Lo Duca ezeket az alakokat egy szemantikailag, valamint morfolaktikailag átlátszó mintaként értelmezi, amelyek természetesen kapcsolatban állnak az olasz jelöletlen szórenddel (SVO) is, ezért jelennek meg a nyelvelsajátítás korai szakaszában (1990b: 308). Emellett olyan pragmatikai okokat is megemlít, mint az entitás megnevezési kényszere, amelyet az általa végzett tevékenységen keresztül definiálhatunk.²²⁶

Mindez azért fontos, mivel Lo Duca által végzett felmérés eredménye alapján úgy tűnik, hogy a V + N minta valóban frazális szerkezetből indul ki: első lépésként perifrázisok használata jelenik meg (*quello che che ripara* 'az, aki javít', *quello che vende i palloni* 'az, aki a lufikat árulja'). Ezután az általánosító bevezető elem elhagyásán át (*il vende-i-palloni* 'lit. az-lufikat-áruló'), a névelő és más belső elem esik ki (*vende-palloni* 'lufit áruló', *vende-pani* 'lit. kenyereket-áruló'). Érdemes tehát figyelembe venni ennek az empirikus vizsgálatnak az eredményeit is.

Az imperativus mellett ellenben az a tény szól, hogy a felszólító módú igealakok az első között jelennek meg a nyelvelsajátítás korai fázisában a kisgyermeknekél (vö. GAETA 2002: 67), valamint korán megtalálhatók a *Bevilaqua* típusú vezetéknevekben, valamint névelő is fellelhető a ma már nem termékeny összetételekben (*battiloro: batti l'oro* 'aranyverő') (vö. THORNTON 2005: 185).²²⁷

Bisetto nem ért egyet azzal a felfogással, amely szerint az igealak kijelentő módban áll, tekintettel arra, hogy ez a megközelítés nem tud számot adni a II. ragozási kategóriába tartozó igealakok tematikus magánhangzójának változásáról. A kijelentő módú alaknál ugyanis meg kellene tudni magyarázni az *-i* hangot (*spremere* 'facsar': kijelentő mód E/3 *spreme*, de

²²⁶ A megnevezési kényszer (*nameability requirement*) Bauertől (1983) származik (vö. LADÁNYI 2007: 43).

²²⁷ Papini is a felszólító mód mellett érvel. Szerinte az imperativus affektív és expresszív jelentéssel gazdagodott, amely a későbbiekben a beszélők tudatában egyre inkább elhomályosodott, majd teljesen megszűnt (PAPINI 1977: 197). Az imperativusz mellett szól a V + V típus is, ahol egyértelmű a felszólító mód jelentése (*saliscendi* 'lit. menj fel-menj le', 'retesz').

spremiagrami 'citromfacsaró').²²⁸ A felszólító módon alapuló elképzelést sem tartja megfelelőnek, mivel az egyes alakoknál nem igazolható a felszólító jelentés (l. a lokatívusz, vagy instrumentális jelentésű alakoknál, mint a *posacenere* 'lit. hamuletevő', 'hamutartó', vö. SCALISE 1992: 192). Bisetto szerint inkább egy deverbális főnévképző (-tore) elhagyásával van dolgunk, mivel a minta elsősorban ágenst és eszközt hoz létre.²²⁹ Ebben a megoldásban a V + N minta endocentrikussá válik, míg a fej -tore/-trice szuffixumának helye üresen marad. Felmerül azonban a kérdés, vajon miért nem realizálódik testes toldalékként a -tore/-trice képző? (vö. BISETTO 1996: 107–128). A -e > -i hangváltozást Bisetto allomorfiával magyarázza, amely az összes képzett alakban megtalálható (*vendere* 'árul > 'venditore 'árus', *vendibile* 'árusítható'), míg az allomorfiát a jobboldali morféma váltja ki. Azonban Bisetto szerint ez a megoldás sem teljes mértékben elfogadható, mivel ez a jelenség nem mindig következik be (vö. BISETTO 1996: 124).²³⁰ Ehhez azt is hozzátehetnénk, hogy az összetétel diakrón vizsgálatánál látható, hogy a vulgáris latinban a minta először ragadványneveket hozott létre, amelyek esetében szintén nehezen igazolható az imperativusi jelentés.

Bisetto-t bírálva Rainer (2001) diakrón és szinkrón szinten a spanyol nyelvvel végzett kontrasztív vizsgálat eredményeit idézi. Magyarázata szerint a -tore deverbális főnévképző később jelent meg instrumentális használatban, mint maga a V + N minta. A szinkrón vizsgálat eredményei viszont azt mutatják, hogy az imperativusi alak magyarázatot ad a III. ragozási kategóriába tartozó, a ragozásban -isc- szótaggal bővülő igék formájára (*puliscipiedi* 'lábtörő'), míg a -tore képző nem (vö. RAINER 2001: 389):

(123) *pulire* ige

tő + tematikus mgh: *puli*

kijelentő mód E/3: *pulisce*

imperatívusz: *pulisci!*

-tore képző: *pulitore*

V + N: ***puli**(tore) + piedi → *puliscipiedi*²³¹

²²⁸ Scalise erre a problémára a helyreállító-szabály alkalmazását javasolja (SCALISE 1992: 192).

²²⁹ A -tore a latin örökség legtipikusabb *nomina agentis* képzője (vö. IACOBINI–THORNTON 1992: 37).

²³⁰ Bisetto-hoz hasonlóan, Zuffi is zéro szuffixummal ellátott agentív / instrumentális képezett alaknak tekinti az igét (ZUFFI, Stefano (1981): The Nominal Composition in Italian. Topics in Generative Morphology. In: *Journal of Italian Linguistics*. 2. 1–54).

²³¹ A szintén az -isc- es igék kategóriájába tartozó *spartire* 'elválaszt' mégis *spartitraffico* 'forgalomterelő sáv' alakot és nem **spartiscitraffico* ad, vagy a *pulilucido* 'csillogóra tisztít' összetétel, amely igaz a V + Avv mintához tartozik, első eleme szintén a *pulire* 'tisztít' ige, szemben a *puliscionghie* 'körömkefe' alakkal (vö. PAPINI 1977: 103–204).

Sgroi újabb magyarázata szerint az igealakok ún. „kötött deverbális alak elvonásból” (*retroformazioni deverbali legate*) származnak (SGROI 2003: 90). Némely szerző, mint DE MAURO (2003: XXIII)²³², az igei alakot konfixumként (*confisso*) vagy felszóként definiálja.²³³ Szintén konfixumokat említenek szótárukban Adamo–Della Valle a V + N mintát követő új szavak erős szintagmatikai kapcsolatára utalva (ADAMO–DELLA VALLE 2008b: XVI).

Az esetek többségében a mintában két szótagos igealakok szerepelnek (124a), de három szótagos alakok is előfordulnak (124b):²³⁴

- (124) a. *mangiaministri* 'miniszter-evő', 'miniszter lemondására sarkalló', *rubavoti* 'vokslópó (személy)', *cercalloggio* 'szállás-kereső információs rendszer', *coprimotore* 'motorfedő'
- b. *ammazzarumori* 'zajcsökkentő műszer', *affamafamiglia* 'lit. családéheztető', 'családját nélkülözésre kényszerítő', *trascinapopoli* 'lit. népet magával ragadó', 'széles publikum lelkesedését felkeltő személy'

A korpuszban 125 endogén V + N összetétel található, amely megfelel az összes endogén összetétel 14,5%-ának. Ez a típusú minta ma már kevésbé tűnik termékenynek, mint korábban.²³⁵ Hasonló véleményen van Giovanardi, aki szerint a hagyományos V + N típusú összetételek visszaszorulóban vannak (GIOVANARDI 2005: 16).²³⁶ Véleményem szerint ez az állítás azzal a kiegészítéssel igaz, hogy a főnevet eredményező minta kevésbé produktív, ám ez nem mondható el a szintén V + N szerkezetű melléknévi funkciójú összetételekről.

Ezt az állítást igazolja De Mauro, aki a hagyományos V + N összetételekre vonatkozóan azt írja, hogy a konfixumokkal történő összetételek termékenységehez képest, ezek kevésbé sikeres neologizmusok (DE MAURO 2003: XI). Adamo–Della Valle korábbi munkájukban a 2003-as neologizmus szótár szócikkeit adó adatbázis korai vizsgálatokor ez a típus még a

²³² A De Mauro szerkesztette GRADIT 1999-es kiadásában közel 2.600, köztük 124 igei konfixumot sorol fel (vö. DARDANO–FRENGUELLI–COLELLA 2008: 131).

²³³ Ide sorolható Palazzi Fernando is, az 1974-ben megjelent *Nuovissimo Dizionario della Lingua Italiana*. (Milano: Fabbri Editori) szótárában, elsőként „prefixoidnak”, illetve nem „verbális elemnek”, vagy éppen első összetételi elemnek definiálta az olyan gyakori első pozícióban álló igealakot, mint a *porta-* 'visz' (vö. DARDANO–FRENGUELLI–COLELLA 2008: 130). A szótárak nagy része, mint például a Devoto–Oli vagy a Zingarelli, első összetételi elemnek nevezik az elő pozícióban álló igealakokat.

²³⁴ Crocco Galéas–Dressler megemlíti, hogy az első ragozási paradigmába tartozó (-are végű), két szótagos, tranzitiv igék (*conta-* 'számol', *guarda-* 'öriz', *porta-* 'visz', *salva-* 'ment', stb.) a legtermékenyebbek (CROCCO GALÉAS–DRESSLER 1992: 15).

²³⁵ Tollemache az akkoriban igen termékeny, összesen 942 összetételt tartalmazó V + N típusú összetételi listát közel 15 oldalon keresztül ismerteti (vö. TOLLEMACHE 1945: 191–211).

²³⁶ Bár Kardos (2003) az olasz gyakorisági szótár (BORTOLINI et alii (1971): *Lessico di Frequenza della lingua italiana contemporanea*. Milano: Garzanti-IBM) alapján végzett morfológiai vizsgálata alapján a V + N minta tűnik a leggyakoribbnak (KARDOS 2003: 441).

legtermékenyebbek között szerepelt (ADAMO–DELLA VALLE 2001: 90), mégis Dardano–Puoti úgy fogalmaznak, hogy a V + N minta a sajtónyelv egyik legtermékenyebb mintázata (DARDANO–PUOTI 2005: 148). Crocco Galèas–Dressler a minta termékenységénél kiemeli a mintázat kiszámítható szerkezetét, ahol a V, annak ellenére, hogy nem morfológiai feje az összetételnek, a szemantikai fej funkcióját tölti be, a második pozícióban álló, módosító funkciójú N-el szemben (CROCCO GALÈAS–DRESSLER 1992: 11). Emellett kihangsúlyozzák, hogy a mintázat különösképpen alkalmas *nomina agentis* és *instrumentalis* főnevek leírására. Ez a kijelentés összhangban áll Lo Duca vizsgálatának eredményével (l. a 2.4. pontot), amelyben bizonyítást nyert, hogy minta úgy morfoszemantikailag, mint morfotaktikailag teljes mértékben átlátszó (LO DUCA 1990a: 171).²³⁷ Iacobini–Thornton azonban árnyaltabban fogalmaznak. Szerintük az utóbbi időkben a *nomina agentis* jelentésű V + N alakok létrehozása háttérbe szorult, míg az eszközök megnevezésére még mindig gyakran alkalmazzák a mintát. Tehát egyfajta szemantikai beszűkülésről van szó, amely a mintázat legkorábbi alakjaitól elkezdve (l. a gúnyneveket) egészen máig tart (IACOBINI–THORNTON 1992: 38). Valóban, a korpusz adatait vizsgálva a 43 főnévi alak közül 24 tárgyat és eszközt (125a), míg 19 személyt jelöl (125b):

- (125) a. *acchiappa-sogni* 'lit. álmofogó', 'álmhozó talizmán', *contapasseggeri* 'utasszámláló-rendszer', *copribiberon* 'cumisüveg-fedő', *para-angoli* 'sarokvédő', 'kiszögellés-elleni gumi', *portatelefonino* 'mobiltelefontartó', *stampafoto* 'fényképnymotató'
- b. *spacavetrine* 'kirakat-zúzó', *cambia-titoli* 'lit. értékpapír-váltó', 'részvények adásvételével foglalkozó', *ammazza-costi* 'kiadás-csökkentő', 'kiadásokra odafigyelő személy', *aspirapalloni* 'labdaszerző', 'védelemben játszó középpályás'

Tehát a főnevek esetében az alakok valóban inkább tárgyakat jelölnek, de a személyek esetében máig jelentős a tréfás, ironikus használat. Az 1999-es GRADIT-ban szereplő igealakok előfordulásának rangsorával ellentétben²³⁸ és Ricca (2005: 469) elemzési eredményeinek megfelelően a leginkább alkalmazott igealakok a klasszikusnak mondható *porta* 'visz' + N mintán kívül, amely 7 példával van jelen a korpuszban (126a) az *acchiappa*

²³⁷ Kisfiammal végeztem egy kísérletet, aki a dolgozat írása közben volt 5 és fél éves. Az ő 'okos hibázásai' *hajvágó* (fodrász), *szájtörlő* (szalvéta), *pénzkérő* (koldus), *édességsütő* (cukrász) is alátámasztják a V + N minta transzparenciáját.

²³⁸ DE MAURO, M. (1999): *Grande Dizionario Italiano dell'uso*. Torino: UTET.

'fog, szerez' + N 7 előfordulással (126b)²³⁹, az *ammazza* 'öl' + N 6 előfordulással (126c),²⁴⁰ valamint a *mangia* 'eszik' + N 9 előfordulással (126d):

- (126) a. *portacellulare* 'mobiltelefon-tartó', *porta-lattine*, *portacibi*, *portapersona* 'háromkerekű elektromos moped mozgássérültek részére'²⁴¹, *portapreservativo* 'óvszertartó', *portatelefono*
- b. *acchiappa-soldi* 'pénzfogó', *acchiappavoti* 'voksszerző', *acchiappafango* 'sárszedő', *acchiappasogni*, *acchiappacervelli* 'agyvisszaszívó', *acchiappa-anime* 'lit. lélek-szedő', 'az emberi szem által észlelt képeket digitalizáló elektronikus műszer'
- c. *ammazzacultura* 'kultúra-ölő', *ammazza-lavoro* 'munkaölő', *ammazza-carri* 'lit. tank-ölő', 'ellenséges tank-megsemmisítő', *ammazzacosti* 'költség-ölő', *ammazzagrandi* 'lit. nagy-ölő', 'fontos ellenfeleket megsemmisítő', *ammazzarivali* 'lit. rivális-ölő', 'riváliasain mindig felülkerekedő'
- d. *mangiaministri*, *mangia nuvole* 'lit. felhő-evő', 'viharfelhő megszűnését eredményező abszorbens por', *mangiallenatori* 'lit. edző-faló', 'edzőket cserélgető klubvezető', *mangia ozono* 'ózon-evő', *mangia-arbitri* 'lit. bíró-faló', 'sportbírói igazságtalanságokért tiltakozó sportvezető', *mangialiquame* 'lit. mocsok-evő', 'tengervízisztító-berendezés', *mangiarumori* 'zaj-elnyelő, zajártalmat csökkentő', *mangiaspaghetti* 'spagetti-faló', 'az olasz ember sztereotípiája külföldön'

Mindazonáltal a legtöbb (20) V + N mintájú neologizmust a *salva* + N adja, amely különösképpen termékeny és kizárólag melléknévi funkcióban fordul elő 'védő, óvó' jelentéssel, legtöbbször a *decreto* 'dekrétum', *legge* 'törvény', *manovra* 'intézkedés' főneveket módosítva:²⁴²

²³⁹ A Reitman 1984-es *Ghost Busters* (Szellemirtók) filmcímének olasz fordítása alapján (*Acchiappa-fantasma*) számos *acchiappa* + N született, bár Coletti Carlo Collodi *acchiappacitrulli* alakját idézve megjegyzi, hogy már korábban is létezett hasonló összetétel (COLETTI 2006: 87).

²⁴⁰ Marri azonban azt állítja, hogy a hét alak közül csupán kettő fordul elő minimum kétszer a sajtóban, tehát inkább okkasionáliszmusról van szó (MARRI 2007a: 38).

²⁴¹ Az internetes keresőprogramok nem az Adamo–Della Valle (2003a) neologizmus szótár által megadott, hanem a 'személyemelő kosár (darunál)' jelentést adják, míg az 'elektromos moped' fogalmat a *scooter elettrico per disabili* 'elektromos robogó mozgássérültek számára' kifejezés jelöli. Tehát a szótárban szereplő neologizmus jelentését hibásan adták meg, vagy az újságcikk írója tévesen alkalmazta (ADAMO–DELLA VALLE 2003a: 730).

²⁴² Novelli–Urbani a *salva* elemről azt írja, hogy egy sikeres, modern formáció. Jelentése 'védelem, kockázatoktól, károktól való megóvás'. A *salva* + N különösen nagy sikert könyvel el a reklámmagyvetlen (l. a

- (127) *salvaBerlusconi* 'Berlusconi-mentő', *salvapensioni* 'nyugdíj-mentő',
salvalavoro 'munkahely-mentő', *salvaItalia* 'Olaszország egységét
 megmentő', *salvabilanci* 'költségvetés-mentő', *salvapunti* '(jogosítvány)
 pont-megmentő', *salvacompagnie* '(biztosító)társaság-mentő'

Megfigyelhető, hogy az esetek többségében a V + N minta kimenete a hagyományos összetételi definícióval szemben (l. az (1a-b) pontot) nem főnév, hanem melléknév.²⁴³ A V + N minta szabály szerinti kimenete főnév (128a), ennek ellenére az olasz nyelvben léteznek kizárólag melléknévként használatos (128b) és újabb keletű jelzői V + N alakok, amelyek kizárólag az előtte álló N-el használatosak (128b'), itt azonban nem lehet korábbi önálló főnévi használatot feltételezni. Emellett a V + N főnév melléknévi használata is egyre inkább terjed (128c) (ZINGARELLI 2005: 1378, 149, 1810):²⁴⁴

- (128) a. *portasapone* 'szappantartó', *beccamorti* 'sírásó'
 b. *mozzafiato* 'lélegzetelállító', *strappacuore* 'szívtépő', *strappalacrime*
 könnyfakasztó'
 b'. *cannone sparaneve* 'lit. havat lövő ágyú', 'hóágyú', 'lo sparaneve'²⁴⁵
dosso spezzavelocità 'lit. sebességtörő bukkanó', 'fekvőrendőr' **lo spezzavelocità*
 c. *portabagagli* 'csomagtartó' – *vano portabagagli* 'csomagtartó rész',
portabiancheria 'szennyesztartó' – *mobile portabiancheria* 'szennyesztartó bútor',
portabiglietti 'névjegytartó' – *custodia portabiglietti* 'névjegytartó tok', *cestino*
portabottiglie 'üvegtartó polc / kosár'

A V + N minta melléknévi használatára eddig kevés figyelmet szenteltek, bár Dardano a mai olasz szókincset vizsgálva már azt írja, hogy V + N típusú összetételeket főnévként vagy melléknévként használják (DARDANO 1993a: 347). A nyelvi gazdaságosság kedvéért egyszerűbb volt a minta kimenetét mindig főnévként definiálni, vagy az összetételi folyamatot

salvavita 'életmentő gyógyszer' és *salvaslip* 'egészségügyi betét' alakokat). Az összetétel használata igen gyakori még politikusok neve előtt is (NOVELLI–URBANI 1997: 132).

²⁴³ Scalise korábban még azt állítja, hogy „One type of highly productive compound is the [V + N] compound which is always a noun.” (SCALISE 1992: 191). Bisetto szerint a gyakori jelzői használat miatt nyer melléknévi kategóriát a főnevet létrehozó minta (BISETTO 2004: 48).

²⁴⁴ Marelló a melléknévi használatról beszélve megemlíti a fiatalok nyelvezetét, a sportkrónikát és a reklám nyelvet (l. *pannolino aiutamma* 'édesanyák dolgát segítő pelenka' vagy *coperchio salvaroma* 'aromavédő fedő') (vö. MARELLÓ 1996: 18). L. még GIACOMELLI (2005: 235), DARDANO (1988: 59), PAPINI (1977: 203).

²⁴⁵ A google.it internetes keresőprogramban találtam pár példát a *generatore di neve* 'hőgenerátor' köznyelvi változatának (*cannone sparaneve*) önálló használatára: *lo sparaneve*, *gli sparaneve*, illetve a melléknévi használatra is *effetto sparaneve* 'hőgőy-hatás'.

követő konverzióra hivatkozni, annak ellenére, hogy az olasz szókincsben léteznek korábbi főnévi funkcióval nem rendelkező V + N szerkezetű mellénevek (l. a (128b) példákat).²⁴⁶ Ricca (2005: 466) szerint a két egymást követő szabály alkalmazása kevésbé gazdaságos, és ellentétben áll azzal a hipotézissel, miszerint egy szabály csak egy szófajú alakot hozhat létre (l. *Unitary Base Hypothesis* (vö. ARONOFF 1976: 47–50), továbbá a két különálló szabály alkalmazása redundáns).²⁴⁷ Ezért azt javasolja, hogy célszerű alulspecifikálva hagyni a V + N kimenet szófaját, és a szintaktikai környezetre bízni a referenciális (*dosso spazzavelocità* 'seberősségtörő bukkánó') és a módosító funkció (*strappalacrime* 'könnyfakasztó') közti különbségtételt (RICCA 2003: 484). Ricca a melléknévi funkciójú V + N elemezve három alkategóriát különböztet meg: egy relacionális jelentésű, kizárólag melléknévi használatot (*dosso spazzavelocità*). Az ilyen jelentésű szerkezetek erős kapcsolatban állnak az általuk módosított főnévvel, ezért nagyobb eséllyel szerepelnek a szótárakban. A második, egy ritkábban előforduló módosító jelentésű használatot (*mozzafiato* 'lélegzetelállító') tételez fel, ahol nem beszélhetünk egy korábbi nominális használatról, majd végül egy a szintaxis mezsgyéjén elhelyezkedő melléknévi funkciót betöltő ún. „kvázi-alárendelő” használatot (*parcometri scaccia clienti* 'ügyfél-elűző parkoló-automaták') (RICCA 2005: 474–480). Ricca a sajtónyelvben előforduló V + N szerkezetek elemzésével azt mutatta ki, hogy az esetek többségében a kimenet szófaja vagy főnév, vagy főnévi és melléknévi funkció együttesen, míg a csak melléknévként alkalmazott minta száma elenyésző. Ezzel ellentétben azonban a korpuszunk V + N összetételeinek az eredménye.

Az igen gyakori melléknévi használat tendenciáját a korpuszunkban található példák is megerősítik: az összetétel szófaja 74 esetben melléknév (129a), 38 esetben főnév (129b), míg pusztán 4 esetben találkozunk úgy melléknévi, mint főnévi használattal (129c):

- (129) a. *aspirapallone* 'labdaaspiráns', *araffatutto* 'mindent-megszerző', *spezzacuore* 'szívmegerőltető', *mangiarumori*, *combina-matrimoni* 'házasság-szervező'
- b. *girafrittata* 'palacsintafordító-sütő', *portapersone*, *contapasseggeri*, *spaccavetrine*, *ammazzacosti* 'költség-ölő', *aspirapalloni*, *araffatutto* 'mindent megszerző'
- c. *rubavoti*, *spaccamondo* 'lit. világtörő', 'mindent megmozgató (ember)', *portacellulare*, *porta-preservativo*

²⁴⁶ A konverzió megoldást követi Adamo–Della Valle (2008a: 52) és D'Achille (2003: 135) is.

²⁴⁷ Rainer a spanyol nyelvre az alábbi szabályokat javasolja: $V + N \rightarrow N$ és $V + N \rightarrow A$ (vö. RICCA 2003: 484).

Míg a V + N főnév jelzői használata nem új keletű (l. a (128c) példákat), mindenféleképpen magyarázatra szorul az igen gyakori, kizárólag melléknévi használat. Véleményem szerint a csak melléknévi funkcióban álló V + N szerkezetek a korábbi (*film*) *strappalacrime* 'könnyfakasztó (film)' alakok mintájára jönnek létre, és amelyeknél valószínűsíthető az angol összetételek hatása is: *word buster* > *acchiappaparole* 'új szó jelentését megérteni segíti' (vö. Adamo–Della Valle 2008b: 5). A (129a) típusú összetételek esetében azonban nem beszélhetünk jelzői funkcióban álló főnévről, és valóban helyes melléknévként megadni az összetétel szófaját. Mindazonáltal érdemes a jelenséget későbbiekben is megvizsgálni, vajon a számos *salva* + N, *mangia* + N és *acchiappa* + N nem pusztán alkalmi szavak, vagy rögzülni fognak-e később a szótárakban, bár ezek melléknévi funkcióban álló, Ricca szavaival élve „kvázi-alárendelő” szerkezetek, sok esetben inkább az újságírói nyelv színesítésre szolgáló stilisztikai neologizmusok.

Most vizsgáljuk meg a második pozícióban álló N-t. Szemantikai szempontból az olasz nyelv produktív szabályai szerint ebben a mintában az N az ige belső argumentuma, (130a), míg nem produktív szabály esetében az V külső argumentuma is lehet (130b), ez utóbbi alakok azonban marginálisak és ma már nem termékenyek:

(130) a. *portapersone*

b. *battiquorum* 'lit. kvóta-dobogás', 'népszavazási kvóta megszerzése iránti aggodalom'²⁴⁸

A V + N minta kimenete lehet ágens (131a), eszköz (131b), lokatívusz (131c), vagy ritkábban cselekmény jelentésű összetétel (131d), ahol a második pozícióban alany áll a *battimano* 'lit. kézösszeverés', 'taps' mintájára:

(131) a. *castigacani* 'kutyabüntető', *sparabattute* 'lit. bemondás-lövé', 'szellemes

bemondásokat lökö', *mangiallenatore*, *cercalloggio*

b. *girafrittata*, *coprimotore*, *stampafoto* 'fényképnymotató'

c. *tiraunghie* ill. *tiragraffi* 'karomélesítő-fa macskáknak', *portatelefonino*, *portacibi*, *portalattine*

d. *battiquorum*

²⁴⁸ A *batticuore* 'szívdobogás' mintájára alkotott összetétel.

A stílusjegyről az alábbi mondható el. Ironikus használat 7 esetben, elsősorban melléknévként – kivéve a *contabare* és a *fiutavento* alakokat (132a) fordul elő. Három ironikus-tréfás főnév szerepel (132b), egy esetben találunk egyben ironikus, tréfás és egyben pejoratív stílusjegyet (132c). A legtöbb, összesen 11 alak tréfás stílusjegyet mutat, amely megfelel a minta korai használatának (132d), míg a pejoratív használatra csak három alakot találunk, ebből kettő szinonima (132e):

- (132) a. *ammazzacultura* 'kultúra-ölő', *cercagrane* 'bajkereső', *conta-bare* 'lit. koporsó-számláló', temetkezési vállalatok bevételeit hozzávetőlegesen megállapító rendszer', *fiutavento* 'lit. szél-kiszimatoló', 'aki tudja, honnan fúj a szél', *rubasoldi* 'lit. pénzlopó', 'pénzszedő (intézkedés)', *sciacquacoscienze* tudatöblítő', *sparanumeri* 'lit. szám-lövő', 'demoszkópikus felmérések szakértője'
- b. *leccascarpe* 'cipőnyaló', *mozzapiedi* 'lit. lábeltörő', 'erőszakos, érvényesülni akaró gátlástalan ember', *spaccamondo* 'lit. világ-törő', 'mindent megmozgató ember'
- c. *mangiaspaghetti* 'spagetti-evő'
- d. *rubapalloni* 'lit. labda-csenő', 'labda-szerző (labdarúgó)', *salvallenatori* 'lit. edző-mentő', 'edzőket (szankcióktól) felmentő', *sparatutto* 'mindenrelövő (videójátéknál)', *strizzamuscoli* 'lit. izom-csavaró', 'erőnléti edző', *sturapartita* 'mérkőzés-felszabadító', 'mérkőzés győzelme előtt utat nyitó', *battiquorum*, *castigacani*, *combina-matrimoni*, *mangia-arbitri*, *mangiallenatori*, *mangiaministri*
- e. *rubavoti*, *svuotacerceri* 'börtön-kiürítő', *svuotacelle* 'börtöncella-kiürítő'

A rögzítés évét vizsgálva, a 2000-es év kivételével, amikor csupán 19 alakot (köztük három *porta* + N (*portacibi*, *portatelefonino*, *portapreservativo*), és két *salva* + N alakot (*salvabilanci*, *salvallenatori*) regisztráltak, 1999-ben 31, 2001-ben 34 alakot és 2002-ben szintén 31 V + N összetételei mintát követő alakot találunk. Elmondható tehát, hogy az új V + N alakok évenkénti megjelenése kiegyensúlyozott.

A szemantikai mező tekintetében az alakok a hétköznapi élet minden területéről, valamint a politika és a sport világából származnak.

A 2008-as neologizmus szótár V + N összetételeit megvizsgálva az *acchiappa* 'fog, szerez' ige öt új alakot hozott létre (133a), amelyből csak egy főnév. A *mangia* 'eszik' három új alakkal szerepel (133b), emellett még mindig igen termékeny a *salva* 'ment', amely 7 új,

kizárólag melléknévi használatú összetételt adott, vagyis a V + N melléknévi használata még mindig jelentős:

- (133) a. *acchiappa-ascolti* 'nézettség-fogó', *acchiappacomete* 'üstökös-fogó',
acchiappalettori 'olvasófogó', *acchiappapaparele* 'szó-fogó', *acchiappapapiromani*
'lit. piromán-fogó', 'szándékos gyújtogatókat felkutató rendőr'
b. *mangiapartiti* 'lit. párt-evő', 'más párton felülkerekedni vágyó', *mangiapartitini*
'lit. pártocska-evő', 'kis pártokon felülkerekedni vágyó', *mangiarisparmi* 'lit.
takarékevő', 'félretett pénzt felélő'

3.2.3. N + A összetételek

Ebben a mintázatban az exocentrikus alakokon túl (134a) baloldali fejű endocentrikus összetételek is előfordulnak (134b):

- (134) a. *pellerossa* 'rézbőrű indián', *crocerossa* 'vöröskereszt'
b. *vino rosso* 'vörösbor'

A második pozícióban álló melléknév sokszor átvitt értelmet nyer (*cervo volante* 'lit. repülő szarvas', 'cserebogár'), vagy metonimikus értelmű (*tavola calda* 'lit. 'meleg asztal', 'ételbár') (vö. CROCCO GALÉAS–DRESSLER 1992: 21).

A korpuszban összesen 119 endogén N + A összetétel szerepel. Melléknévnek tekintettem és ebbe a mintában vizsgáltam a befejezett és a folyamatos melléknévi igeneveket felhasználó összetételeket is. A legtöbbször alkalmazott melléknevek a színnevek (135a), illetve a modern világunkra utaló melléknevek (135b):

- (135) a. *martedì nero* 'fekete kedd', *parcheggio blu* 'lit. kék parkoló', 'a helyi lakosok számára fenntartott parkoló', *lobby rosa* 'lit. rózsaszín lobby', 'női lobby'
b. *N + virtuale* 'virtuális': *edicola virtuale* 'lit. virtuális újságosbódé', 'periodikák internetes honlapja', *focolare virtuale* 'virtuális családi fészek', *negozio virtuale* 'virtuális üzlet'
N + telematico: *giornale telematico* 'lit. telematikus újság', 'on-line újság',
processo telematico 'lit. telematikus per', 'interneten lefolytatott bírósági per',
vigilante telematico 'lit. telematikus felügyelő', 'internetes hálózatot és informatikai vírusokat felügyelő rendszer'

Érdeemes pár szót szólni a színnevekről, amelyek összesen 17 példában szerepelnek. A legtöbbször előforduló *nero* 'fekete' melléknév egyértelműen negatív konnotációt képvisel összesen hat összetétellel (136a), ezek közül háromban a főnevet a hét egyik napja képviseli.²⁴⁹ Ezt követi három alakkal a *blu* 'sötétkék' (136b), amely a korpuszban a városi közlekedésre utal, majd a *rosso* 'piros' ad két összetételt. Az általában a figyelemfelhívás és a tiltás szinonimájaként szereplő *rosso* a korpuszban politikai jelentéssel szerepel: baloldali hovatartozásra utal (136c), míg a szintén két alakkal szereplő *rosa* 'rózsaszín' jelentése 'női' (136d). A korpuszban 1-1 példával szerepel még az egyébként igen termékeny *verde* 'zöld' 'környezetvédő' jelentésében (136e). A *bianco* 'fehér' pozitív jelentést kölcsönöz a szóösszetételnek (136f), csakúgy, mint a ritkán előforduló *porpora* 'bíborszín', amely egyértelműen az egyházi életre utal (136g), és legvégül az *azzurro* 'égszínkék' (136h) melléknév, amely a korpuszban szintén a politikai hovatartozásra utal:

- (136) a. *toghe nere* 'lit. fekete tógák', 'jobboldali bírák', *fine settimana nero* 'fekete hétfő', *settimana nera* 'fekete hét', *lunedì nero* 'fekete hétfő', *martedì nero* 'fekete kedd', *venerdì nero* 'fekete péntek'
- b. *parcheggio blu*, *striscia blu* 'lit. kék sáv', 'a helyi lakosok számára fenntartott parkolót kijelölő sáv', *posto blu* 'lit. kék hely', 'a helyi lakosok számára fenntartott parkolóhely'
- c. *tonaca rossa* 'lit. vörös csuha', 'baloldali pap', *giudice rosso* 'baloldali bíró'
- d. *lobby rosa*, *striscia rosa* 'lit. rózsaszín sáv', 'kismamák számára fenntartott parkolót jelző sáv'
- e. *hotel verde* 'ökohotel'
- f. *gasolio bianco* 'öko-gázolaj'
- g. *tuta porpora* 'lit. bíborszín-csuha', 'globalizáció-ellenes pap'
- h. *toga azzurro* 'lit. égszínkék tóga', 'mérsékelt politikai nézeteket valló bíró'

A példák azt mutatják, hogy sok esetben a színt jelölő melléknév átvitt értelmet kap: politikai hovatartozást jelöl, metonimikusan a ruhadarab által jelölt bírók (*toga*), illetve egyházi emberek (*tonaca*) esetében (*rosso* 'baloldali', *nero* 'jobboldali', *azzurro* 'mérsékelt').

A bemenet szófaja elsősorban főnév: a korpuszban összesen 109 főnévi alak szerepel. Lássuk most közelebbről az összesen 14 elemet adó N + *dipendente*, vagyis 'N + függő'

²⁴⁹ Az 1929-ben a Wall Streeten bekövetkezett fekete csütörtök (*giovedì nero*) olasz mintájára (vö. MARRI 1989a: 75).

mintát, amelyek hat esetben főnevet (137a), illetve személynevekkel kombinálódva melléknévet (137b), vagy melléknévi funkcióban is álló főneveket hoznak létre (137c):²⁵⁰

- (137) a. *medicine-dipendente* 'gyógyszerfüggő', *cioccolata-dipendente* 'csokoládéfüggő', *librodipendente* 'könyv-függő', *telefonino-dipendente* 'mobiltelefon-függő', *numero-dipendente* 'lit. szám-függő', 'mindig a saját számával játszó szerencsejátékos'
- b. *marca-dipendente* 'márkafüggő', *almeyda-dipendente* 'Almeyda-függő', *Miccolidipendente* 'Fabrizio Miccoli-függő', *Totti-dipendente* 'Totti-függő', *Tremonti-dipendente* 'Tremonti-függő', *Del Piero-dipendente* 'Del Piero-függő'
- c. *Verondipendente* 'Juan Sebastián Veron-függő (személy)', *Vieri-dipendente* 'Vieri-függő (személy)', *Wall Street-dipendente* 'Wall Street-függő (személy)'

Ezekben az esetekben az összetétel feje a jobboldali *dipendente* melléknév, tehát a sorrend *módosító + módosított*. Renzi szerint ezek a hagyományos olasz sorrenddel ellentétes angolszász ihletésű alakok mindig a nyelv marginális jelenségei lesznek, azonban látjuk, hogy a minta meglehetősen sok, bár ideiglenes új alakot hoz létre (RENI 2000: 315–316).

A fent elmondottak alapján az N + A minta elemei *módosított + módosító* sorrendet mutatnak fel (105) esetben, míg 14 esetben találunk fordított sorrendet az N + *dipendente* alakkal (l. a (137) példákat).

Az N + A mintában is születnek sorozatok, ahol az állandó elem az N, míg a változó az A:

- (138) a. *allarme* 'riadó' + A: *allarme ambientale* 'környezeti riadó', *allarme nucleare* 'nukleáris riadó'
- b. *bomba* 'bomba' + A: *bomba chimica* 'vegyszeri bomba', *bomba termobarica* 'termobárikus bomba'
- c. *emergenza* 'vészhelyzet' + A: *emergenza ambientale* 'környezeti vészhelyzet', *emergenza idrica* 'vízhiány-vészhelyzet', *emergenza globale* 'globális vészhelyzet'
- d. *gasolio* 'gázolaj' + A: *gasolio bianco* 'fehér gázolaj', 'öko-gázolaj', *gasolio ecologico* 'öko-gázolaj', *gasolio emulsionato* 'emulzionált gázolaj':²⁵¹

²⁵⁰ Elsősorban labdarúgók vezetőkénevei szerepelnek az N + *dipendente* mintában, mint Fabrizio Miccoli a Palermo futballcsapat csatára és kapitánya, Francesco Totti az AS Roma csapatkapitánya, Alessandro Del Piero, a Juventus csapatkapitánya, Christian Vieri volt olasz válogatott labdarúgó, Juan Sebastián Veron és Matias Jesús Almeyda argentin labdarúgók, ellenben Giulio Tremonti olasz gazdasági miniszter.

e. *toga* 'tóga (bíró)' + A: *toga selvaggia* 'lit. illegális tóga (bíró)', 'hirtelen tartott, nem szabályozott ügyvéd-sztrájk', *toga azzurra*, *toghe nere*, *toga rossa*

A második pozícióban álló, sorozatot alkotó melléknévek egyrészt tudományos területről származnak (139a), másrészt a mindennapokra utalnak (142b):

(139) a. *biologico* 'biológiai': *chip biologico* 'lit. biológiai csip', 'biocsip', *microchip biologico* 'lit. biológiai mikrochip', 'bio-microchip', *trappola biologica* 'lit. bio-csapda', 'tigrisszúnyog lárvá-csapda'

ecologico 'ökológiai': *gasolio ecologico*, *motore ecologico* 'lit. öko-motor', 'környezetkímélő motor', *mobilità ecologica* 'lit. öko-mobilitás', 'a városi forgalmi dugók felszámolására hozott intézkedések'

intelligente 'intelligens': *albergo intelligente* 'lit. okos szálloda', 'internet hozzáféréssel és technológia berendezéssel felszerelt szálloda', *elettrodomestico intelligente* 'lit. okos háztartási gép', 'a felhasználó által programozható háztartási gép'

b. *N* + *selvaggio* 'vad' ('illegális' jelentéssel): *farmaco selvaggio* 'illegális gyógyszer', *manifesto selvaggio* 'illegális (engedély nélküli) plakát', *telecamera selvaggia* 'illegális kamera'

N + *pazzo* 'őrült': *bollo pazzo* 'lit. megbolondult gépjárműadó-szelvény', 'az ezeket összeszámláló rendszer működési hibája', *fisco-pazzo* 'befizetett adó adminisztrációjának rossz működése', *capra pazzo* 'kergekecske'

N + *telematico* 'telematikus': *giornale telematico*

Az (139a) esetében a *biologico* melléknév a *bio-* főszóval verseng, míg a (139b) példában említett *telematico* az *e-* főszóval. Érdekes, hogy az *europeo* melléknévvel pusztán két *N* + *A* összetételt találunk (*costituzione europea* 'az Európai Unió Alkotmánya' és *polizia europea* 'európai rendőrség'), míg az *euro-* főszó sokkalta termékenyebb (l. *eurocanidatura* - *candidatura europea* jelentéssel), (l. a 3.3.1.7. pontot).

A stílusjegyet vizsgálva két ironikus (140a), két ironikus-tréfás használatot találunk (140b), míg csak tréfás használatra utal három *N* + *dipendente* szerkezet (140c):

²⁵¹ A 'fehér' melléknévet a gázolaj tejfehér színe magyarázza (gázolaj, víz és szorbitol (növényi cukor) (MARRI 2007b: 110).

(140) a. *sogno italiano* 'olasz álom', *Tremontidipendente*

b. *famiglia allungata* 'lit. hosszabbított család', 'gyermekeivel a normálisnál tovább együtt élő család', *tuta poropra*

c. *cioccolata-dipendente, Miccolidipendente, numero-dipendente*

A rögzítés évének vizsgálata kimutatta, hogy az N + A minta alkotta összetételek száma igen kiegyensúlyozott: 1999-ban 28 új alak (ebből 4 az N + *dipendente* szerkezetet követi), 2000-ben 25 új összetétel született (az N + *dipendente* szintén négy alakot adott, míg az N + *selvaggio* három összetételt). 2001-ben ugyancsak 25 új összetételt regisztráltak (öt N + *dipendente*), míg 2002-ben 24 új alak született köztük hét N + színnév szerkezetű neologizmus.

A szemantikai mezőket vizsgálva elsősorban a közlekedés (141a), a környezetvédelem (141b), az orvostudomány (141c), a pénzügy (141d), a politika (141e), a sport (141f), a tudomány (141g) és az informatika (141h) területei tűnnek ki:

(141) a. *zona* 'zóna' / *parcheeggio* 'parkoló' / *striscia* 'sáv' + színnév

b. N + *ecologico* 'ökológiai'

c. *defibrillatore automatico /elettronico* 'automatikus / elektronikus defibrillátor', *idrolipoclasia ultrasonica* 'ultrahangos zsírleszívás', *cerotto elettronico* 'lit. elektronikus tapasz', 'mikrotűs chip segítségével gyógyszeret adagoló tapasz'

d. *fondo aperto / chiuso* 'nyílt / zárt nyugdíjalap'

e. *toghe / tonaca* + színnév

f. labdarúgó tulajdonneve + *dipendente*

g. *portale termografico* 'lit. termográf-portál', 'járművek alagútba lépés előtti anomál hőforrás lokalizátora', *chip biologico, parco biotecnologico* 'lit. biotechnológiai park', 'biotechnológiai kutatásra fenntartott terület'

h. N + *virtuale, intelligente, telematico*

A minta a 2008-as neologizmus szótárban is igen gyakori. Számos új N + A (színnév) szerkezetű összetételt, köztük számos sorozatot alkotó főnevet találunk: a korpuszunkban is szereplő, a közlekedésben az útfelületre felfestett színek és *posto, zona* szerkezeteken túl megtaláljuk a *codice* 'kód' (az egészségügyben a beteg helyzetének azonosítására alkalmazott kódszám) + színnév, és a *cosa* + színnév alakokat, amelyek pontosan be nem határolható politikai tömörlést jelentenek. A *lista* + színnév szerkezet szintén termékeny, mint a *bollino*

'jelzés, matrica' + színnév, amellyel a forgalom helyzetére utalnak: *giallo* 'sárga': (szélsőséges, kritikus helyzet) vagy a *rosa* 'rózsaszín' (női autózvezetőknek kiadott matrica ingyenes parkolásra). Megvizsgáltam ezen kívül pár a mai nyelvben termékeny melléknevet, mint az *ecologico*, a *telematico* és a gyakran szinonimaként használt *virtuale* és az *intelligente* szavakat, és számos új összetételt találtam. Tehát a minta továbbra is számos új alakot hoz létre:

- (142) a. *casa ecologica* 'öko-ház', *domenica ecologica* 'lit. öko-vasárnap', 'autómentes vasárnap'
 b. *casa intelligente* 'lit. okos ház', 'internet hozzáféréssel és technológia berendezésekkel felszerelt ház', *etichetta intelligente* 'lit. okos címke', 'a kereskedelmi forgalomban lévő termékekre felszerelt mikrochippel ellátott címke', *farmaco intelligente* 'lit. okos gyógyszer', 'hi-tec előállított gyógyszer', *tessuto intelligente* 'lit. okos szövet', 'hi-tec előállított szövet'
 c. *operatore virtuale* 'lit. virtuális operátor', 'bérelt infrastruktúrával működő szolgáltató vállalat', *piazza virtuale* 'lit. virtuális tér', 'internet-használók találkozó-helye', *università virtuale* 'lit. virtuális egyetem', 'online egyetem'
 d. *comunità telematica* 'telematikus közösség', *università telematica* 'telematikus egyetem', 'online egyetem'

3.2.4. P + N összetételek

A minta exocentrikus összetételeket eredményez. A korpuszban az összes összetétel csupán 2%-át kitevő 48 endogén P + N mintából egy alak a lokatívuszi jelentésű *in*, és egy a *senza* 'nélkül' előjárósztót alkalmazza (143a), a többi 46 alak a *dopo* 'után' prepozícióval alkot összetételeket (143b):

- (143) a. *in contovendita* 'bizományba adva', 'bizományba adott', *senza quorum* 'küszöbérték nélküli (választáskor, illetve népszavazáskor)'
 b. *Dopofestival* 'a San Remó-i Dalfesztivál versenynapjait követő esti műsor', *dopoconflitto* 'konfliktus utáni időszak', *dopoterremoto* 'földrengés okozta károk helyreállítását követő időszak'

A minta kifejezetten az újságírói nyelvre jellemző, ahol a tömörségre való törekvés miatt rövidül a *periodo dopo* + *N* birtokos szintagma, ahol a prepozíció jelentése 'az *N* utáni időszak':²⁵²

- (144) *dopo-Muro* 'a berlini fal leomlása utáni időszak', *dopo-europee* 'az európai uniós parlamenti választások utáni időszak', *dopo-referendum* 'népszavazás utáni időszak'

Érdemes kiemelni, hogy a 46 '*dopo* + *N*' alak közül 15, akár idegen, személynevet (Saddam, Fazio, Milošević, Wojtila), míg négy földrajzi nevet (Genova, Nizza, Sanremo, Vajont) alkalmaz:²⁵³

- (145) a. *dopo-Saddam* 'Saddam Hussein utáni időszak', *dopo-Milosevic* 'Slobodan Milošević utáni időszak'
b. *dopo-Nizza* 'az uniós nizza-i csúcsertekezlet utáni időszak', *dopo-Genova* 'a genovai G8-as csúcstalálkozó utáni időszak'

A *dopo* + *N* minta főneveket alkot, míg a *senza quorum* melléknévként, az *in contovendita* pedig melléknévként, vagy határozószóként használatos.

A stílusjegyet vizsgálva egyetlen egy esetben találkozunk ironikus-tréfás stílusjeggyel a *senza quorum* esetében.

A rögzítés éve ingadozó használatot mutat. A *dopo* + *N* szerkezetű alakok száma akkor tűnik megugrani, amikor egy fontosabb esemény végére utal: a 2001-es véres genovai G8-csúcstalálkozó, a 2000-es Szent Év utáni időszak, vagy választások, népszavazások évét (*dopo europeae*, *dopo-referendum*, *dopo-euro* 'euró bevezetése utáni időszak'). Az 1999-ben rögzített 17 új alak után, 2000-ben csak öt új alak született, majd 2001-ben 19 alakkal megugrott a *dopo* + *N* összetételek száma (*dopo-attentato* 'a szeptember 11-i merénylet utáni időszak'), majd 2002-ben számuk jelentősen visszaesik: pusztán öt új alakot regisztráltak. Tehát a minta alkalmazása meglehetősen ingadozó.

²⁵² Migliorini utal arra, hogy a *dopo* előljárószóval alkotott összetételek már az 1900-as évek elején megjelentek az olasz nyelvben (MIGLIORINI 1963a: 224).

²⁵³ Ugyanebben a jelentésben használják az angol mintát tükröző *post* + *N* képzett alakot a *dopo* + *N* szinonimájaként. Adamo-Della Valle (2003a) neologizmus szótárában nyolc szinonimát találtam (*post-apartheid*, *post-attentato*, *post-feste*, *post G8*, *post-gara*, *post-giubileo*, *post-referendum*, *post-talebán*). A *post* + *N* szerkezetben, azonban a *post-Arafat* képzett főnéven kívül nem fordul elő tulajdonnév.

A szemantikai mező vizsgálata alapján egyértelműen látható, hogy a tulajdonnévvel alkotott összetételek (Saddam, Ochalan, Milošević, Kohl, Wojtyła, Tettamanzi, Toaff) főleg politika (146a) területéről származnak, míg P + N összetételeket találunk a kultúra (146b), és a gazdaság (146c) területéről is:

- (146) a. *dopo-attentato* 'merénylet utáni időszak', *dopo-talebán* 'a tálib rezsim megdöntése utáni időszak', *dopo-Bicamerale* 'az olasz kétkamarás bizottság munkájának fiaszkója utáni időszak', *dopo-conflitto* 'fegyveres konfliktus utáni időszak', *dopo-Jugoslavia* 'Jugoszlávia megszűnése utáni időszak', *dopo-strage* 'merényletet követő politikai időszak', *dopo-referendum*, *dopo-europee*
 b. *dopo proiezione* 'film bemutatóját követő közönségtalálkozó', *Dopofestival*, *dopo-Sanremo* 'a San Remó-i Dalfesztivál utáni időszak', *dopo-Fazio* 'Fabio Fazio vezette műsor utáni időszak', *dopo-Giubileo* 'Szentévet követő időszak'
 c. *dopo-Agnelli* 'az Agnelli-család egy vállalkozásból való kivonulása utáni időszak', *dopo-Fossa* 'Sergio Fossa, a Confindustria vezetője utáni időszak', *dopo-scontrino* 'blokk(adás) eltörlése utáni időszak', *in contovendita*, *dopo-euro*

A 2008-as neologizmus repertoárban csupán két új *dopo* + N összetételt találtam (*dopocalcio* 'futball utáni (élet a labdarúgó számára)' és a *dopo-Quirinale* 'lit. a Quirinale-palota élet utáni időszak', 'köztársasági elnökségi időszak utáni'), ellenben számos *post*-prefixumos alak (*post-Arafat*, *postglobal*) szerepel a szótárban.

3.2.5. A + N összetételek

A *módosító* + *módosított* sorrendet felmutató A + N minta nem termékeny, a szókinszben szereplő alak nagy része lexikalizálódott:

- (147) *bassorilievo* 'dombormű', *buon gusto* 'jó ízlés', *granduca* 'nagyherceg'

A korpuszban összesen 25 A + N mintájú exocentrikus összetétel szerepel. A legtöbb (tíz alak) esetében az első helyen számnév áll: *cento* 'száz' (148a), amelyek a *Centocittà* összetett neologizmus szerkezetét követik²⁵⁴, a *due* 'kettő' (148b), *tre* 'három' (148c), *quattro*

²⁵⁴ A *Centocittà* 'Száz város' egy 1998-ban született politikai mozgalom elnevezése volt, amelyet pár száz olasz város polgármestere kezdeményezett. Ennek mintájára születtek később a tréfás és ironikus összetételek.

'négy' (148d), ez utóbbi három típus a rendezvény időtartamára utal, valamint a *mille* 'ezer' számnév(148e):

- (148) a. *Centocittà* 'lit. Száz város', *cento cittadino* 'lit. a Száz város lakója', 'a Centocittà-mozgalom támogatója', *Centolenticchie* 'lit. Száz lencse', 'a Centocittà-mozgalomra való ironikus és tréfás utalás', *Centopadelle* 'lit. Száz serpenyő', 'a Centocittà-mozgalomra való ironikus és tréfás utalás', *Centopoltrone* 'lit. Száz fotel, bársonyszék', 'a Centocittà-mozgalomra valóironikus utalás'
- b. *due giorni* 'kétnapos rendezvény', *due settimane* 'kéthetes rendezvény'
- c. *tre giorni* 'háromnapos rendezvény'
- d. *quattro giorni* 'négynapos rendezvény'
- e. *milletasche* 'lit. ezerzsebes', 'sokzsebes (nadrág)'

A következő legtöbb, összesen hat alakot adó szerkezet a *malo* 'rossz' + N minta, elsősorban a gazdaság világából:

- (149) *malacooperazione* 'rossz (nemzetközi) együttműködés', *malaeconomia* 'elégtelenül működő gazdasági rendszer', *malafinanza* 'elégtelenül működőpénzügyi rendszer', *malaimpresa* 'rosszul működő vállalkozási rendszer', *malainformazione* 'téves információ', *malausanza* 'rossz, udvariatlan szokás'

Az összetételek szófaja főnév. Érdekes a (148b-d) példákban szereplő számnév + *giorni* szerkezet, amely nőnemű főneveket hoz létre, annak ellenére, hogy a főnév egy többes számban álló hímnemű szó (*giorni*). A *milletasche* és a *grigiocemento* 'cementszürke' melléknevet hoz létre, míg a *nazional-alleato* 'nemzeti-szövetségi' és a *centocittadino* főnévként és melléknévként is használatos.

Ezeknél a szerkezeteknél, mint ahogy láttuk, a sorrend *módosító* + *módosított* (150a), kivéve a (150b) esetét, ahol főnév módosít színnevet:

- (150) a. *buona domenica* 'lit. jó vasárnap', '*Kellemes vasárnapot!*' című vasárnap délutáni televíziós műsor', *equo processo* 'elfogultatlan per', 'a peres eljárások reformja', *global-museo* 'globális múzeum', 'a világon több székhellyel rendelkező múzeum', *Nuovo Mercato* 'lit. Új Piac', 'az Új Gazadsághoz (New-

economy) kötődő vállalatok értékpapírpiaca', *grande boh* 'lit. nagy hú',
 'bizonytalanság, meglepettség'
 b. *grigio cemento* 'cementszürke'

A korpuszban csak két ironikus használatú A + N összetétel szerepel: a *centocittadino* és a *nazional-referendar-polismo* 'nemzeti-populáris színezetű viselkedés, kétpólusú politikát népszavazással támogató'.

A rögzítés évét vizsgálva, látjuk, hogy évente egy-egy alak fordul elő, ezek elsősorban divat-szavak, amelyek modellként működnek újabb szavak létrehozásában. 1999-ben a tíz új alak közül öt a *cento* + N mintát követi, 2000-ben ellenben csupán három új alak született, ebből kettő számnév + *giorni* alak (*duigiorni*, *quattrogiorni*). 2001-ben az A + N minta alkotta összetételek száma megugrik: a nyolc új alak közül három *malo* + N szerkezetű (*malainformazione*, *malafinanza*, *malausanza*), míg 2002-ben csak egy szóösszetételt (*malaimpresa*) regisztráltak.

A szemantikai mezőt vizsgálva a politika területén alkalmazott összetételek tűnnek ki.

A 2008-as neologizmus szótár A + N mintái közül a *mille* 'ezer' (*milleproroghe* 'ezer halasztás') szerepel, valamint egy intézmény rossz működésére utaló *malo* + N alak, amely négy új összetételt ad (*malachiesa* 'egyház közpénzből való támogatása', *malamedicina* 'orvosi műhibák', *malamministrazione* 'rosszul működő közigazgatás', *malapolitica* 'rossz politikai vezetés'). Az ellentétes jelentésű 'jól működő' *buono* + N mintára is találunk példát (*buonasanita* 'jól működő egészségügy'). Végül két színnévvel alkotott árnyalatot kifejező főnév is (*gialloparma* 'pármai sárga' és *giallo polenta* 'kukoricakása-sárga') az A + N mintát képviseli.

3.2.6. A + A összetételek

A korpuszban összesen 20 endogén A + A összetétel található, ezek közül egy alárendelő, míg 19 mellérendelő melléknév:

- (151) a. *fintosoave* 'tettetett-kellemes'
 b. *industrial-militare* 'háborús ipari'

Különösképpen termékenyek a két szint jelölő melléknév által alkotott összetett mellékevek, amelyek a sportnyelvben a labdarúgócsapatok mezének színét jelentik, illetve

metonímiával magát a csapatot (*bianconero* 'fehér-fekete', 'a Juventus labdarúgócsapata'). A korpuszban erre a használatra azonban csak egy példát találtam, ez is három szint jelölő melléknév összekapcsolódásából jött létre:

- (152) *arancioneroverde* 'lit. narancssárga-fekete-zöld', 'a Venezia labdarúgócsapat játékosa'

További két, illetve három színnévvel alkotott összetett melléknév (153a) közül az első kettő politikai-ideológiai, pártbeli hovatartozásra, míg a három színnévvel alkotott melléknév (153b) a nemzeti hovatartozásra utal:

- (153) a. *giallone* 'lit. sárga-fekete', 'a német politikai jobbközép (Cdu-Csu és Fdp) koalícióra vonatkozó', *rosso-nero* 'lit. piros-fekete', 'a jobb- és a baloldal közti politikai szövetségre vonatkozó'
b. *biancorossoverde* 'lit. fehér-piros-zöld', 'Baskföldre vonatkozó'

Egy főnevesült melléknévi alaktól (*nazional-riformista* 'nacionalista-reformer') eltekintve az összetételek szófaja melléknév. Az *-ista* végű alakok mind melléknévként, mind főnévként használatosak:

- (154) *nazionalpopulista* 'nemzeti-populista', *anarchico-insurrezionalista* 'anarchista-lázadó', *naziocomunista* 'nácista-kommunista'

Az alárendelő *finto-soave* 'tettetett-kellemes' melléknév kivételével, ahol az összetételi elemek sorrendje *módosító-módosított*, kölcsönös determinációról beszélhetünk.

A korpuszban igen jelentős számmal van jelen a politikai nyelvben használatos, ideológiai hovatartozást kifejező mellérendelői összetétel (vö. (DARDANO 1988: 60), D'ACHILLE 2003: 136–137, ADAMO–DELLA VALLE 2008a: 42). Ezeknél az alakoknál az első pozícióban álló melléknév gyakran csonkul (*nazionale* → *nazional-* / *nazio-*), sokan ezt felszó értékű alaknak tekintik (vö. D'ACHILLE 2003: 136).

- (155) *anarchico-socialista* 'anarchista-szocialista', *giacobino-leninista* 'jakobinus-leninista', *nazionalplebeo* 'plebejus-nacionalista', *nazionalpopulista* 'nacionalista-

populista', *popolarplebeo* 'népi-plebejus', *nazional-riformista*, *naziocomunista*, *anarchico-insurrezionalista*

A korpuszban két példával az A + A + A minta is szerepel szintén politikai jelentéssel:

(156) *nazional-popolar-europeista* 'nemzeti-populáris-európapárti', *arancioneroverde*

A stílusjegyet illetően csupán egy pejoratív használattal találkozunk a *nazionalplebeo* esetében.

A rögzítés éve nem sokat árul el a minta használatáról, hacsak nem azt, hogy igen ritkán hoz létre új alakokat. 1999-ben tíz új alakot regisztráltak, ebből három a *nazionale* + A mintát képviseli, illetve színnévvel létrehozott összetétel, míg 2000-ben az új alakok száma három (*anarchico-insurrezionalista*, *giallonero*, *industrial-militare*), míg 2001-ben négy volt (*anarchico-socialista*, *cultural-gastronomico* 'kulturális-gasztronómia', *nazional-riformista*). 2002-ben és 2003-ban azonban nem született új alak.

A szemantikai mező vizsgálata alapján elmondható, hogy a 20 új alak majdnem fele a politikai életre vonatkozik.

3.2.7. Mellérendelő N + N összetételek

A mellérendelő N + N az olasz nyelv legegyszerűbb összetételi típusa. Ebben az esetben az összetett szó mind a két tagja fejnek tekinthető. Értekezésemben azt a meghatározást követem, miszerint a két konstituens kölcsönösen módosítja egymást (vö. BISETTO 2004: 37). Terreni véleménye szerint a francia közvetítésű angol tükörfordítású szavak hatása érezhető ebben a mintában, annak ellenére, hogy a mellérendelő összetételi típus első megjelenése a XIV. századra nyúlik vissza (TERRENI 2004: 171).²⁵⁵ Egyes szerzők (MARELLO 1986: 41) ezt a mintát nem összetételnek, hanem juxtapozitumnak tekintik (TOLLEMACHE (1945), SALVI-VANELLI (1992) (l. az 1.5.4. pont (83b) és (83d) példáit).

Alakilag a mellérendelői összetételekben a két főnév egymás mellett, általában kötőelem (kopula) nélkül áll. Az összetett alak jelölhet mind személyeket, mind tárgyakat: ember által végzett két foglalkozást, szerepet (157a), két funkciót betöltő eszközt (157b), két tevékenység végzésére szolgáló helységet (157c), egyidejűleg történő tevékenységet (157d), két egymással

²⁵⁵ Az angol *dining-car* az olasz nyelvbe a francia *wagon-restaurant* alakon keresztül került be 1869-ben és hozta létre a *vagone ristorante* 'étkezőkocsi' összetett szót. További példák az angol *horse-power*, a francia *cheval-vapeur*, illetve az olasz *cavallo-vapore* 'lőerő' (TERRENI 2005: 535).

kapcsolatban álló politikai-filozófiai felfogást (157e), más funkciót is betöltő tárolót (157), ruhadarabot (157g), két élelmiszer vagy anyag keverékét (157h), stb.:

- (157) a. *studente lavoratore* 'dolgozó-tanuló'
- b. *misuratore-dosatore* 'mérő-adagoló'
- c. *ristorante-pizzeria* 'étterem-pizzéria'
- d. *compravendita* 'adás-vétel'
- e. *marxismo-leninismo* 'marxizmus-leninizmus'
- f. *cassapanca* 'ládapad'
- g. *calzamazia* 'testhez simuló, kötött kezeslábas'
- h. *caffellatte* 'tejeskávé', *lana-cotone* 'pamut-gyapjú'

Tollemache listájában még csak 4 mellérendelő N + N összetétel szerepelt, azóta azonban számos új alak született (TOLLEMACHE 1945: 159). Crocco Galéas–Dressler szerint ez minta egyre növekvő termékenységet mutat, amely a minta morfolitikai és morfoszemantikai áttetszőségéből ered (CROCCO GALÉAS–DRESSLER 1992: 18). Mindezek ellenére a korpuszban a mellérendelő N + N összetétel csupán 10 alakkal képviseli a mintát, ezek közül az egyik (*bancassicurazione*) francia tükörfordítás eredménye:

- (158) *bancassicurazione* 'bank-biztosítás', *assassino-suicida* 'öngyilkos-gyilkos', *fissomobile* 'vezetékes-mobil', *diritto-dovere* 'jog-kötelesség', *lana-carta* 'cellulóz-gyapjú (szál)', *libreria-caffè* 'könyvesbolt-kávézó', *pensiero-prassi* 'gondolat-gyakorlat', *zero virgola* 'lit. nulla, vessző', 'nulla egész...', *omicidio-suicidio* 'gyilkosság és öngyilkosság'

A mai olasz nyelv kevésbé alkalmazza a mellérendelést: a mellérendelő N + N szerkezetek az endocentrikus összetételek 1,6%-át teszik ki, amely az általános univerzális tendenciáknak is megfelel (vö. GUEVARA–SCALISE 2007: 19). Az újlatin nyelvekben a mellérendelő típust szintén ritkábban alkalmazzák az alárendelő és a jelzői típushoz képest (vö. GUEVARA–SCALISE 2007: 19).

Az új mellérendelő N + N összetételek szófajukat tekintve főnevek, két alak kivételével, ahol az összetételt melléknévként is lehet alkalmazni: a *fisso-mobile* jelenthet 'vezetékes-mobil hálózatba történő hívást', de 'vezetékes és mobiltelefonra vonatkozó' melléknévet is, valamint az *omicida-suicida*, jelenthet úgy főnevet, mint melléknévet.

Az összetétel mindkét eleme fejnek tekinthető, tehát kölcsönös determinációról van szó. A stílusjegy tekintetében csak egy ironikus használat fordul elő a *zero virgola* összetételben 'nagyon alacsony érték' jelentéssel. A rögzítés évét vizsgálva a mellérendelő N + N összetétel csak két egymást követő évben alkotott új szavakat: 1998-ban három (*assassino-suicida*, *bacassicurazione*, *fisso-mobile*), míg 1999-ben 7 új alakot adott. Az igen kevés alak közül, nehéz tendenciát felállítani a szemantikai mezőre.

3.2.8. Egyéb, nem produktív összetételek

Dolgozatom elején jeleztem, hogy vizsgálatom a mai olasz nyelv termékeny mintáit vesz górcső alá. A teljesség kedvéért azonban megemlítek pár mintát, amelyek a korpuszban csekély példával, de előfordul.

Az **Avv + A** minta már régóta létezik az olasz nyelvben:

(159) *malodorante* 'rossz szagú', *lungodegente* 'hosszan lábadozó'

A korpuszban összesen négy **Avv + A** mintát követő összetétel szerepel, amelyek közül egy (160a) a (159) példában látott mintákat, illetve az *altoparlante* 'hangosbeszélő' mintát követi, míg a többi három az angol *politically correct* 'politikailag korrekt' mintájára az **A + corretto** 'korrekt' szerkezettel alkot sorozatot:

(160) a. *lungoparlante* 'hosszan beszélő személy'

b. *eticamente corretto* 'etnikailag korrekt', *intellettualmente corretto* 'lit. intellektuálisan korrekt', 'az urakodó kulturális és intellektuális mintákat övető', *sessualmente corretto* 'szexuálisan korrekt'

Az **Avv + A** alakoknál két melléknevet találunk (*eticamente corretto*, *intellettualmente corretto*), a másik két alak főnevisült (*lungoparlante*, *sessualmente corretto*). Mind a négy összetétel az újlatin *módosító + módosított* sorrenddel ellentét, ez is a minta ritka használatát magyarázza. Az **Avv + A** minta kivétel nélkül ironikus stílusjeggyel rendelkezik. A megjelenítés évét vizsgálva két egymást követő évben született két-két alak: 1999-ben és 2000-ben. A 2008-as neologizmus szótárban is csak két új alak szerepel (*lungosopravvivate* 'hosszan túlélő' a már látott *lungo* + folyamatos melléknévi igenév mintájára és a *mal udente* 'rosszul halló'). Tehát a minta valóban nem tekinthető termékenynek.

A korpuszban határozószót eredményező **Avv + N** mintára két példát találunk, mind a két esetben a *fuori* 'kívül' határozószóval:

- (161) *fuori sacco* 'lit. zsákon kívüli', 'a napirendi ponton kívül', *fuori area* 'a 16-os vonalán kívül (labdarúgás)'

A két összetétel stilisztikailag jelöletlen. A *fuori area* a sport világában, míg a *fuori sacco* a politikai életben használatos.

Az általában főnevet jelölő exocentrikus **V + Avv** minta sem termékeny a modern olasz nyelvben (162a), ám inkább a reklámyelvben fordul elő (162b) (vö. DARDANO 1993a: 347, ill. LINTNER 1975: 310):

- (162) a. *buttafuori* 'kidobóember', *posapiano* 'lit. lassan tevő', 'lajhár, lassú ember'
      cacasotto 'betoji'
      b. *pulilucido* 'csillogóan tisztító'

A korpuszban két példát találtam a **V + Avv** szerkezetre, ahol a (163a) főnevet, míg a (163b) melléknévet alkot, míg a szintén nem termékeny, melléknévet eredményező **V + A** mintára egy példát (163a):

- (163) a. *mangiarbene* 'a jó-evés, a jó konyha művészete'
      b. *sfila-facile* 'könnyen felhúzható'
      c. *vedo nudo* 'lit. csupaszul látom', 'átlátszó'²⁵⁶

A **P + A** minta szintén igen ritkán fordul elő, a korpuszban is csupán két alakot találunk ebből a szerkezetből, ahol a melléknév mindkét esetben színnév:

- (164) *in grigio* 'szürke, szürkén', *in rosa* 'női, nőkre vonatkozó'

Az *in grigio* alakot a gazdasági nyelvben használják határozószóként (*attività svolte in grigio* 'szürkén végzett tevékenységek'), vagy melléknévként (*vendite in grigio di mezza*

---

²⁵⁶ Az 1969-ben Dino Risi rendezte film címe *Vedo nudo* alapján (vö. ADAMO–DELLA VALLE 2003: 947).

nuovi 'új eszközök szürke-eladása') bizonyos gazdasági szabálytalanságra utalva. Míg az *in rosa* szerkezet csak melléknévként, elsősorban a politikában használatos.

A N + V szintén igen ritka minta, mivel sorrendje ellentétes az olasz nyelv szintaktikai sorrendjével. Egyes szerzők idesorolják a *-suga* '-szívó' (*sanguisuga* lit. vérszívó, 'pióca') és a *-cida* '-ölő' (*parricida* 'apagyilkos') típusú alakokat is, amelyeket én neoklasszikus összetételnek tekintek. Ezekben a szerkezetekben a V tárgya az első pozíciót foglalja el. A korpuszban is csupán egyetlen egy tranzitív N + V szerkezetű ige fordul elő:

(165) *terraformare* 'a Földhöz hasonlóvá tenni'

Annak ellenére, hogy ez a speciális jelentésű összetett ige a szótár által megadott kontextusban főnévi igenévként szerepel, az interneten egy *terraformato* befejezett melléknévi alak (*un Marte terraformato* 'egy Földhöz hasonlóvá tett Mars'), valamint egyetlen egy feltételes módú alak (*terraformerebbe Marte piuttosto* 'inkább a Földhöz hasonlóvá tenné a Marsot') is szerepel. Ez arra is utalhat, hogy e nem termékeny összetételi minta alapján létrehozott ige nem lesz hosszú életű. A 2008-as neologizmus szótárban is szerepel egy V + N intranszitiv ige (*cibovagare* 'lit. étel-kóborol', azaz hagyományos konyhát és ételeket felkutat jelentésben).

A N +Avv minta szintén egyetlen összetétellel szerepel a korpuszban a sport területéről, míg a 2008-as neologizmus szótárban nem találtam példát erre a szerkezetre:

(166) *uomo-ovunque* 'a pályán mindenhol felbukkanó univerzális labdarúgó'

3.3. Az allogén összetételek

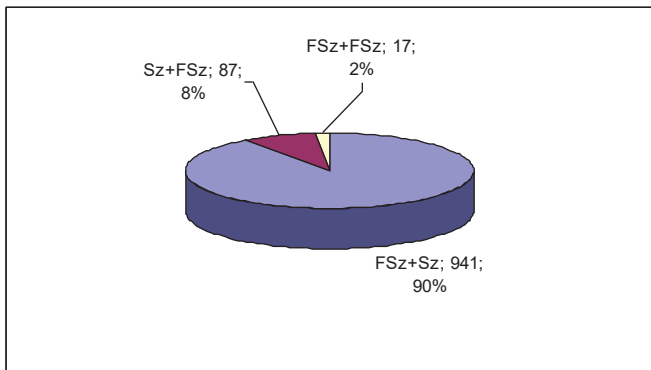
3.3.1. A neoklasszikus összetételek elemzése

A termékeny endogén összetételi minták bemutatása után, a továbbiakban az allogén összetételekről szólok. A félészavak vizsgálatára érdemes kellő hangsúlyt fektetni, mivel a neoklasszikus összetétel szembeötlő produktivitást mutat. A vizsgálat adatai alapján egyértelműen látszik, hogy a 2.166 szóösszetételből álló a korpusz közel fele (1053, azaz 48%-a) neoklasszikus összetétel.²⁵⁷ Ez összhangban van Giovanardi azon megállapításával,

²⁵⁷ Iacobini–Thornton (1992) közel száz év olasz neologizmusát vizsgálták, hogy felvázolják a XX. századi olasz szóalkotási tendenciákat. Arra a következtetésre jutottak, hogy az évek során jelentős mértékben nőtt a

miszerint a mai olasz nyelv szókincsének oroszlánrészét az új szakkifejezések, ezen belül a klasszikus és nem klasszikus eredetű félészavakkal alkotott szóösszetételek adják (GIOVANARDI 2005: 17).

A neoklasszikus összetételek között legtöbbször, az esetek 90%-ában, a FSz + Sz típus fordul elő, ennél ritkábban, 87 esetben a Sz + FSz típusú összetétel szerepel, míg csupán 17 példa képviseli a FSz + FSz típust:

5. ábra A neoklasszikus összetételek tipológiai eloszlása

A neoklasszikus összetételek idegen elemekkel is kapcsolódhatnak. Az idegen elemek állhatnak az első helyen, ebben az esetben új félészavakról (*web-*, *cyber-*, *e-*, *net*) van szó (167a), vagy a második pozícióban (*boy*, *boom*, *lobby*, *gossip*, *ticket*, *killer*) (167b):

- (167) a. *web-* (*web-sondaggio* 'internetes felmérés'), *cyber-* (*cybercontribuente* 'lit. kiberadózó', 'elektronikusan adózó'), *e-* (*e-ragazzino* 'lit. e-gyerek', 'az Y generáció tagja'), *net-* (*net-azienda* 'net-vállalat')
- b. *boy* (*catto-boy* 'katolikus-fiú'), *boom* (*bio-boom* 'lit. bio-boom', 'a bioélelmiszerek számának robbanásszerű növekedése'), *lobby* (*lobbycrazia* 'lobby-

---

neoklasszikus szóösszetételek száma: míg Panzini *Dizionario moderno* szótárában (1905) 20%, addig a Cortelazzo–Cardinale szótárban (1989) 73% volt a neoklasszikus összetételek aránya. Ezen belül a FSz + Sz a leginkább alkalmazott minta, amely nem pusztán a szaknyelvekben, hanem a köznyelvben is sikert élvez. A főbb tendenciák közül, azt a dolgozatom szempontjából fontos tényt emelném itt ki, hogy míg a deriváció tűnik a legelterjedtebb szóalkotási folyamatnak (az összes szóalkotási mód közel 50%-a), addig a neoklasszikus összetételek (16,7%) a második legelterjedtebb szóalkotási folyamatot képviselik (vö. IACOBINI–THORNTON 1992: 29).

uralom'), *gossip* (*gossipovoro* 'pletykalap-faló'), *ticket* (*euroticket* 'az árat euróban feltüntető tömegközlekedési jegy'), *killer* (*gerontokiller* 'lit. geronto-gyilkos', 'időseket meggyilkoló')

A neoklasszikus összetételekben az idegen szavakon túl betűszavak is szerepelhetnek:

(168) *maxi-Opa* 'óriás nyilvános vételi ajánlat', *maxi-Ops* 'óriás nyílt értékpapírcsere ajánlattétel', *micro-Bot* / *mini-Bot* 'lit. mini-kincstárjegy', 'rövid lejáratú kincstárjegy', *ici-metro* 'ingatlanadó-mérő'

3.3.1.1. A neoklasszikus összetételek típusai

A neoklasszikus összetételei típusok bemutatásakor Scalise felosztását követem (l. az 1.4.2.8.2. pont (45) példáját).

3.3.1.1.1. A FSz + Sz szerkezetek

A korpuszban összesen 941 FSz + Sz mintát találunk. Az első pozícióban álló félszót a továbbiakban Migliorini által javasolt műszóval prefixoidnak nevezem. A FSz + Sz szerkezetekben a prefixoidok létrehozhatnak úgy endocentrikus (169a), mint exocentrikus (169b) alakokat:

(169) a. *motomondiale* 'motorvilágbajnokság'
b. *multispazio* 'többteres (autó)'

A prefixoidok jelentése tipikusan viszonyt fejez ki (hely: *endo-* 'bel-, belső-', idő: *vetero-* 'ő-, régi', mennyiség: *omni-* 'minden', számosság: *mono-* 'egyes-'), és leginkább a műszaki-tudományos nyelvben szerepelnek, de használatuk a köznyelvben is elterjedt.²⁵⁸ Sikerük titka szemantikai áttetszőségüknek köszönhető, mivel a második pozícióban álló Sz könnyen azonosítható a FSz + FSz típushoz képest, és a prefixoid további, újabb összetételben alkalmazható, az eredetitől akár eltérő jelentésben is (l. a *-tele* új aljelentéseit a 3.3.1.7. pontban) (vö. IACOBINI–THORNTON 1992: 53).²⁵⁹

²⁵⁸ A prefixoidok termékenységéről a sajtónyelvben l. még Terreni (2004: 165–166).

²⁵⁹ A generatív morfológia állításával ellentétben, amely szerint a FSz + Sz minta csak a beszélők szűk körében áttetsző morfológiailag és morfoszemantikailag, használatuk a köznyelvben jelentéktelen, gyakorlatilag motiválatlanok.

A korpuszban összesen 97 prefixoid alkot 941 neoklasszikus összetételt. A leggyakrabban előforduló prefixoidok az alábbiak (zárójelben az előfordulásuk számával).²⁶⁰

- (170) *euro-* (115) *eurocittadino* 'uniós állampolgár'
maxi- (93) *maxi-sciopero* 'lit. maxi-sztrájk', 'megasztrájk'
auto- (75) *autoesilio* 'önszárműzetés'
mini- (66) *mini-ladro* 'fiatal tolvaj'
cyber- (49) *cyber-donna* 'kibernő'
mega- (48) *megacontratto* 'mega-szerződés'
neo- (40) *neospoza* 'újdonsült asszony, menyecske'
bio- (40) *biomusica* 'bio-zene'
eco- (33) *ecoguerrigliero* 'ökoharcos'
micro- (32) *microfrattura* 'mikro-törés, fraktúra'
caro- (31) *caro libri* 'könyvár-emelés'
tele- (26) *tele-chirurgo* 'telematikus eszközökkel műtő sebész'
tecno- (16) *tecnofarmaco* 'lit. tecno-gyógyszer', 'fejlett technológiával készült gyógyszerek'
filo- (15) *filocurdo* 'kurd-barát'
multi- (14) *multispazio* 'többterű autó'
fanta- (13) *fantapilota* 'fantasztikus autóveresenyző'
video- (11) *videointerrogatorio* 'videó-kihallgatás'
mono- (11) *monoreligioso* 'egyvallású'
pluri- (11) *plurirapinatore* 'többszörös rabló'
toto- (11) *totoallenatore* 'edző kinevezésének latolgatása'

A fenti elemek közül az *euro-* négy, az *auto-* két, míg a *tele-* négy aljelentéssel rendelkezik. A leggyakoribb prefixoidok között új fészavakat is találunk (*cyber-*, *caro-*, *tecno-*, *toto-*):

- (171) *cyber-scuola* 'kiberiskola', *caro-alimenti* 'élelmiszer-drágulás', *tecno-amante* 'technológia-imádó', *totopresidente* 'elnökválasztási latolgatás'

²⁶⁰ Az egyes fészavak elemzését l. a 3.3.1.7. pontban.

A többi újonnan született prefixoid ennél kevesebb viszonylag azonos számú alakot ad (*gastro* (10), *e-* (7), *porno-* (6), *anarco-*, *catto-* (5), *calcio-* (4)):

- (172) *gastrocolto* 'gasztro-művelt', *e-consumatore*, *pornocarriera* 'pornó-karrier',
anarco-terrorista 'anarchista-terrorista', *cattonavigatore* 'katolikus internetező',
calciostatistica 'futball-statisztika'

A tudományos nyelvben előforduló elemek csupán 1-1 alakkal szerepelnek a korpuszban. Alacsony számuk azzal magyarázható, hogy a korpusz a sajtóban megjelent összetételekből áll, amelyben számos új szakszó nem kapott helyet. A korpuszban szereplő összetételek elsősorban az orvostudományból (gyógyszerészet) vagy a fizikából (173) származnak:

- (173) *amminofilina* 'aminofilin', *chemioprevenzione* 'kemoprevenció', *citometro*
'áramlási citométer', 'sejtszám-mérő', *clorimipramina* 'clorimipramin
(antidepresszáns)', *emeralopatía* 'hemeralopátia', 'farkasvakság' betegsége',
dermolipectomia 'dermolipectomia, a bőr alatti zsírfélesleg eltávolítása',
laparochirurgia 'laparoszkoós sebészet', *oncoproteina* 'onkoprotein',
dacriologia 'dacryológia', 'a könnyezés tudománya', *gerontogene* 'gerontogén',
gravitomagnetica 'gravitációs mágnesesség'

A korpusz összetételeiben első pozícióban álló félszavak inkább a görög eredetűek, míg a latin eredetű félszavak kevesebbszer fordulnak elő.

A 2008-as neologizmus szótárban több hagyományos főként görög és latin (174a), valamint más nyelvekből eredő új prefixoid (174b) szerepel, amely az általam vizsgált korpuszban nem alkotott neoklasszikus összetételt:²⁶¹

- (174) a. *agri-* (*agri-civismo* 'városi zöld területek iránt érzett polgári elkötelezettség'),
archo- 'ősi, régészeti' (*archeoparco* 'archo-park', 'régészeti park'), *aristo-*
'arisztokrata' (*aristoborghese* 'elit arisztokrata'), *astro-* 'csillag-' (*astrofilia*
'csillagászat szeretete'), *cosmo-* 'kozmo-' (*cosmoturismo* 'úrturizmus'), *dicasto-*
'bíróági rendszerre vonatkozó', 'dikasztériális' (*dicastocrazia* 'intézményi

²⁶¹ Az Adamo–Della Valle (2008b) szótár közel 900 konfixumot sorol fel.

hatáskörén túllépő bírák uralma'), *dodeca-* 'tizenkét-' (*dodecalogo* 'tizenkét pontos'), *ego-* 'én-, ön maga' (*egomaniacale* 'egomániás'), *embrio-* 'embrió-' (*embrioriduzione* 'embrió-redukció'), *equi-* 'egyenlő-' (*equivicinanza* 'lit. egyenlő közelség', 'semlegesség'), *gimno-*'meztelen'²⁶² (*gimnopolismo* 'az angol 'barefooting' olasz megfelelője', 'meztlábás futás'), *ippo-* 'ló-' (*ippomontato* 'lit. lóraszállt', 'lovás'), *mnemo-* 'emlékezet-' (*mnemoteca* 'lit. memóriatár', 'emlékezet-tár'), *nano-* 'törpe-' (*nanochirurgia* 'nanosebészet'), *nomo-* 'törvény-' (*nomodotto* 'lit. jogszabály-vezeték', 'jogszabályokat közvetítő eljárás, csatorna'), *nulli-* 'nulla' (*nulliforme* 'formátlan, jellemtelen'), *roto-* 'forgó' (*rototurnazione* 'turnus-forgás'), *spermo-* 'sperma-' (*spermodonazione* 'spermadonáció'), *teo-* 'isten-' (*teofobo* 'lit. teofób, istenellenes')

b. *carto-* 'papír-' (*cartofago* 'papír-faló'), *cino-* 'kínai' (*cinopolare* 'kínai', 'a Kínai Népi Köztársaságban élő, vagy onnan származó', *islamo-* 'iszlám-' (*islamocristiano* 'iszlámra és kerszténységre vonatkozó'), *lesbo-* 'leszbikus' (*lesbocoppia* 'leszbikus pár'), *mario-* 'mária-', a *mariano* melléknév rövidített alakja: 'máriánus' (*mariofania* 'Mária-jelenés'), *nippo-* 'japán' (*nippofilm* 'japán film'), *nucleo-* 'nukleáris-', a *nucleare* 'nukleáris' melléknév és 'nukleáris energia' főnév rövidített alakja (*nucleocrazia* 'nukleáris energia-uralom'), *pato-* 'betegség' (*patografico* 'történelmi személy betegségeit rekonstruáló'), *selvi-* 'erdő-', a *selva* 'erdő' alapján létrehozott *selvicoltura* 'szilvikultúra, erdőgazdálkodás' mintájára (*selviturismo* 'erdőturizmus'), *sino-* 'kínai, sino-' (*sinocentrismo* 'Kína-központúság'), *sessuo-* 'szexuál-' (*sessuoterapeuta* 'szexuálterapeuta'), *verbo-* 'verbális', 'a *verbale* melléknév rövidített alakjából (*verbovisivo* 'verbális és képi')

3.3.1.1.2. A Sz + FSz szerkezetek

A korpuszban összesen 21 második pozícióban álló felszó, azaz szuffixoid alkot endocentrikus főnévi (175a), és melléknévi (175b) alakokat:

(175) a. *bambinocrazia* 'gyerekuralom', *cortomania* 'rövidfilm-mánia', *lottologo* 'lottószakértő'

²⁶² A görög eredetű *gymnói* felszó az ókori görög 'testnevelés iskolája' (*ginnasio*) alakban is szerepel, ahol meztelenül (*gymnói*) tornáztak.

b. *energivoro* 'energiafaló', *turcofono* 'törökül beszélő', *autor-centrico* 'szerző központú'

A szerkezet a prefixoidokhoz képest kevésbé termékeny, mivel morfofonológiai természetességi foka alacsonyabb. Ez az első elem utolsó magánhangzójának változásában is tetten érhető, hiszen erre a magánhangzó-változásra nem létezik szabály (vö. IACOBINI 1992: 134).

Jelentésüket tekintve azonban a Sz + FSz szerkezetek homogénebb csoportot alkotnak. Míg a korpuszban az agentív (176a) és a lokatívuszi (176b) jelentésű alakokra nem találtunk példát, addig az instrumentális jelentésre igen (176c). Főként ebből a csoportból kerülnek ki a köznyelvben is gyakran alkalmazott szuffixoidok (176d):

(176) a. *-scopia* 'tükrözés': *gastroscoopia* 'gyomortükrözés'

b. *-teca* 'tár': *biblioteca* 'könyvtár'

c. *-metro* 'mérő': *icimetro* 'ingatlanadó-mérő'

d. *-poli*² 'botrány': *Passaportopoli* 'útlevél-botrány'

Idesorolhatunk egy sor, már a klasszikus nyelvekben is előforduló igei eredetű alakot is: *-voro* 'faló' (*carnivoro* 'húsevő'), *-fugo* 'menekülő, üző' (*febbri-fugo* 'lázcsillapító (szer)'), *-fero* 'hozó' (*fiammifero* 'gyufa'), *-cida* 'ölő' (*funghicida* 'gombaölő'), valamint azokat az első pozícióban is előforduló elemeket is, amelyek paradigmatis sorozatokat is alkothatnak elsősorban a tudományos nyelvezetben (177a-c):²⁶³

(177) a. *-logo* 'egy tudomány művelője': *dalemologo* 'Massimo D'Alema-szakértő'

b. *-logia* 'tudományág': *allarmologia* 'riadalomkeltés-tan'

c. *-logico* 'tudományágra vonatkozó': *trapiantologico* 'szervátültetési'

A korpusz a 87 Sz + Fsz szerkezetében az alábbi leggyakrabban előforduló szuffixoidokat találjuk (zárójelben az előfordulásuk számával):

(178) *-poli*- (18) *Universitopoli* 'lit. egyetem-botrány', 'egyetemi pályázati-bunda'

-mania (16) *sondaggiomania* 'felmérés-mánia'

²⁶³ Bővebben l. IACOBINI (2004: 89–95).

- logo** (12) *internettologo* 'internet-szakértő'
- crazia** (8) *infantocrazia* 'gyerekuralom'
- metro** (6) *meritometro* 'érdem-mérő (rendszer)'
- centrico** (4) *Delpierocentrico* 'Del Piero-központú'
- filo** (4) *islamofilo* 'iszlám-barát'
- fono** (4) *ziddishfono* 'jiddist beszélő'

A fenti szuffixoidok esetében ki kell emelni, hogy a leggyakoribb *-poli* felszó két aljelentéssel rendelkezik, köztük a legújabb 'botrány' aljelentéssel születik a legtöbb új összetétel. Szintén újnak mondható a *-mania* és a *-landia* felszó is:

(179) *bingomania* 'bingó-mánia', *Forcolandia* 'Bitóföld'²⁶⁴

A 2008-as neologizmus szótárban az alábbi, a korpuszunkban nem szereplő, klasszikus (180a) és új szuffixoid (180b) alkot összetételeket:

- (180)a. *-biotico* 'élethez vonatkozó' (*ortobiotico* 'az életfunkciók helyes működéséhez vonatkozó'), *-cidio* '-ölés' (*delfinicidio* 'delfinmészárlás'), *-crate* '-krata' (*cosmocrate* 'kozmozkrata'), *-dotto* 'vezeték' (*cavidotto* 'kábel-vezeték'), *-fago* '-evő' (*cartofago* 'papírfaló'), *-fania* 'megjelenés' (*mariofania* 'Mária-jelenés'), *-forme* 'formájú' (*nulliforme* 'formátlan, jellemtelen'), *-geno* 'létrehozó, okozó' (*belligeno* 'háborút hozó, háborút okozó'), *-paro* 'alkotó, létrehozó' (*verbiparo* 'szóalkotó'), *-patia* 'bántalom, betegség' (*cellularepatia* 'mobiltelefon-betegség'), *-polio* 'piac' (*tripolio* 'lit. tripólium', 'három szereplő szövetkezése'), *-sofia* 'tan, tanulmányozás' (*gastrosofia* 'étkezés, táplálkozás elméleti és gyakorlati ismereteinek összessége'), *-sofo* 'valamely tan ismerője, tudomány művelője' (*gastrosofo* 'étkezés, táplálkozás elméleti és gyakorlati ismereteinek művelője'), *-teca* 'téma, tár' (*mnemoteca* 'lit. memóriatár', 'emlékezet-tár')
- b. *-bus* 'busz' (*discobus* 'diszkóbusz(járat)'), *-mat* 'autómata' (*Libromat* 'könyvautómata')

²⁶⁴ Umberto Bossi olasz jobboldali politikus által használt kifejezés az európai uniós elfogatóparancs bevezetésére.

3.3.1.1.3. A FSz + FSz szerkezetek

A korpuszban összesen 17 FSz + FSz szerkezetű összetett neologizmus szerepel:

- (181) *anglocrazia* 'az angol nyelv uralma', *biosfera* 'bioszféra', *calciologo* 'futballszakértő', *cioccofilo* 'csokoládé-szerető', *citometro* 'sejtszám-mérő', *dacriologia* 'dacryológia', 'a könnyezés tudománya', *elettroferogramma* 'elektroferogramm', *entomofilia* 'rovarok szeretete',²⁶⁵ *eurocrazia* 'az Európai Unió intézményeinek uralma', *gastronauta* 'gasztro-utazó', *gelotologia* 'gelotológia', 'a nevetés tudománya',²⁶⁶ *idrociclo* 'vizibicikli', *italofilia* 'Olaszország-szeretet', *mammogramma* 'mammogram', *neurosfera* 'neuroszféra', *tecnomania* 'lit. techno-mánia', 'új technológiák túlzott használata', *ticologo* 'sorslátó'

A több mint egyszer előforduló szuffixoidok az alábbiak: *-crazia* (182a), *-sfera* (182b), *-gramma* (182c), *-filia* (182d), valamint a *-logo* ad még két-két alakot (182e):

- (182) a. *anglocrazia*, *eurocrazia*
b. *bisosfera*, *neurosfera*
c. *elettroferogramma*, *mammogramma*
d. *entomofilia*, *italofilia*
e. *calciologo*, *ticologo*

A korpuszban található FSz + FSz összetételek elsősorban a tudományos (orvostudomány, biológia) területéről származnak:

- (183) *dacriologia*, *mammogramma*, *neurosfera*, *citometro*, *elettroferogramma*

3.3.1.2. A szófaj

Az 1.045 főszó alkotta neologizmus több mint háromnegyede (80%-a), főnév (összesen 845 alak) (184a). Ennél jóval kevesebb melléknevet (140) találunk (184b). A főnévi és melléknévi

²⁶⁵ A Zingarelli szótárban (2005: 631) az *entomofilia* szakszó jelentése 'rovarmegporzás'. Itt tehát egy új homonim alak születéséről, azaz az *entomo-* 'rovar' és a *-filia* 'szeretet' főszavakból alkotott neoklasszikus összetételről van szó.

²⁶⁶ A tudományos *gelotológia* elnevezés mellett a korábban láttot alárendelő N + N minta alapján létrehozott és átlátszóbb *risoterapia* és *comicoterapia* szinonim alakok is léteznek.

használatú, elsősorban *-ista* (10) végű alakok száma (33) (184c), emellett találunk 27 igét is, ezek közül három tranzitív (184d) és 24 visszaható ige (184e):

- (184) a. *autoillusione* 'önillúzió', *minicrisi* 'miniválság', *caro banche* 'bankköltség-emelkedés'
 b. *autopurificante* 'öntisztuló', *gastro-avvertito* 'gasztronómia iránt érdeklődő', *proto-scientifico* 'előtudományos, proto-tudományos'
 c. *pluricandidato* '(díjra) többszörösen jelölt', *monoservizio* 'egyszolgáltatást nyújtó', 'egyszolgáltatós', *filotalebano* 'tálib-barát', *neogollista* 'neogaullista'
 d. *eurobuggerare* 'euróban átver, csal', *fotosegnalare* 'rendőrségi fotót készít', *bionavigare* 'lit. bioszörföl', 'Interneten öko-témájú oldalakat böngész'
 e. *autocandidarsi* 'saját magát jelöli', *auto-incoronarsi* 'saját magát megkoronázza', *euroconvertirsi* 'áttér az euróra'

A melléknevek között számos változatlan alak található, ezek elsősorban a *mono-* prefixoid alkotta exocentrikus alakok (*monogenitore* 'egyszülős', *monofarmaco* 'lit. egy gyógyszeres', 'egy gyógyszert felíró (orvos)'), a *multi-* (*multicanale* 'sokcsatornás', *multilivello* 'lit. 'többszintes', 'több érdekszférából álló'), valamint a *caro-* alkotta főnévi összetételek (*caro-elettricità* 'elektromos áram árának emelkedése', *caro-Rc auto* 'kötelező felelősségbiztosítás drágulása').

3.3.1.3. Az elemek sorrendje

A ritkán előforduló exocentrikus alakoktól eltekintve (185a), a neoklasszikus összetételek elemeinek a megszokott, azaz a *módosító + módosított* sorrenddel ellentétes. A fej a FSz + Sz (185b), a Sz + FSz (185c) és a Fsz + FSz alakoknál (185d) is jobboldalt található (félkövéren az összetétel fejét jelölöm):

- (185) a. *multiorgano* 'lit. multiorganikus', 'több szervezetre vonatkozó', *filo-Nato* 'Nato-párti', *mono-utente* 'egyfelhasználós'
 b. *minirottamazione* 'lit. mini-roncsprémium', 'kismértékű roncsprémium', *eurosfiducia* 'euró-bizalmatlanság'
 c. *allarmologia* 'riadalomkeltés-tudománya', *bambinocrazia* 'gyerekuralom'
 d. *entomofilia* 'rovarszeretet', *ticologo* 'sorslátó'

Az újonnan született a *toto-* (*totoallenatore*) és a *caro-* (*caro-alimenti*) félélszavak alkotta összetételeknél, a neoklasszikus összetételekkel ellentétben, és a prototipikus összetételekhez hasonlóan az összetétel feje a baloldali elem, azaz a félélszó. Ezek a neoklasszikus összetételek tehát a masseroli-féle 10 csoportba illeszthetők (l. (58j) példákat).

3.3.1.4. A stílusjegy

Az alakok között elsősorban a tréfás stílusjegy az uralkodó, amely 27 alakot ad (186a), ezt az ironikus használat 19 alakkal (186b) és az ironikus-tréfás használat 9 alakkal (196c) követi, míg csak egyetlen egy ironikus-pejoratív példa szerepel a neoklasszikus összetételek között (186d):

- (186) a. *europatacca* 'hamis euró', *gastrodevolution* lit. gasztró-devolúció', 'a helyi olasz konyhára jellemző különbözőség', *petrolvongola* 'lit. kőolajos-kagyló', 'kőolajjal szennyezett kagyló'
- b. *emersiometro* 'gazdaságkifehértő-mérő', *neocafone* 'új-bunkó, *vociomane* 'operamánias'
- c. *cacaomane* 'kakaómánias', *europresbite* 'euróérmét-gyengénlátó', *simil cuoco*, 'lit. szakácshoz hasonló', tv-műsorban szakácsnak álló személy'
- d. *eurosciocchezza* 'európai bolondság'

3.3.1.5. A megjelenési év

A megjelenési évet tekintve megállapítató, hogy a neoklasszikus összetételek száma a vizsgált években jóval felülmúlta az endogén összetételek számát. A legtöbb neoklasszikus összetétel (358) az 1999-ben született. A rákövetkező években 2000-ben 233, míg 2001-ben kicsivel több, 260 új neoklasszikus összetétel látott napvilágot, míg 2002-ben csak 134 új alak született. A négy legtöbb elemet adó félélszó megjelenési évét vizsgálva kitűnik, hogy az *euro-* esetében a legtöbb alak szintén 1999-ből való (26 alak az *euro*³-, azaz az euróra vonatkozik, amely elszámolási pénzként 1999 óta létezik, de amelyet hivatalosan csak 2002 januárjában vezettek be). A *maxi-* 2000-ben és 2001-ben adott kimagaslóan sok alakot (36 és 40 új szót), míg az *auto-* kiegyensúlyozottabb előfordulást mutat (évenként 20 alakkal). A *mini-* esetében is egyenletes a megjelenésük száma, eltekintve az első és az utolsó év alacsony adataitól.

3.3.1.6. Szemantikai mező

Tekintettel arra, hogy ezeknek az elemeknek nagyrészt lexikális a jelentésük,²⁶⁷ főleg a szaknyelvekben fordulnak elő, de használatuk az utóbbi időben igen elterjedt a köznyelvben is, elsősorban a sajtónak és a televíziónak köszönhetően.²⁶⁸ A korpuszban a különböző tudományterületeken született új fogalmak, eszközök elnevezésére valóban a félészavakat alkalmazzák. Mindezek ellenére a legtöbb (168) alak mégis a gazdaság területéről származik, mint a *caro* + N alak (187a), a számos *euro*- és *maxi*- (187b), valamint az egyéb félészóval alkotott összetételek (187c):

(187) a. *caro-conti correnti* 'folyószámla vezetés díjának emelkedése'

b. *eurostangata* 'euró bevezetése okozta jelentős kiadás', *maxidividendo* 'jelentős értékű osztalék', *maxi-debito* ' (állami) megadósság'

c. *tecno-boom* 'technológiai robbanás', 'hirtelen emelkedés a technológiai iparban', *toto-recessione* 'recesszió-prognózis'

A számos gazdasági nyelvben szereplő alak mellett, a második kiemelkedő terület a sport (51 alakkal) (188a) és a pénzügy, ahol a 43 alak közül számos *euro*-, valamint *maxi*-, *micro*- és *mini*- alakot találunk (188b). Kitűnik még a biológia és az orvostudomány is összesen 41 példával (188c). Az informatika 23 alakkal (188d), a környezetvédelem 17 példával (188e), míg a jog 14 elemmel van jelen a korpuszban (188f), ez utóbbiban jelentős az Európai Unióra vonatkozó *euro*-² félészóval alkotott összetételek száma. Megemlítendő még a divat területe 8 alakkal (188g), valamint a gasztronómia, elsősorban az 5 alakot adó *gastro*-félészóval (188h):

(188) a. *autodoping* 'lit. öndopping', 'önkéntes doppingolás', *autoslalom* 'autószlalom (verseny)', *eurosemifinale* 'európai elődöntő', *maxingaggio* 'nagy összegű leszerződötetés', *mini-beach volley* 'mini-strandröplabda', *telecalcio* 'tévés futball', 'tévében közvetített labdarúgás'

b. *euroinflazione* 'lit. euró-infláció', 'eurózóna inflációja', *maxi-stanziamento* 'hatalmas összegű költségvetési előirányzat', *micro*- / *mini-Bot* 'minikincstárjegy'

²⁶⁷ Bár láttuk, hogy léteznek relacionális jelentésű félészavak is (l. *ecto*- 'kívül', *endo*- 'belül').

²⁶⁸ Ennek ellenére D'Achille szerint a félészavak elterjedése csak a sajtónyelvre korlátozódik, és ebben is a címadásban, valamint a reklámyelvben érhető tetten, miközben meglehetősen kétséges a köznyelvi termékenysége (D'ACHILLE 1997: 354).

- c. *ciclossigenasi* 'ciklo-oxigenáz (COX) enzim', *citometro* 'áramlási citométer',
multipotente 'több szövetre átalakulni képes', *amminofilina* 'aminofilin',
mieleleso 'gerincvelő-sérült', *cardio-robot* 'lit. kardio-robot', 'szívsebészeti robot',
neuro-invasione 'lit. neuro-invázió', 'kórokozók idegi pályán keresztüli áralmása'
d. *videofonino* 'videotelefon', *pc-fono* 'kommunikátor (mobiltelefon)',
megaportale '(internetes) megaportál', *blogosfera* 'blogszféra'
e. *biocasa* 'öko-ház', *biodepurazione* 'bio-vízisztítás', *maxi-discarda* 'óriás szemétkerakó',
termovalorizzatore 'hőfelhasználó berendezés (hulladékégető)'
f. *euroarresto* 'európai uniós elfogatóparancs',²⁶⁹ *eurogiustizia* 'európai uniós igazságszolgáltatás',
euromagistrato 'európai uniós bíró', *maxicausa* 'maxi-per', *maxicondono* 'maxi-büntetéselengedés',
'több évet felőlelő büntetéselengedés'
g. *cashmere-mania* 'kasmír-mánia', *ecomoda* 'ökodivat', *mini-caftano* 'mini-kaftán',
tecnobiancheria 'technológiailag innovatív anyagból készült fehérnemű'
h. *gastrocritico* 'lit. gasztro-kritikus', *pluristellare* 'sokcsillagos' (pl. Michelin csillagos)

3.3.1.7. Az egyes félszavak elemzése

Az alábbiakban a korpuszban előforduló félszavakat ismertetem, előfordulásuk gyakorisága szerint.

A legtöbb alakot adó **euro-** Zolli alapján először az *Eurasia* 'Eurázsia' összetételben jelent meg.²⁷⁰ Az európai integrációs törekvésekkel, az 'európai kontinensre vonatkozó' jelentés mellett megszületett a második *euro*-², majd ehhez kapcsolódóan a harmadik aljelentés az *euro*-³ a közös pénz 1999-es bevezetésével (vö. ADAMO–DELLA VALLE 2001: 87). A korpuszban összesen 115 *euro*- félszavas összetétel szerepel: a legtöbb alakot az *euro*-² 'az európai integrációra vonatkozó' aljelentésű prefixoidok adják, összesen 58 alakot (189a), ezt követik 41 az *euro*-³ 'Euróra vonatkozó' félszóval alkotott összetétel (189b), míg az *euro*-¹ 'az európai kontinensre vonatkozó' jelentés csak 16 alakban fordul elő (189c):

(189) a. *eurodifesa* 'európai uniós-védelem'

²⁶⁹ A félszavas alak mellett számos többszavas jelentéstani egység létezik az európai uniós elfogatóparancs (*euromandato di cattura*, *mandato d'arresto comune*, *mandato d'arresto europeo*, *mandato di cattura comunitario*, *mandato di cattura europeo*, *mandato di cattura Ue*), tehát összesen 7 alak jelöl egyetlen egy fogalmat. Köztük a *mandato d'arresto comune* a legtöbbször használt alak.

²⁷⁰ 1858-ban egy német tudós K. G. Reuschle használta először földrajzkiadványában a két kontinens jelölésére (vö. ZOLLI 1989: 119).

- b. *euroconti* 'eurózána-könyvelése'
- c. *euroderby* 'európai rangadó mérkőzés'

A második legtöbb (93) alakot adó, *maxi-* latin főszó is meglehetősen gyakori az újságírói és reklámyelvben. Nem valódi értelemben vett főszó, mivel a latin *maxi(mum)* szóból ered a *mini(mum)* mintájára, annak ellentétpárjaként (vö. HERMANN 1988: 85). A korpuszban a legkülönbözőbb szemantikai mezőkben használatos összetételeket találunk, ahol vagy konkrét kiterjedésre, méretre utal (190a), vagy hiperbolikus jelentéssel, átvitt értelemben használatos (190b):

- (190)a. *maxialbergo* 'megaszálloda', *maxiappalto* 'megaberuházás', *maxiassemblea* 'megagyűlés', *maxi-discardia* 'óriás személtérakó'
- b. *maxibltz* 'maxi-rajtaütés', *maxi-alleanza* 'nagy társaságok közti gazdasági szövetség', 'megaszövetség', *maxi-proposta* 'jelentős összeget igénylő javaslat', *maxi-rissa* 'sok személyt érintő viszály'

Összesen 21 esetben az összetétel által jelölt fogalom úgy a *maxi*-val, mint a *mega*-főszóval is létezik:

- (191) *maxitruffa* / *megatruffa* 'megacsálás', *maxitaglio* / *megataggio* 'megaleépítés', *mega-appalto* / *maxiappalto* 'megatender'

A harmadik legtöbb alakot (75) adó főszó az *auto-*. A görögben a latin *ipse*-hez hasonló funkciót töltött be. Az olasz szókincsbe pontosan 1898-ban került be, majd kifejlesztett egy 'autó-' aljelentést (vö. ZOLLI 1989: 116). Zolli szerint ennek első példája már 1906-ban megjelent az *autovia* alakban, amely a későbbi *autostrada* 'autópálya' szót jelentette. Mutz a DISC 1997-es és a LIP 1992-es szótáraiban talált *auto-* alakokat elemezve arra a következtetésre jut, hogy három homonim alak létezik, amelyek a mögöttes ige argumentális szerkezetet alapján másként viselkednek.²⁷¹ Mutz arra is rávilágít, hogy a LIP-en végzett

²⁷¹ Mutz (2003) által felvázolt három különböző viselkedésű *auto-* alak az alábbi: a visszaható *auto-¹* (*autodistruzione* 'önpusztítás'), ahol Mutz által prefixumnak nevezett elem nominális képzett alakokat hoz létre, amelyeket gyakran a visszaható *si* névmással lehet parafrázálni ('saját magát (pusztítja)'). Az antikauzativ jelentésű *auto-²*: ágens közreműködése nélkül bekövetkező cselekvésre utal (*autoaccensione* 'öngyulladás') 'ön' jelentéssel, míg a fokalizáló értékű *auto-³* prefixum 'ugyanaz' határozószó értékkel (*autoconsumo* 'saját fogyasztásra való felhasználás'). Mutz, ellentétben Antonellivel (1996), Migliorinivel (1963b) és Scalisével (1994), az önállóan elfordulható *auto* alakot Iacobini (1999) alapján lexémának tartja.

vizsgálat szerint azt *auto-* termékenysége, eltekintve a tudományos-műszaki szaknyelvtől, nem igazán jelentős (MUTZ 2003: 650).

A korpuszban a 75 *auto-* főszóval alkotott összetétel közül 70 esetben az *auto-*¹ 'ön-' szerepel és igen sok visszaható ige formájában (192a). Megerősíthető tehát Marri feltételezése, miszerint az *auto*¹- jelentésű igei alakok (*autocandidarsi* 'önmagát jelöli') pleonasztikus formák és a végtelenségig bővíthetők (MARRI 2007a: 40). Ezt Adamo-Della Valle (2008b) szótára is igazolja, ahol öt új igealakot találunk (*auto-screditarsi* 'hitelét saját maga miatt elveszíti', *auto-raccomandarsi* 'önmagát ajánlja', *autointervistarsi* 'önmagával interjút készít', *autoidentificarsi* 'önmagát igazolja', *autodifendersi* 'saját magát megvédi'). Az *euro-* főszónál tapasztaltakkal ellentétben, miszerint az új aljelentés több neologizmust ad, a korpuszban az 'autó' jelentésű másodgenerációs *auto*² csak 3 elemmel szerepel (192b):

- (192) a. *autocelebrativo* 'önmagasztaló', *autolicenziamento* 'felmondás',
autoricoverarsi 'önkéntesen kórházba vonul', *autonominarsi* 'saját magát jelöl
egy beosztás elnyerésére'
- b. *autocondiviso* 'saját autóját megosztó', *autocustode* 'lit. gépkocsiőr',
'gépkocsiparkoló-őr', *autoslalom* 'autószlalom (verseny)'

Mary Quant londoni designer *miniskirt*-jéből született *mini-* az olasz nyelv szókincsébe a *mingolf* szón keresztül kerül be 1963-ban (vö. ZOLLI 1989: 120). Ha megfigyeljük Zingarelli (1975) cikkében felsorolt alakokat, olyan összetételeket találunk, mint *miniladro* 'fiatal tolvaj', *miniscippatore* 'fiatal motoros tolvaj' és a *minilucciola* 'fiatal prostituált', amelyek a modern olasz nyelvben inkább hibrid (angol) összetételként szerepelnek (l. *baby-lardo*, *baby scippatore* és *baby-prostituta*) (vö. ZINGARELLI 1975: 85).²⁷² Erre a használatra a korpuszban is találunk példát (193a), ahol összesen 66 *mini-* főszóval alkotott összetétel szerepel (193b):

- (193) a. *miniladro* = *baby-ladro*, *ladro-bambino*
minianguria = *anguria mignon*
- b. *mini-parco* 'mini-park', *minipartito* 'mini-párt', *minipezzo* 'minicímlet',
minipiscina 'gyermekmedence', *mini-portaerei* 'mini-repülőgéphordozó', *mini-porzione* 'mini-adag'

²⁷² Bővebben l. még Fabi (1968).

Egyes alakok a *micro*-val (194a), illetve kicsinyítőképzős alakkal (194b) is szerepelnek szinonimaként:

- (194) a. *mini-nido* – *micronido* 'mini-bölcsőde', *minischermo* – *microschermo* 'mini-képernyő'
b. *miniclemenza* – *indultino* 'mini-kegyelem', 'pár fogvatartottra kiterjedő büntetés elengedés'
minimanvora – *manovrina* 'kis pénzösszegre irányuló gazdasági manőver'
mini-tunnel – *sottopassino* 'mini-alagút'

Bizonyos eszközök hivatalos elnevezése mellett, annak köznyelvi, méretére utaló *mini* + N elnevezés is létezik (*mini-defibrillatore* – *defibrillatore automatico /elettronico* 'elektromos defibrillátor').

Az angol *cybernetics* alakból eredő **cyber-**, olasz formájában *ciber-*, a '90-es években került újra előtérbe (vö. FRENGUELLI 2005: 166). Míg a Zingarelli (2005) szótárban csak a *cyberpunk* 'cyberpunk' lexémával szerepel, addig Adamo–Della Valle (2003a) szerzőpáros első pozícióban álló összetételi elemként, vagyis prefixoidként definiálja. A korpuszban összesen 49 alakban szerepel, ezek közül csak 3 követi az olasz helyesírást (*ciber-*), a többi 46 az angol *cyber-* formát mutatja, minden bizonnyal az informatikában uralkodó angol nyelv hatása miatt:

- (195) *ciber-schiavitù* 'lit. kiber-rabszolgaság', 'számítógép-függőség', *cyberterrorismo* 'kiberterrorizmus', *ciber-reato* 'kiberbüntett', 'internetes büntett', *cybercultura* 'kiberkultúra', *cyberpolitica* 'kiberpolitika', 'informatikai eszközökkel követett politika'

Közel azonos alakot (48) ad a **mega-** 'óriási méretű' jelentésű görög eredetű felszó:

- (196) *mega-parcheggio* 'mega-parkoló', *mega-parco* 'megapark', *megapiano* 'megaterv', *megaportale* '(internetes) megaportál', *megaprestito* 'mega-kölcsön', *megaprogetto* 'mega-projekt'

A *maxi-* esetében már utaltam arra, hogy számos fogalom mind a görög *mega-*, mind a latin *maxi-* felszóval is létezik, szinte szinonim alakként (*megaoperazione* - *maxioperazione* 'nagy jelentőségű rendőrségi akció').

A *neo-* és a *bio-*, azonos számban (40) alkotnak új összetételeket. A görög eredetű *neo-* felszó jelentése 'új'. A korpuszban általános (197a), és a politikai életben használt összetételekben szerepelnek (197b):

- (197) a. *neosposa* 'újdonsült asszony, menyecske', *neoterrorismo* 'új-terrorizmus', *neo-cafone* 'új-bunkó'
b. *neo-togliattesimo* 'neo-togliattizmus',²⁷³ *neo-troczkista* 'új-troczkijista',
neoulivista 'az olasz Olajág koalíció új vonalának követője'

A görög eredetű, 'élet' jelentésű *bio-* felszónak három új aljelentése született az idők folyamán. A biológiai jelenségekre utaló *bio-¹* mellett, a biológia tudományához kapcsolódó *bio-²*, a leginkább alkalmazott környezetvédelmi aljelentésű *bio-³*, és a legújabb, a biotechnológiára vonatkozó *bio-⁴* (vö. ADAMO–DELLA VALLE 2001: 85). A korpuszban összesen 40 *bio-* elemmel alkotott összetétel található, amelyek közül a *bio-¹* a legkevesebb összetételt, azaz 3 alakot (198a), a *bio-²* 7 összetételt (198b), a *bio-³* 18 alakot, vagyis a legtöbb új összetételt adja (198c), míg a *bio-⁴* csak 10 új elemet ad (198d):

- (198) a. *bioarcheologia* 'bioarcheológia', *bioeconomista* 'lit. bio-közgazdász',
'bioökonómiai szakember', *bio-politica* 'biopolitika'
b. *biodistruzione* 'lit. bio-megsemmisítés', mágneslemezen lévő adatok élő
organizmusok általi megsemmisítése', *bioequivalenza* 'bioekvivalencia',
biomarcatore 'biomarker'
c. *bio-azienda* 'biogazdaság', *bioedilizia* 'lit. bio-építőipar', 'környezetet tisztelő
építőipar', *biotavola* 'lit. bio-asztal', 'biokonyha'
d. *bioterrorre* 'bioterrorizmus', *biorepertorio* 'lit. bio-repertórium', 'élő
organizmusok mintagyűjteménye', *biorobot* 'biorobot'

²⁷³ Palmiro Togliatti (1893-1964) olasz politikus, az Olasz Kommunista Párt főtitkára volt.

A görög *oikos* 'ház, lakás' szóból eredő *eco-* 33 neologizmusban szerepel 'környezetvédelmi' jelentéssel:

(199) *ecocasa* 'ökoház', *ecoprodotto* 'ökotermék', *ecovacanza* 'ökonyaralás'

A *micro-* félszóról már esett szó a *mini-* kapcsán. A korpuszban összesen 32 alakkal szerepel a 'valami kicsiny voltát' jelölő prefixoid, elsősorban különböző szaknyelvi területen:

(200) *microcavo* 'mikro-kábel', *microconfezione* 'mikro-csomag', *microcredito* 'mikrohitel', *micro-danno* 'mikro-kár'

A *caro-* elemet Adamo–Della Valle (2006: 108) termékeny félszónak tekinti. Valóban 1998-2006 között jelentős mértékben nőtt a *caro* + N összetételek száma: kb. ötven új alakot regisztráltak 'drágulás' jelentéssel. Adamo–Della Valle (2008b: XIX) a *caro* főnév félszová válását azzal magyarázza, hogy a *calcio* főnévhez hasonlóan, a *caro* két szótagos és *-o* magánhangzóra végződik, tehát alakilag a klasszikus görög eredetű félszavakra hasonlít. A korpuszban 31 *caro* + N összetétel található. A második helyen álló N lehet egyes (201a), vagy többes számú főnév (201b):

(201) a. *caro-affitto* 'lakbérdrágulás', *caro-scuola* 'oktatás-drágulás'

b. *caro-mutui* 'hosszú lejáratú lakáshitel-emelkedés', *caro-medicine* 'gyógyszerár-drágulás'

A korpuszban összesen 26 *tele-* neoklasszikus összetétel található. Ezek közül a *tele*⁻¹ 'táv' jelentéssel két alakkal (202a), a 'televízióra vonatkozó' jelentésű *tele*⁻³ 20 alakkal (202b), a *telematico* melléknév rövidített változata, a *tele*⁻⁴ 4 alakkal szerepel (202c), míg a 'telefonra vonatkozó' jelentésű *tele*⁻² félszóval nem találunk új összetételeket:

(202) a. *telesaser* 'távlezér', *telemanipolato* 'táv-manipulált'

b. *telenavigatore* 'lit. tévés-hajós', 'tévén közvetített hajóversenyek drukkeré', *tele-necrologio* 'tévés-nekrológ', *tele-teologia* 'lit. tévé-teológia', 'a tévé világának kritikus elemzése', *teletifoso* 'tévés drukker', *teletruffa* 'tévés-átverés', *televisita* 'lit. tévés-látogatás', 'virtuális látogatás televíziós kapcsolat révén'

c. *tele-chirurgo* 'telematikus eszközökkel műtő sebész', *tele-pornografico* 'interneten hozzáférhető pornográfiára vonatkozó', *telepresenza* 'internetes eszközökkel elért jelenlét', *teletraduttore* 'a fordítandó anyagokat az interneten kézhez kapó fordító'

A korpuszban összesen 17 második pozícióban álló **-poli** alkotta összetétel szerepel. Ezek közül a 'város' jelentésű **-poli**¹ görög fűlszó csupán két elemmel:

(203) *bambinopoli* 'lit. gyerekváros', 'játékváros, játszótér', *villettopoli* 'villa-város, házikóváros'

A **-poli** fűlszó a '90-es évektől elején bekövetkezett olasz politikai, kulturális botrányisorozatok hatására új aljelentést szerez.²⁷⁴ A **-poli**² fűlszó kezdetben csak a kenőpénzekkel kapcsolatos botrányokra használták (204a), de ezt követően mindenféle típusú botrányt (204b), és a legutolsó szemantikai változással 'erkölcstelenséget, züllöttséget' jelent.²⁷⁵ A korpuszban 15 elem található 'botrány' jelentéssel:

(204) a. *Affittopoli* 'albérléssel kapcsolatos botrány', *Concorsopoli* 'pályázat-botrány'
b. *Vallettopoli* 'televíziós show-girlekkel kapcsolatos botrány'

Első pozícióban állhat [$\pm$ élő] (205a'-a), [$\pm$ megszámolható] (205b-b') és [$\pm$ elvont] szemantikai jegyű főnév (205c-c'):

(205) a. *Giornalistopoli* 'újságíróvizsga-botrány', *Universitopoli* 'egyetem-botrány',
'egyetemi pályázati-bunda'
a'. *Assentopoli* 'munkából való távolmaradás-botrány a közszférában'
b. *Bigliettopoli* 'repülőjegy-botrány', *Passaportopoli* 'útlevél-botrány'
b'. *Rifiutopoli* 'hulladék-botrány', *Premiopoli* 'díj-botrány', *Umanopoli* 'az emberi nemet érintő hatalmas botrány'
c. *Forestopoli* 'erdősítési-botrány'

²⁷⁴ A *Tangentopoli* 'kenőpénz-botrány városa, Milánó' neologizmus mintájára. Bővebben l. TÓTH (2006).

²⁷⁵ Az Adamo–Deila Valle (2005) szótárban, a **-poli**² fűlszóval alkotott 9 neologizmus közül három jelentése 'erkölcstelenség'. Ez egy további szemantikai változást jelent egy egyre inkább általánosabb jelentés felé.

c'. *Malocchiopoli* 'szemmelverés-botrány', *Teleimbrogliopoli* 'tévénézők átverési-botránya'

Újdonság az igék megjelenése a szuffixoidok előtt (*svende* 'elad, kiárúsít'):

(206) *svendopoli* 'ingatlankiárúsítási-botrány'

A korpuszunkban nem, de újabb neologizmus-szótárakban (ADAMO–DELLA VALLE 2005, 2008b) tulajdonnevek (*Berlusconi*) és dialektális szavak (*monnezza* 'hulladék') is előfordulnak (l. TÓTH 2006).

A *tecnologico* 'technológiai' melléknév rövidített alakja, a **tecno-** 16 esetben fordul elő a korpuszban, lássunk közülük párat:

(207) *tecno carta* 'lit. techno-papír', 'technológiailag innovatív, a papírhoz hasonló anyag', *tecno woman* 'techno-nő', *tecno-amante* 'technológia-imádó', *tecno-Verdi* 'lit. techno-Zöldek', 'az új technológiára nyitott Zöld párti militánsok', *tecnofarmaco* 'lit. techno-gyógyszer', 'fejlett technológiával készült gyógyszer', *tecnofobico* 'lit. technofób, 'új technológiáktól tartózkodó'

A szintén 16 alakot adó görög eredetű **-mania** főlszó jelentése 'rajongás, imádat, -mánia' (208a). Az orvosi szaknyelvben 'kóros lelkiállapotot' jelent, a korpuszban azonban erre nem találunk példát. Az első helyen álló N lehet tulajdonnév is (*Benigni, Chievo, Roma*) (208b). A neoklasszikus összetételekre jellemző magánhangzó-változás, a tulajdonneveket kivéve, itt is megjelenik (208c):

(208) a. *bingomania* 'bingó-mánia', *cashmere-mania* 'kasmír-mánia', *cortomania* 'rövidfilm-mánia', *englishmania* 'angol nyelvtanulás-mánia', *lottomania* 'lottó-mánia', 'lottóőrület', *manifesto-mania* 'plakát-mánia', *martiriomania* 'mártírság-mánia', *sondaggiomania* 'felmérés-mánia', *tulipanomania* 'tulipán-mánia', *tecnomania* 'technológia-mánia'

b. *benignimania* 'Roberto Benigni-mánia', *Chievomania* '(veronai) Chievo labdarúgócsapat-mánia', *pinocchiomania* 'Pinocchio-mánia', *Roma-mania* 'A.S. Roma-mánia'

c. *cioccolatomania* 'csokoládémánia', *retomania* 'világháló-mánia'

A görög eredetű 'rokonszeny, hasonlóság' jelentésű **filo-** főszó a korpuszban 15 alakkal szerepel. Az összetételek elsősorban a politikai nyelvből származnak:

(209) *filoarabismo* 'arabbarát viselkedés', *filocurdo* 'kurdbarát', *filodalemiano* 'Massimo D'Alema-párti', *filoeuropeo* 'Európai Unió-s-párti', *filo-integralista* 'integralista-párti', *filomagistrati* 'a bíróság egy része által követett irányvonal-párti', *filo-Milosevic* 'Milošević-párti', *filo-Nato* 'NATO-párti', *filo-no-global* 'globalizációellenes mozgalom-párti', *filogay* 'meleg-párti'

Képzett alakja a **-filia** 'kedvelés, vonzódás' jelentéssel 2 alakot ad a korpuszban az *italofilia* 'Olaszország-szeretet' és *entomofilia* 'rovar-szeretet' összetételen.

A latin eredetű, 'valami többszörösét' jelentő **multi-** főszó, exocentrikus alakokat (210a), és endocentrikus melléneveket és főneveket alkot (210b), a *mono*-hoz hasonlóan. A korpuszban szereplő 14 alak az alábbi:

(210) a. *multiangolo* 'több látószögből felvett, több nézőpontú', *multicanale* 'sokcsatornás', *multifarmaco* 'lit. többgyógyszeres', 'több gyógyszert tartalmazó', *multilivello* 'többszintes', *multimateriale* 'többanyag (főként hulladék)', *multiorgano* 'lit. multiorganikus', 'több szervre vonatkozó', *multispazio* 'nagy utasterű (autó)'

b. *multimontaggio* 'kombinált montázs', *multinfartuale* 'több infarktus okozta', *multipotente* 'több szövetre átalakulni képes', *multisensoriale* 'lit. multiszenzoriális', 'több-érzékre ható', *multivarietà* 'többváltozatúság', *multiversale* 'sokoldalú', *multiviscerale* 'lit. többszígzerű', 'több hasüregi szervre vonatkozó'

A Migliorini által még a szöveggyűlésre példaként felhozott **fanta-** elem sikere egy sor új összetételt hozott létre, valamint egy új aljelentés is született. A **fanta**¹- 'képzeletbeli' jelentéssel 8 alakkal szerepel a korpuszban (211a), míg a **fanta**²- 'fantasztikus, sci-fi' jelentéssel 5 alakot ad (211b):

- (211) a. *fanta-armata* 'fantázia-hadsereg', *fantainglese* 'a valóságban nem létező, képzelt angol nyelv', *fantapilota* 'fantasztikus, elképzelhetetlen képességekkel rendelkező autóversenyző', *fantapsicologia* 'idealizált pszichológia, képzelt pszichológia', *fantastrategia* 'megvalósíthatatlannak tűnő stratégia'
- b. *fantathriller* 'sci-fi thriller', *fanta-antropologico* 'sci-fi-antropológiai', *fantafuturo* 'sci-fi jövő', *fantamedicina* 'nem létező orvosság', *fantaorrorifico* 'sci-fi horror film'

Szintén termékeny a számos neologizmusban előforduló görög szuffixoid, a **-logo**, amely elsősorban egy adott tudományág szakemberét jelenti. A korpuszban összesen 12 összetételben szerepel. Az első N utolsó magánhangzója *-o* magánhangzóra változik (*bottega* → *bottegologo*, *famiglia* → *famigliologo*). Az első pozícióban álló N lehet tulajdonnév is ((Arrigo) Sacchi, Nostradamus, (Massimo) D'Alema):

- (212) a. *alvarologo* 'Alvaro Vitali-szakértő', *dalemologo* 'Massimo d'Alema-szakértő', *nostradamologo* 'lit. Nostradamológus', 'Nostradamus-szakértő', *saccologo* 'Arrigo Sacchi szakértő'
- b. *bottegologo* 'az olasz Baloldali Demokrat párt történetének szakértője',²⁷⁶ *calciologo* 'fociszakértő', *famigliologo* 'lit. családológus', 'családszakértő', *filmologo* 'filmszakértő', *internettologo* 'internet-szakértő', *lottologo* 'lottószakértő', *ticologo* 'sorslátó', *trapiantologo* 'transzplantológus', 'szervátültető sebész'

Képzett alakja a **-logia** 'tudomány' jelentéssel, két alakkal szerepel (213a), a **-logico** felszóhoz hasonlóan (213b):

- (213) a. *allarmologia* 'riadalomkeltés-tudománya', *aromatologia* 'aromaterápia tudománya'
- b. *davantologico* 'az előttünk lévő dolgokra vonatkozó', *trapiantologico* 'szervátültetési'²⁷⁷

²⁷⁶ A párt római Via delle Botteghe Oscure utcában található székházának nevééről.

²⁷⁷ A már létező tréfás *davantologia* és a *trapiantologia* szakszó főnevek melléknévi alakjai.

A *mono-* görög eredetű felszó valami egyedi, magában álló' voltát jelöli. A korpuszban 12 összetételben fordul elő. A *monoglotta* és a *monoservizio* kivételével, amelyek lehetnek melléknévek és főnevek egyaránt (214a), az összetételek szófaja melléknév (214b), köztük exocentrikus összetételek is előfordulnak (214c):

- (214)a. *monoglotta* 'lit. monoglott', 'egy nyelvet beszélő', *monoservizio* 'lit. egyszolgáltató', 'egyszolgáltatós'
 b. *monodirezionale* 'egyirányú', *monogenitoriale* 'egyedülálló szülőre vonatkozó', *monoreligioso* 'egyvallású'
 c. *moturbina* 'egyturbinás', *monocomparto* 'egy vezetésű, egységes (pénzalap)', *monofarmaco* 'lit. egy-gyógyszeres', 'egy gyógyszert tartalmazó', *monogenitore* 'egyedülálló szülő', *mono-utente* 'egyfelhasználós', *mono-varietà* 'egy változatból előállított'

A latin eredetű *pluri-* felszó jelentése 'valami többszöröse' 11 összetételt ad a korpuszban:

- (215) *pluricandidato* '(díjra) többszörösen jelölt', *pluricelebrato* 'többszörösen ünnepelt', *plurieletto* 'többszörösen megválasztott', *pluripremiato* 'sokszorosán kitüntetett', *pluripresidente* 'többszörös elnök', *pluriproprietario* 'többszörös tulajdonos', *plurirapinatore* 'többszörös rabló', *pluri sala* 'lit. többtermes', 'multiplex mozi', *plurisposato* 'többször házasodott', *pluristellare* 'sokcsillagos', *plurivincitore* 'többszörös nyertes'

Új felszó a *toto-*, amely a korpuszban szintén tizenegy alakkal szerepel. A Zingarelli szótár (2005: 1909) kifejezetten az újságírói nyelvben előforduló első pozícióban álló tréfás összetételi tagként említi. A *totalizzatore dei calci* 'gólok összesítése' szintagma rövidített változatából, a *totocalcio* 'totó' főnévből származó *toto-* jelentése 'találgatás, előrejelzés, latolgatás' (vö. D'ACHILLE 2003: 125, 137–139). Annak ellenére, hogy neoklasszikus összetételről van szó, az összetétel alaptagja a prefixoid, azaz az összetételi elemek a hagyományos *módosított* + *módosító* sorrendet követik:

- (216) *totoallenatore* 'edző-kinevezés latolgatása', *totoarcivescovo* 'érsek-kinevezés latolgatása', *totocandidato* 'jelölt-latolgatás (választások alkalmával)',

totodirettore 'igazgató kinevezésének latolgatása', *totoformazione* 'futbalcsapat összetételének latolgatása', *totoguerra* 'háború kimenetelének latolgatása', *totopresidente* 'elnökválasztási latolgatás', *toto-Quirinale* 'köztársaságielnök-válsztás előrejelzése', *toto-recessione* 'recesszió-prognózis' *totosede* 'rendezvény helyének latolgatása', *totovincitore* 'díj nyertesének találgatása'

A latin eredetű **video-** kölcsönszóként került be az olasz szókincsbe az angol *videotape* 'videokazetta' szó által, és csak ezt követően kezdték összetételekben alkalmazni. A korpuszban összesen 11 összetétel található, lássunk ezek közül néhányat:

- (217) *videoattivismo* 'lit. video-aktivizmus', 'videofilm-készítés jelentős társadalmi eseményekről', *videodiario* 'videonapló', *videofonino* 'video-mobiltelefon', *videoinstallazione* 'videoinstalláció', *videointerrogatorio* 'videokihallgatás', *videoludico* 'videojátékra vonatkozó', *video-operatore* 'videofilm-operatőr'

A **gastro-** görög eredetű félszót elsődlegesen az orvostudományban használják 'gyomor-' jelentéssel. Az új 'kulináris, gasztronómiai' jelentése a *gastronomia* szóból ered. Marri szerint ez az új jelentés már a 70-es évek végén megjelent a *gastronauta* 'gasztroutazó' kifejezéssel (MARRI 2007b: 110). A korpuszban 9 új összetételben (218a) szerepel a gasztronómiai melléknév rövidítésből származó új aljelentésében, míg a klasszikus 'gyomor-' jelentéssel csak egy alakot találunk (218b):

- (218) a. *gastro-avvertito* 'gasztronómia iránt érdeklődő', *gastrocolto* 'gasztro-művelt személy', *gastrocritico* 'lit. gasztro-kritikus', 'gasztronómiai szakember', *gastrodevolution* 'lit. gasztro-devolúció', 'a helyi olasz konyhát jellemző különbözőség'
b. *gastro-robot* 'lit. gasztro-robot', 'étel megemésztésére képes robot'

A 'lélekkel kapcsolatos' jelentésű, görög eredetű **psico-** félszó a tudományos nyelvben fordul elő: a korpuszban 9 új összetételben szerepel:

- (219) *psicoacustico* 'pszicho-akusztikus', *psicoanimazione* 'lit. pszicho-animáció', 'rajzfilmeket alkalmazó pszichoanalízis a gyermekterápiában', *psico-aromaterapia* 'lelki aromaterápia', *psico-commando* 'lit. pszicho-kommandó',

‘pszichológiai technikákat felhasználó kommandó’, *psicoeconomia* ‘pszichogazdaság’, ‘a pszichológia technikák gazdaságban való alkalmazása’, *psicoeducazione* ‘lit. pszicho-nevelés’, ‘saját mentális folyamatunk megismerésére szolgáló lelki nevelés’, *psico-identikit* ‘pszicho-identikit’, ‘(körözött személy) összerakott lelki portréja’, *psicoritratto* ‘leki-jellemkép’, *psicotattico* ‘lit. pszichotaktikus’, ‘egy akció pszichológiai és taktikai hatásait vizsgáló személy’

A klasszikus, görög eredetű *-crazia* szuffixoid jelentése ‘uralmi rendszer’. Itt is megfigyelhető a neoklasszikus összetételekre jellemző első pozícióban álló N utolsó magánhangzójának –o magánhangzóra változása. A korpuszban 8 alak fordul elő, ebből lássunk néhányat:

(220) *bambinocrazia* ‘gyerekuralom’, *bustocrazia* ‘csúszópénz-uralom’,
cicalecciocrazia ‘politikai pletyka-uralom’, *infantocrazia* ‘gyerekuralom’,
sindacatocrazia ‘szakszervezet-uralom’

Sokan helytelenül prefixumnak nevezik a szakirodalom által szóösszetételi előtagként definiált *e-* szócskát (vö. ABLONCZYNÉ 2006: 44–45). Érthető a bizonytalanság az *e-* előtag státuszát illetően, mivel egyetlen egy magánhangzóból áll. Annak ellenére, hogy Renzi (2000: 316) az *e-book* ‘elektronikus könyv’ kifejezés sikertelenségét jósolta meg, az *e-* előtag mégis bekerült a félészavak közé számos új összetett alakot hozva létre.²⁷⁸ Ez a példa is jól mutatja azt, hogy egy félészó termékenysége változhat az idők során. Az *e-* félészóval alkotott összetételek száma a korpuszban 8.²⁷⁹

(221) *e-cimitero* ‘lit. e-temető’, ‘elavult oldalakat tartalmazó weboldal’,
e-consumatore ‘e-fogyasztó, e-vásárló’, *e-democrazia* ‘e-demokrácia’,
e-fallimento ‘lit. e-bukás’, ‘internetes sikertelenség’, *e-lavoro* ‘táv munka’,
e-lettore ‘lit. e-olvasó’, ‘elektronikus könyv-olvasó’, *e-ragazzino* ‘Y generáció tagja’, *e-azione* ‘lit. e-résztvény’, ‘elektronikus résztvény’

²⁷⁸ Renzi szerint az egy magánhangzóra rövidült *electronic* szó idegenszerű az olasz prefixumok között, ahol a legtöbb prefixum, nem egy magánhangzóból áll (kivéve a fosztóképző *a-* prefixumot l. *asociale* ‘aszociális’) (RENZI 2000: 316).

²⁷⁹ Az *e-* félészóról bővebben l. még TÓTH (2010b).

Szintén 8 alakot ad az **etno-** görög eredetű főszó, amely jelentése 'néppel kapcsolatos, népi-':

- (222) *etnoarte* 'etno-művészet', *etno-chic* 'etnikai elemet felmutató öltözködési stílus',
etnogastronomia 'etnógasztronómia', *etnoletteratura* 'lit. etno-irodalom', 'más
népek irodalmának tanulmányozása', *etnomusica* 'etno-zene'

A **pseudo-** görög eredetű főszó, amely jelentése 'állítólagos, képzelt, ál-' a korpuszban 7 összetétellel szerepel:

- (223) *pseudo-accordo* 'ál-megállapodás', *pseudo-azienda* 'lit. ál-vállalat', 'a piaci
szempontoknak nem megfelelő szervezet', *pseudofemminista* 'pszeudo-feminista',
pseudo-garantista 'az alkotmányjogi garanciákra épülő rendszer állítólagos
követője', *pseudo-pacifista* 'ál-pacifista', *pseudo-politico* 'látszat-politikai',
pseudospeculazione 'látszat-okoskodás'

A **macro-** görög eredetű főszó 'nagy mértékű, nagy kiterjedésű' jelentéssel 6 új
összetételt alkot, amelyek gyakran a *mega-* szinonimájaként használatosak a gazdaság
területén:

- (224) *macroarea* 'makro-terület', *macrocategoria* 'makro-kategória', *macroinsula* 'lit.
makro-sziget', 'az elméletileg 18 szigetcsoportra felosztható Velence városának
egy-egy szigetcsoportja', *macroprovinciale* 'makro-megyei', 'több megyét
magábafoglaló területre vonatkozó', *macrostato* 'makro-állam', *macrovariabile*
'makro-változó'

A **-metro** 'mérésre szolgáló eszköz, -méter' jelentéssel főként a szaknyelvben
használatos. A korpuszban 6 új alakkal szerepel:

- (225) *emersiometro* 'gazdaságkifehérítő-mérő', *icimetro* 'ingatlanadó-méter',
meritometro 'érdem-mérő', *sorpassometro* 'előzés-mérő (közúti ellenőrző)
rendszer', *tovagliometro* 'lit. szalvéta-méter', 'jövedelemmérő rendszer a
vendéglátásban a terítékek alapján'

A *pornografico* 'pornográf' melléknév rövidített alakjából született új főszó, a *porno-* 6 összetételt ad:

- (226) *pornoritratto* 'pornófilmszínészt bemutató újságcikk', *porno-attività* 'lit. pornótevékenység', 'pornózás', *pornocarriera* 'pornókarrier', *porno-chic* 'extrémén provokatív, ugyanakkor elegáns stílus', *pornoimpresario* 'pornó-impresszárium', *pornotassa* 'pornó-adó'

Szintén új főszó a *simil-*, a *simile* 'hasonló' melléknév rövidült alakja, amely gyakran negatív, ironikus konnotációval használatos. A korpuszban hat összetétellel szerepel:

- (227) *simil cuoco* 'lit. szakácshoz hasonló', 'tv-műsorban szakácsnak álló személy', *simil-cruciverba* 'keresztrejtvényhez hasonló játék', *simil-giovane* 'fiatalnak tűnni akaró', *simil-matrimonio* 'lit. házasság-szerű', 'házasságszerű stabil kötelék', *simil-militare* 'katonai szervezet-szerű', *simil-orgasmico* 'orgazmusszerű'

Az alábbi főszavak öt-öt példával szerepelnek a korpuszban: az *anarchico* melléknév rövidített, három szótagos változata az *anarco-* 'anarchista' új főszóként szerepel a korpuszban, elsősorban a politika területéről:

- (228) *anarcobrigatista* 'anarchista-Vörös Brigádokat idéző', *anarco-insurrezionalista* 'anarchista-lázadó', *anarcosocialista* 'anarcho-szocialista', *anarco-terrorista* 'anarchista-szerű terrorista mozgalomra vonatkozó', *anarcotragico* 'anarchikus-tragikus'

A *cattolico* 'katolikus' melléknév, illetve a *cattolicesimo* 'katolicizmus' főnév rövidített alakja a *catto-*.²⁸⁰ Főszókénti sikerét az *-o* magánhangzóra végződő két szótagos alakjának köszönheti. A korpuszban öt példával szerepel:

- (229) *catto-boy* 'katolikus-fiú', *cattoleghista* 'az Északi-Liga katolikus követője', *catto-khomeinista* 'lit. katolikus-khomeinista', 'mindenemű vallási integralizmus'

²⁸⁰ A *catto-* alak a *cattocomunista* 'katolikus-kommunista' összetételben Giorgio Bocca „Il terroismo italiano” című művében szerepelt először 1978-ban.

katolikus követője', *cattonavigatore* 'katolikus internetező', *catto-laico* 'katolikus-laikus'

Az **omo-** görög eredetű főszó jelentése 'azonosság, egyneműség' (230a). E jelentés mellett elkülöníthető egy másodgenerációs új aljelentés, az *omosessuale* 'homoszexuális' szó rövidítéséből (230b):

- (230) a. *omocodia* 'azonos adóazonosítójel-kiadás', *omotossicologia* 'homotoxikológia',
omo-eterologo 'homológ és heterológ (inszeminációval történő mesterséges
megtermékenyítés)'
b. *omocoppia* 'meleg-pár', *omo-orgoglio* 'meleg büszkeség'

A **paleo-** görög eredetű főszó, jelentése 'régmúlttal, a történelem előtti időkkel kapcsolatos':

- (231) *paelo-gay* 'őkori homoszexuális', *palenologia* 'lit. paleoborászat', 'az őkori
borászat tanulmányozása', *palenologo* 'a paleoborászat követője', *paleo-guerra*
'lit. paleoháború', 'hagyományos háború', *paleo-psicanalista* 'régies
gondolkodású lélekelemző'

A **proto-** görög eredetű főszó, jelentése 'ős-, korai':

- (232) *protofantascientifico* 'korai sci-fi-re vonatkozó', *protoindustriale* 'proto-ipari',
proto-massonico 'a korai szabdaközműves-mozgalomra vonatkozó', *proto-*
scientifico 'proto-tudományos', *prototecnologico* 'a korai technológiára
vonatkozó'

A 'sugárzással kapcsolatos' jelentésű latin eredetű **radio-¹** főszó a korpuszban két összetételben (233a), míg a *radiodiffusione* 'rádióközvetítés' összetétel rövidülésből eredő **radio-²** másodgenerációs főszó három példával szerepel (233b) a korpuszban:

- (233) a. *radiochemioterapia* 'sugár- és kemoterápia', *radiofarmaco* 'rádiumot
tartalmazó gyógyszer'

b. *radiomercato* 'a futball-piacról keringő pletykák, szóbeszédék', *radiobase* 'alap-rádióállomás', *radio-box* 'lit. Box utca-rádió', 'a Forma-1-es istállóknban keringő pletykák'

Szintén öt alakot ad a latinból újra felvett **vetero-** főlszó, amely jelentése 'régi, idős'. A korpuszban szereplő alakok szinte mindegyike a politika területéről származik:

(234) *vetero-antiamericanismo* 'túlhaladott Amerika-ellenesség', *vetero-classista* 'túlhaladott osztálypolitikai', *vetero-gollista* 'túlhaladott gaullista', *veterosinistrese* 'túlhaladott baloldali', *veteroterzomondista* 'túlhaladott fejlődő világ-felfogás'

Az alábbi főlszavak négy-négy neologizmust adnak. A **termo-** görög eredetű főlszó jelentése 'hővel, hőmérséklettel kapcsolatos' a szaknyelvben fordul elő:

(235) *termodistruttore* 'hulladékégető', *termo-igrofilo* 'hő- és nedvességszerető', *termovalorizzatore* 'hőfelhasználó berendezés (hulladékégető)', *termovalorizzazione* 'hőfelhasználás'

Számos *-o* magánhangzóra végződő két szótagos szó (*caro, giro, tardo, tutto*) prefixoid funkciót vett fel (vö. ADAMO–DELLA VALLE 2001: 89, ANTONELLI 1995: 290–291). A **calcio-** 'futball-' ebbe a csoportba tartozik. A korpuszban csupán négy alakot találunk, amely között az egyik egy három elemből álló összetétel:

(236) *calcio-circolatorio* 'lit. foci-keringési', 'ami a labdarúgás körül forog', *calciodipendente* 'focifüggő', *calciostatistica* 'futball-statisztika', *calcioteledomenicale* 'vasárnapi televíziós futballműsorra vonatkozó'

A **-centrico** főlszó a *-centrismo* újonnan született szuffixoid melléknévi alakja jelentése 'központú'. A korpuszban szereplő összetételekben az első pozícióban főként tulajdonnevet találunk:

(237) *americanocentrico* 'Amerika-központú', *milano-centrico* 'Milánó-központú', *Delpierocentrico* 'Del Piero-központú', *bambinocentrico* 'gyerek-központú'

A **-filo** görög eredetű felszó második pozícióban 'barát' jelentéssel szerepel. Amennyiben az első pozícióban álló főnév utolsó magánhangzója nem *-o*, a görög eredetű felszavakra jellemző magánhangzóváltás következik be (l. *birra* 'sör' → *birro-*):

(238) *birrofilo* 'sörimádó', *islamofilo* 'iszlámtámogató', *texofilo* 'Tex Willer (olasz képregényfigura)-rajongó'

A klasszikus görög eredetű felszó, a **-fono** 4 összetételben fordul elő. Ezek közül háromban 'valamilyen nyelvet beszélő' jelentéssel (239a), míg egy összetételben a *telefono* 'telefon' jelentéssel szerepel (239b):

(239) a. *albanofono* 'lit. albanofón', 'albánul beszélő', *turcofono* 'lit. turkofón', 'török nyelvet beszélő', *yiddishfono* 'jiddisül beszélő'
b. *pc-fono* 'lit. pc-telefon', 'kommunikátor (mobiltelefon)'

A **foto-** görög eredetű felszó jelentése 'fényvel kapcsolatos'. A korpuszban a *fotografia* 'fénykép' rövidített alakjában fordul elő:

(240) *foto-installazione* 'fotó-installáció', *fotoseduta* 'fotózás', 'amikor valakit fotóznak', *fotosegnalare* 'rendőrségi fotót készít', *fotosegnalazione* 'rendőrségi fotóval történő jelentés'

Az **idro-** görög eredetű felszó 'vízzel kapcsolatos' jelentéssel az alábbi négy összetételt adja:

(241) *idroambulanza* 'motoros mentőcsónak', *idroaromaterapia* 'hidro-aromaterápia', *idroassorbente* 'vízfelszívó', *idrocielo* 'vizibicikli'

Antonelli három **moto-** alakot különböztet meg: a **moto⁻¹** 'mozgásra utaló', a **moto⁻²** 'motorizált, motoros', míg a **moto⁻³** 'motorkerékpárral kapcsolatos' jelentésű (ANTONELLI 1995: 267). A korpuszban a legtöbb összetételben a **moto⁻³** fordul elő (242a), míg a (242b) szóösszetétel a *motonave* 'motorhajó' alakból származik, amelyben a **moto⁻²** szerepel:

- (242) a. *motoape* 'háromkerekű kisteherautó (Ape márkanév)', *moto-mercato* 'motorkerékpár-versenyzők piaca', *motomondiale* 'motorkerékpár világbajnokság'
 b. *motogasiera* 'folyékony földgázt szállító tanker'

Szintén négy alakkal szerepel a korpusz példái között az orvostudományban használatos **neuro-** görög eredetű félszó, amely jelentése 'ideg-':

- (243) *neurocomportamentale* 'idegi (eredetű) viselkedési zavarra vonatkozó', *neuro-invasione* 'lit. neuro-invázió', 'a kórokozók idegi pályán keresztüli áralmása', *neuroranimazione* 'lit. idegi-reanimálás', 'keringési, légzési és idegi funkciók visszaállítása, illetve az ezzel foglalkozó kórházi osztály', *neurosfera* 'neuroszféra'

A **turbo-** latin eredetű félszó jelentése 'turbinával kapcsolatos' (244a), átvitt értelemben 'igen felgyorsított'. A politika világából származó alakokban ez utóbbi jelentéssel találkozunk (244b):

- (244) a. *turbogruppo* 'turbinás energiagenerátor'
 b. *turbocapitalismo* 'turbókapitalizmus', *turbocapitalista* 'turbókapitalista', *turboliberismo* 'turbóliberalizmus', 'nemzetközi szabadkereskedelmet hirdető irányzat gyorsított változata'

Az **agro-** latin félszó három alakkal szerepel 'mezőgazdasági-, agrár' jelentéssel:

- (245) *agrobotanico* 'agrobotanikus', *agromonetario* 'agromonetáris', *agropirateria* 'lit. agrokalózkodás', 'a mezőgazdasági törvények áthágása'

A szintén új félszónak tekinthető latin eredetű **anglo-** 'angol-' félszó az alábbi összetételeket adja:

- (246) *anglochie* 'lit. angol-sikkes', 'angol stílusra utaló elegáns', *anglodipendente* 'lit. angol-függő', 'az angol gazdaságtól függő', *angloitaliano* 'angol-olasz'

Az orvostudományban használatos görög eredetű **cardio-** főszó az alábbi összetételekkel szerepel: *cardioaspirina* 'kardio-aszpirin (gyógyszer)', *cardioprótektív* 'lit. cardioprotektív', 'szív-védő', *cardio-robot* 'lit. kardio-robot', 'szívsebészeti robot'.

A **ciclo¹**- görög eredetű főszó eredeti, a vegyületek nevében 'gyűrűs szerkezetre utaló' jelentése mellett (247a), a *bicicletta* 'kerékpár' rövidüléséből eredő új aljelentésű **ciclo²**- is szerepel a korpuszban (247b):

(247) a. *ciclossigenasi* 'ciklo-oxigenáz (enzim)'

b. *ciclopedonale* 'kerékpárosoknak és gyalogosoknak fentartott', *ciclosportivo* 'kerékpáros', 'kerékpársport művelője'

A *cinematografia* 'mozgóképszínház' alakból eredő *cinema* 'mozi' **cine-** rövidült alakja a korpuszban 3 alakkal szerepel:

(248) *cinecativeria* 'lit. mozirosszaság', 'a mozifilmekben jelenlévő kegyetlenség',
cine-critico 'filmkritikus', *cinefisicità* 'mozivászatra teremtett fizikai adottság'

A 'bor-' jelentésű latin **eno-** három összetételt ad:

(249) *enoturismo* 'borturizmus', *enoturista* 'borturista', *enoturistico* 'borturisztikus'

Az *informatico* 'informatikai, informatizált' két szótagos rövidített új főszó, az **info-** az alábbi három összetételben szerepel:

(250) *info-elettrodomestico* 'komputerizált háztartási gép', *infografica*
'komputergrafika', *infografico* 'komputergrafikus'

A **-mane** görög eredetű főszó, 'rajongó, imádó' jelentéssel szintén három új összetételben szerepel a korpuszban. Az első szó magánhangzója a főszó görög eredetének megfelelően –o-ra változik (l. *voce* → *vociomane*):

(251) *cacaomane* 'csokoládé-imádó', *egittomane* 'Egyiptom-rajongó', *vociomane*
'opera-rajongó'

A *nauta-* 'hajós' jelentésű felszó, az *astronauta* 'űrhajós' mintájára, az alábbi neologizmusokat adja: *arganauta* 'Giulio Carlo Argan körül mozgó',²⁸¹ *internetnauta* 'lit. világháló-utazó', 'internet-böngésző'.

A *petrolio* 'kőolaj' rövidített alakja, a *petrol-* az angol *petroldollaro* mintájára hoz létre új összetételt az *euro* főnévvel (252a), illetve a további két példában szerepel (252b):

- (252) a. *petroleuro* 'lit. petrol-euró', 'a kőolajtermelők által euróban felhalmozott pénzügyi tartalék'
b. *petrolmonarchia* 'kőolajtermelő államok monarchiája', *petrolvongola* 'kőolajjal szennyezett kagyló'

A görög 'sokszoros, több-' jelentésű *poli-* előtag az alábbi három alakot adja:

- (253) *policonsumatore* 'többféle termék fogyasztója', *polilinguismo* 'több nyelv egymás mellett élése ugyanabban a társadalmi környezetben', *polisensorialità* 'poliszenzoriális állapot'

A görög eredetű *-sfera* felszó hagyományosan a Föld és a légkör valamelyik övét jelölte, míg a korpuszban szereplő összetételekben 'terület'-et jelent:

- (254) *blogosfera*, *neurosfera*, *biosfera*

Az alábbi felszavak csak két-két példával szerepelnek a korpuszban.

A latin AUDIRE igéből nyert, eleinte *audi-* alakban szereplő felszót egészen a '900-as évek végéig használták (l. *audifono*), amikor kapott egy a görög összetételekre jellemző *-o* hangot, majd ekként terjedt el az európai nyelvekben (vö. FANFANI 1994b: 77). Az *audio-* az alábbi két alakban fordul elő a korpuszban: *audioconferenza* 'audiókonferencia', *audiovideografico* 'audio-video-'.

---

²⁸¹ Giulio Carlo Argan (1909-1992) olasz művészettörténész, politikus, Róma volt polgármestere, a '70-es évek Olasz Független Baloldalának képviselője.

A **ciocco-** új felszó a *cioccolata* 'csokoládé' rövidült alakja. A korpuszban az egyik alak a *ciccorana* 'csokibéka', amely J. K. Rowling Harry Potter könyvében szereplő *Chocolate Frog* olasz fordítása. A másik neologizmus a *cioccofilo* 'csokoládészerető'.

A **clericale** 'egyház befolyása alatt álló, a klérushoz tartozó' melléknév rövidült alakja a **clerico-**. A rövidülés után a görög eredetű felszavak mintájára az utolsó magánhangzója -o-ra változott: *clericofascismo* 'klerikális fasizmus', *clerico-fascista* 'klerikális fasiszta'.

A **crio-** görög eredetű felszó a tudományos nyelvben használatos 'erős hideggel, mélyhűtéssel kapcsolatos' jelentéssel, két alakban szerepel az orvostudomány területéről: *cricongelatore* 'élő sejtek tárolására szolgáló fagyasztó', *crioablazione* 'cryoabláció', 'fagyasztásos ablatio, szövetroncsolás'.

A **crono-** görög eredetű felszó jelentése 'idővel kapcsolatos'. A korpuszban a *cronoprogramma* 'lit. kronoprogram', 'ütemezett program' és a sport területéről származó *cronoscalata* 'gyorsasági hegyi kerékpárverseny' alakokkal szerepel.

A **dermo-** szintén görög eredetű felszó, jelentése 'bőr-': *dermoc Cosmetologia* 'lit. dermokozmetológia', 'a bőr szépségápolása és gyógyítása', *dermolipectomia* 'dermolipectomia', 'a bőr alatti zsírfélesleg eltávolítása'.

Az 'öregkorral kapcsolatos' **geronto-** görög eredetű felszó 2 összetételben szerepel: *gerontogene* 'gerontogén' és a *gerontokiller* 'lit. geronto-gyilkos', 'időseket meggyilkoló' alakokkal.

A **giro-** görög eredetű előtag jelentése 'forgó-, forgás-'. A *giroplastica* 'rotációs plastikai sebészet' szakszóval, és a *girosoldo* 'lit. forgó-pénz', 'igazságszolgáltatás témában tiltakozó szimbolikus emberi élőlánc' összetételben szerepel, a *girotondo* 'lit. körjáték', 'tiltakozó szimbolikus emberi élőlánc' mintájára.

A **-gramma** görög eredetű felszó jelentése 'grafikai ábrázolás'. A korpuszban az orvostudomány területéről származik a *mammogramma* 'lit. mammogram, 'az emlőkről készült röntgenfelvétel', illetve az *odorogramma* 'az illat grafikai ábrázolása' összetétel.

Az angol *network* rövidített alakja, a **net-**. Az olasz nyelvben a korpusz alapján két új, nem tükörfordítású alak született, amely szinonimája lehet a szintén angol *online*, az olasz *telematico* melléknévnek, illetve a már említett *e-* új felszónak is: *net-azienda* 'lit. net-vállalat', 'internet-szolgáltatásban működő vállalat', *Netfratello* 'lit. net-testvér', 'internet-felhasználó'.²⁸²

²⁸² Az olasz informatikai nyelvzetben szereplő felszavakról l. még TÓTH (2010c).

A latin eredetű **-voro** '-faló' a korpuszban szintén két alakkal szerepel. A latin eredetre utal az első pozícióban álló N utolsó magánhangzójának –i hangra való változása: *energivoro* 'energia-faló', *gossipivoro* 'pletykalap-faló'.

Számos, elsősorban a tudományos szókincsben termékeny félszó csupán egy-egy alakkal fordul elő a korpuszban. Ezek közül kitűnnek az orvostudomány területén alkalmazott félészavak (*ammino-*, *carbo-*, *cito-*, *chemio-*, *cloro-*, *dacrlío-*, *laparo-*, *mielo-*, *onco-*) használata.

Az **aero-** görög előtag jelentése 'lég-, légi-'. Annak ellenére, hogy az *aero-* kifejelesztett egy további 'repülőgép-' aljelentést, a korpuszban csak az erdeti 'levegő' jelentéssel találjuk az *aerogel* 'légzselle' alakot.

A kizárólag a kémiában használatos **am(m)ino-** az *amminofilina* 'aminofilin', azaz 'a teofilin etiléndiaminnal képzett sója' összetétellel szerepel a korpuszban.

Az **afro-** viszonylag új félszónak tekinthető, a nemzeti hovatartozásra utaló alakokhoz tartozik: *afrocentrismo* 'Afrika-központúság'.

A gyógyszerészetben használatos *carboplatino* 'carboplatin (daganatellenes szer)' összetételben a **carbo-** 'szén' latin eredetű félszó szerepel.

A biológiában alkalmazott **cito-** görög eredetű 'sejt-' jelentésű félszó adja a korpusz *citometro* 'áramlási citométer' összetételét.

A 'kemo-' jelentésű kémiai folyamatra utaló **chemio-** (l. *chemioterapia* 'kemoterápia') félszót a daganatos megbetegedések esetén alkalmazzák: *chemioprevenzione* 'kemo-prevenció'.

A **cloro-** 'klór-' görög eredetű félszó a *clorimipramina* 'clorimipramin' (antidepresszáns) összetétellel szerepel a gyógyszerészeti szaknyelvből.

A latin eredetű, második pozícióban előforduló **-cultura** félszó jelentése 'termesztés': *corilicoltura* 'mogyorótermesztés'.

A **cranio-** görög eredetű félszó jelentése 'koponyával kapcsolatos': *cranioelectricoterapia* 'koponya-elektroterápia'.

A 'rejtett, zárt, titkos' jelentésű **cripto-** görög eredetű félszónak kialakult egy aljelentése, ahol 'saját elképzelés eltitkolása' jelentéssel új összetételeket alkot, mint ahogy a korpuszban szereplő egy példa is bizonyítja: *criptonazionalismo* 'kripto-nacionalizmus'.

A **dacrio-** prefixoid jelentése 'könny-' egy alakkal szerepel a korpuszban: *dacriologia* 'dacryológia', 'a könnyezés tudománya' összetételben.

A **-dromo** görög eredetű félszó az *ippodromo* 'lóversenytér', és az újabb *autodromo* 'autó-versenypálya' mintájára alkotja a *sambodromo* 'lit. szamba-pálya', 'a riói karnevál szamba-pályája' jelentésű összetételt.

Az **elettro-** görög eredetű félszó jelentése 'elektromossággal kapcsolatos'. Egy három alakból álló tudós összetételben szerepel a korpuszban: *elettroferogramma* 'elektroferogramm'.

A szintén görög eredetű **emero-** félszó jelentése 'nappali'. A korpuszban az *emeralopatía* összetételben találjuk meg, amely jelentése 'lit. hemaralopathia', 'farkasvakság betegsége'.

Az **entomo-** görög eredetű klasszikus félszó jelentése 'rovar-'. A tudományos szaknyelvben már létező *entomofília* 'rovarporzás' jelentésű alak mellett egy új homonim alak jött létre 'rovarszeretet' jelentéssel, amely minden bizonnyal okkazonalizmusnak tekinthető.

Az **-ergico** görög eredetű félszó a *dopaminergico* 'dopamin-termelő' alakkal szerepel a korpuszban.

A 'más, különböző, hetero-' jelentésű **etero-** görög eredetű félszó az *eteroguidato* 'lit. heterovezérelt, mások által vezérelt' összetételt adja.

A **fascio-** a *fascista* 'fasiszta' melléknév rövidített alakja. A görög félszavakra jellemző *-o* hangzóval adja a *fasciocommunista* 'fasista-kommunista' összetételt.

A **-fobia** görög eredetű félszó klasszikus szuffixoid, jelentése 'irtózás, beteges félelem, fobia': *islamofobia* 'iszlámfóbia', 'iszlám-izszony', míg a 'valamitől irtózó személy' jelentésű **-fobo** a *windowfobo* 'Windows-gyűlölő' összetételben szerepel.

A már látott **fono-** görög eredetű félszó 'hanggal kapcsolatos' jelentéssel az első pozícióban csak egy alakkal fordul elő a *fono-allertante* 'figyelmeztető hanggal rendelkező', 'véletlen sávelhagyásra figyelmeztető hangjelzéssel rendelkező' összetétellel.

A görög *ghelos* 'nevetés' szóból eredő **gelo-** félszó a *gelotologia* 'gelotológia', 'a nevetés tudománya' neoklasszikus összetételt adja.

A görög eredetű **genico** félszó 'valaminek létrehozó voltát' jelöli és a *spermatogenico* 'spermatogén', 'spemaképző' melléknevet alkotja.

A **gravito-** latin eredetű félszó 'gravitációs' jelentéssel szerepel: *gravitomagnetica* 'gravitációs mágnesesség'.

Az **iso-** görög eredetű félszó 'azonosság, izo-', jelentéssel adja az *isofosfamide* 'izofoszfamid' összetételben szerepel a kémia szókincsében.

Új a (46c) példában már látott **-landia** '-föld, terület' jelentésű felszó. A korpuszban a *Forcolandia* 'Bitóföld' alakkal szerepel, míg a 2008 szótárban további 3 új alakot rögzítettek.²⁸³

A **laparo-** görög előtag jelentése 'hassal kapcsolatos, hasi-'. Az orvostudományból származik a *laparochirurgia* 'laparoszkópos sebészet' új összetétel.

A **-latria** görög eredetű felszó 'imádás' jelentéssel szintén szerepel a korpuszban az *infantolatria* 'gyerekimádás' neologizmusban.

A **meteo-** görög eredetű felszó jelentése az 'időjárással kapcsolatos'. Itt az új felszóként a *meteorologico* 'meteorológiai' melléknév rövidült alakjával szerepel a *meteofax* 'időjárásjelentést továbbító fax-készülék' összetételben.

A **mielo-** felszót az orvostudományban alkalmazzák. A korpuszban a *mieloleso* 'mielőzisban (gerincvelő-elfajulásban) szenvedő' összetételt alkotja, amelyben a *leso-* 'sérült' szintén felszó (l. a *motuleso* 'mozgássérült', *audioleso* 'hallássérült' szavakat).

Az eredetileg 'álmom' jelentésű **narco-** görög felszó 'altatással, kábítással összefüggő' jelentést szerzett (l. *narcosi* 'narkózis'). Újabb 'kábitószerre vonatkozó' aljelentésének elterjedésében szerepet játszott az angol *narco(thic)* használata. A korpuszban a *calciomercato* 'futballpiac' mintájára találjuk a *narcomercato* 'kábitószerpiac' alakot.

Az **onco-** görög eredetű felszó jelentése 'daganatos, daganattal kapcsolatos'. Az orvostudományban használatos az *oncoproteina* 'onkoprotein' új szó.

Az **oto-** görög eredetű felszó jelentése 'füllel kapcsolatos', a korpuszban szereplő egy alaknak jelentése azonban a 'telefonon keresztül hallott'. Az *omosessuale* 'homoszexuális' mintájára született *otosessuale* 'lit. oto-szexuális', 'telefonszex-kedvelő' egyértelműen okkazonalizmusnak tekintendő.

A latin **ovo-** 'pete, tojás' jelentéssel született az *ovitroppa* '(tigris-)szünögypetecsapda' összetételt.

A 'gyermekre vonatkozó' jelentésű **pedo-** görög eredetű felszó a többszörösen összetett *pedopornografico* 'pedofil-pornográf' neologizmusban szerepel.

A **penta-** szintén görög eredetű felszó jelentése 'öt-': a *pentacampione* 'ötszörös bajnok' összetételben szerepel.

A *sadismo* 'szadizmus' rövidült alakja, a **sado-** a *sado-voluttà* 'lit. szado-gyönyör', 'mások szenvedésekor érzett élvezet' neologizmust alkotja.

---

²⁸³ *Cementolandia* 'lit. Cement-föld', 'illegálisan felépített épületek területe', *Sponsorlandia* 'szponzorok zavaritlan uralma', *Veltrolandia* 'az olasz politikus Walter Veltroni, Róma volt polgármestere által álmodott világ'.

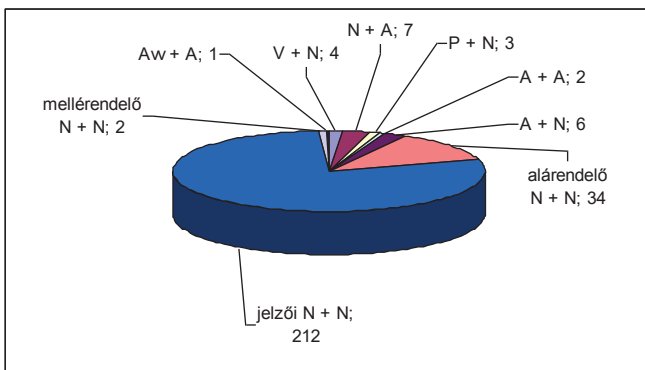
A *speleo*- görög eredetű felszó jelentése 'barlang', a *speleotrekking* 'barlangi gyalogos túra' összetételben szerepel a korpuszban.

A *tardo*- új felszó 'kései' jelentéssel 'egy időszak utolsó részére utaló' jelentéssel szerepel a *tardo-democristiano* 'kereszténydemokrata időszak végére vonatkozó' neologizmusban.

Végül a görög eredetű *zoo*- felszó az 'állatvilággal kapcsolatos' jelentéssel adja a *zoomafia* 'lit. zoo-maffia', 'illegális állatkereskedelemmel foglalkozó maffia' új szóösszetételt.

3.3.2. A hibrid összetételek elemzése

A korpuszban szereplő összesen 271 hibrid összetétel tipológiai eloszlása a 6. ábrán látható:

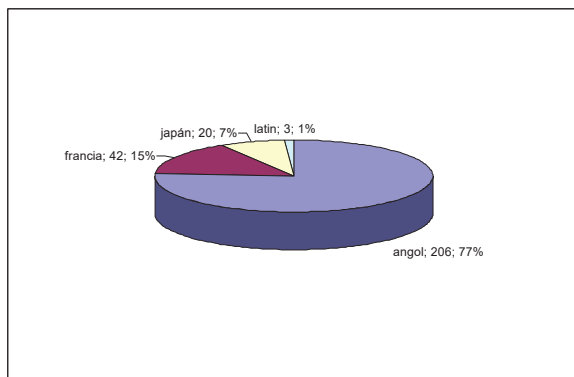

6. ábra A hibrid összetételek tipológia szerinti eloszlása

Az endogén összetételeknél tapasztalható jelenség, miszerint a jelzői N + N minta a leggyakoribb, a hibrid összetételeknél is érvényes, ahol az összes hibrid alak háromnegyedét adják. A hibrid összetételeknél az N és az A alkotta összetételi (N + A és az A + N) minták megelőzik a V + N összetételi mintát, az endogén összetételekkel ellentétben, ahol az V + N a harmadik leggyakoribb összetételi forma. A hibrid összetételeknél azonban a P + N minta ugyanúgy megelőzi az A + A és a mellérendelő N + N mintát, mint az endogén összetételeknél.

A korpuszban szereplő hibrid összetételekben az alábbi nyelvek alakjai szerepelnek (zárójelben az előfordulásuk száma és a százalékos arányuk szerepel):

7. ábra A korpuszban szereplő nyelvek eloszlási aránya

A 7. ábrát vizsgálva kimagaslik az angol formánsok túlnyomó aránya. A 1990-es évekre az olasz nyelvben igen megerősödött az anglicizmusok használata, nem csupán az írott (sajtó, szaknyelvek), hanem a beszélt nyelvben is. Mai világunkban az angol és az amerikai-angol nyelv presztízse vitathatatlan, sőt olyannyira, hogy már *italiese*, vagy *itangliano* nyelvről beszélnek. Míg az 1700-as években a francia nyelv igen nagy hatással volt az olasz szókincsre, mára a helyzet teljesen megváltozott: francia nyelv már a múlt században átadta a helyét az angolnak.²⁸⁴ Az olasz-angol hibrid összetételek eleinte a reklámokban, majd a napi sajtó hasábjain jelentek meg. Az angol eredetű szavak meghatározott területeken, mint a tudomány, reklám, politika jelennek meg, de előfordulnak még, elsősorban nem adaptált alakokban vagy tükörfordításban, a mindennapi életünk részévé vált számítástechnika nyelvezetében (vö. DARDANO–FRENGUELLI–PUOTI 2008: 90, PRADA 2005: 269, TÓTH 2010c). Az anglicizmusok erősödő használatának jelensége azonban nem csak a szaknyelveket, hanem a köznyelvet is érinti „különleges kifejezőképességük és ikonicitásuk” miatt (vö. DARDANO–FRENGUELLI–PERNA 2000: 32).²⁸⁵

Annak ellenére, hogy az olasz szókincsbe bekerült francia szavak száma a '60-as évektől kezdődően rohamosan csökkent, bizonyos területeken még mindig jelen vannak, mint például a divat, a gasztronómia vagy a szórakoztatóipar világban.

²⁸⁴ Bizonyos kölcsönszavaknál azonban nehéz eldönteni, a francia vagy az angol nyelv volt az átadó nyelv, mivel napjainkban szinte egyszerre kerülnek be a kölcsönszavak az egyes nyelvek szókincsébe (Vö. D'ACHILLE 1991: 274, 10 lábjegyzet). Az olasz nyelvbe bekerült anglicizmusokról bővebben l. FANFANI (1994a-c).

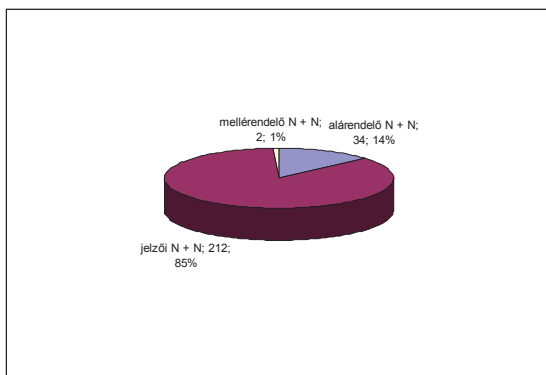
²⁸⁵ Az ikonicitásról bővebben l. LADÁNYI (2007: 32–33).

A korpuszban szereplő hibrid japán-olasz szóösszetételek viszonylag magas száma a 2000. szeptember 11-i tragikus eseménnyel kapcsolatos. Az Ikertornyok elleni támadást követően az olasz nyelv szókincsébe már korábban bekerült *kamikaze* 'öngyilkos merénylő' lexémát különböző összetételekben kezdték újra alkalmazni. Ezek a formánsok, mint megannyi egyéb angol (*killer, baby, cyber, record, boom*) és francia lexéma (*choc*) akkora sikert könyvelt el, hogy valódi sorozatokat alkottak. Fontos kiemelni azt a tényt, hogy az új szavak száma önmagában nem azonos a termékenységű fokkal, csupán tendenciára utal, arra, hogy az adott lexémát milyen szerkezetekben alkalmazták összetételi elemként az adott időszakban.

A hibrid összetételek elemzése során az endogén és a neoklasszikus összetételeknél már alkalmazott öt kritériumot (szófaj, összetételi elemek sorrendje, stílusjegy, megjelenési év és szemantikai mező) nem figyelembe.

3.3.2.1. Tipológia

Ami az összetételek tipológiáját illeti, a kilenc típus közül (jelzői $N + N >$ alárendelő $N + N >$ $N + A >$ $A + N >$ $V + N >$ $P + N >$ $A + A >$ mellérendelő $N + N$) már a 7. ábrán megfigyelhető volt a $N + N$ mintázat kiugró vitalitása. A 8. ábrán látható, hogy az összesen 248 $N + N$ mintából a legtöbb alakot a jelzői $N + N$ adja (212), ennél jóval kevesebbet (34) az alárendelő $N + N$ minta és csak két alakot a mellérendelő $N + N$.

8. ábra A hibrid $N + N$ összetételek típus szerinti megoszlása

Ez a megoszlás megfelel az endogén összetételek esetében látottakkal (1. a 4. ábrát).

3.3.2.2. Jelzői N + N összetételek

A 212 hibrid jelzői N + N összetételben a formánsok 74%-a (156) angol eredetű, 16%-a francia (34), míg a 20 japán lexéma alkotta összetétel mellett két latin alak is előfordul.

A jelzői N + N minta a hibrid összetételek esetében is kizárólag főneveket alkot. A sorrend 155 esetben a megszokott *módosított + módosító*. Az újlatin sorrendet követve sorozatot alkot második pozícióban a *baby* (255a), és a *killer* 'aki / ami öl', illetve 'aki / ami tönkretesz' jelentéssel (255b):

(255) a. *moneta baby* 'lit. baby-pénz', 'fiatal-pénz, nemrégiben született pénz', *calcio-baby* 'U16 labdarúgás'

b. N + *killer*: *tir killer* 'gyilkos kamion', *batterio killer* 'gyilkos baktérium'

Az újlatinval ellentétben, ám az angol nyelvnek megfelelő *módosító + módosított* sorrend 57 esetben szerepel, főleg az első pozícióban álló *baby* (256a), illetve az N + *boy* szerkezeteknek köszönhetően, ahol a *boy* jelentése 'tanácsadó, együttműködő, munkatárs' (256b):

(256) a. *baby colf* 'fiatal bejárónő', *baby delinquente* 'gyerekbűnöző', *baby-spacciatore* 'fiatalkorú diler'

b. *Ciampi boy* 'Ciampi-munkatárs', *Cofferati-boy* 'Sergio Cofferati munkatársa, támogatója', *D'Alema-boy* 'Massimo D'Alema tanácsadója'²⁸⁶

A *boy + N* minta 'támogató, együttműködő' jelentéssel, főként a politika világában szereplő személyek tulajdonnevei után fordul elő. Bár az olasz szókincsben több mint egy évszázada van jelen, a Zingarelli szótárban ez az aljelentés még nem szerepel (vö. ZINGARELLI 2005: 253). A '90-es évek vége felétől kezdett először összetételeket alkotni angol,²⁸⁷ majd 2000-től kezdve olasz tulajdonnevekkel a *Papa boy* olasz neologizmus sikere után (vö. FRENGUELLI 2005: 173).²⁸⁸

A hibrid jelzői összetételeknél számos lexémával találunk sorozatot. A legtöbb alakot a *killer* adja, amely az olasz nyelvbe 1934-ban került be. A korpuszban összesen 48

²⁸⁶ Carlo d'Azeglio Ciampi volt köztársasági elnök, örökös szenátor, Sergio Cofferati politikus, az olasz CGIL szakszervezet volt titkára, míg Massimo D'Alema volt miniszterelnök (1998–2000), az olasz Demokrata Párt vezetője.

²⁸⁷ Novelli-Urbani szótárban erre találunk példákat: *Old boys* (1994), *Badaboy* (1995). Érdekes megfigyelni, hogy ezekben a korai példákban az angol lexémát még többes számban használták (NOVELLI-URBANI 1997: 87).

²⁸⁸ A Szentévbén a magyar sajtóban a *Papa-boy* összetett szót 'pápa-fiú'-ként jelent meg magyar fordításban.

összetételben szerepel, leggyakrabban [-élő] (257a), ritkábban [+élő] szemantikai jegyű főnévhez kapcsolódva (257b), ahol a *killer* átvitt értelemben használatos: 'esztétika nélküli épületeket tervező' (vö. ADAMO–DELLA VALLE 2003a: 448):

- (257) a. *virus-killer* 'lit. gyilkos vírus', 'halálos vírus', *bomba killer* 'gyilkos bomba',
stufa killer 'lit. gyilkos kályha', 'halált okozó kályha', *statale-killer* 'gyilkos országút', 'halált okozó országút', *fabbrica killer* 'lit. gyilkos gyár', 'káros, esetenként halált is okozható anyagokat feldolgozó gyár'
 b. *cane-killer* 'gyilkos kutya', *geometra-killer* 'lit. gyilkos földmérő', 'a tájat eltorzító épületeket tervező földmérő'

A *baby* lexéma a második legtöbb sorozatot alkotja, összesen 46 összetételben szerepel. De Mauro szerint a 2000-es évek elejére már félszó használatról beszélhetünk (DE MAURO 2003: XI). A korpuszban a *baby* + N összetételek a *módosító* + *módosított* sorrendet követik (257):

- (258) *baby pensione* 'korai nyugdíj', 'viszonylag fiatalon, rövid munkában töltött idő után megszerzett nyugdíjra való jog'²⁸⁹

A *baby* előfordulhat [-emberi] (259a) és [+emberi] szemantikai jegyű főnevekkel (259b) is:

- (259) a. *baby ogm* 'gémódosított alapú alapanyagokból készített bébiétel'
 b. *baby pirata* 'fiatal cserbenhagyásos gázoló', *baby-nomade* 'cigánygyerek',
baby killer 'fiatal gyilkos'²⁹⁰

Klajn már 1972-ben a *baby* melléknévi funkcióban való alkalmazásáról számolt be (vö. ADAMO–DELLA VALLE 2003b: 92). A *baby* jelentése a (260a) példákban 'gyermeknek való', míg a (260b) példákban 'fiatal':

²⁸⁹ A *baby* olasz szókincsben tapasztalható termékenysége a *baby-pensione* összetételnek köszönhető. Marri 1983-ra datálja az első alak megjelenését, és javasolja a melléknévi és főnévi használat, valamint a hiperbolikus jelentés közötti megkülönböztetést (MARRI 2007a: 40).

²⁹⁰ Adamo–Della Valle szerint, a *baby* használata büntügyi szakszavakkal enyhíti a kiskorúak által elkövetett bűntettek hatását.

- (260) a. *babyparking* 'gyermekmegőrző', *baby-carnevale* 'gyerekfarsang', *baby discoteca* 'gyerekdiszkó'
 b. *baby-direttore* 'fiatal karmester', *baby-marò* 'fiatal tengerész', *baby-calciatore* 'fiatal labdarúgó'

A korpuszban az angol *shock* lexémával versengő francia *choc* főnévvel alkotott összetételek száma is jelentős, összesen 30 neologizmusban fordul.²⁹¹ Főként a sajtónyelvben előforduló, közlést jelentő főnévhez kapcsolódik (261a), a kultúra világára utal (261b), vagy az újságcikkek címeiben tűnik fel (261c):

- (261) a. *annuncio-choc* 'sokkoló bejelentés', *comunicazione choc* 'elbizonytalanító közlés', *dichiarazione choc* 'sokkoló nyilatkozat', *notizia choc* 'sokkoló hír', *sentenza-choc* 'sokkoló ítélet', *verbale-choc* 'sokkoló jegyzőkönyv'
 b. *libro-choc* 'sokkoló könyv', *messaggio choc* 'sokkoló üzenet', *nastro-choc* 'sokkoló szalag', *videochoc* 'sokkoló videó'
 c. *esperimento-choc* 'sokkoló kísérlet', *incontro-choc* 'sokkoló találkozás', *intervento-choc* 'sokkoló beavatkozás', *previsione choc* 'sokkoló előrejelzés', *risultato-choc* 'sokkoló eredmény', *scoperta choc* 'sokkoló felfedezés'

A korpuszban összesen 20 összetételben mindössze két japán lexéma fordul elő: a *kamikaze* 'öngyilkos merénylet' (14) és a *bonsai* 'bonsai, bonszaj' (6) alakokkal. Mind a két sorozatot alkotó japán lexéma melléknévi funkcióban szerepel. A Zingarelli szótár (2005) a *kamikaze* esetében jelöli ezt a melléknévi használatot, míg a *bonsai* esetében még nem. A *kamikaze* lexéma egy sor a politika, a krónika területéről származó [+emberi] (262a), illetve [-emberi] (262b) szemantikai jegyű neologizmust alkot, amelyek kifejezőbbek a hasonló jelentésű olasz *suicida* 'öngyilkos' szónál:

- (262) a. *attentatore-kamikaze* 'kamikaze (öngyilkos) merénylet', *terrorista-kamikaze* 'kamikaze terrorista', *dirottatore-kamikaze* 'kamikaze (repülő)gépelhárító', *pilota-kamikaze* 'kamikaze pilóta'

²⁹¹ Ez a tény is egyértelműen mutatja az angol térnyerését a francia nyelvvel szemben. Hasonló jelenség figyelhető meg a már látott *cyber-* előtag esetében: az összetételi előtag írásmódja ma már elsősorban az angol alakot követi: *cyber-* (vö. DARDANO-FRENGUELLI-PERNA 2000: 35).

b. *aereo-kamikaze* 'kamikaze repülőgép', *allarme kamikaze* 'kamikaze-riadó',
attacco-kamikaze 'kamikaze támadás'

A N + *record* szintén sorozatot alkot az olasz *primato* 'elsőbbség' főnevet felváltva:

(263) *perdita record* 'rekord veszteség', *folla record* 'rekord tömeg, sokaság',
partecipazione record 'rekord részvétel'

Amikor a második pozícióban előforduló, szintén sorozatot alkotó *boom* előtt egyes számú főnév áll jelentése 'szenzációs' (264a). Ebben az esetben Adamo–Della Valle melléknévi funkciót emlitenek (ADAMO–DELLA VALLE 2003b: 93). Amennyiben az öt megelőző főnév többes számban áll (264b) jelentése 'robbanás, érezhető növekedés' (vö. FRENGUELLI 2005: 171), bár találunk ellenpéldát is (l. *panda-boom* 'pandák születésének robbanásszerű emelkedése'):

(264) a. *risultato-boom* 'szenzációs eredmény', *acquisto boom* 'szenzációs
leszerződtetés', *debutto-boom* 'szenzációs debütálás', *crescita-boom* 'szenzációs
növekedés'
b. *telefonini-boom* 'mobiltelefoneladások robbanásszerű növekedése',
bio-boom 'bioélelmiszerek számának robbanásszerű emelkedése'

Érdemes pár szót ejteni a jelzőként szereplő latin *omnibus* 'mindenkié' lexémáról. A latin *omnis* melléknév többes számú genitívuszi alakja 1836-tól van jelen az olasz nyelv szókincsében két aljelentéssel: az első a '800-as évektől kezdődően a ló vontatta hintót, szekeret jelentette, míg a második 'helyi vasút' aljelentés kevésbé használatos. A lexémát melléknévi használatban találjuk meg korpuszban: *indagine-omnibus* 'számos embert érintő nyomozás'.²⁹²

A hibrid jelzői N + N összetétel stílusjegyről elmondható, hogy az 5 ironikus használat közül három a *bonsai* japán lexémával szerepel (265a), míg kettő az angol *baby* lexémával (265b). Egy ironikus-pejoratív alakot találunk (265c), míg másik két *bonsai* japán lexémával

²⁹² A melléknévi használat a Zingarelli szótárban is szerepel a *legge omnibus* 'mindenkit érintő törvény' összetételben (vö. ZINGARELLI 2005: 1215). Míg 2008-ban egy internetes kutatással pusztán egy alakot találtam az *indagine omnibus* kifejezésre (a GfK Eurisko által vezetett felmérés címében (<http://www.gfk.com/gfk-eurisko/company/index.it.html>) (hozzáférés 2008. 06. 08.)), addig 2010-ben a jelzői funkcióban álló *omnibus* latin lexéma a *ricerca omnibus* 'mindekre kiterjedő kutatás' szerkezetben is szerepel.

alkotott összetétel stílusjegye tréfás (265d). Pejoratív használatban ellenben csak egy alak szerepel (265e):

- (265) a. *capitalismo bonsai* 'lit. bonszaj-kapitalizmus', 'növekedni nem tudó kapitalizmus', *partito-bonsai* 'lit. bonszaj-párt', 'kispárt', *pluralismo bonsai* 'bonszaj-pluralizmus'
b. *baby-paziente* 'gyerek páciens', *baby-pistolero* 'fiatal lövöldöző'
c. *Spaghetti-Welfare* 'spagetti-népjólét'
d. *libro bonsai* 'bonszaj-könyv', *sistema operativo bonsai* 'bonszaj operációsrendszer'
e. *geometra-killer* 'gyilkos földmérő'

A hibrid jelzői N + N összetételek megjelenési évét vizsgálva, a legtermékenyebb a 2001-es év volt, amikor összesen 68 új hibrid összetétel született, közülük megemlítendő a közel azonos számú *baby* és *killer* alak (21 és 20 összetétellel), valamint a 9 N + *kamikaze* összetétel, amely a 2001. szeptember 11-i terrortámadással magyarázható. Az 1999-es és 2000-es évek közel azonos számú összetételt alkottak (41 és 45 alakot). Elmondható tehát, hogy a hibrid jelzői N + N használata kiegyensúlyozott képet mutat.

A szemantikai mező tekintetében az általános és a krónika-rovatban előforduló alakokon túl (266a), a gazdasági-pénzügyi (266b), a politikai területeket (266c) és a sportot, főként a labdarúgást (266d) érdemes kiemelni:

- (266) a. *baby delinquente* 'gyerekbűnöző', *coca-party* 'kokain-parti', *influenza-killer* 'gyilkos influenza', *vincita-record* 'rekord nyereség'
b. *debito-record* 'rekord adósság', *incentivi-boom* 'ösztönzések számának jelentős növekedése', *scambi boom* 'értékpapírserék robbanásszerű növekedése'
c. *rima-bonsai* 'lit. bonszaj-reform', 'korlátozott hatású reform', *Padania-day* 'Padánia-nap', *capitalismo-bonsai* 'bonszaj-kapitalizmus'
d. *acquisto-boom* 'szenczációs leszerződötetés', *match-scudetto* 'bajnoki mérkőzés', *uomo-derby* 'lit. derby-ember', 'a rangadót eldöntő labdarúgó'

3.3.2.3. Alárendelő N + N összetételek

A főneveket létrehozó hibrid alárendelő N + N összetételeknél kizárólag angol lexémákkal találkozunk. A 34 összetétel egyharmada az újlatin sorrendet követi (267a), míg kétharmada a fordított *módosító + módosított* sorrendet (267b):

- (267) a. *allarme racket* 'védelmipénz-riadó', *centro fitness* 'fitness-center', *pioggia record* 'rekord-eső', *spazio-nursey* 'lit. dada-sarok', 'gyermeksarok'
b. *vendite-boom* 'eladások megugró száma', *Barrichello Day* 'Barrichello-nap'

A másik sorozatot alkotó lexéma, amelyet érdemes a hibrid alárendelő N + N összetételeknél megemlíteni az egy napos, főként politikai témájú megmozdulások elnevezésekor használatos az N + *day* szerkezet. A minta igen termékeny, a legutóbbi alakot, a *V-day*-t (*Vaffa(nculo)-day* 'menj a francba-nap') neologizmust 2007-ben, a *D-day* 'D-nap, a partraszállás napja' alapján a hozta létre Beppe Grillo.²⁹³ A Novelli–Urbani szótárból megtudjuk, hogy a *day* a hasonló amerikai kifejezések mintájára vált sikeressé az olasz összetételekben (NOVELLI–URBANI 1997: 27). Az Adamo–Della Valle (2005) neologizmus repertoárjukban már második pozícióban álló összetételi elemként szerepel, tekintve, hogy a *day* kötött elemként fordul elő 'esemény, alkalom' jelentéssel:²⁹⁴

- (268) *Sophia-Day* 'Sophia Loren-nap', *Padania Day* 'Padania-nap', *Barrichello Day*

Ennél a mintánál két ironikus használatot találunk, mind a kettő azonos mintára, az angol *economics* rövidített *-nomics* alakjának felhasználásával szültetett (269a), míg tréfás használatra csak egy alak utal (269b):

- (269) a. *Berluscanomics* 'a Berlusconi-kormány gazdaság-felfogása', *Prodinomics* 'a Prodi-kormány gazdaság-felfogása'
b. *panda-boom* 'pandák születésének robbanásszerű emelkedése'

²⁹³ A *V-day* a 2008-es neologizmus szótárban is szerepel *Veltroni-day* 'Veltroni-nap' jelentéssel, míg az internetes keresőprogram a *V-day* kifejezésre a már idézett *Vaffanculo-day*-t, illetve a tabuként kezelt elem (*culo* 'segg') törléséből eredő *Vaffa-day* alakot hozza. A rövidült eufemisztikus alakot a Zingarelli indultszóként és főnévként is közli (vö. ZINGARELLI 2005: 1981).

²⁹⁴ A *day*-alakon kívül a szerzők félszóként definiálják a *story*-, *cripto*-, *cyber*-, *e*-, és *tecno*-alakokat.

A megjelenési évet illetően a legtöbb, összesen 12 alak, 2000-ben született. Hasonló számmal találkozunk 2001-ben és 2002-ben (9 és 7 alak), míg 2003-ban nem rögzítettek hibrid alárendelő N + N neologizmusokat. 1999-ben csupán négy új összetételt találunk, közülük hármat a *boom* lexémával. Kiugró tendencia tehát nem figyelhető meg.

A szemantikai mezők közül kiemelkedik a gazdaság-pénzügy (270a) és a sport területe (270b):

- (270) a. *Berluscanomic, fusioni boom* 'fúziók számának robbanásszerű emelkedése'
 b. *Battistuta-day* 'Battistuta-nap', *centro fitness*, *Pantani-generation* 'Marco Pantani-generáció'

3.3.2.4. N + A összetételek

Ami a hibrid N + A mintázatot illeti, összesen 7 hibrid összetétel szerepel a korpuszban, köztük négy francia – ebből kettő szinonim alak (271a) –, és négy angol lexémát alkalmaz (271b):

- (271) a. *anguria mignon* 'lit. minyon görögdinnye', 'mini görögdinnye', *cocomero mignon* 'mini görögdinnye', *choc idrico* 'lit. vízhiány-sokk', 'hirtelen keletkező vízhiány', *eros chic* 'kifinomult erotikát kedvelő'
 b. *killer serieale* 'sorozatgyilkos', *sfilata-kolossal* 'kolosszális divatbemutató', *spot comparativo* 'összehasonlító reklámspot'

Az esetek többségében az idegen formáns az N (272a), még ritkábban találkozunk idegen eredetű A-val (272b):

- (272) a. *choc idrico, killer serieale*
 b. *anguria mignon, film kolossal*

A mintát követő összetételek főnevek. 1999-ben egy alak született (*spot comparativo*), 2000-ben három (*anguria mignon, eros chic, killer serieale*), míg 2002-ben egy év kimaradással, szintén három alak (*cocomero mignon, choc idirico, sfilata-kolossal*). A szemantikai mezőket illetően nem találunk olyan mezőt, amelyben kiugró számú hibrid N + A összetétel szerepelne.

3.3.2.5. A + N összetételek

A hibrid A + N mintázat 6 elemmel szerepel a korpuszban, köztük öt a sorozatot alkotó *sexy* + N mintát követi (273a), míg egy összetételben latin lexéma szerepel (273b):

- (273) a. *sexy scandalo* 'szexbotrány', *sexy truffa* 'szex-átverés', *sexy-sito* 'erotikus web-oldal', *sexy-tubino* 'testhez simuló szexis ruha', *sexy-viaggio* 'szex-út'
b. *malagestio* 'elégtelen üzemeltetés'

A latin *malus* 'rossz' nincs lemmatizálva a Zingarelli (2005) szótárban, mint ahogy az összetételben vele szereplő *gestio* alak sem, amely az olasz *gestione* 'üzemeltetés' főnév helyett áll, így alkotnak ál-latin hibrid összetételt.²⁹⁵

1999-ben három (*sexy-sito sexy-viaggio malagestio*), 2000-ben kettő (*sexy scandalo sexy-tubino*), míg 2002-ben egy összetétel (*sexy truffa*) született. Ebben az esetben szinte csak az angol *sexy* lexémával alkotott, időszakonként felbukkanó fogalmak hoznak létre új összetételeket, amelyek elsősorban a krónika-rovatban jelentek meg.

3.3.2.6. V + N összetételek

A hibrid V + N mintázat pusztán 4 példával van jelen a korpuszban, ezek közül két alaknál olasz igealakot találunk melléknévi használatban (274a); egy esetben idegen eredetű, főnevet létrehozó igealak szerepel (274b), míg egy esetben az idegen elem igei szerkezetben szerepel (274c):

- (274) a. *acchiappa-audience* 'nézettség-szerző', *strapazza-Vip* 'Vip-gúnyoló'
b. *pay-lavatrice* 'fizetős mosógép'
c. *fare flop* 'lebög, leszerepel'

Egy tréfás használatot találunk a 2002-ben létrejött *strapazza-Vip* alak esetében, míg a megjelenési év tekintetében 2000-ben csak egy alak (*fare flop*), a többi (*acchiappa-audience*, *pay-lavatrice*) 2001-ben az született.

3.3.2.7. P + N összetételek

A három alakot adó hibrid P (*dopo*) + N mintázatból, mind a három angol szóval szerepel, köztük kettő a labdarúgás világában használatos:

²⁹⁵ A *malagestio* összetétel, egy Interneten végzett felmérés szerint csak különírt formában létezik *mala gestio*.

(275) *dopo match* 'mérkőzést követő időszak', *dopo-boom* 'gazdasági fellendülés utáni időszak', *dopo-derby* 'rangadó utáni időszak'

Mindhárom összetétel főnevet alkot. A *dopo-boom* 1999-ben, a *dopo match* 2000-ben, míg a *dopo-derby* 2001-ben jött létre.

3.3.2.8. A + A összetételek

A mellérendelő hibrid A + A típus két példával van jelen:

(276) *esotico-chic* 'egzotikus-elegáns', *fun-chic* 'vidám-és elegáns'

Mind a két 2001-ben született összetételben a francia *chic* szerepel a kultúra, illetve a divat világából.

3.3.2.9. Mellérendelő N + N összetételek

A mellérendelő hibrid N + N is szintén két összetett főnevet ad, köztük az egyik egy félig tükörfordítású francia-olasz összetétel a pénzügy világából 1999-ből (277a), míg a másik egy angol-olasz sportszakszó 2001-ből (277b):

(277) a. *bancassurance* 'bank-biztosítás'

b. *boxe-scherma* 'ökölvívás-vívás'

3.3.2.10. A + Avv összetételek

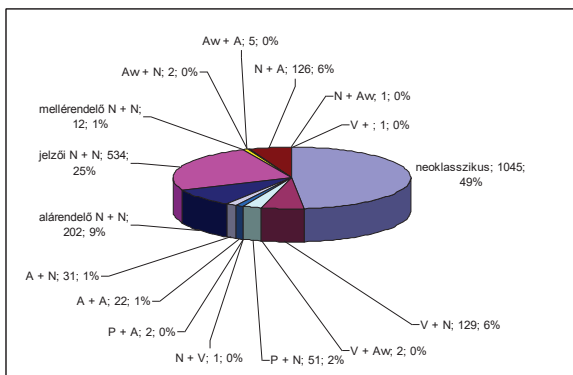
Az egyetlen egy alakot adó *ecological corretto* angol mintára született, ahol az első pozícióban angol határozószó áll. Ironikus használattal 1999-ben jött létre és az *environmentally correct* részleges adaptációjának is felfogható.

3.4. A korpuszban szereplő szóösszetételek jellemzőinek összefoglalása

Az alábbiakban az összetételek vizsgálatának eredményeit összegzem az elemzésnél figyelembe vett szempontok alapján.

3.5.1. A kimenet tipológiája

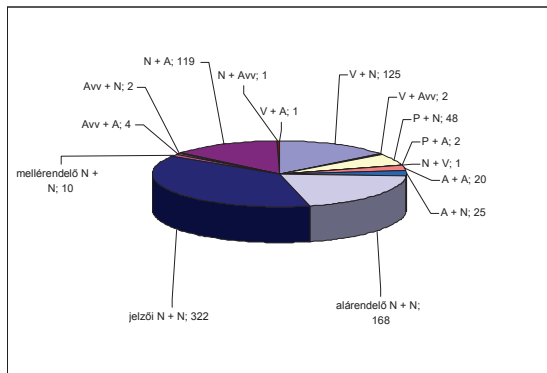
A korpuszt vizsgálatánál összesen 16 típust különböztettem meg. A 9. ábrán a különböző típusok mellett látható az általuk alkotott összetételek száma és százalékos eloszlásuk:

9. ábra A korpusz összetételeinek típus szerinti megoszlása

A korpuszban előforduló típusok között igen szembetűnő az összes összetétel majdnem felét (49%-át) adó neoklasszikus összetételek, valamint az N + N összetételek és a V + N minta alkotta neologizmusok száma.

Most lássuk még egyszer az endogén összetételek típus szerinti eloszlását ábrázoló grafikont a 10. ábrán:

10. ábra Az endogén összetételek típus szerinti eloszlása

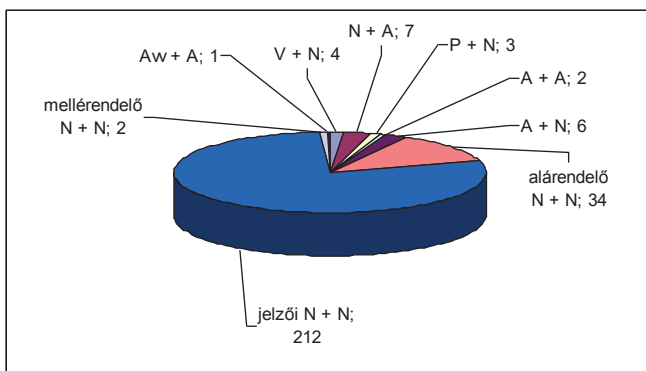
Az endogén összetételeket vizsgálva a leggyakoribb típus a jelzői N + N összetétel, ezt követi az alárendelő N + N, valamint a V + N típus. A negyedik leggyakoribb a P + N

minta.²⁹⁶ Ennek alapján az alábbi skálát tudjuk írható fel a korpuszban szereplő endogén összetételekre:

(278)jelzői $N + N >$ alárendelő $N + N > V + N > N + A > P + N > A + N > A + A >$
mellérendelő $N + N$

Benedek (2001) felmérésével összehasonlítva az eredmény abból a szempontból érdekes, hogy Benedeknél a leggyakoribb $N + N$, és a második leggyakrabban előforduló $V + N$ összetétel után az $A / Num + N$ áll a harmadik helyen, míg a korpuszunk alapján az $N + A$ minta (vö. BENEDEK 2001: 334).

Most lássuk még egyszer a hibrid összetételek típus szerinti eloszlását ábrázoló grafikont:

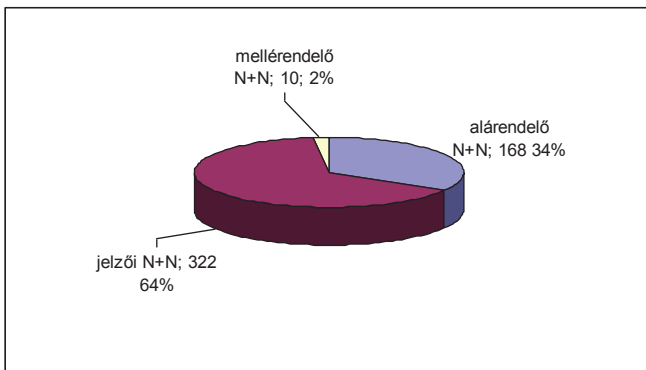
11. ábra A hibrid összetételek tipológiai eloszlása

A 11. ábra alapján elmondható, hogy a hibrid összetételek típus szerinti eloszlása nagyban hasonlít az endogén összetételek tipológiai eloszlásához. Alapvető különbség tapasztalható a $V + N$ és a $P + N$ minta alkalmazásában. Ezt figyelembe véve, az alábbi skála írható fel, amely alapján az előbb ismertetett különbség egyértelműen látható:

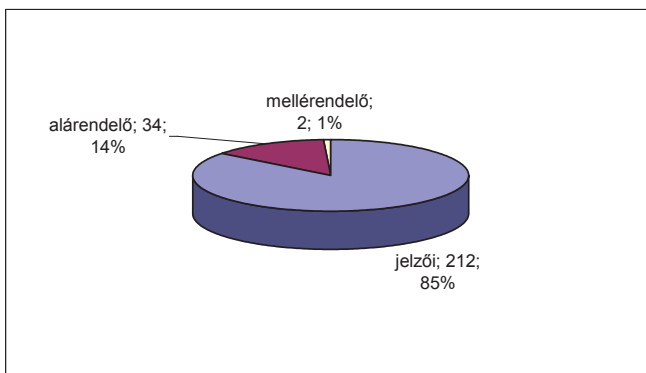
²⁹⁶ Bisetto szerint a második leggyakoribb összetételi típus az olasz nyelvben az $A + N$ minta (BISETTO 2004: 36). Ez egybeesik Guevara–Scalise által felállított univerzális skálának (vö. GUEVARA–SCALISE 2007: 21).

(279) jelzői $N + N >$ alárendelő $N + N > N + A > A + N > V + N > P + N > A + A >$
mellérendelő $N + N$

A 10. és a 11. ábra kimutatja, hogy az $N + N$ minta igen jelentős számú endogén és hibrid összetételt hoz létre. Az $N + N$ összetételi minták eloszlását az ábrázoló 12. és a 13. ábrát összevetve kitűnik, hogy a jelzői $N + N$ mintázat használata a leggyakoribb mind a két esetben. A hibrid jelzői összetételek nagyobb aránya a második pozícióban álló, elsősorban angol főnevek (*killer*, *baby*, *record*, *bonsai*, stb.) igen gyakori használatával magyarázható:

12. ábra Az endogén $N + N$ minta típus szerinti eloszlása

13. ábra A hibrid $N + N$ minta típus szerinti eloszlása

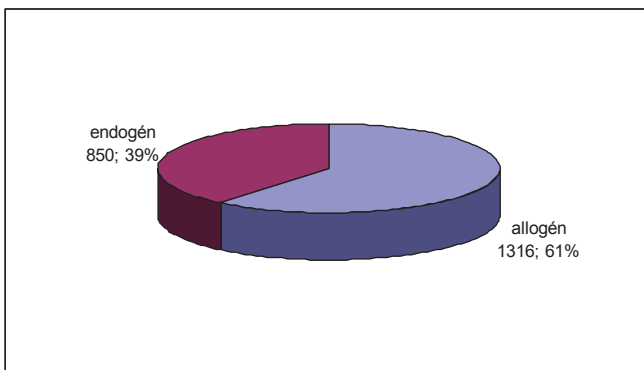
A jelzői N + N összetétel alkotta új alakok a legtöbb esetben stilisztikai neologizmusok, amelyek kifejezőbbek, átlátszóbbak az olvasók és a beszélők számára (l. *legge sull'intercettazione* 'telefonlehallgatásról szóló törvény' vs *legge-bavaglio* 'szájkosár-törvény'). A vizsgálatból kitűnik, hogy egyes idegen eredetű lexémával (*killer*, *baby*, *kamikaze*, stb.) jelentős számú sorozat születik. Egyes posztnominális pozícióban álló olasz (*spia* 'kém', *limite* 'határ', *chiave* 'kulcs', *fantasma* 'szellem') vagy idegen főnév (*record*, *killer*, *baby*) melléknévi funkcióját a szótárak már jelölik (vö. ZINGARELLI (2005)). E szinte klasszikusnak mondható főnevek mellett, számos új melléknévi funkciót is betöltő főnevet találunk (*tampone* 'ütköző', *spettacolo* 'látvány', *civetta* 'csali', *navetta* 'ingázó', *stralcio* 'felszámolás'). További vizsgálatok fogják kimutatni, hogy e főnevek melléknévi funkciója mennyire tartós, illetve, ha a szótárak jelzik-e posztnominális melléknévi funkciójukat.

Az alárendelő N + N típus esetében érdemes kiemelni az olasz sorrenddel ellentétes *módosító + módosított* sorrendű alakok egyre növekvő számát, amelyhez nagyban hozzájárul az angol alakok hatása (*Sofia-day*, *bacio killer*), valamint olasz endogén összetételek alkotta minták (*calcio-dipendente*, *tulipanomania*).

A V + N mintát vizsgálva a jelzői használat érdemel említést, mivel a mintát követő neologizmusok több, mint fele (57%-a) melléknév, köztük szintén sok az alkalmi neologizmus (l. *(legge) salvabilanci* 'költségvetést megmentő törvény'). A növekvő jelzői használat egyrészt az újságírói nyelv tömörségre és expresszivitásra törekvő, újító stílusával magyarázható.

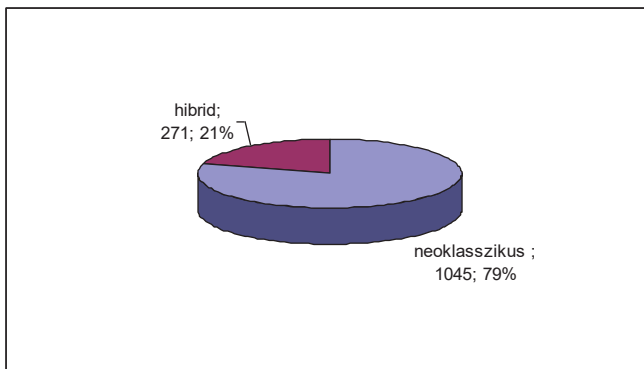
Az egyébként termékenynek nem tekintett N + A összetételi minta igen kiugró száma a sorozatokkal magyarázható, amelyek elsősorban új fogalmak esetében születnek. Példa erre a közlekedésben bevezetett különböző színnel jelölt területek (*zona gialla /rossa, striscia blu /rosa*) elnevezései, illetve korunkra jellemző melléknevek (*intelligente, telematico, biologico*) igen gyakori használta.

Az összetételek rétegyegységét vizsgálva, láttuk, hogy egyértelműen kitűnik az allogén összetételek száma a neoklasszikus összetételeknek köszönhetően:

14. ábra Az allogén és endogén összetételek eloszlása

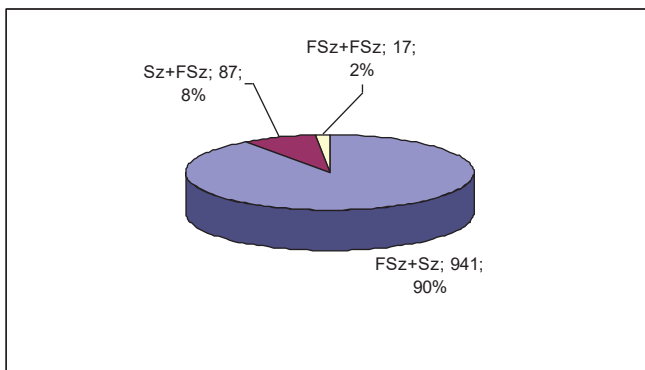
A 15. ábra az allogén összetételek eloszlását ábrázolja. Látható, hogy a neoklasszikus összetételek, várakozásaimat felülmúlva, az allogén összetételek közel 80 %-át teszik ki:

15. ábra Az allogén összetételek eloszlása

Ez megerősíti a kiindulási feltételezésemet, miszerint a neoklasszikus összetételi minta igen termékeny a modern olasz nyelvben, és használata nem csupán a műszaki-tudományos szókincsre korlátozódik. A neoklasszikus összetételek típusait vizsgálva, látható, hogy a leggyakrabban alkalmazott típus a FSz + Sz minta:

16. ábra A neoklasszikus összetételi típusok eloszlása

Míg a '900-as évek elején főleg a FSz + FSz típus volt többségben, addig mára a FSz + Sz szerkezetek nyertek teret. 1992-ben Crocco Galèas–Dressler egyenesen a modern olasz nyelv három legtermékenyebb, főnevet alkotó összetételi mintáihoz sorolja a V + N és az N + N után (CROCCO GALÈAS–DRESSLER 1992: 11). Iacobini becslését, miszerint az Adamo–Della Valle (2003a) neologizmus szótárban a neoklasszikus összetételekben a Fsz + Sz aránya körülbelül 80%-ot tesz ki, vizsgálatom is igazolja (vö. IACOBINI 2004: 83). A Fsz + Sz minta termékenysége okát Crocco Galèas–Dressler a minta átlátszó szerkezetében látja (CROCCO GALÈAS–DRESSLER 1992: 22–23). A szemantikai áttetszőségnek köszönhetően, a második pozícióban álló, a fej szerepét betöltő szó könnyebben azonosítható a FSz + FSz típushoz képest, és az eredetitől akár eltérő használatban, további összetételekben is alkalmazható (l. a *tele-* új aljelentéseit). A Sz + Fsz típus kisebb mértékű termékenysége a módosító szerepet betöltő N utolsó magánhangzójának változása miatt bekövetkező átlátszóság elvesztésével magyarázható. Valóban a korpuszban összesen 21 második pozícióban álló félszó, azaz szuffixoid alkot endocentrikus főnévi (*cortomania* 'rövidfilm-mánia') és melléknévi (*energivoro* 'energiafáló') alakokat.

A klasszikus félszavak (*auto-*, *tele-*, *dermo-*, *filo-*, *-fono*) mellett sok új, rövidítésből származó félszó (*socio-*, *cine-*, *porno-*, *clerico-*, *catto-*, *fanta-*, *info-*) is használatos a modern olasz nyelvben. Emellett számos aljelentés születik: *euro-* (*euro*⁻¹, *euro*⁻², *euro*⁻³), *bio-* (*bio*⁻¹, *bio*⁻², *bio*⁻³, *bio*⁻⁴), *tele-* (*tele*⁻¹, *tele*⁻², *tele*⁻³, *tele*⁻⁴), *auto-* (*auto*⁻¹, *auto*⁻²). Nem véletlen, hogy ezek a félszavak teszik ki a neoklasszikus összetételek jelentős hányadát. Az új félszavak között angol lexemák rövidítésből született alakok is megjelentek: *e-* (*e-fattura* 'elektronikus

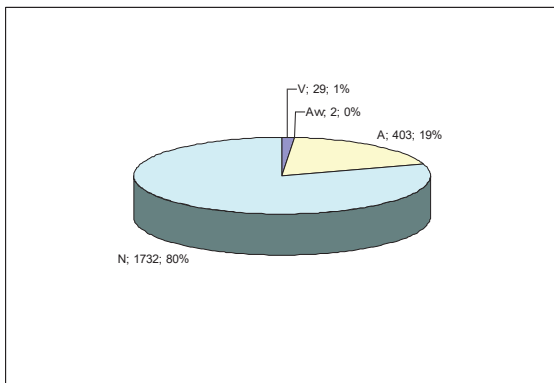
számla'), *net-* (*Net-azienda* 'net-vállalat'), *web-* (*webcam* 'webkamera'), amelyek internacionalizmusoknak is tekinthetők.²⁹⁷ Az új félészavak, illetve az új aljelentést nyert félészavak mellett kiemelkedő használatot mutat néhány klasszikus félészó (*mini-*, *maxi-*, *eco-*, *mega-*, *micro-*).²⁹⁸

Összefoglalásként, a Guevara–Scalise (2007) által felállított általános tendenciával ellentétben a korpusz vizsgálata alapján az alábbi preferencia-skála írható fel:²⁹⁹

$$\begin{aligned} (280) \text{ FSz} + \text{Sz} > \text{jelzői N} + \text{N} > \text{alárendelő N} + \text{N} > \text{V} + \text{N} > \text{N} + \text{A} > \text{Sz} + \text{FSz} > \\ & \text{P} + \text{N} > \text{A} + \text{N} > \text{A} + \text{A} > \text{FSz} + \text{FSz} > \text{mellérendelői N} + \text{N} > \text{Avv} + \text{A} > \\ & \text{Avv} + \text{N} / \text{V} + \text{Avv} / \text{P} + \text{A} > \text{N} + \text{V} / \text{N} + \text{Avv} / \text{V} + \text{Avv} \end{aligned}$$

3.4.2. Az összetételek szófaja

Az összetételek szófajának a vizsgálata az alábbi eloszlást eredményezte:

17. ábra A szófajok eloszlása

Az 17. ábrán láthatjuk, hogy az összetételek kevéssel több, mint háromnegyede főnév (1732). A második leggyakoribb szófaj a melléknév (403), majd ezt követi az ige (29) és

²⁹⁷ Az újonnan született affixoidok elemzését bővebben l. ANTONELLI (1995: 278–286).

²⁹⁸ De Mauro kiemeli, hogy a szókincsben létrejövő újdonságok terjesztésében fontos szerepet játszik a televízió és az információtechnológia. Emellett aláhúzza, hogy napjaink elvárásai miatt, mint a gyorsaság és a tömörségre való törekvés, gyakrabban alkalmaznak félészavakat (*mini-*, *maxi-*, *super-*, stb.) a már meglévő melléknevek helyett (vö. DE MAURO 2003: XI).

²⁹⁹ A szerzők által felállított általános tendencia az alábbi: $\text{N} + \text{N} > \text{A} + \text{N} > \text{N} + \text{A} > \text{A} + \text{A}$ (vö. GUEVARA–SCALISE (2007: 21).

legvégül a határozószó (2). Az, hogy a legtöbb szóösszetétel főnév megerősíti a neologizmusok születésének alapvető okát, vagyis, hogy neologizmus elsősorban új fogalom, tárgy megnevezésekor jön létre. A kapott eredményt Guevara–Scalise vizsgálatának eredményeivel összevetve, látható, hogy általuk felállított preferencia-skála itt is érvényes (GUEVARA–SCALISE 2007: 17):

(281) $N > A > V > Avv$

A főnevek körülbelül 15%-a, míg a melléknevek közel egynegyede változatlan alakú. A főnevek esetében ennek oka a hibrid összetételekben mássalhangzóra végződő idegen lexéma (281a), véghangsúlyos főnév, vagy *-i* magánhangzóra végződő alak (281b). Számos $P + N$ és $V + N$ (281c), valamint jelzői $N + N$ összetétel is alkot változatlan alakú főnevet (281d):

- (282) a. *gas-killer, gastrodevolution, Stival day* 'lit. Csizma-nap', 'velencei kereskedők által szervezett tiltakozás a dagály ellen még meg nem hozott intézkedések miatt'
 b. *baby criminalità, tregiorni, porno-attività*
 c. *dopo-Nizza, conta-bare, spara-numeri*
 d. *tir-lumaca, test chiave, camion pirata*

Az összetett mellékneveknél 22 esetben az invariabilitást a mássalhangzóra végződő, idegen szó okozza (283a), vagy exocentrikus neoklasszikus összetétel (283b). A legtöbb esetben (67) azonban a melléknév $V + N$ összetételi mintát követ, ahol a második pozícióban álló N állhat eleve többes számban is (*carceri* 'börtönök') (283c):

- (283) a. *etnochic, filo-gay, filo-no-global*
 b. *(le aziende) monoservizio* 'egyszolgáltatás (vállalatok)', *(le ricette) multifarmaco* 'egy gyógyszert tartalmazó (vények)', *(i sistemi) mono-utente* 'egyfelhasználás (rendszerek)'
 c. *(occhiali) salva vista* 'látás-mentő (szemüvegek)', *(farmaci) abbassa-colesterolo* 'koleszterincsökkentő (gyógyszerek)', *(leggi) svuotacarecери* 'börtönkiürítő (törvények)'

A főnévként is használt melléknevek közül pedig a kétnemű *-ista* végű főneveket kell megemlíteni:

(284) *neoisolazionista* 'új elszigetelődési politika előterjesztője', *neogollista*,
neoulivista, *pseudofemminista*

Valóban igen ritka, hogy új összetett igék jöjjenek létre: a 29 alak közül egy igei lokúció (285a), míg a többi három tranzitív neoklasszikus összetétel (285b), egy intranszitiv (285c), míg 24 az *auto*- főszóval alkotott visszaható ige (285d):

(285) a. *fare flop*

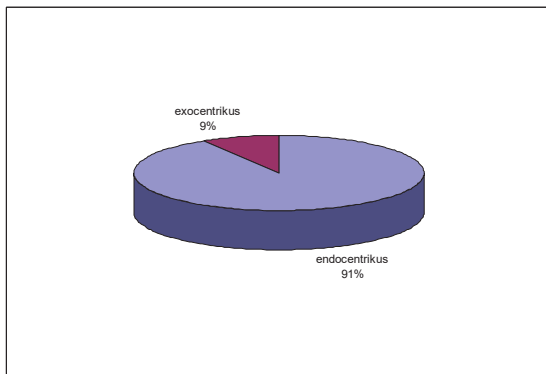
b. *eurobuggerare*, *fotosegnalare*, *terraformare*

c. *bionavigare*

d. *autosarsarsi* 'önállóan adagol', *autoeleggersi* 'önmagát megválaszt',
autoelogiarsi 'önmagát dicsér'

3.4.3. Az elemek sorrendje

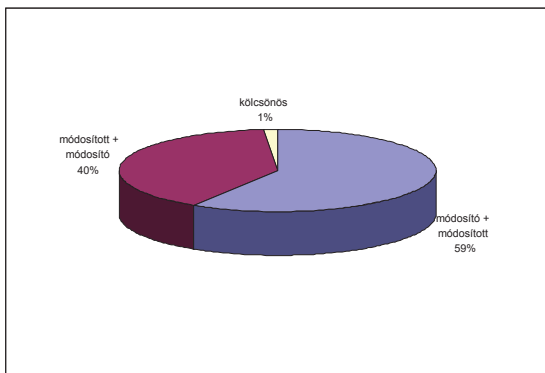
Az összetételi elemek sorrendjének elemzése előtt, érdemes megvizsgálni az endocentrikus és az exocentrikus összetételek eloszlását. A V + N és a P + N minta hagyományosan exocentrikus összetételeket alkot. A korpuszban ezen kívül további exocentrikus összetételek is szerepelnek: Avv + N, V + Avv, P + A és V + A mintával, számuk összesen 187 (9%), míg az endocentrikus összetételeké 1979 (91%), mint ahogy azt a 18. ábra is mutatja:

18. ábra Az endocentrikus és az exocentrikus összetételek eloszlása

Az olasz endocentrikus összetételek elemeinek hagyományos sorrendje a *módosított + módosító*. A korpuszban a kölcsönös determináció is megtalálható a mellérendelő

összetételeknél. Az olasz sorrenddel ellentétes neologizmusok magas száma elsősorban a neoklasszikus összetételekkel és az angol elemeket felhasználó hibrid jelzői összetételekkel magyarázható, annak ellenére, hogy a '80-as évek elején Benedek még úgy fogalmazott, hogy a jelölt, azaz a *módosító + módosított* sorrendű alakok „csak néhány régebbi összetételben fordulnak elő, és a jelölés egyedül a genitívusi viszony kifejezésére szolgál (...) *terremoto*, *acquedotto* (...)” (1981: 264):

19. ábra Az endocentrikus összetételek eloszlása az összetételi elemek sorrendje alapján

Az újlatin sorrenddel ellentétes konstituensek sorrendje tehát elsősorban a neoklasszikus összetételek (286a), és a hibrid jelzői összetett szavak (286b) egyfajta ismertetőjegyeként értelmezhető, ezen kívül megtalálható pár endogén alárendelő összetételben is (286c):³⁰⁰

(286) a. *tendopoli* ‘sátorváros’, *biocasa* ‘bioház’

b. *baby-cantante*, *Dalema-boy*

c. *Bossi-pensiero*, *Internet-dipendenza*

3.4.4. A szemantikai mezők

De Mauro (2003) szótára előszavában kiemeli, hogy a neologizmusok leggyakrabban a műszaki-tudományos (orvostudomány, számítástechnika) és a gazdasági szókincsben fordulnak elő (DE MAURO 2003: XIII). Hasonlóan vélekedik Giovanardi is, amikor hangsúlyozza, hogy a technológia fejlődésével a legtöbb új szót a számítástechnika és a

³⁰⁰ Az összetétel fejét félkörrel jelzem.

környezetvédelem adja (GIOVANARDI 2005: 16). Cortelazzo ellenben az olasz szókincs bővítéséről szólva a politikai nyelvezet szerepét emeli ki, mivel a neologizmusokat elsősorban a sajtóban észleljük, amely köztudottan nagy teret szentel a politikának (CORTELAZZO 2000: 190). Catricalà hasonlóképpen aláhúzza a politika nyelvezetének innovatív voltát, amelyek a még egyébként tisztavirág életű neologizmusok használatát is felerősítik (CATRICALÀ 2003: 702).

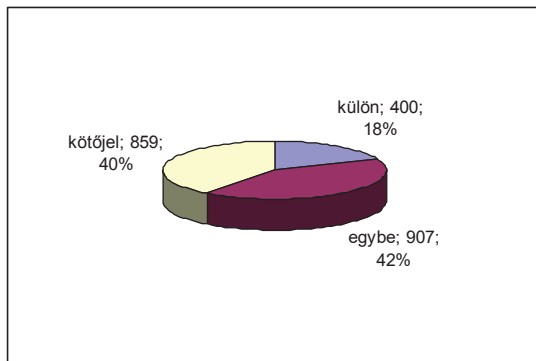
A szemantikai mező vizsgálata megerősítette a várakozásaimat, miszerint az újságírói nyelvben a politika, a krónikarovat, a gazdaság azok a területek, ahol a legtöbb új összetétel előfordul. Az idegen szavak használata az olasz megfelelők helyén azzal magyarázható, hogy gyakran ún. szükségszerű kölcsönszavakról (*prestiti di necessità*) van szó, elsősorban a szaknyelvekben (l. a *computer*, *internet* vagy *robot* szavakkal alkotott neologizmusokat), amelyek, esetenként, saját maguk vezetik be az idegen szavak használatát, mivel azok sokkal kifejezőbbek és tömörebbek (l. *bomba cluster* 'fürtösbomba'). Egyes idegen alakok gyakran kifejezőbbek az olasz megfelelőiknél (*kamikaze* a *suicida* 'öngyilkos' helyett, vagy a *killer* a *letale*, illetve *mortale* 'halálos' helyett). Az új összetételek sokszor internacionalizmusoknak tekinthetők és a föld minden táján egyre inkább hasonlítanak egymásra a globalizáció és az egyre gyorsuló kommunikáció miatt. Hasonló mondható el a tudomány területéről származó néhány denominatív neoklasszikus összetételről is, mint kémiai anyagokról vagy gyógyszerekről (*isofosfamide*, *oncoproteina*, *clorimipramina*, *amminofilina*, *crioablazione*). Emellett az ún. luxus kölcsönszavak (*prestiti di lusso*) használata is tetten érhető (l. *dopo match* 'mérkőzést követő idő'). Meg kell azonban jegyezni, hogy a hibrid összetételek között nem csak az egyes idegen lexémák tömörsége játszik fontos szerepet, hanem a játékos célzat és esetenként a sznobizmus is (l. *Prodinomics* 'Prodi-gazdaság', *Spaghetti Welfare* 'spagettinépjólét'), ám a legtöbb hibrid összetétel azonban okkazonalizmus marad.

3.4.5. Az írásmód

Az olasz nyelv helyesírásában nem létezik külön szabály az összetett szavak írására. Az újonnan született szóösszetételek írásmódjának ingadozása egyrészt ennek tudható be. Az új fogalmak esetében gyakran több alak is verseng (*salvaBerlusconi*, *salva-Berlusconi*, *salva Berlusconi* 'Berlusconi-mentő'), és sokszor hosszú idő telik el, míg kialakul, melyik forma lesz a nyertes. Vannak olyan összetételek, amelyeket kezdetben különírnak és az idők során a köztük lévő szóhatár egyre gyengült és ma már egybeíródnak (l. a szoros összetételeknél a *pomo d'oro* → *pomodoro* 'paradicsom' példáját).

Tehát, az összetett szó státuszát nem lehet eldönteni az írásmódja alapján. Ha kötőjellel írják, biztosak lehetünk, hogy összetett a szó, de a külön írt szavak sem mindig jelentenek szintagmát, vagy többszavas jelentéstani egységet. Benedek alapján a „döntő tényező: a két szó kapcsolata új jelentéstartalmat nyert-e?” (BENEDEK 1981: 258).

A korpuszban szereplő legtöbb (907) összetételt (kivéve az A + N, illetve az N + A mintázatokat) egybeírják:

20. ábra Az írásmód

Egybeírják elsősorban a neoklasszikus összetételeket, a *malo* + N mintázatot, és számos V + N mintát (287a), míg a kötőjeles alakok, amelyek száma megközelíti az egybeírt formák számát (859), elsősorban jelzői N + N alakokra (*choc, simbolo, lampo, chiave, fiume*), a *caro* + N mintázatra, és számos P (*dopo*) + tulajdonnév szerkezetre, valamint az összes *e*-neoklasszikus összetételre, és sok *mega-*, *mini-*, *neo-* és *simil-* alakra (287b) jellemzők. Ezzel ellentétben a különírt alakok csupán 18%-ot tesznek ki: idetartozik elsősorban az alárendelő N + N összetétel (*allarme, rischio, emergenza*), az N + A összetétel, és szintén sok *baby* és *killer* hibrid jelzői N + N összetétel (287c):

(287) a. *autocensimento, malaimpresa, salvabanche*

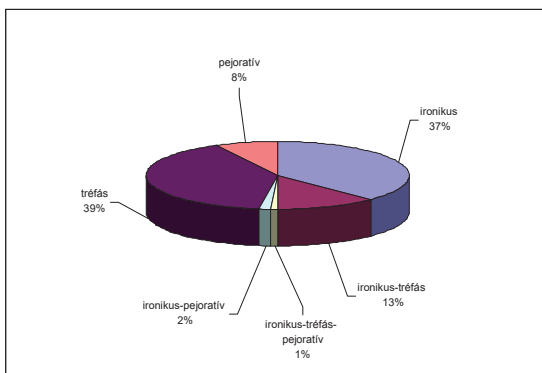
b. *contratto-truffa, baby-carnevale, caro-banche, dopo-Tettemanzi, e-lavoro*

c. *allarme maltempo, coscienza operativa, baby discoteca*

Annak ellenére, hogy az egybeírt alakok vannak többségben, ezek közel egyötöde kötőjellel is előfordul (*autoregalo* vs *auto-regalo*), és a kötőjeles alakok egynegyede előfordul különírva is. Mindenesetre a még nem rögzült írásmód mellett tehát hangsúlyozni kell, hogy, az egybeírás az összetételi tagok közti szorosabb kapcsolatra utal (l. a neoklasszikus összetételeket és az V + N alakokat), szemben a különírt szóösszetételekkel, ahol nem létezik más lehetséges írásmód (l. az alárendelő N + N összetételt).

3.4.6. A stílusjegy

A neologizmusok legtöbbször valamely különleges eseményhez kapcsolódnak, vagy divat hívja őket létre és magának a kiváltó eseménynek, trendnek elmúltával elfelejtődnek. Ezek gyakran vicces, ironikus stílusértékűek, vagy kifejezetten pejoratív konnotátummal telítettek. Annak ellenére, hogy a korpuszban szereplő neologizmusok csupán elenyésző százaléka jelölt (0,01%), érdemes megvizsgálni stílusjegyeiket. A 21. ábra az összesen 128 jelölt stílusjegyű összetétel stílusjegy szerinti eloszlását mutatja:

21. ábra Az összetételek stílusjegy szerinti eloszlása

A legtöbb esetben (51) tréfás használatot találunk, ezek közül 27 neoklasszikus összetétel, és 12 V + N mintát követ (288a). Szintén jelentős (48) az ironikus alakok száma, közülük négy az Avv + A (*corretto*) mintát követi, 19 neoklasszikus és hét a V + N összetétel (288b). Az 16 ironikus-tréfás alakból 9 neoklasszikus összetétel (288c). 10 alak pejoratív, ezek közül négy N + *lager* szerkezetű és kettő szinonim V + N összetétel (288d). A két

ironikus-pejoratív alak (288e) mellett ironikus-tréfás és egyben pejoratív használatot csak egy alak mutat (288f):

(288) a. *gastro-follia, sparatutto*

b. *europulpito* 'uniós pulpitus', *eticamente corretto, conta-bare*

c. *cacaomane, calciologo, mozzapiedi*

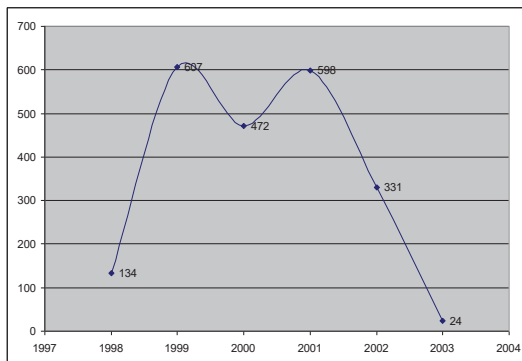
d. *canile-lager, svuotacarceri, svuota-celle*

e. *Spaghetti Welfare, eurosciocchezza*

f. *mangiaspaghetti*

A stílusjegyet a szemantikai mezővel összevetve, azt tapasztalható, hogy a tréfás használat a sport területén fordul elő leginkább (*mangia-arbitri, mangiallenatori, rubapalloni, sacco*), az ironikus használat a politika (*partito-bonsai, partito-persona, partito-taxi*) és a gazdaság (*emersiometro, Prodinomics*) területén fordul elő, ahol pár tréfás alakot is találunk (*europatacca, sistema operativo bonsai*).

3.4.7. A megjelenés éve

22. ábra A bemenetek évenkénti eloszlása

A neologizmusok első rögzítésének időpontját illetően a 22. ábráról leolvasható, hogy míg az 1998-as évben csupán 134 neologizmust regisztráltak addig a rákövetkező években – kivéve az utolsó két évet – láthatóan növekedett a bemenetek száma és megközelítőleg azonos. Érdekes azonban, hogy a 2000-es évben csökkent az újonnan alkotott összetett szavak

száma, csakúgy, mint a 2002-ben és 2003-ban. Az, hogy 2003-ban pusztán 24 új alakot regisztráltak nem arra utal, hogy kevesebb neologizmus született volna, hanem arra, hogy, feltételezhetően a kutatómunka az év első részében már befejeződött (1998 előtt Novelli–Urbani 1997-ben publikálták neologizmus repertoárjukat, bár az is igaz, hogy 2001-ben megjelent Quarantotto *Dizionario delle parole nuovissime* szótárja is, amely már rögzíthette az 1998-as neologizmusokat).³⁰¹ Mellette köztudott, hogy a neologizmusok érzékenyek az évek múlására és az őket létrehozó eseményekre, divat-trendekre. Elég itt a 2001-ben 9 *kamikaze* szóval alkotott összetételre, vagy az olasz gazdasági válság évében létrehozott V + *deficit* szerkezetű (*taglia-deficit* ’deficitcsökkentő’, *salvadeficit* ’deficit-mentő’) összetételekre gondolni.

---

³⁰¹ Quarantotto már 1987-ben is kiadott neologizmus szótárt, amely összesen 8.000 a második világháborút követően született neologizmust tartalmaz (vö. QUANTOTTO 1987).

IV. ÖSSZEGZÉS

Dolgozatom célja a modern olasz nyelvben alkalmazott szóösszetételi tendenciák felvázolása volt. A kiindulási hipotéziseimre az alábbi válaszokat kaptam.

A szókincsbővítésben valóban jelentős szerepet játszó, a korpuszban leggyakrabban előforduló szóösszetételi minta, a **neoklasszikus összetétel** az összes összetétel majdnem felét (48%-át) teszi ki. A neoklasszikus összetételeknél kiemelendő az újonnan született félszavak nagyfokú használata, amelyek lehetnek olasz szavak rövidítésből született félszavak (*catto-*, *socio-*) és idegen eredetű lexémák rövidített változatai (*cyber-*, *e-*, *net-*, *web-*) is. Jelentős az esetenként sokkal kifejezőbbnek bizonyuló félszavak (*mini-*, *maxi-*, *mega-*, *micro-*) melléknevek és jelzők helyetti alkalmazása. Érdemes megemlíteni még a klasszikus félszavak jelentésbővülését is (*bio-*: *bio*⁻¹ 'biológiai jelenségekre utaló', *bio*⁻² 'a biológia tudományához kapcsolódó', *bio*⁻³ 'környezetvédelmi', *bio*⁻⁴ 'biotechnológiára vonatkozó').

A modern olasz nyelvre jellemző rövidítésre, tömörségre való tendencia elsősorban az alárendelő N + N minta alkotta neologizmusokban jelentkezik. Ennek ellenére a második leginkább alkalmazott összetételi minta a **jelzői N + N**. Számos főnév posztnominális pozícióban melléknévi szerepet tölt be. Egyes főneveknél ezt a jelzői funkciót a szótárak is jelzik (*fantasma*, *pirata*, *spia*, *limite*, *tampone*, *spettacolo*, *chiave*, *civetta*), és ez még inkább érvényes az idegen szavakra (*baby*, *killer*, *record*, *chic*, *choc*, *kamikaze*, *testimonia*). További vizsgálat fogja alátámasztani, hogy a korpuszban jelzői funkcióban alkalmazott, de a szótárak által még nem jelzett melléknévi szerep állandó lesz-e egyes főnevek esetében (*evento*, *rivelazione*, *fotocopia*).

Az utóbbi évek egyik legjellegzetesebb jelensége a produktív lexikális sorozatok burjánzása nem csak a jelzői N + N, hanem az alárendelő N + N mintában is tetten érhető. Az olvasó fantáziáját megmozgató alakok túlzott használata azonban banálisra is teheti ezeket. Példa erre az *allarme*, *emergenza*, *pericolo* és a *rischio* + N alárendelő összetételi minta, amely aggodalmat fejez ki többé-kevésbé a politika és a társadalom, illetve a gazdaság területén. Ezek a kifejezések erős aggodalmi töltettel rendelkeznek, gyakori használatuk azonban semlegessé teheti őket. Az olasz újságírói nyelvezetre egyébként jellemző a túlzott expresszivitás hajhászása (l. az angol elemeket alkalmazó (*boom*, *killer*, *record*) hibrid összetételeket). Ez összefüggésben áll a már említett jelzői N + N minta gyakori használatával: összesen 534 jelzői N + N alak szerepel a korpuszban, bár az idegen szavak (*baby*, *killer*) alkotta sorozatok nagy része később feledésbe merül.

Az idegen szavakat alkalmazó 271 **hibrid összetételek** igaz, csak 12,5%-át alkotják a korpuszban szereplő összes összetételnek, de a szókincsbővítésben játszott szerepük és a sorozat-alkotás miatt figyelmet érdemelnek. Itt elsősorban a már említett jelzői N + N és az idegen lexémával alkotott alárendelői N + N összetételeket (*Codino-day* 'Roberto Baggio-nap, Copfos-nap', *Cofferai-boy* 'Cofferati-fiú, Sergio Cofferati támogatója, munkatársa') érdemes megemlíteni.

A neologizmusok valóban elsősorban **főnevek**, de nem elhanyagolandó a melléknév-alkotás sem, ahol figyelmet érdemel a melléknévi funkcióban álló V + N minta egyre gyakoribb használata az újságírói nyelvben.

Az összetételek **sorrendjét** illetően, az új összetételek a hagyományos újlatin *módosított + módosító* sorrendet követik, azonban jelentős a fordított sorrendű alakok száma, amely az angol nyelv, illetve a neoklasszikus összetételek fordított sorrend hatásának tudható be. Ennek ellenére az endogén összetételeknél is terjedőben van a fordított sorrend, amely elsősorban az alárendelő N + N minta egyes sorozatainak (N + *mania / dipendenza*) hatásának tudható be.

A **szemantikai mező** vizsgálatában elsősorban a krónika, a politika, a gazdaság és a sport tűnik ki, mint az összetett neologizmusok leggyakoribb előfordulási területe, azonban ki kell hangsúlyoznom, hogy a korpuszt adó neologizmus szótár az olaszországi napi- és hetilapokban rögzített neologizmusokat tartalmazó adatbázis alapján jött létre, így a szaknyelvekben született neologizmusok csak kis mértékben vannak képviselve.

Az összetett szavak **írásmódja** meglehetősen ingadozó. Sok esetben még nem dönt el az új szóösszetétel írásmódja, azonban annyi kirajzolódni látszik, hogy a leginkább alkalmazott írásmód, az egybeírás a két összetételi elem közti szorosabb kapcsolatra utal.

A **stílusjegy** tekintetében elmondható, hogy az új szóösszetételek stílusjegye jelöletlen. Leginkább tréfás és ironikus alakok születnek, míg az összetételek **megjelenési éve** kevés eredménnyel szolgált.

Tekintettel arra, hogy a neologizmusok vizsgálatából felállított tendencia csak irányvonalat mutat, magának az elemzések eredményeiből messzire menő következtetéseket nem szabad levonni. Csak az idő elteltével és további vizsgálatokra támaszkodva lehet kijelenteni, hogy egyes mintázatok továbbra is termékenyek-e.

Az 1998-2003 között regisztrált olasz szóösszetételek vizsgálatának eredménye azonban megbízható képet tud nyújtani az akkor folyamatban lévő jelenségekről, tükröképet állítva a nyelv akkori állapotáról: az olasz nyelv mely szóösszetételi mintája volt a legtermékenyebb a második évezred fordulóján. Az adott időszak e pillanatfelvétele ezen kívül sok mindent

elárul a társadalmi fejlődéssel együtt járó szókincsváltozásról, hiszen a társadalmi, politikai, gazdasági és technikai változások tükröződnek a nyelv szókincsében. Elengedhetetlen tehát a szókincs és a szóalkotási módok folyamatos vizsgálata. Ezért úgy vélem, az általam vizsgált szóösszetételi tendenciák mellett a szóalkotás másik nagy területét, a szóképzést érintő tendenciákat is érdemes megvizsgálni a neologizmusok tükrében.

FORRÁSOK

- ADAMO, Giovanni – DELLA VALLE, Valeria (2003a): *Neologismi quotidiani. Un dizionario a cavallo del millennio 1998-2003*. Firenze: Leo S. Olschki.
- ADAMO, Giovanni – DELLA VALLE, Valeria (2005): *2006 Parole nuove*. Sperling & Kupfer Editori.
- ADAMO, Giovanni – DELLA VALLE, Valeria (2008b): *Neologismi. Parole nuove dai giornali*. Roma: Istituto della Enciclopedia Italiana Treccani.
- ZINGARELLI, Nicola (2005): *Vocabolario della lingua italiana*. Bolgona: Zanichelli.

FELHASZNÁLT SZAKIRODALOM

- ABLONCZYNÉ MIHÁLYKA Livia (2006): *Gazdaság és nyelv*. Pécs: Lexikográfia Kiadó.
- ADAMO, Giovanni – DELLA VALLE, Valeria (2001): Neologismi dell'italiano contemporaneo. Analisi di un corpus della stampa quotidiana. In: *Lexicon philosophicum. Quaderni di terminologia filosofica e storia delle idee*. 11, 65–109.
- ADAMO, Giovanni – DELLA VALLE, Valeria (2003b): L'Osservatorio neologico della lingua italiana: linee di tendenza nell'innovazione lessicale dell'italiano contemporaneo. In: Adamo, Giovanni – Della Valle, Valeria (szerk.): *Innovazione lessicale e terminologie specialistiche*. Firenze: Leo S. Olschki. 83–105.
- ADAMO, Giovanni – DELLA VALLE, Valeria (2006): Tendenze nella formazione di parole nuove dalla stampa italiana contemporanea. In: Adamo, Giovanni – Della Valle, Valeria (szerk.): *Che fine fanno i neologismi? A cento anni dalla pubblicazione del 'Dizionario moderno' di Alfredo Panzini*. Roma-Firenze: Leo S. Olschki Editore. 105–122.
- ADAMO, Giovanni – DELLA VALLE, Valeria (2008a): *Le parole del lessico italiano*. Roma: Carocci.
- AMIOT, Dany (2004): Between compounding and derivation. Elements of word-formation corresponding to prepositions. In: Dressler, Wolfgang Ulrich – Katovsky, Dieter – Pfeiffer, Oskar E. – Rainer, Franz: *Morphology and its Demarcations. Selected papers from the 11th Morphology Meeting*. Amsterdam / Philadelphia: John Benjamin Publishing Company. 183–195.
- ANTONELLI, Giuseppe (1995): Sui prefissoidi dell'italiano contemporaneo. In: *Studi di Lessicografia Italiana*. 13, 253–293.

- ARONOFF, Mark (1976): *Word Formation in Generative Grammar*. Cambridge MA: MIT Press.
- BARONI, Marco – GUEVARA, Emiliano – PIRELLI, Vito (2006): *Sulla tipologia dei composti N + N in italiano: principi categoriali ed evidenza distribuzionale a confronto*. http://morbo.lingue.unibo.it/user-documents/guevara/baroni-guevara-pirelli_composti-nn-italiano-sli-2006-pdf (hozzáférés 2008. január)
- BAUER, Laurie (2001): *Morphological productivity*. Cambridge: University Press.
- BAUER, Laurie (2004): The borderline between derivation and compounding. In: Dressler, Wolfgang Ulrich – Katovsky, Dieter – Pfeiffer, Oskar E. – Rainer, Franz: *Morphology and its Demaractions. Selectec papers from the 11th Morphology Meeting*. Amsterdam / Philadelphia: John Benjamin Publishing Company. 97–108.
- BEARD, Robert (1988): On the separation of Derivation from Morphology: Toward a Lexeme / Morpheme-Based Morphology. In: *Quaderni di semantica* 1/88. Vol. IX. Bologna: Il Mulino. 43–50.
- BENCINI, Andrea – MANETTI, Beatrice (2005): *Le parole dell'Italia che cambia*. Firenze: Le Monnier.
- BENEDEK Nándor (1981): *Szóalkotás a mai olasz és a mai magyar nyelvben*. Kandidátusi disszertáció. Szeged.
- BENEDEK Nándor (2001): La composizione: il mezzo più importante dell'arricchimento lessicale dell'italiano contemporaneo. In: Fábíán Zsuzsanna – Salvi, Giampaolo (szerk.): *Semantica e Lessicologia storiche*. Atti del XXXII Congresso Internazionale di Studi. Roma: Bulzoni. 329–334.
- BENVENISTE, Émile (1985): (olasz fordítás): *Problemi di linguistica generale II*. Milano: Il Saggiatore. 167–201.
- BISETTO, Antonietta (1996): *Tra derivazione e composizione: su alcune formazioni complesse dell'italiano*. Doktori disszertáció. Padova.
- BISETTO, Antonietta (1999): Note sui composti VN dell'italiano. In: Benincà, Paola – Mioni, Alberto – Vanelli, Laura (szerk.): *Fonologia e morfologia dell'italiano e dei dialetti d'Italia*. Atti del XXXI Congresso internazionale di studi della Società di Linguistica Italiana. Roma: Bulzoni. 505–538.
- BISETTO, Antonietta (2004): Composizione con elementi italiani. In: Grossmann, Maria – Rainer, Franz (szerk.): *La formazione delle parole in italiano*. Tübingen: Niemeyer. 33–51.

- BISETTO, Antonietta – SCALISE, Sergio (1997): *L'autonomie de la morphologie*. <http://morbo.lingue.unibo.it/user-documents/scalise/autonomie%20de%20la%20morphologie.pdf> (hozzáférés 2008. január)
- BISETTO, Antonietta – SCALISE, Sergio (1999): Compounding: Morphology and/or Syntax? In: Mereu, Lunella (szerk.): *Boundaries of Morphology and Syntax*. Amsterdam: Benjamins. 31–48.
- BISETTO, Antonietta – SCALISE, Sergio (2005): The classification of compounds. In: *Lingue e Linguaggio*. IV. (2). 319–332.
- BLOOMFIELD, Leonard (1933): *Language*. New York: Holt.
- BOLASCO, Sergio (2005): La reperibilità statistica di tendenze diacroniche nell'uso delle parole. In: De Mauro, Tullio – Chiari, Isabella (szerk.): *Parole e numeri*. Roma: Aracne editrice. 335–354.
- BOMBI, Raffaella (1992a): Riflessioni sulla composizione con affissoidi. In: *Incontri linguistici* 16. Pisa: Giardini Editori e Stampatori. 159–169.
- BOMBI, Raffaella (1992b): Il modulo „NON + SOSTANTIVO” nell'italiano contemporaneo. In: *Incontri linguistici* 15. Pisa: Giardini Editori e Stampatori. 79–92.
- BOMBI, Raffaella (1995): Neologia e formazioni produttive tra lingue speciali e lingua comune. In: Bombi, Raffaella (szerk.) *Lingue speciali e interferenza*. Atti del Convegno Seminariale (Udine, 6-17 maggio 1994). Roma: Il Calamo. 119–127.
- BONOMI, Ilaria (2003): La lingua dei quotidiani. In: Bonomi, Ilaria – Masini, Andrea – Morgana, Silvia (szerk.): *La lingua italiana e i mass media*. Roma: Carocci. 127–164.
- BOOI, Gert (2005): Compounding and derivation. Evidence for Construction Morphology. In: Dressler, Wolfgang Ulrich – Katovsky, Dieter – Pfeiffer, Oskar E. – Rainer, Franz (szerk.): *Morphology and Its Demarcations. Selected Papers from the 11th Morphology Meeting*. Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins. 109–132.
- BOOI, Gert (2007): *Composition et morphologie des constructions*, <http://website.leidenuniv.nl/~booiige/pdf/Composition%20et%20morphologie%20des%20constructions.pdf> (hozzáférés 2008. január)
- CATRICALÀ, Maria (2003): L'Osservatorio della Comunicazione politica televisiva. In: Maraschio, Nicoletta – Poggi Salani, Teresa (szerk.): *Italia linguistica dell'anno mille. Italia linguistica anno duemila*. Atti del XXXIV Congresso Internazionale di Studi della Società Linguistica Italiana. Roma: Bulzoni. 699–708.

- CICALESE, Anna (1995): I composti polirematici con struttura N A N. In: D'Argentino, Emilio (szerk.): *Tra sintassi e semantica. Descrizioni e metodi di elaborazione automatica della lingua d'uso*. Napoli: Edizioni Scientifiche italiane. 329–349.
- COLETTI, Vittorio (2006): Un secolo di parole mancate. In: Adamo, Giovanni – Della Valle, Valeria: *Che fine fanno i neologismi? A cento anni dalla pubblicazione del 'Dizionario moderno' di Alfredo Panzini*. Roma-Firenze: Leo S. Olschki Editore. 79–89.
- CORTELAZZO, Michele (2000): *Italiano d'oggi*. Padova: Esedra Editrice. 174–208.
- CORTELAZZO, Michele – CARDINALE, Ugo (1989): *Dizionario di parole nuove. 1964-1987*. Torino: Loescher Editore.
- CRYSTAL, David (2003): *A nyelv enciklopédiája*. Budapest: Osiris.
- CROCCO GALÈAS, Grazia – DRESSLER, Wolfgang Ulrich (1992): Trasparenza morfotattica e morfosemantica dei composti nominali più produttivi dell'italiano di oggi. In: Moretti, Bruno – Petrini, Dario – Bianconi, Sandro (szerk.): *Linee di tendenza dell'italiano contemporaneo*. Atti del XXV Congresso Internazionale di Studi della Società Linguistica Italiana. Roma: Bulzoni. 9–24.
- D'ACHILLE, Paolo (1991): Sui neologismi. Memoria del parlante e diacronia del presente. In: *Studi di lessicografia italiana*. XI, 269–322.
- D'ACHILLE, Paolo (1997): Retrodatazioni di parole nuove. In: *Studi latini ed italiani. In memoria di Marcello Aurigemma*. Roma: Herder Editrice e Libreria. 345–373.
- D'ACHILLE, Paolo (2003): *L'italiano contemporaneo*. Bologna: Il Mulino.
- DARDANO, Maurizio (1978): *La formazione delle parole nell'italiano di oggi*. Roma: Bulzoni.
- DARDANO, Maurizio (1988): Formazione delle parole. In: *Lexikon der Romanistischen Linguistik*. Vol. IV. Tübingen: Max Niemeyer Verlag. 51–63.
- DARDANO, Maurizio (1990): La formazione delle parole nella storia della lingua italiana. In: Berretta, Monica – Molinelli, Piera – Valentini, Ada (szerk.): *Parallela 4. Morfologia*. Tübingen: Günter Narr Verlag. 69–83.
- DARDANO, Maurizio (1993a): Lessico e semantica. In: Sobrero, Alberto A. (szerk.): *Introduzione all'italiano contemporaneo. Le strutture*. Bari: Laterza. 291–370.
- DARDANO, Maurizio (1993b): Il lessico italiano di oggi. In: Hart, David (szerk.): *Aspects of English and Italian Lexicology and Lexicography*. Roma: Bagatto Libri. 41–60.
- DARDANO, Maurizio (1994): Profilo dell'italiano contemporaneo. In: Serianni, Luca – Trifone, Pietro (szerk.): *Storia della lingua italiana. II. Scritto e parlato*. Torino: Einaudi. 343–430.

- DARDANO, Maurizio (1996): La formazione delle parole. In: Dardano, Maurizio: *Manualetto di linguistica italiana*. Zanichelli: Bologna. 208–209, 242–257.
- DARDANO, Maurizio (2008): Tra innovazione e conservazione. In: Dardano, Maurizio – Frenguelli, Gianluca (szerk.): *L'Italiano di oggi*. Roma: Aracne. 15–42.
- DARDANO, Maurizio – FRENGUELLI, Gianluca – PERNA, Teresa (2000): L'italiano di fronte all'inglese alle soglie del terzo millennio. In: Vanvolsem, Serge – Vermandere, Dieter – D'Hulst, Yves – Musarra, Franco (szerk.): *L'italiano oltre frontiera*. V Convegno internazionale. Vol. I, Leuven: Leuven University Press / Franco Cesati. 31–55.
- DARDANO, Maurizio – FRENGUELLI, Gianluca – COLELLA, Gianluca (2008): Dizionario e formazione delle parole. In: Dardano, Maurizio – Frenguelli, Gianluca (szerk.): *L'Italiano di oggi*. Roma: Aracne. 121–136.
- DARDANO, Maurizio – FRENGUELLI, Gianluca – PUOTI, Alberto (2008): Anglofilia nascosta. In: Dardano, Maurizio – Frenguelli, Gianluca (szerk.): *L'Italiano di oggi*. Roma: Aracne. 75–98.
- DARDANO, Maurizio – PUOTI, Alberto (2005): Frasi nominali nella stampa e nel telegiornale. Conseguenze testuali e rilevanza pragmatica. In: Grossmann, Maria – Thornton, Anna M. (szerk.): *La formazione delle parole*. Atti del XXXVII Congresso internazionale di studi della Società di Linguistica Italiana. Roma: Bulzoni. 137–152.
- DARDANO, Maurizio – TRIFONE, Pietro (1985): *Grammatica italiana. Con nozioni di linguistica*. Bologna: Zanichelli.
- DARDANO, Paola (2005): Per lo studio dei composti. In: Giovanardi, Claudio (szerk.): *Lessico e formazione delle parole*. Studi offerti a Maurizio Dardano per il suo 70° compleanno. Firenze: Franco Cesati Editore. 103–129.
- DE MAURO, Tullio – VOGHERA, Miriam (1996): Scala mobile. Un punto di vista sui lessemi complessi. In: Benincà, Paola – Cinque, Guglielmo – De Mauro, Tullio (szerk.): *Italiano e dialetti nel tempo. Saggi di grammatica per Giulio C. Lepschy*. Roma: Bulzoni. 99–129.
- DE MAURO, Tullio (szerk.) (2003): *Nuove parole italiane dell'uso*. Vol. VII del GRADIT, Torino: UTET. VII–XVI.
- DE MAURO, Tullio (2006): Dove nascono i neologismi. In: Adamo, Giovanni – Della Valle, Valeria: *Che fine fanno i neologismi? A cento anni dalla pubblicazione del 'Dizionario moderno' di Alfredo Panzini*. Roma-Firenze: Leo S. Olschki Editore. 23–32.
- DI SCIULLO, Anna Maria – WILLIAMS, Edwin (1987): *On the Definition of Word*. Cambridge: MIT Press.

- D'ONOFRIO, Piero (1985): I nomi composti nell'italiano e nella pubblicità. In: *Le lingue del mondo*. Firenze: Valvantina Editore. 7–14.
- DRESSLER, Wolfgang Ulrich – MAYERTHALER, Willi – PANAGL, Oswald – WURZEL, Wolfgang Ulrich (1987): *Leitmotifs in Natural Morphology*. Amsterdam-Philadelphia: Benjamins.
- DRESSLER, Wolfgang Ulrich (1999): Ricchezza e complessità morfologica. In: *Fonologia e morfologia dell'italiano e dei dialetti d'Italia*. Atti del XXXI Congresso SLI. Roma: Bulzoni. 587–597.
- DRESSLER, Wolfgang Ulrich – LIBBEN, Gary – JAREMA, Gonia – STARK, Jacqueline – PONS, Christiane (2005): Produttività nel processamento di composti: esempi tedeschi con e senza interfissi. In: Grossmann, Maria – Thornton, Anna M. (szerk.): *La formazione delle parole*. Atti del XXXVII Congresso Internazionale di Studi della Società di Linguistica Italiana. Roma: Bulzoni. 153–162.
- FABB, Nigel (1998): Compounding. In: Spencer, Adrew – Zwicky, Arnold M. (szerk.): *The Handbook of Morphology*. Oxford: Blackwell Publishers. 66–83.
- FABI, Angelo (1968): Fortuna del prefissoide mini-. In: *Lingua Nostra*. 39. 52–57.
- FABBRI, Francesca (2002): La lingua della pubblicità. Cosa c'è di nuovo. In: Frasnedi, Fabrizio et al. (szerk.): *Quaderni dell'Osservatorio linguistico*. Vol. 1, Milano: Franco Angeli. 97–132.
- FÁBIÁN Zsuzsanna (2009): Neologizmusok és szótárak. In: Bárdosi Vilmos (szerk.): *Quo vadis philologia temporum nostrum? Korunk civilizációjának nyelvi képe*. Budapest: Tinta Kiadó. 105–120.
- FANFANI, Luca Massimo (1994a): Sugli anglicismi nell'italiano contemporaneo (X). In: *Lingua Nostra*. Vol. LV. Fasc. 1, 19–25.
- FANFANI, Luca Massimo (1994b): Sugli anglicismi nell'italiano contemporaneo (XI). In: *Lingua Nostra*. Vol. LV. Fasc. 2-3, 76–77.
- FANFANI, Luca Massimo (1994c): Recensione sul dizionario di Ottavio Lurati. In: *Lingua Nostra*, Vol. LV, Fasc. 2-3, 79–92.
- FLEISCHER, Wolfgang (2000): Derivation and compounding. In: Booij, Gert – Lehmann, Christian – Mugdan, Joachim: *Morphologie / Morphology. An International Handbook on Inflection and Word-Formation*. I. vol. Berlin - New-York: Walter de Gruyter. 349–359.
- FORCONI, Augusta (1990): *Dizionario delle nuove parole italiane*. Milano: SugarCo.

FRENGUELLI, Gianluca (2005): La composizione con elementi inglesi. In: Giovanardi, Claudio (szerk.): *Lessico e formazione delle parole*. Studi offerti a Maurizio Dardano per il suo 70° compleanno. Firenze: Franco Cesati Editore. 159–176.

FRENGUELLI, Gianluca (2008): Come si studiano le parole. In: Dardano, Maurizio – Frenguelli, Gianluca (szerk.): *L'Italiano di oggi*. Roma: Aracne. 99–120.

GAETA, Livio (2002): *Quando i verbi compaiono come nomi. Un saggio di Morfologia Naturale*. Milano: Franco Angeli. 11–18, 57–91, 199–207.

GAETA, Livio – RICCA, Davide (2005): Aspetti quantitativi della produttività morfologica. In: Dardano, Maurizio – Chiari, Isabella (szerk.) *Parole e numeri*. Roma: Aracne editrice. 107–124.

GAETA, Livio (2005) *CompoNet: sviluppo di una risorsa interattiva e l'analisi teorica, tipologica e quantitativa dei composti*.

http://www.ricercaitaliana.it/prin/unita_op-2005101545_003.htm (hozzáférés 2007. november)

GIACOMELLI, Roberto (2005): La lingua della pubblicità. In: Bonomi, Ilaria – Masin, Andrea – Morgana, Silvia (szerk.): *La lingua italiana e i mass media*. Roma: Carocci. 223–248.

GIANNINI, Stefania (2003): Il mutamento morfologico. In: Mancini, Marco (szerk.): Il cambiamento linguistico. Roma: Carocci. 89–105, 114–127.

GIOVANARDI, Claudio (2005): Presentazione. In: Giovanardi, Claudio (szerk.): *Lessico e formazione delle parole*. Studi offerti a Maurizio Dardano per il suo 70° compleanno. Firenze: Franco Cesati Editore. 9–20.

GRAFFI, Giorgio – SCALISE, Sergio (2002): *Le lingue e il linguaggio*. Bologna: Il Mulino. 109–141.

GRANDI, Nicola (2006): Considerazioni sulla definizione e la classificazione dei composti. In: *Annali Online di Ferrara – Lettere*, Vol. 1, 31–52.

<http://eprints.unife.it/annali/lettere/2006vol1/grandi.pdf> (hozzáférés 2008. január)

GUILBERT, Louis (1975): *La créativité lexicale*. Paris: Larousse.

GUEVARA, Emiliano – SCALISE, Sergio (2007): Searching for universals in compounding. In: Scalise, Sergio – Magni, Elisabetta – Vineis, Edoardo – Bisetto, Antonietta (szerk.): *Universals of Language*. Amsterdam: Springer.

http://morbo.lingue.unibo.it/user-documents/guevara/guevara-scalise-2007_universals-compounding-final.pdf (hozzáférés 2008. január)

HALLE, Robert Aderson jr (1971): *La struttura dell'italiano*. Roma: Armando. 369–388.

HERMANN, W. Haller (1988): Sulla recente fortuna del prefisso *maxi-* nella lingua dei giornali italiani. In: *Lingua Nostra*. 49, 84–88.

IACOBINI, Claudio (1992): *La prefissazione nell'italiano contemporaneo*. Doktor disszertáció. Università degli Studi di Roma. La Sapienza.

IACOBINI, Claudio (1999): I prefissi dell'italiano. In: Benincà, Paola – Mioni, Alberto – Vanelli, Laura (szerk.): *Fonologia e morfologia dell'italiano e dei dialetti d'Italia*. Atti del XXXI congresso della Società di Linguistica Italiana. Roma: Bulzoni. 369–399.

IACOBINI, Claudio (2004): Composizione con elementi neoclassici. In: Grossmann, Maria – Rainer, Franz (szerk.): *La formazione delle parole in italiano*. Tübingen: Niemeyer. 69–95.

IACOBINI, Claudio – GIULIANI, Alessandro (2001): Sull'impiego di metodi quantitativi nella classificazione degli elementi che prendono parte ai processi di formazione delle parole. In: Albano Leoni, Federico – Stenta Krosbakken, Eleonora – Sornicola, Rosanna – Stromboli, Carolina (szerk.): *Dati empirici e teorie linguistiche*. Atti del XXXIII Congresso Internazionale di Studi della Società di Linguistica Italiana. Roma: Bulzoni. 331–359.

IACOBINI, Claudio – THORNTON, Anna Maria (1992): Tendenze nella formazione delle parole nell'italiano del ventesimo secolo. In: Moretti, Bruno – Petrini, Dario – Bianconi, Sandro (szerk.): *Linee di tendenza dell'italiano contemporaneo*. Atti del XXV congresso Internazionale di Studi della Società di Linguistica Italiana. Roma: Bulzoni. 25–55.

KARDSO Orsolya (2003): La morfologia del vocabolario fondamentale. In: *Verbum* V/2. 435–447.

KENESEI István (2000): Szavak, szófajok, toldalékok. In: Kiefer Ferenc (szerk.): *Strukturális magyar nyelvtan 3. Morfológia*. Budapest: Akadémiai Kiadó. 75–136.

KENESEI István (2007a): *Szavak, morfémák, toldalékok*. <http://nyelvor.c3.hu/period/1284/128405.pdf> (hozzáférés 2007. november)

KENESEI István (2007b): Semiwords and affixoids: the territory between word and affix. In: *Acta Linguistica Hungarica*. Vol. 54, N. 4. Budapest: Akadémiai Kiadó. 263–293.

KIEFER Ferenc (2001): Productivity and compounding. In: Schaner-Wolles, Chris – Rennison, John – Neubahr, Friedrich (szerk.): *Naturally! Linguistic Studies in honour of Wolfgang Ulrich Dressler presented on the occasion of his 60th birthday*. Torino: Rosenberg & Sellier. 225–231.

KIEFER Ferenc (2000): A morfológia. In: Kiefer Ferenc (szerk.): *Strukturális Magyar nyelvtan 3. Morfológia*. Budapest: Akadémiai Kiadó. 23–73.

KIEFER Ferenc – LADÁNYI Mária (2000): A szóképzés. In: Kiefer Ferenc (szerk.): *Strukturális magyar nyelvtan 3. Morfológia*. Budapest: Akadémiai Kiadó. 137–164.

- LADÁNYI Mária (1998): Jelentésváltozás és grammatikalizáció – kognitív és szerves nyelvészeti keretben. In: *Magyar Nyelv* 94, 407–423.
- LADÁNYI Mária (2007): *Produktivitás és analógia a szóképzésben: elvek és esetek*. Budapest: Tinta Könyvkiadó.
- LADÁNYI Mária – TOLCSVAY NAGY Gábor (2008): Funkcionális nyelvészet. In: Ladányi Mária – Tolcsvay Nagy Gábor (szerk.): *Általános Nyelvészeti Tanulmányok XXII*. Budapest: Akadémiai Kiadó. 17–58.
- LEONI, Daniele (2002): La lingua della stampa. In: Frasnedi, Fabrizio et al. (szerk.): *Quaderni dell'Osservatorio linguistico*. Vol. 1. Milano: Franco Angeli. 193–219.
- LEPSCHY, Anna Laura – LEPSCHY, Giulio (1993): *La lingua italiana. Storia, varietà dell'uso, grammatica*. Milano: Bompiani. 159–165.
- LINTNER, Otto (1974): Influssi del linguaggio pubblicitario sui neologismi. In: *Italiano d'oggi. Lingua non letteraria e lingue speciali*. Trieste: Edizioni LINT. 279–311.
- LO DUCA, Maria Giuseppa (1990a): *Creatività e regole*. Bologna: Il Mulino.
- LO DUCA, Maria Giuseppa (1990b): L'acquisizione dei composti V-N dell'italiano. In: Berretta, Monica – Molinelli, Piera – Valentini, Ada (szerk.): *Parallela 4. Morfologia/Morphologie*. Tübingen: Narr. 305–315.
- LO DUCA, Maria Giuseppa (1992): 'Parole nuove', regole e produttività. In: Moretti, Bruno – Petrini, Dario – Bianconi, Sandro (szerk.): *Linee di tendenza dell'italiano*. Atti del XXV Congresso SLI. Roma: Bulzoni. 58–81.
- LURAGHI, Silvia (1993): Il concetto di prototipicità in linguistica. In: *Lingua e stile*. XXVIII 4. 511–530.
- LURATI, Ottavio (1990): *Tremila parole nuove. La neologia negli anni 1980–1990*. Bologna: Zanichelli. III–VIII.
- MARELLO, Carla (1996): *Parole dell'italiano: lessico e dizionari*. Bologna: Zanichelli. 18–23, 40–43.
- MARRI, Fabio (1988a): Riflessioni sul lessico contemporaneo (I). In: *Lingua Nostra*. Vol. L. Fasc. 2–3, 57–88.
- MARRI, Fabio (1988b): Riflessioni sul lessico contemporaneo (IIa). In: *Lingua Nostra*. Vol. L, Fasc. 4, 109–126.
- MARRI, Fabio (1988c): Riflessioni sul lessico contemporaneo (IIb). In: *Lingua Nostra*. Vol. L, Fasc. 1, 15–31.
- MARRI, Fabio (1989a): Riflessioni sul lessico contemporaneo (III). In: *Lingua Nostra*. Vol. L, Fasc. 2-3, 65–77.

- MARRI, Fabio (2007a): Parole nuove, meno nuove, troppo nuove (II). In: *Lingua Nostra*. Vol. LXVIII, Fasc. 1-2, 37–46.
- MARRI, Fabio (2007b): Parole nuove, meno nuove, troppo nuove (II.2). In: *Lingua Nostra*. Vol. LXVIII, Fasc. 3-4, 107–116.
- MASSEROLI, Alessandra (1996): *Le semiparole nella lingua italiana contemporanea*. Doktori disszertáció. Padova.
- MATTHEWS, Peter H. (1991): *Morphology*. Cambridge: Cambridge University Press.
- MEDICI, Mario (1953): I prepositivi. In: *Lingua Nostra*. 14. 58.
- MIGLIORINI, Bruno (1942): I prefissoidi. In: *Saggi sulla lingua del Novecento*. Firenze: Sansoni. 7–54.
- MIGLIORINI, Bruno (1963a): Anteguerra – dopoguerra. In: Fanfani, Massimo L. (szerk.): *La lingua italiana nel Novecento*. Firenze: Casa Editrice Le Lettere. 221–226.
- MIGLIORINI, Bruno (1963b): Avvertenza. In: *Parole nuove. Appendice di 12.000 voci al «Dizionario moderno» di Alfredo Panzini*. Milano: Hoepli. V–VI.
- MINYA Károly (2003): *Mai magyar nyelvújítás. Szókészletünk módosulása a neologizmusok tükrében. A rendszerváltozástól az ezredfordulóig*. Budapest: Tinta Könyvkiadó.
- MONTERMINI, Fabio (2008): La composition en italien dans un cadre de morphologie lexématique. In: Amiot, D. (szerk.): *La composition dans une perspective typologique*. Arras: Atrois Presses Université. 161–187.
- MUTZ, Katrin (2003): Le parole complesse in *auto-* nell’italiano di oggi. In: Maraschio, Nicoletta – Poggi Salani, Teresa (szerk.): *Italia linguistica anno Mille. Italia linguistica anno Duemila*. Atti del XXXIV Congresso Internazionale di Studi della Società di Linguistica Italiana. Roma: Bulzoni. 649–664.
- NAMER, Fiammetta (2005): Acquisizione automatica di semantica lessicale in francese: il sistema di trattamento computazionale della formazione delle parole DériF. In: *La formazione delle parole*. Atti del XXXVII Congresso internazionale di studi della Società di Linguistica Italiana. Roma: Bulzoni. 369–388.
- NOVELLI, Silverio – URBANI, Gabriella (1997): *Dizionario della Seconda Repubblica. Le parole nuove della politica*. Roma: Editori Riuniti.
- OLSEN, Susan (2000): Composition. In: Booij, Gert – Christian, Lehmann – Mugdan, Joachim: *Morphology. An International Handbook on Inflexion and Word-Formation*. I. vol. Berlin - New-York: Walter de Gruyter. 897–916.
- PANZINI, Alfredo (1905): *Dizionario moderno*. Milano: Hoepli.

- PAPINI, Gianni A. (1977): *Parole e cose. Lessicologia italiana*. Firenze: Sansoni Nuova Biblioteca. 180–213.
- PETRALLI, Alessio (1996): *Neologismi e nuovi media: verso la globalizzazione multimediale della comunicazione?* Bologna: Clueb. 11–25.
- PLÉH Csaba (2000): A magyar morfológia pszicholingvisztikai aspektusai. In: (szerk.) *Strukturális magyar nyelvtan 3. Morfológia*. Budapest: Akadémiai Kiadó. 951–1020.
- PRADA, Massimo (2005): Lingua e web. In: Bonomi, Ilaria – Masin, Andrea – Morgana, Silvia (szerk.): *La lingua italiana e i mass media*. Roma: Carocci. 249–285.
- QUARANTOTTO, Caludio (1987): *Dizionario del nuovo italiano. 8000 neologismi della nostra lingua e del nostro parlare quotidiano dal dopoguerra ad oggi*. Roma: Newton Compton.
- QUARANTOTTO, Claudio (2001): *Dizionario delle parole nuovissime*. Roma: Newton Compton.
- RAINER, Franz (2001): Compositionality and paradigmatically determined allomorphy in Italian word-formation. In: Schaner-Wolles, Chris – Rennison, John – Neubarth, Friedrich (szerk.): *Naturally! Linguistic Studies in honour of Wolfgang Ulrich Dressler presented on the occasion of his 60th birthday*. Torino: Rosenberg & Sellier. 383–392.
- RAINER, Franz – GROSSMANN, Maria (2004): Introduzione. In: Grossmann, Maria – Rainer, Franz (szerk.): *La formazione delle parole in italiano*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag. 3–30.
- RENZI, Lorenzo (2000): Le tendenze dell'italiano contemporaneo. Note sul cambiamento nel breve periodo. In: *Studi di lessicografia italiana*. Vol. XVIII. 279–319.
- RICCA, Davide (2005): Al limite tra sintassi e morfologia: i composti aggettivali V-N nell'italiano contemporaneo. In: Grossmann, Maria – Thornton A. M. (szerk.): *La formazione delle parole*. Atti del XXXVII Congresso internazionale di studi della Società di Linguistica Italiana. Roma: Bulzoni. 465–486.
- ROHLFS, Gerhard (1969): *Grammatica storica della lingua italiana e dei suoi dialetti. Sintassi e formazione delle parole*. Torino: Einaudi. 339–346.
- SALVI, Giampaolo – VANELLI, Laura (1992): *Grammatica essenziale di riferimento della lingua italiana*. Firenze: Istituto Geografico De Agostini - Le Monnier. 200–214.
- SCALISE, Sergio (1983): *Morfologia lessicale*. Padova: Cleup.
- SCALISE, Sergio (1990): *Morfologia e lessico. Una prospettiva generativista*. Bologna: Il Mulino.
- SCALISE, Sergio (1992): Compounding in Italian. In: *Rivista di linguistica*. 4, 175–199.
- SCALISE, Sergio (1994): *Morfologia*. Bologna: Il Mulino.

SCALISE, Sergio (1995): La formazione delle parole. In: Renzi, Lorenzo – Salvi, Giampaolo – Cardinaletti, Anna (szerk.): *Grande grammatica italiana di consultazione. III. Tipi di frasi, deissi, formazione delle parole*. Bologna: Il Mulino. 471–516.

SCALISE, Sergio – BISETTO, Antonietta – GUEVARA, Emiliano (2005): Selection in compounding and derivation. In: Dressler, Wolfgang Ulrich – Katovsky, Dieter – Pfeiffer, Oskar E. – Rainer, Franz (szerk.): *Morphology and its Demarcations*. Amsterdam / Philadelphia: John Benjamin Publishing Company. 133–150.

SCALISE, Sergio – GUEVARA, Emiliano (2006): I composti esocentrici in una prospettiva tipologico-comparativa. (Exocentric compounding in a typological framework). In: *Lingua e Linguaggio* V. 2. 185–206.

http://morbo.lingue.unibo.it/user-documents/guevara/scalise_silfi-pb06.pdf (hózzáférés 2008. január)

SCALISE, Sergio – BISETTO, Antonietta (2008): *La struttura delle parole*. Il Mulino: Bologna.

SCOTTI MORGANA, Silvia (1981): *Le parole nuove*. Bologna: Zanichelli.

SERIANNI, Luca (1983): Neologia e suffissazione: alcuni appunti. In: Dardano, Maurizio – Dressler, Wolfgang Ulrich – Held, Gudrun (szerk.): *Parallela. Atti del secondo convegno italo-austriaco*. Tübingen: Gunter Narr Verlag. 51–63.

SERIANNI, Luca (1988): La formazione delle parole. In: *Grammatica italiana: italiano comune e lingua letteraria: suoni, forme, costrutti*. Torino: UTET. 533–563.

SGROI, Salvatore Claudio (2003): Per una ridefinizione di „confisso”: *composti confissati, derivati confissati, parasintetici confissati* vs etimi ibridi e incongrui. In: *Quaderni di semantica*. 24/1. 81–153.

STEHLIK, Petr (2001): *Elementos prefijales cultos: ¿Morfemas compositivos o prefijos?*. Sborník Prací Filozofické Fakulty Brněnské Univerzity Studia Minora Facultatis Philosophicae Universitatis Brunensis, L 22. 105–114.

<http://www.phil.muni.cz/rom/stehlik01.pdf> (hózzáférés 2008. január)

ŠTEKAUER, Pavol (2004): Compounding and affixation. In: Dressler, Wolfgang Ulrich – Katovsky, Dieter – Pfeiffer, Oskar E. – Rainer, Franz: *Morphology and its Demarcations. Selected papers from the 11th Morphology Meeting*. Amsterdam / Philadelphia: John Benjamin Publishing Company. 151–159.

TEKAVČIĆ, Pavao (1980): *Grammatica storica della lingua italiana. III. Lessico*. Bologna: Il Mulino.

- TERRENI, Rossella (2004): Tendenze e innovazioni in morfologia lessicale. In: Cardinaletti, Anna – Frasnedi, Fabrizio (szerk.): *Intorno all'italiano contemporaneo. Tra linguistica e didattica*. Milano: Franco Angeli. 163–185.
- TERRENI, Rossella (2005): Composti N + N e sintassi: i tipi economici *lista nozze* e *notizia-curiosità*. In: Grossmann, Maria – Thornton, Anna Maria (szerk.): *La formazione delle parole*. Atti del XXXVII Congresso internazionale di studi della Società di Linguistica Italiana. Roma: Bulzoni. 521–546.
- THORNTON, Anna Maria (2005): *Morfologia*. Roma: Carocci editore.
- THORNTON, Anna Maria – IACOBINI, Claudio – BURANI, Cristina (1997): *BDVDB. Una base di dati sul Vocabolario di Base della lingua italiana*. Seconda edizione riveduta e ampliata. Roma: Bulzoni. 37–45, 84–89.
- TOLLEMACHE, Federico (1945): *Le parole composte nella lingua italiana*. Roma: Roes Di Nicola Ruffolo.
- TÓTH Gabriella (2006): A proposito di calciopoli. In: SCIACOVELLI, Antonio (szerk.): *Con dottrina e con volere insieme*. Saggi, studi e scritti vari dedicati a Béla Hoffman. Szombathely: Savaria University Press. 295–308.
- TÓTH Gabriella (2010a): Processi minori della formazione delle parole. In: Dávid Gábor Csaba – Zelényi Annamária (szerk.): *Kreativitás és a nyelv*. Corvinus Nyelvi Napok. Lingua. Budapest: Aula. 337–347.
- TÓTH Gabriella (2010b): E-előtagú szóösszetételek az olasz és a magyar nyelvben. In: Zimányi Árpád (szerk.): *A tudomány nyelve – A nyelv tudománya*. Alkalmazott nyelvészeti kutatások a magyar nyelv évében. Székeshehérvár – Eger: MANYE – Eszterházy Károly Főiskola. 758–786.
- TÓTH Gabriella (2010c): Szókincsbővítés az informatikában. In: *Porta lingua*. (megjelenés alatt).
- TÓTH Gabriella (2010d): Az olasz főszavak csoportosítása a prototípus-elmélet keretében. In: Gecső Tamás – Sárdi Csilla (szerk.): *Új módszerek az alkalmazott nyelvészeti kutatásban*. Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához. 114. Budapest – Székesfehérvár: Tinta Kiadó – Kodolányi János Főiskola. 2010. 303–308.
- T. SOMOGYI Magda (2000): *Toldalékrendszerezésünk vitás kérdései*. Budapest: Tinta Kiadó.
- VOGEL, Irene (1990): English compounds in Italian: the question of the head. In: Dressler, Wolfgang Ulrich – Luschützky, Hans Cristian – Pfeiffer, Oskar E. – Renninson, John R. (szerk.): *Contemporary Morphology*. Berlin: Mouton de Gruyter. 99–110.

- VOGHERA, Miriam (2004): Polirematiche. In: Grossmann, Maria – Rainer, Franz (szerk.): *La formazione delle parole in italiano*. Tübingen: Niemeyer. 56–69.
- WARREN, Beatrice (1990): The importance of combining forms. In: Dressler, Wolfgang Ulrich – Luschützky, Hans C. – Pfeiffer, E. Oskar – Renninson, John (szerk.): *Contemporary Morphology*. Berlin: Mouton de Gruyter. 111–132.
- ZINGARELLI, Italo (1975): La moltiplicazione dei *mini*. In: *Lingua Nostra*. Fasc. 3, XXXVI. 85–87.
- ZOLLI, Paolo (1989): *Come nascono le parole italiane*. Milano: Rizzoli. 111–124.

FÜGGELÉK

abbassa-colesterolo	<i>mn inv</i>	koleszterincsökkentő
abbassa-quorum	<i>mn inv</i>	referendum küszöbérték-csökkentő
abito-bustier	<i>h fn</i>	fűző(szerű)-ruha, buszter-ruha
abito-camicia	<i>h fn</i>	ingruha
abito-corazza	<i>h fn</i>	páncél(szerű)-ruha
abito-corsetto	<i>h fn</i>	fűző-ruha
abito-gioiello	<i>h fn</i>	ékszer-ruha
abito-simbolo	<i>h fn</i>	szimbólum-ruha
abito-sorpresa	<i>h fn</i>	meglepetés-ruha, több átalakítást rejtő ruha
acchiappa-anime	<i>h fn inv</i>	az emberi szem által észlelt képeket digitalizáló elektronikus műszer
acchiappacervelli	<i>mn inv</i>	agyvisszaszívó
acchiappafango	<i>mn inv</i>	sár-szedő
acchiappasmog	<i>mn inv</i>	szmog-fogó
acchiappasogni	<i>h fn inv</i>	álomhozó talizmán
acchiappasoldi	<i>mn inv</i>	pénzfogó
acchiappavoti	<i>mn inv</i>	voksszerző
acchiappa-audience	<i>mn inv</i>	nézettség-szerző
acquirente-tipo	<i>h fn</i>	tipikus vásárló
acquisto-boom	<i>h fn</i>	eladások robbanásszerű növekedése
aereo-bomba	<i>h fn</i>	repülőgép-bomba
aereo-kamikaze	<i>h fn</i>	kamikaze repülőgép
aereo-killer	<i>h fn</i>	gyilkos repülőgép
aereo-spia	<i>h fn</i>	kémrepülőgép
aerogel	<i>h fn inv</i>	légzselé
affamafamiglia	<i>mn</i>	családéheztető, családját nélkülözésre kényszerítő
Affittopoli	<i>n fn</i>	albérlettel kapcsolatos botrány
influenza record	<i>n fn</i>	rekord nézőszám
afrocentrismo	<i>h fn</i>	Afrika-központúság
agro-botanico	<i>mn</i>	agrobotanikus
agromonetario	<i>mn</i>	agromonetáris
agropirateria	<i>n fn</i>	agrokalózkodás, mezőgazdasági törvények áthágása
aizzapubblico	<i>mn inv</i>	közönségbuzdító
albanofono	<i>fn/mn</i>	albánul beszélő
albergo intelligente	<i>h fn</i>	intelligens szálloda, internet hozzáféréssel és technológiai
albergo spaziale	<i>h fn</i>	berendezésekkel felszerelt szálloda
albergo-biblioteca	<i>h fn</i>	űrszálloda
alimento-base	<i>h fn</i>	könyvtár-szálloda
allarme epatite C	<i>h fn</i>	alapélelmiszer
allarme euro-prezzi	<i>h fn</i>	hepatitis C-riadó
allarme alghe	<i>h fn</i>	euró bevezetése által okozott drágulás-riadó
allarme alluvioni	<i>h fn</i>	algariadó
allarme ambientale	<i>h fn</i>	árvízriadó
allarme antrace	<i>h fn</i>	környezetszennyezési-riadó
allarme appalti	<i>h fn</i>	antrax-riadó
allarme attentati	<i>h fn</i>	korruptciós közbeszerzés-riadó
allarme cianuro	<i>h fn</i>	merénylet-riadó
allarme clandestini	<i>h fn</i>	cián-riadó, ciánnal szennyezett ivóvíz-riadó
allarme contaminazione	<i>h fn</i>	illegális bevándorlók riadója
allarme conti	<i>h fn</i>	nukleáris fertőzés-riadó
allarme crediti	<i>h fn</i>	állami kiadás-riadó
allarme criminalità	<i>h fn</i>	hitel-riadó
		bűnözés-riadó

allarme deficit	<i>h fn</i>	deficit-riadó, állami költségvetési hiány-riadó
allarme evasione	<i>h fn</i>	adócsalás-riadó
allarme immigrazione	<i>h fn</i>	bevándorlás-riadó
allarme kamikaze	<i>h fn</i>	kamikaze-riadó
allarme maltempo	<i>h fn</i>	rossz-idő riadó
allarme meningite	<i>h fn</i>	agyhártyagyulladás-riadó
allarme morbillo	<i>h fn</i>	kanyarójárvány-riadó
allarme mucca pazza	<i>h fn</i>	kergemarhakór-riadó
allarme no global	<i>h fn</i>	globalizáció-ellenes riadó
allarme nomadi	<i>h fn</i>	romatábor-riadó
allarme nubifragi	<i>h fn</i>	felhőszakadás-riadó
allarme nucleare	<i>h fn</i>	nukleáris-riadó, radioaktív szennyeződés-riadó
allarme ozono	<i>h fn</i>	ózon-riadó
allarme pacchi bomba	<i>h fn</i>	csomagba rejtett bomba-riadó
allarme pedofilia	<i>h fn</i>	pedofília-riadó
allarme pensioni	<i>h fn</i>	nyugdíj-riadó
allarme petrolio	<i>h fn</i>	kőolaj-riadó
allarme previdenza	<i>h fn</i>	társadalombiztosítás-riadó
allarme prezzì	<i>h fn</i>	ár-riadó, áremelkedés miatti aggodalom
allarme profughi	<i>h fn</i>	menekült-riadó
allarme racket	<i>h fn</i>	védelmipénz-riadó
allarme recessione	<i>h fn</i>	recesszió-riadó
allarme siccità	<i>h fn</i>	szárazság-riadó
allarme smog	<i>h fn</i>	szmog-riadó
		Unabomber-riadó (Unabomber: merényletet magányosan
allarme unabomber	<i>h fn</i>	elkövető személy)
allarme uranio	<i>h fn</i>	urán szennyezettség-riadó
allarme valanghe	<i>h fn</i>	lavina-riadó
allarme-bomba	<i>h fn</i>	bomba-riadó
allarme-cuore	<i>h fn</i>	szívbetegség-riadó
allarme-cyberterrorismo	<i>h fn</i>	kiberterrorizmus-riadó
allarme-inquinamento	<i>h fn</i>	szennyezettség-riadó
		Olaszország-riadó (terrortámadások vagy a gazdaság
allarme-Italia	<i>h fn</i>	alakulása miatt)
allarme-sequestri	<i>h fn</i>	emberrablás-riadó
allarme-terrorismo	<i>h fn</i>	terrorizmus-riadó
allarmologia	<i>n fn</i>	riadalomkeltés-tan
		társasházi-szövetség, a társasházak vitatkozó lakóira hasonlító
alleanza-condominio	<i>n fn</i>	szövetség
allevatore-pirata	<i>h fn</i>	kalóz-(állat)tenyésztő, környezetvédelem ellen vétő állattenyésztő
almeida-dipendente	<i>hn fn</i>	Matias Jesús Almeida-függő
alvarologo	<i>h fn tréf</i>	Alvaro Vitali-szakértő
americanocentrico	<i>mn</i>	Amerika-centrikus
aminofilina	<i>n fn</i>	aminofilin
ammazza-carri	<i>mn inv</i>	ellenséges tank-megsemmisítő
ammazzacosti	<i>h/n fn</i>	kiadás-csökkentő, kiadásokra odafigyelő személy
ammazzacultura	<i>h/n inv iron</i>	kultúra-ölő
ammazzagrandi	<i>mn inv</i>	fontos ellenfeleket megsemmisítő
ammazza-lavoro	<i>mn inv</i>	munkaölő
ammazzarivali	<i>mn inv</i>	rivalis-ölő, riválisain mindig felülkerekedő
ammazzarumori	<i>h fn</i>	zajcsökkentő műszer
anandamide	<i>n fn</i>	anandamin (arachidonil-etanolamin)
anarchico-		
insurrezionalista	<i>h/n fn/mn</i>	anarchista-lázadó
anarchico-socialista	<i>mn</i>	anarchista-szocialista

anarcobrigatista	<i>mn</i>	anarchista-Vörös Brigádokat idéző
anarco-insurrezionalista	<i>h fn/mn</i>	anarchista-lázadó
anarcosocialista	<i>h fn/mn</i>	anarchista-szocialista
anarco-terrorista	<i>mn</i>	anarchista-szerű terrorista mozgalomra vonatkozó
anarcotragico	<i>mn</i>	anarchikus-tragikus
anglochi	<i>mn inv iron</i>	angol-sikkes, angol stílusra utaló elegáns
anglocrazia	<i>n fn</i>	angol nyelv uralma
anglodipendente	<i>mn</i>	angol gazdaságtól függő
angloitaliano	<i>mn</i>	angol-olasz
anguria mignon	<i>n fn</i>	mini görögdinnye
anno boom	<i>h fn</i>	kirobbanó jelentőségű év
anno-ponte	<i>h fn</i>	átmeneti év
anno-tipo	<i>h fn</i>	tipikus év
annuncio-choc	<i>h fn</i>	sokkoló-hír
annuncio-truffa	<i>h fn</i>	kacsa-hírdetés, olvasók jóhiszeműségét kijátszó hírdetés
antrace killer	<i>h fn inv</i>	gyilkos antrax
spora killer	<i>n fn</i>	gyilkos spóra
approvazione-lampo	<i>n fn</i>	villám-döntés
appuntamento-chiave	<i>h fn</i>	kulcs(fontosságú) találkozó
		narancssárga-fekete-zöld (a Venezia labdarúgócsapat játékos)
arancioneroverde	<i>h fn/mn</i>	eurózóna
area-euro	<i>n fn</i>	Giulio Carlo Argan művészettörténész körül mozgó
argonauta	<i>h fn iron</i>	növényi esszenciákat alkalmazó
		aromaterápiás kozmetikai kezelés
aromacosmesi	<i>n fn inv</i>	aromaterápia tudománya
aromatologia	<i>n fn</i>	pénzkicsaló
araffa-soldi	<i>mn inv</i>	mindent-megszerző
araffatutto	<i>h/n fn inv</i>	látványos letartóztatás
arresto spettacolo	<i>h fn</i>	sokkoló letartóztatás
arresto-choc	<i>h fn</i>	művészet-terápia
arteterapia	<i>n fn</i>	feljelentő-cikk
articolo-denuncia	<i>h fn</i>	dosszié-cikk, vizsgálati dokumentumokat összegyűjtő újságcikk
articolo-dossier	<i>h fn</i>	elbeszélés-cikk
articolo-racconto	<i>h fn</i>	portré-cikk
articolo-ritratto	<i>h fn</i>	esszé-cikk
articolo-saggio	<i>h fn</i>	ítéletet megelőlegező újságcikk
articolo-sentenza	<i>h fn</i>	labdaszerző, védelemben játszó középpályás
aspirapalloni	<i>h fn inv</i>	öngyilkos gyilkos
assassino suicida	<i>h fn</i>	véget nem érő gyűlés
assemblea-fiume	<i>n fn</i>	munkából való távolmaradás-botrány a közszférában
Assentopoli	<i>n fn inv</i>	tulajdonosi rendszer
assetto proprietario	<i>h fn</i>	politikai párton belüli irányvonallal egybevágó társulás
associazione-corrente	<i>n fn</i>	szavazástól való rekord tartózkodás
astensione record	<i>n fn</i>	szavazástól való rekord távolmaradás
astensionismo record	<i>h fn</i>	szimbólum atléta
atleta-simbolo	<i>h/n fn</i>	kamikaze-támadás
attacco-kamikaze	<i>h fn</i>	öngyilkos merénylet
attentato suicida	<i>h fn</i>	kamikaze merénylet
attentato-kamikaze	<i>h fn</i>	öngyilkos merénylet
attentatore-kamikaze	<i>h fn</i>	rekord várakozás
attesa record	<i>n fn</i>	véget nem érő várakozás
attesa-fiume	<i>n fn</i>	fétis-színész, bálvány színész
attore-feticcio	<i>h fn</i>	szimbólum színész
attrice-simbolo	<i>n fn</i>	audiókonferencia
audioconferenza	<i>n fn</i>	

audio-videografico	<i>mn</i>	audio- és videó-
aumento record	<i>h fn</i>	rekord emelkedés
autoaccusatorio	<i>mn</i>	önvádoló
auto-amnistiarisi	<i>vh i iron</i>	önmagát felmenti, amnesztiában részesíti
autoanalitico	<i>mn</i>	önlelemző
autoassolutorio	<i>mn</i>	önfelmentő, saját viselkedését igazoló
auto-bavaglio	<i>h fn</i>	ön-szájkosár, saját maga elhallgattatása
autocandidarsi	<i>vh i</i>	saját magát jelöli
autocandidato	<i>h fn</i>	önjelölt
autocandidatura	<i>n fn</i>	önjelölés
autocelebrarsi	<i>vh i</i>	önmagát ünnepli
autocelebrativo	<i>mn</i>	önmagasztaló
autocensimento	<i>h fn</i>	saját maga által végzett adatfelvétel
autocentrato	<i>bef mn ign/mn</i>	saját magára összpontosító
autocentrifuga	<i>n fn</i>	öncentrifuga, saját maga által működésben hozott centrifuga
autococcolarsi	<i>vh i</i>	ön-babusgat
autocollocarsi	<i>vh i</i>	saját magát pozícióban elhelyez
autocoltivazione	<i>n fn</i>	saját kezű termesztés
autocommento	<i>h fn</i>	(író, fordító) saját szövegéhez tett megjegyzés
autocompressione	<i>n fn</i>	önmegértés, saját maga megértése
autocondivisa	<i>n fn</i>	megosztott autó
autocondiviso	<i>bef mn ign/mn tréf</i>	(költségsökkentés, szennyezettség elkerülése miatt) megosztott autójú
autocorreggersi	<i>vh i</i>	önmagát javít, jobbá tesz
autoconstruito	<i>bef mn ign/mn</i>	saját maga épített
autocustode	<i>h/n fn</i>	gépjárműőr, gépkocsiparkoló-őr
auto-delazione	<i>n fn</i>	önfeladás
autodemolizione	<i>n fn</i>	önrombolás, önmegsemmisítés
autodichiarazione	<i>n fn</i>	saját maga által tett nyilatkozat
autodifendersi	<i>vh i</i>	saját magát megvédi
auto-distinzione	<i>n fn</i>	magunk másoktól való megkülönböztetése
autodoping	<i>h fn inv</i>	önkéntes doppingolás
autosolarsi	<i>vh i</i>	önállóan adagol
autoelaborazione	<i>n fn</i>	önálló feldolgozás
autoeleggersi	<i>vh i</i>	önmagának tisztséget adományoz
autoelogiarsi	<i>vh i</i>	önmagát dicsér
autoelogio	<i>h fn</i>	öndicséret
autoesclusione	<i>n fn</i>	saját maga kizárása
autoeseguibile	<i>mn</i>	saját maga végrehajtható (főként informatikai program)
autoesilio	<i>h fn</i>	önszáműzetés
autoespellersi	<i>vh i</i>	önmagát kizárja
autoghetizzazione	<i>n fn</i>	öngettősödés, saját magunk kizárása egy minket el nem fogadó csoportból való
autoghetto	<i>h fn</i>	önakaratából csoportból magát kizáró ember gettója
auto-identikit	<i>h fn inv</i>	önjellemzés
autoilluminante	<i>mn</i>	önmegvilágító
autoillusione	<i>n fn</i>	önillúzió
autoimpiego	<i>h fn</i>	önfoglalkoztatás
autoimposto	<i>bef mn ign/mn</i>	saját maga számára előírt, elrendelt
auto-incoronarsi	<i>vh i</i>	saját magát megkoronázza
autoindividuazione	<i>n fn</i>	önmegismerés
autoindulgenza	<i>n fn</i>	bűnbocsánat saját magunk felé
autoinfliggersi	<i>vh i</i>	büntetést saját magára kivet
autoinibirsi	<i>vh i</i>	saját magának megtilt, elzárja magát egy lehetőség elől
autolegittimarsi	<i>vh i</i>	önlegitimizál
autoliberazione	<i>n fn</i>	önfelszabadítás

autolicensingamento	<i>h fn</i>	felmondás
automedica	<i>n fn</i>	mentőorvosi kocsi
automobilista-pirata	<i>h/n fn</i>	cserbenhagyásos gázoló
autonominarsi	<i>vh i</i>	saját magát jelöl egy beosztás elnyerésére
auto-osservatore	<i>mn</i>	önmegfigyelő
auto-ottimizzazione	<i>n fn</i>	optimális szint önálló elérése
autoprescrizione	<i>n fn</i>	gyógyszerek orvos általi saját célra való felírása
autopurificante	<i>mn</i>	öntisztuló
autorappresentarsi	<i>vh i</i>	önmagát képvisel
autor-centrico	<i>mn</i>	szerző-központú
autorecluso	<i>bef mn ign/mn/h fn</i>	önakaratából fogva tartott
autoregalo	<i>h fn</i>	saját magunknak vett ajándék
autorganizzarsi	<i>vh i</i>	önszerveződik, önkéntesen szerveződik
autoribattezzarsi	<i>vh i</i>	saját magát átnevez
autoricaricarsi	<i>vh i</i>	önállóan feltöltődik
autoricetta	<i>n fn</i>	saját maga részére kiírt recept
autoriconoscimento	<i>h fn</i>	önfelismerés
autoricoverarsi	<i>vh i</i>	önkéntesen kórházba vonul
autoriflesso	<i>bef mn ign/mn</i>	öntüköződő
autoripararsi	<i>vh i</i>	önállóan megjavítja magát
autoscalata	<i>n fn</i>	egy társaság ellenőrzésének tulajdonosok általi megtartása
autosequestrato	<i>bef mn ign/mn/h fn</i>	társadalmi ételtől önkéntes visszavonult
autoslalom	<i>h fn inv</i>	autószlalom (sport)
autosospendersi	<i>vh i</i>	beosztásból önkéntesen felfüggeszti magát
autosospensione	<i>n fn</i>	önkéntes felfüggesztés egy beosztásból
autospegnimento	<i>h fn</i>	automatikus kikapcsolás
autostimolo	<i>h fn</i>	önbuzdítás
azienda-simbolo	<i>n fn</i>	szimbólum vállalat
baby-accattone	<i>h fn</i>	gyerek-koldus
baby azzurro	<i>h fn</i>	U21-es olasz válogatott labdarúgó
baby bandito	<i>h fn</i>	gyermek-bandita, bűncselekménybe keveredett gyermek
baby-calciatore	<i>h fn</i>	gyerek futballista
baby-carnevale	<i>h fn</i>	gyerekfarsang
baby-cliente	<i>h/n fn</i>	gyerek-kliens (főként pénzért nyújtott szexuális szolgáltatáskor)
baby colf	<i>n fn</i>	fiatalkorú bejárónő
baby-consumista	<i>h/n fn</i>	gyerek-fogyasztó, fogyasztási szokások által befolyásolt fiatal
baby-criminale	<i>h/n fn</i>	fiatalkorú bűnöző
baby criminalità	<i>n fn inv</i>	fiatalkorú bűnözés
baby delinquente	<i>h/n fn</i>	gyerekbűnöző
baby-direttore	<i>h fn</i>	fiatal karmester
baby discoteca	<i>n fn</i>	gyerekdizsókó
baby divo	<i>h fn</i>	gyereksztár
baby fenomeno	<i>h fn</i>	gyerek-fenomen, különösképpen tehetséges fiatal
baby fumatore	<i>h fn</i>	fiatalkorú dohányos
baby-giocatore	<i>h fn</i>	fiatal labdarúgó
baby-immigrato	<i>h fn</i>	fiatal bevándorló
baby-internauta	<i>h/n fn</i>	fiatalkorú internetező
baby-interprete	<i>h/n fn</i>	fiatal előadóművész
baby-kamikaze	<i>h/n fn inv</i>	gyermek-kamikaze
baby-ladro	<i>h fn</i>	fiatal tolvaj
baby-lavoro	<i>h fn</i>	gyermek-munka
baby lavoratore	<i>h fn</i>	kiskorú munkás
baby-linea	<i>n fn</i>	gyermek-ruházati termékcsalád
baby marinaio	<i>h fn</i>	fiatal tengerész

baby-marcia	<i>n fn</i>	fiatalok felvonulása, rendezvénye
baby-marò	<i>h fn inv</i>	fiatal tengerész
baby-nomade	<i>h/n fn</i>	cigánygyerek
baby-ogm	<i>h fn inv</i>	gémódosított alapú alapanyagokból készített bébiétel
babyparking	<i>h fn inv</i>	gyerekmegőrző
baby-paziente	<i>h/n fn iron</i>	gyerek páciens
babypensione	<i>n fn</i>	korai nyugdíj, viszonylag fiatalon, rövid munkában
baby-pirata	<i>h fn</i>	töltött idő után megszerzett nyugdíjra való jog
baby-pistolero	<i>h fn iron</i>	fiatalkorú cserbenhagyásos gázoló
baby-prostituta	<i>n fn</i>	fiatal lövöldöző
baby-prostituto	<i>h fn</i>	gyerekklány-prostituált
baby-rapinatore	<i>h fn</i>	fiatal prostituált fiú
baby-schiavo	<i>h fn</i>	fiatalkorú rabló
baby-scippatore	<i>h fn</i>	gyerekkrabszolga
baby-soldato	<i>h fn</i>	fiatal motoros tolvaj
baby-spacciatore	<i>h fn</i>	gyerek-katona
baby-spasimante	<i>h/n fn</i>	fiatalkorú díler
baby-teppista	<i>h/n fn</i>	gyerek-rajongó, hódoló
bacio killer	<i>h fn</i>	kiskorú huligán
bambinocrazia	<i>n fn iron</i>	gyilkos, halálos csók
bambinocentrico	<i>mn</i>	gyerekuralom
bambino lavoratore	<i>h fn</i>	gyerekközpontú
bambino-medicina	<i>h fn</i>	gyerekmunkás
bambino-operaio	<i>h fn</i>	gyógyszer-gyerek, mesterséges megtermékenyítéssel
bambinopoli	<i>n fn inv</i>	genetikai betegségek gyógyítására létrehozott embrió
bambino-rimedio	<i>h fn</i>	gyerekmunkás
bambino-robot	<i>h fn</i>	gyerekváros, játékváros, játszótér
bambino-schiavo	<i>h fn</i>	gyógyszer-gyerek, mesterséges megtermékenyítéssel
bambino-soldato	<i>h fn</i>	genetikai betegségek gyógyítására létrehozott embrió
bambino-testimonial	<i>h fn</i>	gyermek kinézetű robot
bancassicurazione	<i>n fn</i>	gyermek rabszolga
bancassurance	<i>n fn</i>	kiskorú katona
banconota-patacca	<i>n fn</i>	testimonial-gyermekek, tanúságtévő-gyermekek
Barrichello Day	<i>h fn inv</i>	reklámkampányban
batterio killer	<i>h fn</i>	bank-biztosítás
battiquorum	<i>h fn inv tréf</i>	bank-biztosítás
Battistuta-day	<i>h fn inv</i>	hamis bankjegy
bebé fotocopia	<i>h fn inv</i>	Rubens Barrichello-nap
bebé medicina	<i>h fn inv</i>	gyilkos baktérium
benignimania	<i>n fn tréf</i>	népszavazási kvóta megszerzése iránti aggodalom
Berluscanomic	<i>n fn iron</i>	Gabriel Omar Battistuta-nap
bersaglio-simbolo	<i>h fn</i>	klónozott bébi
biancorossoverde	<i>mn</i>	gyógyszer-gyermekek, mesterséges megtermékenyítéssel
biga bike	<i>n fn inv</i>	genetikai betegségek gyógyítására létrehozott embrió
Bigliettopoli	<i>n fn inv</i>	Roberto Benigni-mánia
bilancio shock	<i>h fn</i>	a Berlusconi-kormány gazdaság-felfogása
bilancio-record	<i>h fn</i>	terrorista támadás szimbolikus célpontja
bimba-mamma	<i>n fn</i>	fehér-piros-zöld, Baszkföldre vonatkozó
bimbo medicina	<i>h fn</i>	kerékpáros riksá
bimbo-soldato	<i>h fn</i>	repülőjegy-botrány
		sokkoló mérleg
		rekord mérleg
		lányanya
		gyógyszer-gyerek, mesterséges megtermékenyítéssel
		genetikai betegségek gyógyítására létrehozott embrió
		gyermek-katona

bingomania	<i>n fn</i>	bingó-mánia
bioabitazione	<i>n fn</i>	bioház
bioarcheologia	<i>n fn</i>	bioarcheológia
bioarchitettónico	<i>mn</i>	bio-építészeti
bio-area	<i>n fn</i>	biotechnológiai kutató-térlet
bioarma	<i>n fn</i>	bio-fegyver
bioartificiale	<i>mn</i>	bio-mesterséges, laboratóriumban előállított
bio-attacco	<i>h fn</i>	organizmusra vonatkozó
bio-azienda	<i>n fn</i>	bio-támadás, vegyi fegyverekkel történő terror-támadás
biobanca	<i>n fn</i>	biogazdaság
bio-boom	<i>h fn inv</i>	biobank, emberi és állati szövetek biotechnológiai
biocasa	<i>n fn</i>	kezelésére szolgáló központ
bio-cibo	<i>h fn</i>	bioélelmiszerek számának robbanásszerű emelkedése
biocoltivazione	<i>n fn</i>	öko-ház
biodepurazione	<i>n fn</i>	bioétel
biodisperdente	<i>h fn</i>	biotermesztés
biodistribuzione	<i>n fn</i>	bio-vízisztítás
biodomenica	<i>n fn</i>	köölaj megsemmisítő vegyi anyag
bioeconomista	<i>h/n fn</i>	mágneslemezen lévő adatok élő organizmusok
bioedile	<i>mn</i>	általi megsemmisítése
bioedilizia	<i>n fn</i>	zöld-vasárnap, biotermékek vasárnapja
bioequivalenza	<i>n fn</i>	bioökonómiai szakember
bioestetico	<i>mn</i>	ökoépítőipari (anyag)
bioftalmologia	<i>n fn</i>	környezetet tisztelő építőipar
bio-impresa	<i>n fn</i>	bioekvivalencia
bioingegneristico	<i>mn</i>	bioesztétikus
biomarcatore	<i>h fn</i>	bio-szemészet, szemorvoslához biotechnológiai
biomusica	<i>n fn</i>	kutatást felhasználó tudomány
biomusicologia	<i>n fn</i>	biogazdaság
bionavigare	<i>tn i</i>	biomérnöki
biopirateria	<i>n fn</i>	biomarker
bio-politica	<i>n fn</i>	bio-zene, állatok által létrehozott zene
bio-produzione	<i>n fn</i>	bio-zenetudomány
biorepertorio	<i>h fn inv</i>	bioszörfől, Interneten öko-témájú oldalakat böngész
biorobot	<i>h fn inv</i>	biokálózkodás, bioanyagok kereskedelmi célú
biosfera	<i>n fn</i>	jogtalan eltulajdonítása
biosicurezza	<i>n fn</i>	biopolitika
bio-sonda	<i>n fn</i>	biotermelés
biotavola	<i>n fn</i>	bio-repertórium, élő organizmusok mintagyűjteménye
bioterroro	<i>h fn inv</i>	birobot, szerves szövetek hozzáadásával létrehozott robot
bioterroristico	<i>mn</i>	bioszféra
bioumorale	<i>mn</i>	bio-biztonság
birrofilo	<i>h fn</i>	bio-szonda
blocca-prezzi	<i>mn inv</i>	biokonyha
blocca-scafisti	<i>mn inv</i>	bioterrorizmus
blocco-base	<i>h fn</i>	biotechnológiával szembeni félelemre vonatkozó
blogosfera	<i>n fn</i>	a szerves szövet változásait felfedni képes
boccone-killer	<i>h fn</i>	sörimádó
bollo pazzo	<i>h fn</i>	áremelkedést megállító
bomba chimica	<i>n fn</i>	(menekülteket szállító) motorcsónakot feltartóztató
		labdarúgó csapat magja
		blog-szféra
		gyilkos falat
		megbolondult gépjárműadó-szelvény, az ezeket összeszámláló
		rendszer működési hibája
		vegyi bomba

bomba cluster	<i>n fn</i>	fűrtös-bomba
bomba killer	<i>n fn</i>	gyilkos bomba
bomba termobarica	<i>n fn</i>	termobárikus bomba
bomba-carta	<i>n fn</i>	papírba rejtett, csomagolt bomba
bordocampo	<i>h fn inv</i>	futballpályát elválasztó oldalsó és hátulsó vonal melletti terület
Bossi-pensiero	<i>h fn inv</i>	Umberto Bossi-elképzelés
bot-people	<i>h fn inv</i>	kincstárjegyesek
bottegologo	<i>h fn tréf</i>	az olasz Baloldali Demokrata párt történetének szakértője
botto killer	<i>h fn</i>	halálos tűzijáték, petárda
boxe-scherma	<i>n fn inv</i>	vívás-ökölvívás
buco tecnico	<i>h fn</i>	technikai lyuk, polgári éltet követelő katonai céltévesztés
buonadomenica	<i>n fn</i>	<i>Kellemes vasárnapot</i> című vasárnap délutáni televíziós műsor
buono-anziani	<i>h fn</i>	állami intézmény által nyújtott bónusz idők részére
buono-denaro	<i>h fn</i>	kézpénzként használható értékpapír
buono-scuola	<i>h fn</i>	iskolakezdési bónusz
buono-sport	<i>h fn</i>	állami intézmény által nyújtott sportolási bónusz
burrobirra	<i>n fn</i>	vaj-sör (J. K. Rowling Harry Potter regényéből)
bustocrazia	<i>n fn</i>	csúszópénz-uralom
cacaomane	<i>h/n fn iron tréf</i>	kakaómaniás
cacciacarri	<i>mn inv</i>	ellenséges tank-felismerő
calcio-baby	<i>h fn inv</i>	U16-os labdarúgás
calciocircolatorio	<i>mn tréf</i>	foci-keringési
calciodipendente	<i>h/n fn</i>	futball-függő
calcilogio	<i>h fn iron tréf</i>	futballszakértő
calciostatistica	<i>n fn</i>	futball-statisztika
calcioteledomenicale	<i>mn</i>	vasárnapi televíziós futballműsorra vonatkozó
calza infradito	<i>n fn</i>	zokni egyujjas (lábujjközi) papucsba
cambia-titoli	<i>h fn inv</i>	részvények adásvételével foglalkozó
camion pirata	<i>h fn inv</i>	cserbenhagyásos teherautós gázoló
camion-bomba	<i>h fn inv</i>	bombával megrakott teherautó
camion-frigo	<i>h fn inv</i>	hűtőkamion
camion-idranti	<i>h fn inv</i>	vízgyűs autó
camionista-kamikaze	<i>h fn</i>	kamikaze-teherautósoffor
cane-killer	<i>h fn</i>	gyilkos kutya
cane-robot	<i>h fn</i>	robot-kutya
canile-lager	<i>h fn pej</i>	lágyszerű sintértelep
cantiere lumaca	<i>h fn</i>	lágésszerű építkezés
Capello-pensiero	<i>h fn inv</i>	Fabio Capello-gondolat
capitalismo bonsai	<i>h fn iron</i>	bonszaj-kapitalizmus, törpe-kapitalizmus
capo simbolo	<i>h fn</i>	szimbólum ruházat, divatirányzatot jelképező öltözet
capoazienda	<i>h fn</i>	vállalatvezető
capocomandamento	<i>h fn</i>	szervezett bünszövetkezet befolyásos személye
capodelegazione	<i>h fn</i>	delegációvezető
		illegális bevándorlókat szállító motorcsónak vezetője,
caposcafista	<i>h fn</i>	főmotorcsónakos
capo-staff	<i>h fn</i>	munkastáb-vezető
capra pazza	<i>n fn inv</i>	kergekecske
carboplatino	<i>h fn inv</i>	carboplatin (daganatellenes szer)
cardioaspirina	<i>n fn</i>	kardio-aszpirin
cardioprotettivo	<i>mn</i>	szív-védő
cardio-robot	<i>h fn inv</i>	kardio-robot, szívsebészeti robot
caro-abitazione	<i>h fn</i>	házár-emelkedés
caro-affitto	<i>h fn</i>	lakbérdrágulás
caro-alberghi	<i>h fn inv</i>	szállodaár-emelkedés
caro-alimenti	<i>h fn inv</i>	élelmiszerár-emelkedés

caro-autobus	<i>h fn</i>	autóbuszjegyár emelkedés
caro banche	<i>h fn</i>	bankköltség-emelkedés
caro-benzina	<i>h fn</i>	benzinár-drágulás
caro bollette	<i>h fn</i>	csekk-drágulás, szolgáltatások árának emelkedése
caro-cambi	<i>h fn inv</i>	valutaváltás költségeinek emelkedése
caro-canone	<i>h fn</i>	előfizetés-drágulás
caro-casa	<i>h fn</i>	lakásköltség-emelkedés
caro-cd	<i>h fn inv</i>	cd ár-emelkedés
caro-commissioni	<i>h fn inv</i>	banki jutalék drágulása
caro-conti correnti	<i>h fn inv</i>	folyószámla(kezelés) drágulása
caro-dollar	<i>h fn</i>	dollár árfolyamának emelkedése
caro-elettricità	<i>h fn inv</i>	elektromos áram árának emelkedése
caro-euro	<i>h fn inv</i>	euro bevezetése miatti drágulás
caro farmaci	<i>h fn inv</i>	gyógyszerár-drágulás
caro-gas	<i>h fn inv</i>	gázár-drágulás
caro-greggio	<i>h fn inv</i>	nyersolaj árának drágulása
caro-istruzione	<i>h fn inv</i>	gyerekek beiskoláztatási kiadásainak emelkedése
caro libri	<i>h fn inv</i>	tankönyvdrágulás
caro-medicine	<i>h fn inv</i>	gyógyszerár-drágulás
caro-mutui	<i>h fn inv</i>	hosszú lejáratú lakáshitel-emelkedés
caro-ortaggi	<i>h fn</i>	konyhakerti növények árának emelkedése
caro-petrolio	<i>h fn</i>	kőolajdrágulás
caro-polizze	<i>h fn</i>	biztosítások drágulása
caro-Rc auto	<i>h fn inv</i>	kötelező felelősségbiztosítás drágulása
caro-scuola	<i>h fn inv</i>	oktatás-drágulás
caro-tariffe	<i>h fn inv</i>	tarifa-drágulás
caro verdure	<i>h fn</i>	zöldség drágulás
carro-scala	<i>h fn</i>	darus tűzoltóautó
carro-teli	<i>h fn inv</i>	ponyvás tűzoltóautó
cartella pazza	<i>n fn</i>	megbolondult adólapok, számítási hibákat tartalmazó adóívek
casa comune	<i>n fn</i>	közös irányvonalú politikai koalíció
casa-bunker	<i>n fn</i>	bunker-lakás
casa-ospedale	<i>n fn</i>	hospice-ház
casco interattivo	<i>h fn</i>	autóversenyzői interaktív bukósisak
cashmere-mania	<i>n fn</i>	kasmír-mánia
castigacani	<i>h/n fn inv tréf</i>	eb-büntető, közterületet tisztító alkalmazott
catto-boy	<i>h fn tréf</i>	katolikus fiú
catto-khomeinista	<i>h/n fn</i>	katolikus-khomeinista
catto-laico	<i>mn</i>	katolikus-laikus
cattoleghista	<i>mn</i>	katolikus – Északi Liga által követett célokat egyesítő
cattonavigatore	<i>h fn</i>	katolikus internetező
cattura-turisti	<i>mn inv</i>	turista-csalogató
cellulare-dipendenza	<i>n fn</i>	mobiltelefon-függőség
cellula-taxi	<i>n fn</i>	betegséget hordozó sejt
Centocittà	<i>n fn t sz</i>	Centocittà (Száz város) politikai mozgalom
centocittadino	<i>h fn/mn</i>	a Centocittà-mozgalom támogatója
Centolenticchie	<i>n fn inv</i>	Száz lencse, ironikus és tréfás utalás a Centocittà-mozgalomra
Centopadelle	<i>n fn inv</i>	Száz serpenyő, ironikus és tréfás utalás a Centocittà-mozgalomra
Centopoltrone	<i>n fn t sz iron</i>	Száz bársonyszék, ironikus és tréfás utalás a Centocittà-mozgalomra
centro fitness	<i>h fn</i>	fitness-center
centro salute	<i>h fn</i>	egészségközpont
centrovasca	<i>h/n fn inv</i>	center (vízilabda)
cercagrane	<i>mn inv iron</i>	bajkereső
cercalloggio	<i>h fn</i>	szálláskereső információs eszköz

cerotto elettronico *h fn*
 chemioprevenzione *n fn*
 Chievo-mania *n fn*
 chip biologico *h fn*
 chip ottico *h fn*
 chirurgo robot *h fn*
 choc idrico *h fn*
 Ciampi boy *h fn*
 Ciampi-pensiero *h fn inv*
 ciber-schiavitù *n fn inv*
 ciberterrorista *h/n fn*
 cibertronico *mn*
 cibo genetico *h fn*
 cibo simbolo *h fn*
 cibo-base *h fn*
 cialecciocrazia *n fn*
 ciclopedonale *mn*
 ciclosportivo *h fn*
 ciclossigenasi *n fn*
 cifra-primato *n fn*
 cinecattiveria *n fn*
 cine-critico *h fn/mn*
 cinefisicità *n fn*
 cintura-portafoglio *n fn*
 cioccorana *n fn*
 cioccofilo *h fn tréf*
 cioccolata-dipendente *h/n fn tréf*
 cioccolatomania *n fn tréf*
 citometro *h fn*
 città-campione *n fn inv*
 città-cantiere *n fn inv*
 città-chiave *n fn inv*
 città-gioiello *n fn inv*
 città-polveriera *n fn inv*
 città-regione *n fn*
 città-simbolo *n fn inv*
 clericofascismo *h fn*
 clerico-fascista *h/n fn/mn*
 clorimipramina *n fn*
 coca-party *n fn inv*
 cocastory *n fn inv*
 cocomero mignon *h fn*
 codice-doppione *h fn*
 Codino-day *h fn inv*
 Cofferati pensiero *h fn inv*
 Cofferati-boy *h fn*
 colpo killer *h fn*
 combina-matrimoni *mn inv tréf*
 comicoterapeuta *h/n fn*
 comicoterapia *n fn*
 comizio-happening *h fn*
 compagno-padrone *h fn*
 computer ottico *h fn*

elektronikus tapasz, mikrotűs chip segítségével gyógyszer
 adagoló tapasz
 kemoprevención
 (veronai) Chievo labdarúgócsapat-mánia
 biológiai chip, biochip
 optikai chip
 robot-sebész
 vízhiány-sokk, hirtelen keletkező vízhiány
 Carlo d'Azeglio Ciampi, volt köztársasági elnök tanácsosa
 Carlo d'Azeglio Ciampi-elképzelés
 cyber-rabszolgaság, számítógép-függőség
 kiberterrorista
 cyber-elektronikus, elektronikus és informatikai
 génmódosított étel
 szimbólum étel, egy nemzet, kultúra étele
 alapétel (egy nemzet, kultúra esetében)
 politikai pletyka-uralom
 kerékpárosoknak és gyalogosoknak fenntartott
 kerékpáros, kerékpársport művelője
 ciklo-oxigenáz (enzim)
 rekord összeg
 mozifilmekben jelenlévő kegyetlenség
 filmkritikus
 mozivászonra termett fizikai adottság
 öv-pénztárca
 csokibéka (J. K. Rowling Harry Potter regényéből)
 csokoládészerető
 csokoládéfűgő
 csokoládémánia
 áramlási citométer, sejtszám-mérő
 mintaváros, statisztikai mintavétel vonatkoztatási városa
 munkatelep-város, átépítés és modernizáció alatt lévő város
 kulcs(fontosságú) város
 ékszerdoboz-város
 puskaporos-város
 tartomány-város, sűrűn lakott tartományi jelentőségű város
 szimbólum-város
 klerikális fasizmus
 klerikális fasiszta
 clorimipramin (antidepresszáns)
 kokain-parti
 kokain-sztori
 mini görögdinnye
 dupla adóazonosító jel, két különböző személynek kiadott
 azonos adóazonosító jel
 Roberto Baggio-nap, Copfos-nap
 Sergio Cofferati-elképzelés
 Cofferati-fiú, Sergio Cofferati támogatója, munkatársa
 gyilkos ütés, lövés
 házasság-szervező, házasság céljából találkákat szervező
 nevetés-terapeuta
 nevetés-terápia
 happening-gyűlés
 háziúr-élettárs, erőszakos élettárs
 optikai komputer, digitális számológép

computergrafica	<i>n fn</i>	komputergrafika
computermaniaco	<i>h fn</i>	komputer-mániás
comunicato-shock	<i>h fn</i>	sokkoló, meglepő közlemény
comunicazione choc	<i>n fn</i>	elbizonytalanító közlés
concerto-evento	<i>h fn</i>	esemény-koncert, látványos koncert
concerto-base	<i>h fn</i>	alapelv
Concorsopoli	<i>n fn inv</i>	állami pályázat lebonyolítása körüli botrány
condono tombale	<i>h fn</i>	síri-büntetéselengedés, előre megállapított összeg befizetése
confezione-bomba	<i>n fn</i>	ellenében adózási szabálytalanság alól felmentő intézkedés
conferenza-dibattito	<i>n fn</i>	bombát rejtő csomag(olás)
confessione-choc	<i>n fn</i>	nyilvános vitával záruló konferencia
confessione-patacca	<i>n fn iron</i>	sokkoló vallomás
congela-processi	<i>mn inv</i>	hamis vallomás, előny szerzése céljából tett vallomás
consiglio-fiume	<i>h fn</i>	állami vezetőket érintő per-befagyasztó
conta-bare	<i>h fn inv iron</i>	véget nem érő tanácskozás
contapasseggeri	<i>h fn inv</i>	koporsó-számláló, temetkezési vállalatok bevételeit
contratto fantasma	<i>h fn</i>	hozzávetőlegesen megállapító rendszer
contratto-truffa	<i>h fn</i>	utasszámláló-rendszer
convento lager	<i>h fn pej</i>	fantom-szerződés
convocazione-blitz	<i>n fn</i>	csalás-szerződés, munkavállaló várakozásaival ellentétes szerződés
coppia-simbolo	<i>n fn</i>	lágerszerű zárda
copri-biberon	<i>h fn inv</i>	rajtaütésszerű összehívás, gyűlés
copri-capezzoli	<i>h fn</i>	minta-pár, házastársi kapcsolat megbólyuma
copricostume-abito	<i>h fn</i>	cumisüveg-védő tok
coprimotore	<i>h fn</i>	mellbimbó-fedő, mellbimbót gombszerűen eltakaró ruhadarab
corilicoltura	<i>n fn</i>	ruhaként viselhető ruhavédő
corso-lampo	<i>h fn</i>	(motorkerékpár) motor-sapka, motor-védő
cortomania	<i>n fn</i>	mogyorótermesztés
coscienza operativa	<i>n fn</i>	villám-tanfolyam
cosmicostorico	<i>mn</i>	rövidfilm-mánia
Costituzione europea	<i>n fn</i>	operatív-tudat, háztartási gépek ömüködővé tételére használt memória
cozza killer	<i>n fn</i>	kozmikus-történelmi
cranioelectricoterapia	<i>n fn</i>	az Európai Unió Alkotmánya
crescita stop	<i>n fn</i>	gyilkos kagyló, méreggel, baktériummal szennyezett kagyló
crescita-boom	<i>n fn</i>	koponya-elektroterápia
crioablazione	<i>n fn</i>	növekedés-stop
criocongelatore	<i>h fn</i>	szenzációs növekedés
criptonazionalismo	<i>h fn</i>	fagyasztásos ablatio, szövetszorosítás
cronoprogramma	<i>h fn</i>	élő sejtek tárolására szolgáló fagyasztó
cronoscalata	<i>n fn</i>	kriptonacioalizmus, eltitkolt nacionalizmus
cultural-gastronomico	<i>mn</i>	ütemezett program
cyber-aritmetica	<i>n fn</i>	gyorsasági hegyi kerékpárverseny
cyberattacco	<i>h fn</i>	kulturális-gasztronómiai
cyber-avvistamento	<i>h fn</i>	informatikában alkalmazott számítási egységek
cyberbanca	<i>n fn</i>	kibertámadás
cyber-cavo	<i>h fn</i>	kiber-észlelés, internetes észlelés
cybercinema	<i>h fn inv</i>	cyber-bank
cyberconflitto	<i>h fn</i>	kiber-kábel, internet-hálózati kábel
cybercontribuente	<i>h/n fn</i>	kiberemozi, mozifilmek reprodukciójára szolgáló digitális technika
cyber-corpo	<i>h fn</i>	kiber-konfliktus, informatikai eszközökkel folytatott háború
cyber-corsaro	<i>h fn</i>	e-bevalló, elektronikus úton adózó
cybercriminale	<i>h fn</i>	kibertest, a saját testünk mechanikus entitásként való felfogása
cybercrimine	<i>h fn</i>	internetes-kalóz
		kiberbűnöző, aki informatikai terroristacselekedetet hajt végre
		kiberterrorizmus

cybercultura	<i>n fn</i>	kiberkultúra, interneten elérhető kulturális oldalak hálózata
cyberdiligenza	<i>n fn tréf</i>	virtuális kommunikációs eszköz
cyber-diva	<i>n fn</i>	kiberdiva
cyber-donna	<i>n fn</i>	kiberdő
cyber-femminile	<i>mn</i>	kibernői
cyberfisco	<i>h fn</i>	internetes-adótanácsadás, ellenőrzés
cyber-gelosia	<i>n fn</i>	kiberfeltékenység, virtuális szex által kiváltott feltékenység
cyberguerra	<i>n fn</i>	kiberháború, informatikai eszközökkel folytatott háború
		kiberharcos, ember helyett harcolni képes, fejlett technológiával felszerelt gép
cyber-guerriero	<i>h fn</i>	kibermergezés, számítógép túlzott használata által kiváltott rossz közérzet
cyber-intossicazione	<i>n fn</i>	kiberüzenet, interneten továbbított üzenet
cybermessaggio	<i>h fn</i>	kiberzenész, zenésztársaihoz interneten csatlakozó zenész
cyber-musicista	<i>h/n fn</i>	kiberoffenzíva
cyberoffensiva	<i>n fn</i>	kiberkalóz, internetes kalóz
cyberpirata	<i>h fn</i>	kiberpolitika, szinte csak informatikai eszközökkel irányított kormánypolitika
cyberpolitica	<i>n fn</i>	kiberrendőr, internetes kalózekat felfedő rendőr
cyberpoliziotto	<i>h fn</i>	kiberrablás, informatikai rablás
cyber rapina	<i>n fn</i>	kiberbűncelekmény, elektronikus úton elkövetett bűncelekmény
cyber-reato	<i>h fn</i>	kibersabotázs
cybersabotaggio	<i>h fn</i>	kiberszafari, virtuális szafari
cyber safari	<i>h fn inv</i>	kibernebuló, informatikai eszközökkel rendelkező diák
cyberscolaro	<i>h fn</i>	kiberiskola, informatikai eszközökkel felszerelt iskola
cyber-scuola	<i>n fn</i>	kibertudat, magunkról, mint mechanikus entitásról alkotott felfogás
cyber-sé	<i>h fn inv</i>	kiberbiztonság, egy állam informatikai biztonsági rendszere
cybersicurezza	<i>n fn</i>	kiberkatona, ember helyett harcolni képes, fejlett technológiával felszerelt gép
cybersoldato	<i>h fn</i>	kiberdiák, internetet használó tanuló
cyberstudente	<i>h fn</i>	kibertelevizió, digitális televízió
cybertelevisione	<i>n fn</i>	kiberterrorizmus
cyberterrorismo	<i>h fn</i>	kibermegcsalás, partner interneten úton történő megcsalása
cyber-tradimento	<i>h fn</i>	kiberrév, informatikai eszközökkel felszerelt komp
cyber-traghetto	<i>h fn iron tréf</i>	informatikai kalózek fegyverletétele
cyber-tregua	<i>n fn</i>	virtuális trubadúr
cybertrovatore	<i>h fn</i>	kiberváluta, virtuális valuta
cybervaluta	<i>n fn</i>	városi rendőrség operatív központjával összekötött elektronikus gépjárműforgalom-ellenőrző rendszer
cybervigile	<i>h fn</i>	a könnyezés tudománya
dacriologia	<i>n fn</i>	Massimo D'Alema tanácsadója
D'Alema-boy	<i>h fn</i>	Massimo D'Alema-elképzelés
D'Alema-pensiero	<i>h fn inv</i>	Massimo D'Alema-szakértő
dalemologo	<i>h fn</i>	meghökentő adat
dato-choc	<i>h fn</i>	az előttünk lévő dolgokra vonatkozó rekord adósság
davantologico	<i>mn tréf</i>	szenzációs debütálás
debito record	<i>h fn</i>	átmeneti-döntés
debitto-boom	<i>h fn</i>	szellem-rendelet, rendelet, amely szövegét hivatalosan még ismerték el
decisione-tampone	<i>n fn</i>	automatikus defibrillátor
decreto fantasma	<i>h fn</i>	elektronikus defibrillátor
defibrillatore automatico	<i>h fn</i>	Del Piero-függő
defibrillatore elettronico	<i>h fn</i>	nagy feltűnést keltő határozat
Del Piero-dipendente	<i>mn</i>	gyerekbűnöző
delibera-bomba	<i>n fn</i>	Del Piero-központú
delinquente-bambino	<i>h fn</i>	
Delpierocentrico	<i>mn</i>	

delpierodipendenza	<i>n fn</i>	Del Piero-függőség
dermocosmetologia	<i>n fn</i>	dermo-kozmetológia, a bőr szépségápolása és gyógyítása
dermolipectomia	<i>n fn</i>	dermolipectomia, a bőr alatti zsírfélesleg eltávolítása
dichiarazione choc	<i>n fn</i>	meglepő nyilatkozat
dipendente-socio	<i>h fn</i>	társ-alkalmazott, alkalmazott, aki a társaság tagja is
dirigente-manager	<i>h fn</i>	menedzser vezető
diritto-dovere	<i>h fn</i>	kötelesség-jog, a kötelesség végrehajtásával egybeeső jog gyakorlása
dirottatore-kamikaze	<i>h fn</i>	kamikaze-repülőgéppeltérítő
dirottatore-suicida	<i>h fn</i>	öngyilkos repülőgéppeltérítő
disinfestazione		
demografica	<i>n fn</i>	demográfiai írtás
distacco-choc	<i>h fn</i>	meglepő időelőlőny
dittatura-fantoccio	<i>n fn</i>	báb-diktatúra
divora-risorse	<i>agg inv</i>	gazdasági forrás-zabáló
divorzio-lampo	<i>h fn</i>	villám-válás
		fantom-oktató, közigazgatásban hivatalosan nem
docente fantasma	<i>h/n fn</i>	szerepelő oktató
documento shock	<i>h fn</i>	sokkoló dokumentum
donna-dirigente	<i>n fn</i>	női vezető
donna-kamikaze	<i>n fn</i>	kamikaze-nő
donna-pianta	<i>n fn</i>	kómában lévő, vegetáló nő
donna-ufficiale	<i>n fn</i>	női tiszt
dopaminergico	<i>mn</i>	dopamin-termelő
dopo-Agnelli	<i>h fn inv</i>	az Agnelli-család egy vállalkozásból való kivonulása utáni időszak
dopo-alluvione	<i>h fn</i>	árvíz utáni időszak
dopo-apartheid	<i>h fn inv</i>	apartheid utáni időszak
dopo-attentato	<i>h fn inv</i>	merénylet utáni időszak
dopo-Bicamerale	<i>h fn inv</i>	az olasz két kamarás bizottság munkájának fiaszkója utáni időszak
dopo-bombardamento	<i>h fn</i>	bombázás utáni időszak
dopo-boom	<i>h fn inv</i>	gazdasági fellendülés utáni időszak
dopo-conflitto	<i>h fn inv</i>	fegyveres konfliktus utáni időszak
dopo-derby	<i>h fn inv</i>	rangadó utáni időszak
dopo-eruzione	<i>h fn</i>	vulkánkitörés utáni időszak
dopo euro	<i>h fn inv</i>	az euró bevezetése utáni időszak
dopo-europee	<i>h fn inv</i>	az európai uniós parlamenti választások utáni időszak
dopo-Fazio	<i>h fn inv</i>	Fabio Fazio vezette műsor utáni időszak
dopo-festa	<i>h fn</i>	bulit követő időszak
dopo-feste	<i>h fn</i>	ünnepek utáni időszak
Dopofestival	<i>h fn inv</i>	a San Remó-i Dalfesztivál versenynapjait követő esti műsor
dopo-Fossa	<i>h fn inv</i>	Sergio Fossa, a Confindustria vezetője utáni időszak
dopo-G8	<i>h fn inv</i>	a 2001-es genovai G8-csúcs utáni időszak
dopogara	<i>h fn inv</i>	versenyt követő időszak
dopo-Genova	<i>h fn inv</i>	a genovai G8-as csúcstalálkozó utáni időszak
dopo-Giubileo	<i>h fn inv</i>	a Szentévet követő időszak
dopo-Hussein	<i>h fn inv</i>	Husszein jordán király halála utáni időszak
dopo-indipendenza	<i>h fn inv</i>	függetlenség utáni időszak
dopo incidente	<i>h fn</i>	súlyos baleset utáni időszak
dopo-Internet	<i>h fn inv</i>	az Internet utáni időszak az emberiség történelmében
dopo-Jugoslavia	<i>h fn inv</i>	Jugoszlávia vége utáni korszak
dopo-Kohl	<i>h fn inv</i>	Helmut Kohl, német kancellár utáni időszak
dopo-Lewinski	<i>h fn inv</i>	Monika Lewinski botránya utáni időszak
dopo match	<i>h fn inv</i>	mérkőzést követő időszak
dopo-Milosevic	<i>h fn inv</i>	Slobodan Milošević utáni korszak
dopo-Muro	<i>h fn inv</i>	a berlini fal leomlása utáni időszak
dopo-Natale	<i>h fn</i>	a karácsonyi ünnepeket követő időszak

dopo-Nizza	<i>h fn inv</i>	a nizza-i uniós csúcserőkezet utáni időszak
dopo Ochalan	<i>h fn inv</i>	Öchalan utáni időszak
dopo-Ottantanove	<i>h fn inv</i>	'89 utáni, a berlini fal leomlását követő időszak
dopo proiezione	<i>h fn</i>	film bemutatóját követő közönségtalálkozó
dopo-referendum	<i>h fn inv</i>	referendum utáni időszak
dopo-regime	<i>h fn inv</i>	rezsim bukása utáni időszak
dopo Saddam	<i>h fn inv</i>	Saddam Husszein utáni időszak
dopo-Sanremo	<i>h fn inv</i>	a San Remó-i Dalfesztivál utáni időszak
dopo-scandalo	<i>h fn</i>	botrány utáni időszak
dopo-scontrino	<i>h fn</i>	blokk(adás) eltörlése utáni időszak
dopo strage	<i>h fn</i>	merényletet követő politikai időszak
dopo taleban	<i>h fn</i>	a tálib rezsim megdöntése utáni időszak
dopoterremoto	<i>h fn inv</i>	földrengés okozta károk helyreállítását követő időszak
dopo-Tettemanzi	<i>h fn inv</i>	Dionogi Tettemanzi bíboros Genovából Milánóba való áthelyezése utáni időszak
dopo-Toaff	<i>h fn inv</i>	Elio Toaff, római zsidó főrabbi lemondása utáni időszak
dopo-Vajont	<i>h fn inv</i>	Vajont-i duzzasztó katasztrófia utáni időszak
dopo-Wojtila	<i>h fn inv</i>	II. János Pál pápa halála utáni időszak
dossier shock	<i>h fn inv</i>	sokkoló dosszié
dossier-denuncia	<i>h fn inv</i>	feljelentő dosszié, illegális helyzetet feljelentő és dokumentáló akta
Draghi-boy	<i>h fn</i>	az olasz Államkincstár vezérigazgatójának, Mario Draghinak munkatársa
dubbio-domanda	<i>h fn</i>	kérdés formájában megfogalmazott kétség
due settimane	<i>n fn inv</i>	kéthetes rendezvény
duegiorni	<i>n fn inv</i>	kétnapos rendezvény
duomo connection	<i>n fn inv</i>	Dóm-kapcsolat, nemzetközi bünyügyi szervezet és néhány milánói intézmény között feltételezett kapcsolat
e-azione	<i>n fn</i>	elektronikus részvény
e-cimitero	<i>h fn</i>	e-temető, elavult oldalakat tartalmazó weboldal
eco-ambiente	<i>h fn inv</i>	ökokörnyezet
eco-avvelenatore	<i>h fn</i>	öko-mérgező, környezetvédelem nevében ételeket és italokat mérgező személy
ecoazienda	<i>n fn</i>	ökotüzem
ecobagnino	<i>h fn</i>	öko strandfelügyelő, tengerszennyezést jelentő fürdőmester
eco-biologico	<i>mn</i>	öko-biológiai
ecocasa	<i>n fn</i>	ökoház
eco-colonialismo	<i>h fn</i>	öko-kolonializmus, környezetvédelemnek álcázott kolonializmus
ecodomenica	<i>n fn</i>	ökovasárnap, autómentes vasárnap
eco-elettrodomestico	<i>h fn</i>	öko-háztartásigép, környezetzsennyezés csökkentésére tervezett háztartásigép
eco-esibizionismo	<i>h fn</i>	öko-exhibicionizmus, környezet sorsa iránti aggodalom
eco-gastronomico	<i>mn</i>	ökogasztronómiai
eco-guardia	<i>n fn</i>	öko-őr, környezeti egyensúly betartását felügyelő
ecoguerrigliero	<i>h fn</i>	ökoharcos
eco-integralismo	<i>h fn</i>	ökointegralizmus
ecoistituto	<i>h fn</i>	öko-intézet, gépjárműforgalommal kapcsolatos
ecologicamente correct	<i>mn inv iron</i>	vizsgálatokat végző intézet
eco-macchinario	<i>h fn</i>	ökológiailag korrekt
ecomagnate	<i>h fn</i>	öko-gép, állatok vontatta kis gép
ecomateriale	<i>h fn</i>	ökomágnás, környezetvédelem iránt elkötelezett mágnás
ecomoda	<i>n fn inv</i>	ökoanyag, újrahasznosított anyag
ecomostro	<i>h fn</i>	ökodivat, öko-anyagból készült ruhabemutató
ecomotorino	<i>h fn</i>	öko-monstrum, környezetet elcsúfító illegális építmény
e-consumatore	<i>h fn</i>	öko-robozó, alacsony károsanyagokat kibocsátó robozó
ecopelle	<i>n fn</i>	e-fogyasztó, e-vásárló
		műbőr

eco-pentito	<i>h fn</i>	öko-bűnbánó, a környezet kárára elkövetett
ecoprodotto	<i>h fn</i>	bűncselekmény miatt az igazságüggyel együttműködő személy
ecopunto	<i>h fn</i>	öko-termék
ecoquartiere	<i>h fn</i>	ökopont, kamionok károsanyag-kibocsátására az EU által bevezetett pontrendszer
ecorivestimento	<i>h fn</i>	öko-lakónegyed, a környezet tiszteltben tartása mellett felépített lakónegyed
ecoscontento	<i>h fn iron tréf</i>	öko-bevonat, a levegőben lévő szennyező anyagokat bevonó védőréteg
ecosemantica	<i>n fn</i>	öko-panaszkodó, a gépkocsiforgalom légszennyezettség miatti korlátozása ellen panaszkodó
ecoteppista	<i>h/n fn</i>	ökoszemantika, a gondolat és a szó gazdaságossága
ecotinto	<i>mn</i>	öko-huligán
ecovacanza	<i>n fn</i>	öko-festékkel színezett
eco-furbo	<i>h fn iron tréf</i>	ökonyaralás
e-democrazia	<i>n fn</i>	öko-agyafúrt, környezetszennyezés elleni tiltást kijátszani próbáló személy
edicola virtuale	<i>n fn</i>	e-demokrácia
e-fallimento	<i>h fn tréf</i>	virtuális újságosbódé, periodikák internetes honlapja
effetto-sorpresa	<i>h fn</i>	internetes sikertelenség
egittomane	<i>h/n fn</i>	meglepetés-hatás
e-lavoro	<i>h fn</i>	Egyiptom-rajongó
e-lettore	<i>h fn</i>	táv munka
elettore-cavia	<i>h fn</i>	e-olvasó, elektronikus könyv-olvasó
elettrodomestico		kísérleti választó, új választási rendszert kipróbáló választó
intelligente	<i>h fn</i>	a felhasználó által programozható okos háztartási gép
elettroferogramma	<i>h fn</i>	elektroferogramm
elezione simbolo	<i>n fn</i>	szimbólum-választás
elezioni-terremoto	<i>n fn tsz</i>	a meglévő politikai rendszert felborító földrengés-szerű választások
embrione-fotocopia	<i>h fn</i>	klónozott humán embrió
embrionidolatria	<i>n fn</i>	embrió-imádat
emeralopatia	<i>n fn</i>	hemeralopátia, farkasvakság betegsége
emergenza acqua	<i>n fn</i>	vízhiány-riadó
emergenza Aids	<i>n fn</i>	Aids-terjedés vészhelyzet
emergenza alghe	<i>n fn</i>	alga-riadó
emergenza ambientale	<i>n fn</i>	környezetszennyezési-riadó
emergenza Bse	<i>n fn</i>	kergemarhakór-riadó
emergenza criminalità	<i>n fn</i>	bűnözés növekedés-vészhelyzet
emergenza democrazia	<i>n fn</i>	demokrácia-vészhelyzet
emergenza droga	<i>n fn</i>	drogterjesztés-vészhelyzet
emergenza elettrosmog	<i>n fn</i>	elektroszmog-riadó
emergenza fondi	<i>n fn</i>	alap(hiány)-riadó
emergenza freddo	<i>n fn</i>	hideg-vészhelyzet
emergenza globale	<i>n fn</i>	globális vészhelyzet
emergenza idrica	<i>n fn</i>	vízhiány-vészhelyzet
emergenza incendi	<i>n fn</i>	tűzvész-riadó
emergenza inquinamento	<i>n fn</i>	levegőszennyezettségi-vészhelyzet
emergenza inverno	<i>n fn</i>	télies idő-vészhelyzet
emergenza lavoro	<i>n fn</i>	munkahelyhiány-vészhelyzet
emergenza maltempo	<i>n fn</i>	rosszidő-vészhelyzet
emergenza occupazione	<i>n fn</i>	foglalkoztatási-vészhelyzet
emergenza pentiti	<i>n fn</i>	igazságüggyel együttműködésre hajló kevés maffiózó miatti vészhelyzet
emergenza petrolio	<i>n fn</i>	magas kőolajár-vészhelyzet
emergenza sbarchi	<i>n fn</i>	unióon kívüliek állandó illegális partraszállás-veszélye
emergenza sfratti	<i>n fn</i>	kilakoltatás-vészhelyzet

emergenza siccità	<i>n fn</i>	szárazság-vészhelyzet
emergenza terrorismo	<i>n fn</i>	terrorizmus-vészhelyzet
emergenza tumori	<i>n fn</i>	emelkedő daganatos megbetegedések okozta vészhelyzet
		nyár-riadó, forgalom, parkolóhiány, bűnözés emelkedése miatti vészhelyzet
emergenza-estate	<i>n fn</i>	vérhiány-vészhelyzet
emergenza-sangue	<i>n fn</i>	városi forgalmi dugók okozta vészhelyzet
emergenza-traffico	<i>n fn</i>	gazdaságkifehéritő-mérő a feketemunka legalizálására
emersiometro	<i>h fn iron</i>	üvegházhatás-kibocsátás
emissione serra	<i>n fn</i>	állami értékpapír-szemét, az ígért százalék helyett kevésbé jövedelmező értékpapír
emissione-spazzatura	<i>n fn</i>	energia-faló
energivoro	<i>mn</i>	angol nyelvtanulás-mánia
englishmania	<i>n fn</i>	borturizmus
enoturismo	<i>h fn</i>	borturista
enoturista	<i>h/n fn</i>	borturizmusra vonatkozó
enoturistico	<i>mn</i>	rovarszeretet
entomofilia	<i>n fn</i>	romboló enzim, a sejtdifferenciálódást elősegítő génre ható enzim
enzima guastatore	<i>h fn</i>	gyilkos enzim, a sejtdifferenciálódást elősegítő génre ható enzim
enzima-killer	<i>h fn</i>	gyilkos májgyulladás
epatite killer	<i>h fn</i>	elfogulatlan per, a peres eljárások reformja
equo processo	<i>h fn</i>	Y generáció tagja
e-ragazzino	<i>h fn</i>	gyilkos heroin
eroina-killer	<i>n fn</i>	kifinomult erotikát kedvelő
eros chic	<i>h/n fn inv</i>	lábra gyakorolt erotikus gyönyör tanulmányozása
erospedologia	<i>n fn tréf</i>	egzotikus-elegáns
esotico-chic	<i>mn</i>	megdöbbentő kísérlet
esperimento-choc	<i>h fn</i>	feljelentést képező expozé
esposto-denuncia	<i>h fn</i>	mások által vezérelt
eteroguidato	<i>mn</i>	etnikailag korrekelt
eticamente corretto	<i>mn iron</i>	etno-művészet
etnoarte	<i>n fn</i>	etnikai elemet felmutató öltözködési stílus
etno-chic	<i>mn inv</i>	egy nép tipikus jellegzetességeket felmutató
etno-folk	<i>mn inv</i>	etnogaszttronómia
etnogastronomia	<i>n fn</i>	más nép irodalmának tanulmányozása
etnoletteratura	<i>n fn</i>	etnozene
etnomusica	<i>n fn</i>	etnoreklám, multietnikus társadalom külföldi közönségének szánt reklám
etnopubblicità	<i>n fn inv</i>	etnotudomány, különböző népek tudományos ismereteinek tanulmányozása
		etno-típus
etnoscienza	<i>n fn</i>	az uniós tizenegyek, az eurózónához csatlakozott tizenegy ország
etnotipo	<i>h fn</i>	uniós-unott, az uniós integrációs politikát unó személy
Euro-11	<i>h fn inv</i>	európai bíró, európai sportverseny bírója
euroannoiato	<i>h fn</i>	európai uniós elfogatóparancs
euro-arbitro	<i>h fn</i>	eurós felkerekítés, az euró bevezetése miatt bekövetkezett árkerekítés
euroarresto	<i>h fn</i>	euró-számár, euróról keveset tudó személy
euroarrotfondamento	<i>h fn</i>	euroatlanti
euro-asino	<i>mn</i>	eurós drágulás, euró bevezetése gerjesztette áremelkedés
euroatlantico	<i>mn</i>	uniós Babel tornya
euroaumenti	<i>h fn t sz</i>	euró bankjegy
eurobabele	<i>n fn inv</i>	euró-keresztelő, az euró bevezetése
euro-banconota	<i>n fn</i>	európai uniós szabadalom
euro-battesimo	<i>h fn</i>	eurós-átverés (az euró bevezetése után)
eurobrevetto	<i>h fn</i>	euróban átver, csal
euro-bufala	<i>n fn iron</i>	
eurobuggerare	<i>t i tréf</i>	

euroburattinaio	<i>h fn iron</i>	eurós-bábjétékos, az eurózóna fogyasztóit befolyásolni akaró személy
euroburocrate	<i>h/n fn</i>	uniós hivatalnok
euro-caldarrosta	<i>n fn</i>	uniós sült gesztenye
Eurocamera	<i>n fn inv</i>	Európai Parlament
eurocandidatura	<i>n fn</i>	európai parlamenti jelölés
eurocaos	<i>h fn inv</i>	európai káosz
eurocassazione	<i>h fn inv</i>	Európai Unió államok Semmitőszéke
euro-castagna	<i>n fn</i>	uniós szelidgesztenye
eurocentesimo	<i>h fn</i>	eurocent
eurocentrista	<i>mn</i>	eurocentrista, az eurocentrizmusra vonatkozó
eurocentro	<i>h fn</i>	európai modellen alapuló Centrum párt vagy koalíció
euro-ciclone	<i>h fn</i>	euró-ciklon, az euró erős hatása
eurocittadino	<i>h fn</i>	eurózóna állampolgára
eurocommissaria	<i>n fn</i>	uniós biztos (nő)
eurocommissario	<i>h fn</i>	uniós biztos
eurocompatibile ¹	<i>mn</i>	unió-kompatibilis
eurocompatibile ²	<i>mn</i>	euró-kompatibilis
euroconsumatore	<i>h fn</i>	uniós fogyasztó
euro-contante	<i>h fn</i>	euró-készpénz
eurocontatore	<i>h fn</i>	uniós-villanyóra, uniós paraméterek szerinti mérő óra
euroconti	<i>h fn inv</i>	eurózóna-könyvelése
euroconvertirsi	<i>vh i</i>	áttér az euróra
euroconvertitore	<i>h fn</i>	euró-átváltó számológép
euroconvinto	<i>mn</i>	uniós integráció támogatója
eurocorpo	<i>h fn inv</i>	Európai Unió Hadtest
eurocrazia	<i>n fn</i>	Európai Unió intézményeinek uralma
eurocritico	<i>h fn/mn</i>	az Unió integrációs politikáját bíráló
eurodecalogo	<i>h fn</i>	euró-tízparancsolat (a líráról euróra való áttéréskor)
eurodelirio	<i>h fn iron</i>	euró-őrület, euró bevezetése által kiváltott őrület
euroderby	<i>h fn inv</i>	európai rangadó mérkőzés
euro-desiderio	<i>h fn</i>	az Unióba belépés kívánsága
eurodifesa	<i>n fn</i>	európai uniós védelem
euroeliminazione	<i>n fn</i>	diszkvalifikáció európai sportversenyen
euroentusiasmo	<i>h fn</i>	az Unió politikai és gazdasági egysége iránti uniós lelkesedés
euroentusiasta	<i>h/n fn/mn</i>	az Unió és az euró lelkes támogatója
euroesempio	<i>h fn</i>	európai példa
euro-euforia	<i>n fn</i>	euró-eufória, az euró dollárhoz viszonyított alakulása miatti jókedv
euro-fanatico	<i>h fn</i>	az euró és az uniós integráció fanatikus támogatója
eurogiorno	<i>h fn</i>	az euró bevezetésének napja
eurogiustizia	<i>n fn</i>	európai uniós igazságszolgáltatás
eurogol	<i>h fn inv</i>	európai gól, európai labdarúgó-mérkőzésen született gól
eurogoverno	<i>h fn</i>	uniós kormány
Eurogruppo	<i>h fn inv</i>	Eurocsoport, az eurózónába tartozó tizenegy tagállam csoportja
euroindagine	<i>n fn</i>	uniós nyomozás, az Unió minden tagállamában folytatott nyomozás
euroinflazione	<i>n fn</i>	eurózóna inflációja
eurolavoro	<i>h fn</i>	uniós munka
Eurolega	<i>n fn</i>	Euroliga (bajnokság)
euroliberale	<i>h fn</i>	euroliberális, az Európai Parlament liberális képviselője
eurolistino	<i>h fn</i>	eurózóna tőzsdéinek listája
euromagistrato	<i>h fn</i>	európai uniós bíró
euromanette	<i>n fn t sz</i>	európai uniós elfogatóparancs
euromediterraneo	<i>mn</i>	Földközi-tengeri európai országokra vonatkozó
euroministro	<i>h fn</i>	uniós miniszter, az Európai Unió Bizottságának tagja
euronorevole	<i>h/n fn</i>	európai parlamenti képviselő

euro-palazzo	<i>h fn</i>	Unió palota, az Európai Unió hatalmának székhelye
europatacca	<i>n fn tréf</i>	hamis euró
europolitica	<i>n fn</i>	uniós politika
europolitico	<i>h fn</i>	uniós politikus
europoltrona	<i>n fn</i>	uniós-poszt
europresbite	<i>h/n fn iron tréf</i>	euróérmét-gyengénlátó
euro-prezzi	<i>h fn t sz</i>	euró-ár, euróban kifejezett ár
euro-procura	<i>n fn</i>	Európai Unió Ügyészség
europrocuratore	<i>h fn</i>	uniós ügyész
europulpito	<i>h fn iron</i>	uniós pulpitus, Európára vonatkozó beszéd
euroqualificazione	<i>n fn</i>	európai kvalifikáció (európai szintű sportversenyen)
eurorealismo	<i>h fn</i>	uniós realizmus (az európai integráció folyamatban)
euroreferendum	<i>h fn inv</i>	euró bevezetéséről szóló népszavazás
eurorealista	<i>h/n fn/mn</i>	európai integrációval kapcsolatos problémákat realistán látó
eurorincari	<i>h fn t sz</i>	euró bevezetése miatti áremelkedés
eurorisparmiatore	<i>h fn</i>	euróban takarékoskodó
euroritenuta	<i>n fn</i>	az Európai Unió tagállamaiban alkalmazott adólevonás
eurosaldi	<i>h fn t sz</i>	euróban kifejezett árleszállítás
euroscalatore	<i>h fn</i>	eurós pénzügyi csoportot bekebelező
euroscandalo	<i>h fn</i>	európai jelentőségű botrány
eurosciocchezza	<i>n fn iron pej</i>	európai méretű hülyeség
eurosciopero	<i>h fn</i>	uniós-sztrájk, uniós tagállamok egyes ágazatát érintő sztrájk
eurosclerosi	<i>n fn inv</i>	uniós-szlekórizis, rugalmasság hiánya az uniós politikák átvételben
eurosempre	<i>h fn</i>	uniós (elnökségi) szemeszter
eurosemifinale	<i>n fn</i>	európai elődöntő
euro settimana	<i>n fn</i>	euró-hét, az euró bevezetésének hete
eurosfida	<i>n fn</i>	az Európai Uniót érintő kihívás
euro-sfiducia	<i>n fn</i>	euró iránti bizalmatlanság
euro-sforbiciata	<i>n fn</i>	euró-költségsökkenés, a líráról való áttérés miatt egyes
eurosistema	<i>h fn</i>	ágazatokat érintő költségsökkenés
eurospareggio	<i>h fn</i>	eurórendszer, eurón alapuló gazdasági és pénzügyi rendszer
eurospazio	<i>h fn inv</i>	európai döntetlen, európai szintű verseny következő
eurospiccioli	<i>h fn t sz</i>	mérkőzésébe való bejutást jelentő döntetlen
eurostangata	<i>n fn</i>	ürfelderítő és ürvédelmi európai rendszer
euro-storia	<i>n fn tréf</i>	euró-apró(pénz)
eurostress	<i>h fn inv</i>	euró bevezetése okozta jelentős kiadás
euro-suvenir	<i>h fn inv</i>	euró-bevezetéséhez kapcsolódó anekdoták
eurotensione	<i>n fn inv</i>	euró-stressz, euró bevezetése okozta stressz
euroticket	<i>h fn inv</i>	uniós és európai szuvenir
eurotreno	<i>h fn</i>	Európai unió paraméteréhez igazított elektromos feszültség
eurottimista	<i>h/n fn</i>	az árat euróban feltüntető tömegközlekedési jegy
euroturista	<i>h/n fn</i>	Európát bejáró vonat
eurotv	<i>n fn inv</i>	uniós optimista, az integrációs folyamatot optimistán látó személy
eurotente	<i>h/n fn</i>	európai turista
eurovacanza	<i>n fn</i>	európai tv, különböző államokban sugárzó televíziós hálózat
eurovertice	<i>h fn</i>	eurót használó
fabbrica killer	<i>n fn</i>	európai vakáció
fabbrica-bomba	<i>n fn</i>	uniós csúc
famiglia allungata	<i>n fn iron tréf</i>	gyilkos gyár, káros, esetenként halált is okozó anyagokat
famiglia-fantasma	<i>n fn</i>	feldolgozó gyár
famigliologo	<i>h fn iron</i>	bombaként felrobbanó gyár
fanta-antropologico	<i>mn</i>	gyermekével a normálisnál tovább együttélő család
		szellem-család, az állami intézmények részére ismeretlen család
		családszakértő
		antropológiai és sci-fi elemeket ötvöző

fanta-armata	<i>n fn</i>	fantázia-hadsereg, fantázia szülte hadsereg
fanta-biografia	<i>n fn</i>	fantasztikus elemekkel tűzdelt életrajz
fantafinanza	<i>n fn</i>	idealizált pénzügy
fantafuturo	<i>h fn</i>	sci-fi jövő
fantainglese	<i>h fn</i>	a valóságban nem létező, képzelt angol nyelv
fantamedicina	<i>n fn</i>	nem létező orvosság
fantaorrorifico	<i>h fn</i>	sci-fi horror film
fantapilota	<i>h fn</i>	fantasztikus képességekkel rendelkező autóversenyző
fantapsicologia	<i>n fn</i>	idealizált pszichológia, képzelt pszichológia
fantascenario	<i>h fn</i>	képzelt látvány, díszlet
fantastrategia	<i>n fn</i>	megvalósíthatatlannak tűnő stratégia
fantathriller	<i>h fn inv</i>	sci-fi thriller
fare flop	<i>ts i</i>	lebőg, leszerepel
farmaco killer	<i>h fn</i>	gyilkos gyógyszer
farmaco selvaggio	<i>h fn</i>	illegálisan megállapított árú gyógyszer
farmaco-bomba	<i>h fn</i>	bombaerős gyógyszer
fascio-comunista	<i>mn</i>	fasiszta-kommunista
Fazio-pensiero	<i>h fn inv</i>	Antonio Fazio-elképzelés
festa- vetrina	<i>n fn</i>	kirakat-ünnepség (egy termék esetében)
fiction-evento	<i>n fn inv</i>	esemény-tévéfilm
figura-simbolo	<i>n fn</i>	szimbólum-alak
filmato-choc	<i>h fn</i>	sokkoló filmbejátszás
film-canzonetta	<i>h fn inv</i>	zenés film (egy könnyűzenei dal címét viselő film)
film-catastrofe	<i>h fn inv</i>	katasztrófa-film
film-clone	<i>h fn</i>	klón-film, egyes műfajból jeleneteket átvevő film
film-denuncia	<i>h fn inv</i>	feltárófilm
film-evento	<i>h fn inv</i>	esemény számba menő film
film-parodia	<i>h fn inv</i>	film-paródia
film-saga	<i>h fn inv</i>	film-saga, családtörténeti-film
film-scandalo	<i>h fn inv</i>	botrányfilm
filoarabismo	<i>h fn</i>	arab-barát viselkedés
filocurdo	<i>mn</i>	kurd-barát
filodalemiano	<i>mn</i>	Massimo D'Alema-párti
filoeuropeo	<i>mn</i>	Európai Unió-párti
filogay	<i>mn inv</i>	melegpárti
filo-integralista	<i>h/n fn/mn</i>	integralista-párti
filomagistrati	<i>mn inv</i>	a bíróság egy része által követett irányvonal-párti
filo-Milosevic	<i>mn inv</i>	Milošević-párti
filo-Nato	<i>mn inv</i>	Nato-párti
filo-no-global	<i>mn inv</i>	globalizációellenes mozgalom-párti
filopachistano	<i>mn</i>	Pakisztán-barát
filo-pacifista	<i>mn</i>	békepárti
filotalebano	<i>h fn/mn</i>	tálib-barát
filoterrorista	<i>h/n fn/mn</i>	terrorista-barát
filo-USA	<i>mn inv</i>	USA-barát
filmologo	<i>h fn</i>	filmkritikus
fine settimiana nero	<i>h fn</i>	fekete hétfő
finto-soave	<i>mn</i>	tettetett-kellemes
fisco-pazzo	<i>h fn</i>	befizetett adó adminisztrációjának rossz működése
fiscovelo	<i>h fn inv</i>	pénzügyőr-traffipax, pénzügyőrség által működtetett traffipax
fisso-mobile	<i>h fn/mn</i>	vezeték-mobil hálózatra történő hívás, vezetékes és mobiltelefonra vonatkozó
fiutavento	<i>h/n fn inv iron</i>	szél-kiszimatoló, aki tudja honnan fúj a szél
fluoroangiografia	<i>n fn</i>	flór-angiográfia, az érrendszer fluor-kontrasztanyagot röntgenvizsgálata
focolare virtuale	<i>h fn</i>	virtuális családi fészek

folla record	<i>n fn</i>	rekord tömeg
fondo aperto	<i>h fn</i>	nyílt nyugdíjalap
fondo chiuso	<i>h fn</i>	zárt nyugdíjalap
fondo-parcheggio	<i>h fn</i>	várakozó befektetési alap
fono-allertante	<i>mn</i>	(véletlen sávelhagyásra) figyelmeztető hangjelzéssel rendelkező
Forcolandia	<i>n fn</i>	Bitőföld
Forestopoli	<i>n fn inv</i>	erdősítési-botrány
formazione-base	<i>n fn</i>	kezdő összeállítás, kezdő csapat (sport)
foto-choc	<i>n fn inv</i>	sokkoló fénykép
fotocopia selvaggia	<i>n fn</i>	jogtalan fénymásolat, szerzői jogvédelem alatt álló anyag fénymásolata
foto-installazione	<i>n fn</i>	foto-installáció
foto-scandalo	<i>n fn inv</i>	botrányos fénykép
fotoseduta	<i>n fn</i>	fotozás
fotosegnalare	<i>ts i</i>	rendőrségi fotót készít
fotosegnalazione	<i>n fn</i>	rendőrségi fotóval történő jelentés
frase-chiave	<i>n fn</i>	kulcsmondat
frazione fantasma	<i>n fn</i>	szellem-település, kevésbé ismert település
freccia laser	<i>n fn</i>	lézerpálca
frena ricorsi	<i>mn inv</i>	fellebbezés-fékező, fellebbezések számát gátló
fuga-lampo	<i>n fn</i>	villám-menekülés
fumo killer	<i>h fn</i>	gyilkos (cigaretta) füst
fun-chic	<i>mn inv</i>	vidám és elegáns
fungo-killer	<i>h fn</i>	gyilkos gomba
fuori sacco	<i>hsz</i>	napirendi ponton kívül
fuoriarea	<i>hsz</i>	a 16-os vonalán kívül (labdarúgás)
fusioni boom	<i>h fn tsz</i>	fűzők számának robbanásszerű emelkedése
ganascia fiscale	<i>n fn</i>	adó(ügyi) kerékbilincs, nem fizető gépkocsi- és hajótulajdonosok
ganascia normativa	<i>n fn</i>	járműveinek leállítás
ganasciofattura	<i>n fn tréf</i>	normatív kerékbilincs, nem fizető gépkocsi- és hajótulajdonosok
gara-chiave	<i>n fn</i>	járműveinek leállítás
gas-killer	<i>h fn inv</i>	állkapocs-számla, a rágás végterméke
gasolio bianco	<i>h fn</i>	kulcsfontosságú verseny
gasolio ecologico	<i>h fn</i>	gyilkos gáz
gasolio emulsionato	<i>h fn</i>	öko-gázolaj
gastro-avvertito	<i>mn</i>	öko-gázolaj
gastrocolto	<i>h fn</i>	emulzionált gázolaj, öko-gázolaj
gastrocritico	<i>h fn</i>	gasztronómia iránt érdeklődő, ételek minőségének és
gastrodevolution	<i>n fn inv tréf</i>	elkészítésének nagy figyelmet szentelő
gastro-follia	<i>n fn tréf</i>	gastro-művelt személy
gastrogaudente	<i>h/n fn tréf</i>	gasztronómiai szakember
gastroigorante	<i>h/n fn tréf</i>	gastro-devolúció, helyi olasz konyhára jellemző különbözőség
gastro-maker	<i>h/n fn inv tréf</i>	gastro-örtlet, szokatlan ételkészítés
gastronauta	<i>h/n fn</i>	gastro-élvező, a jó konyha élvezője
gastro-robot	<i>h fn</i>	gastro-analfabéta
gelotologia	<i>n fn</i>	gastro-maker, gasztronómiai trend-gyártó
genitore-nonno	<i>h fn</i>	gasztronauta, gasztroutazó, eredeti specialitásokat felkutató személy
geometra-killer	<i>h fn pej</i>	étel megemésztésére képes robot
gerontogene	<i>h fn</i>	a nevetés tudománya
gerontokiller	<i>h fn inv</i>	későn szülővé váló személy
gesto-simbolo	<i>h fn</i>	gyilkos földmérő, tájat eltorzító épületeket tervező földmérő
giacca camicia	<i>n fn</i>	gerontogén
giacca-pullover	<i>n fn</i>	időseket meggyilkoló személy
		szimbólum-gesztus
		(női) ing-zakó
		pulóver-zakó

giacobino-leninista	<i>mn</i>	jakobinus-leninista
gialloneo	<i>mn</i>	sárga-fekete, a német politikai jobbközép (Cdu-Csu és Fdp)
giocattolo-bomba	<i>h fn</i>	koalícióra vonatkozó
giocattolo-killer	<i>h fn</i>	bombát rejtő játékszer
giornale telematico	<i>h fn</i>	gyilkos játékszer
Giornalistopoli	<i>n fn inv</i>	on-line periodika
girafrittata	<i>h fn</i>	újságíróvizsga-botrány
giroplastica	<i>n fn</i>	palacsintafordító-sütő
giro-scudetto	<i>h fn</i>	rotációs plasztikai sebészeti
		bajnokesélyes csapatok köre
girosoldo	<i>h fn</i>	forgó-pénz, igazságszolgáltatás témájában tiltakozó
giudice rosso	<i>h fn</i>	szimbolikus emberi élőlánc
giudice-ragazzino	<i>h fn</i>	vörös (tógás); baloldali bíró
giudice-sceriffo	<i>h fn iron</i>	fiatal bíró
giustizia lumaca	<i>n fn</i>	seriff-bíró, a jogot seriffként betartató bíró
giustizia-spettacolo	<i>n fn</i>	csigalassúságú igazságszolgáltatás
global-museo	<i>h fn</i>	látványos igazságszolgáltatás
gol-fantasma	<i>h fn inv</i>	globális múzeum, a világon több székhellyel rendelkező múzeum
gol-lampo	<i>h fn inv</i>	szellem-gól, amit senki sem látott
gol-vittoria	<i>h fn inv</i>	villám gól
gossipivoro	<i>mn iron tréf</i>	győzelmi gól
grande boh	<i>h fn</i>	pletykalap-faló
gravitomagnetica	<i>n fn</i>	nagy 'hú', bizonytalanság, meglepettség
grigio-cemento	<i>mn inv</i>	gravitációs mágnesség
hotel biblioteca	<i>h fn</i>	cementszürke
hotel spaziale	<i>h fn</i>	könyvtár-szálloda, könyvtárral ellátott szobákkal rendelkező szálloda
hotel verde	<i>h fn</i>	űr-hotel, űrszálloda
icimetro	<i>h fn</i>	őko-hotel, zöld-hotel
idea choc	<i>n fn</i>	ingatlanadó-mérő
idroambulanza	<i>n fn</i>	sokkoló, elképesztő ötlet
idroaromaterapia	<i>n fn</i>	motoros mentőcsónak
idroassorbente	<i>mn</i>	hidro-aromaterápia
idrocielo	<i>h fn</i>	vizfelszívó
idrolipoclasia ultrasonica	<i>n fn</i>	vizibicikli
immagine-choc	<i>n fn</i>	ultrahangos zsírszívás
immagine-simbolo	<i>n fn</i>	sokkoló, megdöbbentő kép
immigrazione-boom	<i>n fn</i>	szimbólum-kép, jelkép
imposta fantasma	<i>n fn</i>	bevándorlók számának rohamos emelkedése
in contovendita	<i>mn/hsz inv</i>	szellem-adó, adózókra téves adatok alapján kivetett adó
in grigio	<i>mn/hsz inv</i>	bizományba adva, bizományba adott
in rosa	<i>mn inv</i>	szürke, szürkén
incentivi-boom	<i>h fn tsz</i>	női, nőkre vonatkozó
incentivo fiscale	<i>h fn</i>	öztönzések számának jelentős növekedése
inchiasta-denuncia	<i>n fn</i>	fiskális ösztönzés
inchiasta-stralcio	<i>n fn</i>	feljelentő, tényfeltáró nyomozás
incidente-fantasma	<i>h fn</i>	bírósági nyomozásból születő új bírósági nyomozás
incontro flop	<i>h fn</i>	szellem-baleset, soha meg nem történt baleset
incontro-chiave	<i>h fn</i>	sikertelen találkozó
incontro-choc	<i>h fn</i>	kulcs(fontosságú) találkozó
incontro-dibattito	<i>h fn</i>	sokkoló találkozó
indagine-lampo	<i>n fn</i>	nyilvános vitát magába foglaló találkozó
indagine-omnibus	<i>n fn</i>	villám-vizsgálat
industria killer	<i>n fn</i>	több embert érintő vizsgálat
industrial-militare	<i>mn</i>	gyilkos-gyár
		háborús-ipari

industria-simbolo	<i>n fn</i>	szimbólum-ipar, nemzetet vagy tartományt képviselő ipar
infantocrazia	<i>n fn</i>	gyerekuralom
infantolatria	<i>n fn</i>	gyerekimádás, gyerekekre irányuló túlzott figyelem
influenza-killer	<i>n fn</i>	gyilkos influenza
info-elettrodomestico	<i>h fn</i>	komputerizált háztartási gép
infografica	<i>n fn</i>	komputergrafika
infografico	<i>h fn</i>	komputergrafikus
inizio-choc	<i>h fn</i>	sokkoló kezdet
inquinamento killer	<i>h fn</i>	halált okozó környezetszennyezés
intellettualmente corretto	<i>mn iron</i>	intellektuálisan korrekt, intellektuális és kulturális uralkodó
internetauta	<i>h/n fn</i>	modellleket tükröző
Internet-dipendenza	<i>n fn</i>	világháló-utazó, internet-böngésző
Internet-maniaco	<i>h fn</i>	internet-függőség
internettologo	<i>h fn</i>	internet-mániás
interprete ambientale	<i>h/n fn</i>	internet-szakértő
intervento-chiave	<i>h fn</i>	idegenforgalmi mediátor, a meglátogatott helyek környezetét
intervento-choc	<i>h fn</i>	megismerni segítő környezetvédelmi tolmács
intervista-bomba	<i>n fn</i>	kulcs(fontosságú) beavatkozás
intervista-choc	<i>n fn</i>	sokkoló beavatkozás
intervista-confessione	<i>n fn</i>	bombasztikus interjú
intervista-fiume	<i>n fn</i>	sokkoló, erős érzelmi hatást kiváltó interjú
intervista-ritratto	<i>n fn</i>	vallomás-interjú
islamofilo	<i>h fn</i>	véget nem érő interjú
islamofobia	<i>n fn</i>	portré-interjú
isofosfamide	<i>n fn</i>	iszlám-barát
istanza base	<i>n fn</i>	iszlám-izszony
italofilia	<i>n fn</i>	izofoszfamid
kick aerobica	<i>n fn inv</i>	alap kérvény
killer seriale	<i>h/n fn</i>	Olaszország-szeretet
ladro-bambino	<i>h fn</i>	kick-bokszer aerobik
lana-carta	<i>n fn inv</i>	sorozatgyilkos
laparochirurgia	<i>n fn</i>	kiskorú tolvaj
leccascarpe	<i>h/n fn inv iron tréf</i>	cellulóz-gyapjú (szál)
legge-bavaglio	<i>n fn</i>	laparoszkópos sebészet
legge-fotografia	<i>n fn</i>	talpnyaló
legge madre	<i>n fn</i>	lehallgatási törvény
leggendomania	<i>n fn</i>	létező szituációt hűen leképező törvény
legge-svolta	<i>n fn</i>	alap-törvény
lettera-appello	<i>n fn</i>	legenda-mánia
lettera-articolo	<i>n fn</i>	fordulat-törvény
lettera-bomba	<i>n fn</i>	fellebbezést tartalmazó nyílt levél
lettera-choc	<i>n fn</i>	újságcikk formájában megjelenő nyilvános levél
lettera-confessione	<i>n fn</i>	levélbomba
lettera-denuncia	<i>n fn</i>	sokkoló levél
lettera-killer	<i>n fn</i>	vallomás-levél
lettore-tipo	<i>h fn</i>	feljelentő-levél
levitazione magnetica	<i>n fn</i>	gyilkos levél
libera-tutti	<i>mn inv</i>	tipikus-olvasó
libreria-caffè	<i>n fn</i>	mágneses levitáció
libro bonsai	<i>h fn tréf</i>	mindentit felszabadító, kimentő
libro-bomba	<i>h fn</i>	könyvesbolt-kávézó
libro-choc	<i>h fn</i>	bonszaj-könyv, mini-könyv
libro-confessione	<i>h fn</i>	bombát rejtő könyv
		sokkoló könyv
		vallomás-könyv

libro-diario	<i>h fn</i>	napló-könyv, napló formájában írt könyv
libro-dipendente	<i>h fn</i>	könyv-függő, olvasás-függő
libro-intervista	<i>h fn</i>	interjú-könyv, interjú formájában írt könyv
libro-mosaico	<i>h fn</i>	mozaik-könyv, több részből álló, de egységes könyv
libro-reportage	<i>h fn</i>	riport-könyv
libro-rivelazione	<i>h fn</i>	tényfeltáró könyv; váratlan sikerű könyv
libro-scandalo	<i>h fn</i>	botránykönyv
lingua ponte	<i>n fn</i>	összekötő nyelv
lobby rosa	<i>n fn inv</i>	női lobby
lobbycrazia	<i>n fn</i>	lobby-uralom
lottologo	<i>h fn inv</i>	lottószakértő
lottomania	<i>n fn</i>	lottómánia
lunedì nero	<i>h fn</i>	fekete hétfő
lungoparlante	<i>h/n fn</i>	hosszasan beszélő személy
luogo-simbolo	<i>h fn</i>	szimbolikus hely
macina-profiti	<i>mn inv</i>	profit-daráló, profit előállító
macroarea	<i>n fn</i>	makro-terület
macrocategoria	<i>n fn</i>	makro-kategória
macroinsula	<i>n fn</i>	makro-sziget, az elméletileg 18 szigetcsoportra felosztható
macroprovinciale	<i>mn</i>	Velence városának egyes szigetcsoportja
macrostato	<i>h fn</i>	makro-megyei, több megyét magába foglaló területre vonatkozó
macrovariabile	<i>n fn</i>	makro-állam
madre-padrona	<i>n fn</i>	makro-változó
maestra killer	<i>n fn</i>	önző anya
maglietta-abito	<i>n fn</i>	gyilkos tanárnő
malacooperazione	<i>n fn inv</i>	póló-ruha
malaeconomia	<i>n fn inv</i>	rossz (nemzetközi) együttműködés
malafinanza	<i>n fn inv</i>	elégtelenül működő gazdasági rendszer
malagestio	<i>n fn</i>	elégtelenül működő pénzügyi rendszer
malaimpresa	<i>n fn inv</i>	elégtelen üzemeltetés
malainformazione	<i>n fn inv</i>	rosszul működő vállalkozási rendszer
malausanza	<i>n fn</i>	téves információ
Malochiopoli	<i>n fn inv tréf</i>	rossz szokás
malpancismo	<i>h fn</i>	állítólagos televíziós varázslók szemmelverési botránya
malpancista	<i>h/n fn/mn</i>	hascsikarósság, főleg politikai elégedetlenség
mamma artificiale	<i>n fn</i>	hascsikarós, főleg politikai kellemetlenséget érző
mamma-nonna	<i>n fn</i>	mesterséges-anyja, emberi embriót kihordani képes eszköz
mammogramma	<i>h fn</i>	nagymama(korú) anyuka
mangia nuvole	<i>mn inv</i>	mammogram, az emlőkről készült röntgenfelvétel
mangia ozono	<i>mn inv</i>	viharfelhő-evő, viharfelhő megszűnését eredményező abszorbens (por)
mangia-arbitri	<i>h fn inv tréf</i>	ózon-faló, ózon mennyiségét csökkentő
mangialiquame	<i>h fn</i>	bíró-faló, sportbírói igazságtalanságokért tiltakozó sportvezető
mangiallenatori	<i>h fn inv tréf</i>	mocsok-evő, tengervízisztító-berendezés
mangiaministri	<i>mn inv tréf</i>	edző-faló, edzőket cserélgető klubvezető
mangiarbene	<i>h fn inv</i>	miniszter-faló, miniszter lemondására sarkalló
mangiarumori	<i>mn</i>	a jó-evés, a jó konyha művészete
mangia-smog	<i>mn inv</i>	zajnyelőlő, a zajártalmat csökkentő
mangiaspaghetti	<i>mn inv iron tréf pej</i>	szmog-elnyelőlő
manifesto selvaggio	<i>h fn</i>	spaghetti-faló (az olasz ember sztereotípiája külföldön)
manifesto-appello	<i>h fn</i>	illegális (engedély nélküli) plakát
manifesto-mania	<i>n fn iron</i>	közfelhívást tartalmazó plakát
maratona tv	<i>n fn</i>	plakát-mánia
marca-dipendente	<i>n fn</i>	maratoni televíziós műsor, telethon
	<i>mn</i>	márka-függő

martedì nero	<i>h fn</i>	fekete kedd
martiriomania	<i>n fn</i>	mártíromság-mánia
match-scuotto	<i>h fn inv</i>	bajnoki mérkőzés
match-spareggio	<i>h fn inv</i>	döntetlen mérkőzés
maxiaccordo	<i>h fn</i>	jelentős értékű gazdasági vagy politikai megállapodás
maxiacquisto	<i>h fn</i>	maxi-vétel, beszerzés
maxi-affissione	<i>n fn</i>	maxi-reklámlapok
maxiaiuuto	<i>h fn</i>	jelentős értékű segítség
maxialbergo	<i>h fn</i>	megaszálloda
maxi-alleanza	<i>n fn</i>	nagy társaságok közti gazdasági szövetség, megaszövetség
maxiappalto	<i>h fn</i>	megatender
maxi-assegno	<i>h fn</i>	jelentős összegre kiállított csekk
maxiassemblea	<i>n fn</i>	megagyűlés
maxiaumento	<i>h fn</i>	maxi-emelés (törzstőke, fizetés, szolgáltatás ára)
maxibibliografia	<i>n fn</i>	maxibibliográfia, igen gazdag, óriás bibliográfia
maxibltz	<i>h fn</i>	maxirajtaütés
maxi cartellone	<i>h fn</i>	óriáslapok
maxicausa	<i>n fn</i>	maxi-per, megaper
maxi-cinema	<i>h fn</i>	multiplex mozi
maxi-circolare	<i>n fn</i>	maxi-körlevél, sok magyarázatot, utasítást tartalmazó
maxicommissa	<i>n fn</i>	államigazgatási körlevél
maxi-concertazione	<i>n fn</i>	maxi-megrendelés; sok szervezet, intézmény közötti megállapodás
maxiconcerto	<i>h fn</i>	maxi-megállapodás
maxiconcorso	<i>h fn</i>	megakoncert
maxicondanna	<i>n fn</i>	(állami) megapályázat
maxicondono	<i>n fn</i>	igen szigorú, példaértékű ítélet, büntetés
maxiconferenza	<i>n fn</i>	maxi-büntetésselengedés, több évet felölölő büntetéselengedés
maxicorsia	<i>n fn</i>	megakonferencia
maxi-debito	<i>h fn</i>	igen széles útsáv
maxi-decreto	<i>h fn</i>	(állami) mega-adósság
maxi denuncia	<i>n fn</i>	több rendelkezést tartalmazó rendelet
maxi-discarica	<i>n fn</i>	maxi-feljelentés, sok személy érintő feljelentés
maxidisegno	<i>h fn</i>	óriás szeméttelakó
maxidividendo	<i>h fn</i>	köztéri maxi-grafika
maxievento	<i>h fn</i>	jelentős értékű osztalék
maxifinanziamento	<i>h fn</i>	megarendezvény
maxifinanziaria	<i>n fn</i>	maxi-finaszírozás
maxifusione	<i>n fn</i>	jelentős gazdasági rendelkezést tartalmazó költségvetési törvény
maxigara	<i>n fn</i>	fontos gazdasági és pénzügyi vállalkozások fúziója
maxigasdotto	<i>h fn</i>	jelentős értékű, sok szereplős versenytárgyalás
maxigiocata	<i>n fn</i>	óriás gázvezeték
maxi-girotondo	<i>h fn</i>	játékon megtett jelentős összeg
maxi-impianto	<i>h fn</i>	óriás élőlánc
maxi-incasso	<i>h fn</i>	óriás létesítmény, megalétesítmény
maxi-incentivo	<i>h fn</i>	megabevétel
maxi-inchiesta	<i>n fn</i>	jelentős összegű ösztönzés
maxi-indagine	<i>n fn</i>	megavizsgálat, sok gyanúsítottat érintő vizsgálat
maxi-indennizzo	<i>h fn</i>	megavizsgálat, átfogó vizsgálat, felmérés
maxi-ingorgo	<i>h fn</i>	hatalmas összegű kártérítés
maxi-intervento	<i>h fn</i>	óriás forgalmi dugó
maxilavoro	<i>h fn</i>	hatalmas összegű pénzügyi beavatkozás
maximanovra	<i>n fn</i>	maxi-közmű
maxinave	<i>n fn</i>	jelentős pénzügyi és gazdasági manőver
maxingaggio	<i>h fn</i>	óriáshajó
		nagy összegű leszerződés

maxi-offerta	<i>n fn</i>	óriás vételi ajánlat
maxi-Opa	<i>n fn inv</i>	óriás nyilvános vételi ajánlat
maxi-opera	<i>n fn</i>	megaberuházás
maxioperazione	<i>n fn</i>	óriás rendőri művelet; jelentős pénzügyi és gazdasági tranzakció
maxi Ops	<i>n fn inv</i>	óriás nyílt értékpapírcsere ajánlattétel
maxiordine	<i>h fn</i>	megarendelet, maxi-megrendelés
maxi-ospedale	<i>h fn</i>	megakórház
maxi-pacchetto	<i>h fn</i>	maxi-(intézkedési)csomag
maxiparcheggio	<i>h fn</i>	óriásparkoló
maxi-pensione	<i>n fn</i>	jelentős összegű nyugdíj
maxiperdita	<i>n fn</i>	megaveszteség, óriási gazdasági veszteség
maxi-piano	<i>h fn</i>	megaprojekt
maxiportale	<i>h fn</i>	információban igen gazdag internetes portál
maxiprestito	<i>h fn</i>	óriáskölcsön
maxiproposta	<i>n fn</i>	jelentős összeget igénylő javaslat
maxiprotesta	<i>n fn</i>	nagy port kavaró tiltakozás
maxiprovvimento	<i>h fn</i>	nagy jelentőségű intézkedés
maxiraduno	<i>h fn</i>	megagyűlés
maxirecupero	<i>h fn</i>	jelentős összegű visszatérülés
maxiretata	<i>n fn</i>	megarazzia
maxirichiesta	<i>n fn</i>	jelentős igény, kérelem
maxi-risarcimento	<i>h fn</i>	hatalmas összegű kártérítés
maxirisparmio	<i>h fn</i>	óriás megtakarítás
maxirissa	<i>n fn</i>	sok személyt érintő vizsály
maxi-sanatoria	<i>n fn</i>	maxi-felmentés
maxiscalata	<i>n fn</i>	megafelvásárlás, óriás többségi tulajdonszerzés
maxisciopero	<i>h fn</i>	megasztrájk
maxi-sconto	<i>h fn</i>	óriási árengedmény
maxisequestro	<i>h fn</i>	jelentős mértékű elkolbász, lefoglalás
maxisistema	<i>h fn</i>	maxi-szisztéma, több kombinációs lehetőséget nyújtó szerencsejáték-szisztéma
maxi-sistemeone	<i>h fn</i>	több kombinációs lehetőséget nyújtó szerencsejáték-szisztéma
maxisqualifica	<i>n fn</i>	hosszú ideig tartó diszkvalifikálás
maxistanziamento	<i>h fn</i>	hatalmas összegű költségvetési előirányzat
maxi-stock option	<i>n fn inv</i>	nagy összegű részvényopció
maxisvalutazione	<i>n fn</i>	jelentős leértékelődés
maxitaglio	<i>h fn</i>	megaleépítés, csökkentés
maxitamponamento	<i>h fn</i>	több autót érintő koccanás
maxitransazione	<i>n fn</i>	megatranzakció
maxitrattativa	<i>n fn</i>	megatárgyalás
maxitruffa	<i>n fn</i>	megacsalás
maxi-tunnel	<i>h fn inv</i>	óriásalagút, megaalagút
maxi-udienza	<i>n fn</i>	számos vádlottat érintő bírósági tárgyalás, megatárgyalás
maxivincita	<i>n fn</i>	meganyeremény
mediatico-giudiziario	<i>mn</i>	média által reklámozott igazságszolgáltatásra vonatkozó
medicine-dipendente	<i>h fn</i>	gyógyszerfüggő
mega-accordo	<i>h fn</i>	két nagyvállalat közötti megállapodás
mega-antenna	<i>n fn</i>	óriás antenna
mega-appalto	<i>h fn</i>	mega-tender
mega-attentato	<i>h fn</i>	sok áldozattal járó terrortámadás
mega-azienda	<i>n fn</i>	óriásvállalat
mega-commissione	<i>n fn</i>	sok tagból álló bizottság
megaconcentrazione	<i>n fn</i>	több piacvezető vállalat koncentrációja
megaconcorso	<i>h fn</i>	(állami) megapályázat
mega-consorzio	<i>h fn</i>	óriás konzorcium

megacontratto	<i>h fn</i>	megaszerződés
mega-evasione fiscale	<i>n fn</i>	jelentős értékű adócsalás
megafalso in bilancio	<i>h fn</i>	jelentős értékű mérleghamisítás
megafesta	<i>n fn</i>	megabuli
megafusione	<i>n fn</i>	megafúzió, nagyvállalatok, bankcsoportok, televíziós műsorszórók fúziója
mega-gasdotto	<i>h fn</i>	óriás gázvezeték
megagirotondo	<i>h fn</i>	óriás előlanc
megagruppo	<i>h fn</i>	(pénzügyi, politikai, ipari vagy zenei) megacsoport
mega-inceneritore	<i>h fn</i>	óriás szemétegető
mega-incontro	<i>h fn</i>	mega-találkozó
megainvestimento	<i>h fn</i>	megabefektetés
megalottizzazione	<i>n fn</i>	jelentős területet érintő parcellázás
megamiliardo	<i>h fn/mn</i>	megamilliárdos
megamulta	<i>n fn</i>	mega-bírság
megaofferta	<i>n fn</i>	óriás vételi ajánlat
mega-operazione	<i>n fn</i>	óriás rendőri művelet; jelentős pénzügyi és gazdasági tranzakció
mega-pacchetto	<i>h fn</i>	sok rendelkezést tartalmazó intézkedés-csomag
mega-parcheggio	<i>h fn</i>	mega-parkoló
mega-parco	<i>h fn</i>	megapark
megapiano	<i>h fn</i>	megaprojekt
megaportale	<i>h fn</i>	(internetes) megaportál
megaprestito	<i>h fn</i>	óriáskölcsön
megaprogetto	<i>h fn</i>	mega-projekt, jelentős közművek megvalósítási terve
megaprovvimento	<i>h fn</i>	mega-intézkedés
megaraduno	<i>h fn</i>	megagyűlés
megarassegna	<i>n fn</i>	nemzetközi jelentőségű szemle, bemutató
megarissa	<i>n fn</i>	sok személyt érintő vizsály
measala	<i>n fn</i>	multiplex mozi
meascherma	<i>h fn</i>	óriáskivetítő
measistema	<i>h fn</i>	több kombinációs lehetőséget nyújtó szerencsejáték-szisztéma
measpettacolo	<i>h fn</i>	előadás nemzetközi előadók fellépésével
measqualifica	<i>n fn</i>	hosszú ideig tartó diszkvalifikálás
meastudio	<i>h fn</i>	óriás filmstúdió
mega-tabellone	<i>h fn</i>	mega-kijelző
megataglio	<i>h fn</i>	megaleépítés, csökkentés
megatamponamento	<i>h fn</i>	több autót érintő koccanás
megatruffa	<i>n fn</i>	megacsalás
mega-vertice	<i>h fn</i>	mega-csúcs(értekezlet)
megavincita	<i>n fn</i>	meganyeremény
meritometro	<i>h fn</i>	érdem-mérő, a végzett munka termelékenységével arányos
messaggio choc	<i>h fn</i>	jövedelememelést meghatározó rendszer
messaggio multimediale	<i>h fn</i>	sokkoló üzenet
messaggio Sms	<i>h fn</i>	multimedialis üzenet, mms
meteofax	<i>h fn</i>	sms üzenet
metrotram	<i>h fn inv</i>	időjárásjelentést továbbító fax-készülék
Miccolidipendente	<i>mn tréf</i>	felszíni metró
microappartamento	<i>h fn</i>	Fabrizio Miccoli-függő
micro-attentato	<i>h fn</i>	mini-lakás, mini-garzon
microazienda	<i>n fn</i>	súlyos következmény nélküli merénylet
microbo killer	<i>h fn</i>	mikro-vállalat
micro-Bot	<i>h fn inv</i>	gyilkos mikroba
micro-burocrazia	<i>n fn</i>	rövid lejáratú kincstárjegy
micro-carattere	<i>h fn</i>	szerény nagyságú hivatali apparátus
		mikro-betű, nehezen olvasható betű

microcarica	<i>n fn</i>	mikro-töltet, csökkentett hatású robbanótöltet
microcavo	<i>h fn</i>	mikro-kábel
microchip biologico	<i>h fn</i>	biológiai mikrochip, bio-microchip
microconfezione	<i>n fn</i>	mikro-csomagolás, apró terméket tartalmazó csomagolás
microcredito	<i>h fn</i>	mikrohitel
micro-danno	<i>h fn</i>	szerény jelentőségű kár
microevasione fiscale	<i>n fn</i>	korlátozott adóelkerülés
microfiltrato	<i>bef mn ign/mn</i>	mikroszűrt
microfrattura	<i>n fn</i>	mikrofraktúra
microgestuale	<i>mn</i>	spontán gesztikulálásra vonatkozó
microguerra	<i>n fn</i>	nemzetén belüli háború
microimpresa	<i>n fn</i>	mikro-vállalat
microincisione	<i>n fn</i>	kis (sebészeti) metszés
microinseminazione	<i>n fn</i>	mikroinszemináció
microintervento	<i>h fn</i>	nem nagy jelentőségű közmű
microinvalidità	<i>n fn inv.</i>	enyhe, kismértékű rokkantság
micromecenatismo	<i>h fn</i>	mikro-mecenatúra, egyéni pénzbeli adakozás
micronazionale	<i>mn</i>	mikronacionalizmusra vonatkozó
micronazionalista	<i>mn</i>	mikronacionalista
micronido	<i>h fn</i>	mini-bölcsőde
micropermanente	<i>n fn/mn</i>	kisebbségi, állandó rokkantság
microorganizzazione	<i>n fn</i>	mikro-szervezet, kevés személyből álló, esetenként büntügyi szervezet
microsatellite	<i>h fn</i>	mikro-műhold; mikroszatellit (marker)
microschermo	<i>h fn</i>	miniképernyő
microsoldino	<i>h fn</i>	mikro-pénzérme
microtelecamera	<i>n fn</i>	mikrokamera
microzona	<i>h fn</i>	mikrozóna
mieloleso	<i>mn</i>	gerincvelő-sérült
milano-centrico	<i>mn</i>	Milánó-központú
millettasche	<i>mn inv</i>	sokszébes (nadrág)
mini anguria	<i>n fn</i>	mini-görögdiernye
mini registratore	<i>h fn</i>	minimagnó
mini telefonino	<i>h fn</i>	miniatűr mobiltelefon
mini-atomica	<i>n fn</i>	mini atombomba
miniaumento	<i>h fn</i>	jelentéktelen emelés
mini-beach volley	<i>h fn inv</i>	mini-strandröplabda
miniblocco	<i>h fn</i>	mini-leállás
minibollo	<i>h fn</i>	több mint 20 évvel ezelőtt forgalomba helyezett gépjárművek
minibomba	<i>n fn</i>	adóját igazoló matrica
minibot	<i>h fn inv</i>	mini-bomba
mini-caftano	<i>h fn</i>	rövid lejáratú kincstárjegy
minicameriere	<i>h fn</i>	mini-kaftán(szerű öltözkék)
minicarica	<i>n fn</i>	fiatalkorú felszolgáló
mini-centesimo	<i>h fn</i>	minitöltet, kis hatóerejű robbanótöltet
miniclemenza	<i>n fn</i>	eurocent
minicrisi	<i>n fn inv</i>	pár fogvatartottára kiterjedő kegyelem
minicrociera	<i>n fn</i>	miniváltság
minidefibrillatore	<i>h fn</i>	rövid tengeri utazás
mini-discoteca	<i>n fn</i>	elektromos defibrillátor
mini-disgelo	<i>n fn</i>	diszko makett
mini-ditta	<i>n fn</i>	politikai, diplomáciai enyhülésre utaló jel
minifilmato	<i>h fn</i>	minicég
mini-genio	<i>h fn</i>	rövidfilm
mini-gruppo	<i>h fn</i>	gyerekzseni
		pár képviselőből álló parlamenti frakció

miniguerra	<i>n fn</i>	nemzetben belüli háború
mini-imprenditore	<i>h fn</i>	kisvállalkozó
mini-invasività	<i>n fn inv</i>	minimális invazivitás
mini-ladro	<i>h fn</i>	fiatal tolvaj
mini-macchia	<i>n fn</i>	kisautó
mini-manovra	<i>n fn</i>	kis pénzüsszegre irányuló gazdasági manőver
mini-monetina	<i>n fn</i>	kis címletű pénzérme
mini-nido	<i>h fn</i>	mini-bölcsőde
miniorganizzazione	<i>n fn</i>	miniszervezet
miniparcheggio	<i>h fn</i>	miniparkoló
mini-parco	<i>h fn</i>	minipark
minipartito	<i>h fn</i>	minipárt
minipezzo	<i>h fn</i>	minicímlet
minipiscina	<i>n fn</i>	gyermekmedence
mini-portaerei	<i>n fn inv</i>	kisméretű repülőgép-hordozó
mini-porzione	<i>n fn</i>	miniadag
mini-progetto	<i>h fn</i>	miniterv, moniprojekt
miniproroga	<i>n fn</i>	rövid időtartamú halasztás
miniprotesi	<i>n fn inv</i>	mini protézis (ortopédiai)
mini-rimpasto	<i>h fn</i>	részleges kormányátalakítás
mini-rivoluzione	<i>n fn</i>	miniforradalom
mini-rottamazione	<i>n fn</i>	kisméretű roncsprémium
minisanatoria	<i>n fn</i>	mini felmentés
minisanzione	<i>n fn</i>	jelentéktelen szankció
minisauna	<i>n fn</i>	miniszauna
miniscandalo	<i>h fn</i>	minibotrány
minischema	<i>h fn</i>	miniképernyő
minisindaco	<i>h fn</i>	városháza elnöke, közigazgatási körzet vezetője
mini-sondaggio	<i>h fn</i>	minifelmérés
minispot	<i>h fn inv</i>	mini spot
ministro-chiave	<i>h fn</i>	kulcsminiszter
mini-taglio	<i>h fn</i>	mini-csökkentés
minitangenziale	<i>n fn</i>	várost elkerülő kis körgyűrű
mini-tassa	<i>n fn</i>	alacsony összegű illeték
minitelecamera	<i>n fn</i>	minikamera
miniterremoto	<i>h fn</i>	enyhe földrengés
mini-torneo	<i>h fn</i>	rövid időtartamú sportverseny
minitournée	<i>n fn inv</i>	rövid időtartamú játék idegenben
mini-tregua	<i>n fn</i>	rövid ideig tartó fegyverszünet
minitunnel	<i>h fn inv</i>	mini-alagút
mininvasivo	<i>mn</i>	mini invazív
minivertice	<i>h fn</i>	mini-csúcserkezet
minivideoregistratore	<i>h fn</i>	mini videómagnó
missione-killer	<i>n fn</i>	gyilkos misszió
Mister Europa	<i>h fn inv</i>	Mister Európa, az Európai Uniót nemzetközi szinten képviselő
misura-ponte	<i>n fn</i>	politikus
mobilità ecologica	<i>n fn</i>	áthidaló intézkedés
momento chiave	<i>h fn</i>	öko-mobilitás, a forgalmi dugók ellen és környezetvédelem
moneta baby	<i>n fn</i>	érdekében hozott intézkedések összessége
monocomparto	<i>mn inv</i>	kulcs(fontosságú) pillanat
monodirezionale	<i>mn</i>	fiatal-érme, euró
monofarmaco	<i>mn inv</i>	egy vezetésű, egységes (pénzalap)
monogenitore	<i>mn inv</i>	egyirányú
		egygyógyyszeres, egy gyógyszer tartalmazó
		egyedülálló szülő

monogenitoriale	<i>mn</i>	egyedülálló szülőre vonatkozó
monoglotta	<i>h/n fn/mn</i>	egy nyelvet beszélő, monoglott
monoreligioso	<i>mn</i>	egyvallású
monoservizio	<i>n fn/mn</i>	egyszolgáltatós
monossido killer	<i>h fn</i>	gyilkos szénmonoxid
monoturbina	<i>mn inv</i>	egyturbinás
mono-utente	<i>mn inv</i>	egyfelhasználós
monovarietà	<i>mn inv</i>	egy változatból előállított
montagna-killer	<i>n fn</i>	gyilkos hegy (lavina, földcsuszamlás miatt)
monte-investmenti	<i>h fn</i>	befektetésállomány
Moratti boy	<i>h fn</i>	Letizia Moratti, volt oktatási miniszter támogatója
mordi-cosce	<i>mn inv</i>	combra simuló, passzos (nadrág)
		Gianni Moretti-támogató, a 2002-ben Moretti által életre keltett
Moretti boy	<i>h fn</i>	tiltakozó mozgalom fiatal követője
mostra-evento	<i>n fn</i>	esemény-kiállítás
motoape	<i>n fn inv</i>	Ape motor, háromkerékű kisteherautó (az Ape márkanevérről)
motogasiera	<i>n fn</i>	folyékony földgázt szállító tanker
moto-mercato	<i>h fn</i>	motorkerékpár-versenyzők piaca
motomondiale	<i>h fn</i>	motorkerékpár világbajnokság
motore ecologico	<i>h fn</i>	ökomotor, környezetkímélő motor
mozzapiedi	<i>h/n fn inv iron tréf</i>	erőszakos, érvényesülni akaró gátlástalan ember
		szellem-szarvasmarha, állami támogatás elnyerésére kitalált
mucca fantasma	<i>n fn</i>	szarvasmarha
multa fantasma	<i>n fn</i>	szellem-bírság, tévedésből kiállított bírság
multiangolo	<i>mn inv</i>	több látószögből felvett, több nézőpontú
multicanale	<i>mn inv</i>	sokcsatornás
multifarmaco	<i>mn inv</i>	többgyógyszeres, több gyógyszert tartalmazó
multilivello	<i>mn inv</i>	többszintes, több érdekszférából álló
multimateriale	<i>h fn/mn inv</i>	többanyagos (főként hulladék)
multimontaggio	<i>h fn inv</i>	kombinált montázs
multinfartuale	<i>mn</i>	több infarktus okozta
multiorgano	<i>mn inv</i>	multiorganikus, több szervezetre vonatkozó
multipotente	<i>mn</i>	több szövegre átalakulni képes
multisensoriale	<i>mn</i>	több érzékre ható
multispazio	<i>h/n fn/nm inv</i>	többteres (autó)
multivarietà	<i>n fn inv</i>	többváltozatúság
multiversale	<i>mn</i>	sokoldalú
multiviscerale	<i>mn</i>	több hasüregi szervre vonatkozó
musical-telematico	<i>mn</i>	világhálós-zenei, zenét a világhálón terjesztő
mutuo-casa	<i>h fn</i>	hosszúlejáratú lakáshitel
narcomercato	<i>h fn</i>	kábítószerpiac
nastro-choc	<i>h fn</i>	sokkoló (hang)felvétel
nave-bomba	<i>n fn</i>	robbanószerrel megrakott hajó
nave-casinò	<i>n fn</i>	kaszinó-hajó
nave fantasma	<i>n fn</i>	szellemhajó, hajó, amelynek nyoma veszett
nave-madre	<i>n fn</i>	kisebb, általában mentőhajót útra bocsátó hajó
navetta-cargo	<i>n fn</i>	teherszállító űrhajó
naziocomunista	<i>h/n fn/mn</i>	nácista-kommunista
nazional-alleato	<i>h fn/mn</i>	nemzeti-szövetségi
nazionalplebeo	<i>mn pej</i>	plebejus-nacionalista
nazional-popolar-europeista	<i>mn</i>	nemzeti-populáris-európapárti
nazionalpopulista	<i>h/n fn/mn</i>	nemzeti-populista
nazional-referendar-polismo	<i>h fn iron</i>	nemzeti-populáris színezetű viselkedésű, kétpólusú politikát népszavazással támogató

nazional-religioso	<i>mn</i>	vallásos-nacionalista
nazional-riformista	<i>h fn</i>	nacionalista-reformer
nebbia killer	<i>n fn</i>	gyilkos kód
negozio virtuale	<i>h fn</i>	virtuális üzlet, e-kereskedelem weboldala
negozio-bandiera	<i>h fn</i>	image-üzlet, vállalat arcképét képviselő üzlet
neolaleato	<i>h fn</i>	új-szövetséges
neo-assolutista	<i>h/n fn</i>	új-abszolutista
neobolscevico	<i>h fn</i>	új-bolsevik
neocafone	<i>mn iron</i>	új-bunkó
neo-colosso	<i>h fn</i>	új-(vállalati)kolosszus
neocomunitarismo	<i>h fn</i>	új-közösségi szellemiség, a személyes kapcsolatok
neoeconcepto	<i>h fn</i>	megélésének új módja
neoconsociativismo	<i>h fn</i>	újonnan fogant, kitalált
neocorporativo	<i>mn</i>	új-kompromisszumpolitika, a többség és az ellenzék közti politikai
neodirigismo	<i>h fn</i>	kapcsolat-forma
neoeversione	<i>n fn</i>	neokorporatív
neofemminista	<i>h/n fn/mn</i>	új-irányított gazdaságpolitika
neogiustizialista	<i>h/n fn/mn</i>	terrorista csoportok új felforgató tevékenysége
neogollismo	<i>h fn</i>	új-feminista
neogollista	<i>h/n fn/mn</i>	az igazságszolgáltatásnak tulajdonított politikai hatalom
neo-guerra	<i>n fn</i>	új formájának követője
neoideologia	<i>n fn</i>	neo-gaullizmus
neoisolazionista	<i>h/n fn/mn</i>	neo-gaullista
neokeynesiano	<i>h fn</i>	az új korszak háborúja
neokeynesismo	<i>h fn</i>	új ideológia
neomamma	<i>n fn</i>	új elszigetelődési politika előterjesztője
neomiliardario	<i>h fn</i>	neokeynesianus
neomitologico	<i>mn</i>	neokeynesizmus
neo-narcismo	<i>h fn</i>	újdonsült anyuka
neo-neorealismo	<i>h fn</i>	újdonsült milliárdos
neo-pansindacalista	<i>h/n fn</i>	új-mitológiai
neopolitichese	<i>h fn/mn</i>	neonarcizmus, új-narcizmus
neopopolarismo	<i>h fn</i>	új-neorealizmus
neoproporzionalista	<i>mn</i>	új pán-szindikalista támogató személy
neopuritanesimo	<i>h fn</i>	az új politikára jellemző (nyelvezet)
neo-religione	<i>n fn</i>	új popularizmus
neoriformista	<i>h/n fn</i>	az új, arányossági elven alapuló választási rendszert támogató
neosincretismo	<i>h fn</i>	új puritanizmus
neospirituale	<i>mn</i>	új-vallás
neospoza	<i>n fn</i>	új-reformer
neoterrorismo	<i>h fn</i>	új szinkretizmus
neo-togliattesimo	<i>h fn</i>	új spirituális formákra utaló
neo-troczkista	<i>h/n fn</i>	újdonsült asszony, menyecske
neoulivista	<i>h/nm fn/mn</i>	új-terrorizmus
neourbanizzazione	<i>n fn</i>	új-togliattizmus
net-azienda	<i>n fn</i>	új-troczkijista
netfratello	<i>h fn</i>	az olasz Olajág politikai koalíció új vonalának követője
neurocomportamentale	<i>mn</i>	neo-urbanizáció, új infrastruktúra fejlesztése a város területén
neuro-invasione	<i>n fn</i>	net-vállalat
neuroranimazione	<i>n fn</i>	net-fivér, internet-felhasználó
neurosfera	<i>n fn</i>	idegi (eredetű) viselkedési zavarra vonatkozó
		kórokozók idegi pályán keresztüli áramlása
		keringési, légzési és idegi funkciók visszaállítása,
		illetve az ezzel foglalkozó kórházi osztály
		neuroszféra

nomina-lampo	<i>n fn</i>	villámkinvezés
nonna-spia	<i>n fn iron tréf</i>	kémnagymama
nostradamologo	<i>h fn</i>	Nostradamus-szakértő
notizia choc	<i>n fn</i>	sokkoló hír
numero-dipendente	<i>h/n fn tréf</i>	mindig saját számával játszó szerencsejátékos
nuovo mercato	<i>h fn inv</i>	az Új Gazdasághoz kötődő vállalatok értékpapírpiaca
obiettivo-simbolo	<i>h fn</i>	szimbolikus célpont
occhio-spia	<i>h fn</i>	magánéletet kémlelő kamera
occupazione record	<i>n fn</i>	rekord foglalkoztatás
odorogramma	<i>h fn</i>	illat grafikai ábrázolása
omicida-suicida	<i>h/n fn/mn</i>	öngyilkos gyilkos
omicidio mirato	<i>h fn</i>	célzott emberölés
omicidio selettivo	<i>h fn</i>	szelektív emberölés
omicidio-suicidio	<i>h fn</i>	emberölés után elkövetett öngyilkosság
omocodia	<i>n fn</i>	azonos adóazonosítójel-kiadás
omocoppia	<i>n fn</i>	meleg-pár
omo-eterologo	<i>mn</i>	homológ és heterológ (inszeminációval történő mesterséges megtermékenyítés)
omo-orgoglio	<i>h fn</i>	meleg büszkeség
omotossicologia	<i>n fn</i>	homotoxikológia
oncoproteina	<i>n fn</i>	onkoprotein
operaio-bambino	<i>h fn</i>	gyermek-munkás
oppiofobico	<i>mn iron</i>	ópiumszármazékok liberalizálását ellenző
orfanatrofio-lager	<i>n fn pej</i>	láger(szerű) árvaház
orgoglio gay	<i>h fn</i>	meleg büszkeség
orgoglio omosessuale	<i>h fn</i>	meleg büszkeség
ospite-testimonial	<i>h fn</i>	hiteles vendég, testimonial-vendég
ospizio-lager	<i>h fn pej</i>	láger(szerű) idősek otthona
otosessuale	<i>h/n fn</i>	telefonszex-kedvelő
ovitrappola	<i>n fn</i>	(tigris)szúnyogpete-csapda
pacco-bomba	<i>h fn</i>	csomag-bomba
Padania day	<i>h fn inv</i>	Padánia-nap
padella satellitare	<i>n fn</i>	műholdas-tányér (parabolaantenna)
padre ombra	<i>h fn</i>	árnyék-apa, kevésbé meghatározó apafigura
paese-polveriera	<i>h fn</i>	puskaporos ország
palenologia	<i>n fn</i>	az ókori borászat tanulmányozása, paleoborászat
palenologo	<i>h fn</i>	a paleoborászat követője
paleo-gay	<i>mn inv</i>	ókori homoszexuális
paleo-guerra	<i>n fn</i>	hagyományos háború
paleo-psicanalista	<i>h/n fn tréf</i>	régies gondolkodású lélekelemző
pallapugno	<i>n fn</i>	maroklabda
panda-boom	<i>h fn tréf</i>	pandák születésének robbanásszerű emelkedése
pantaloni cargo	<i>h fn tsz</i>	rakodómunkás stílusú nadrág
pantaloni-calza	<i>h fn tsz</i>	nadrág-harisnya, passzos harisnyaszerű nadrág
Pantani-generation	<i>n fn inv</i>	Marco Pantatni-generáció
Papa-boy	<i>h fn</i>	Pápa-fiú, katolikus rendezvényeken résztvevő fiatal
papà-nonno	<i>h fn</i>	nagypapakorú apuka
para-angoli	<i>h fn inv</i>	gumi sarok-védő (kiszögellés-ellen)
parainsetti	<i>h fn inv</i>	motorkerékpár szélvédő (rovarok ellen)
paramassi	<i>mn inv</i>	kőomlás-védő
parcheggio blu	<i>h fn</i>	kék-parkoló, a helyi lakosok számára fenntartott parkoló
parcheggio bond	<i>h fn</i>	városi parkolók építésére kibocsátott kötvény
parco biomedico	<i>h fn</i>	biomedikai park, biomedikai kutatás és fejlesztésre
parco-riserve	<i>h fn</i>	tartalékjátékos-állomány (labdarúgásban)
partecipazione record	<i>n fn</i>	rekord részvétel

partita-chiave *n fn*
 partita-scudetto *n fn*
 partito leggero *h fn*
 partito-azienda *h fn*
 partito-bonsai *h fn iron*
 partito-guida *h fn*
 partito-persona *h fn iron*
 partito-taxi *h fn iron*
 Passaportopoli *n fn inv*
 pay-lavatrice *n fn*
 pc-fono *h fn*
 pedana selvaggia *n fn*
 pedopornografico *mn*
 pensiero unico *h fn*
 pensieroprassi *h fn inv*
 pentacamione *h fn*
 perdita record *n fn*
 pericolo smog *h fn*
 pericolo terrorismo *h fn*
 personaggio-ombra *h fn*
 pesticida killer *h fn*
 pesto pulito *h fn*

 petroleuro *h fn inv*
 petrolmonarchia *n fn*
 petrolvongola *n fn tréf*
 pianeta-telecomunicazioni *h fn*
 piano fantasma *h fn*
 piano Marshall *h fn*
 piano-scuola *n fn*
 pilota-kamikaze *h fn*
 pilota-robot *h fn*
 pinochiomania *n fn*
 pioggia record *n fn*
 pistola-replica *n fn*
 plico-bomba *h fn*
 pluralismo bonsai *h fn iron*
 pluricandidato *bef mn ign/mn*
 pluricelebrato *bef mn ign/mn*
 plurielletto *bef mn ign/mn*
 pluripremiato *bef mn ign/mn*
 pluripresidente *h fn*
 pluriproprietario *h fn*
 plurirapinatore *h fn*
 plurisala *n fn*
 plurisposato *h fn/mn*
 pluristellare *mn iron*
 plurivincitore *h fn/mn*

 pluspotere *h fn*
 policonsumatore *h fn*
 polilinguismo *h fn*
 polisensorialità *n fn inv*
 polizia europea *n fn*
 polmonite-killer *n fn*

kulcs(fontosságú) mérközés
 bajnokságot eldönthető mérközés
 kis bürokráciával rendelkező párt, könnyű-párt
 vállalat-párt, vállalkozó által vezetett párt
 bonszaj-párt
 vezető-párt
 saját vezetőjével azonosuló párt
 egyedi irányvonallal nem rendelkező párt
 útlevél-botrány
 fizetős (bérelhető) mosógép
 kommunikátor (mobiltelefon)
 vendéglátóhely által illegálisan elfoglalt közterületet
 pedofil-pornográf
 különböző (politikai, gazdasági) közös gondolat hiánya
 cselekvéssel szoros kapcsolatban álló viselkedés
 ötszörös bajnok
 rekord-veszteség
 szmog-veszély
 terrorizmus-veszély
 háttérben dolgozó személy
 gyilkos növényvédőszer
 tiszta, valódi pesto (bazsalikom-mártás)
 petrol-euró, a köolajtermelők által euróban felhalmozott
 pénzügyi tartalék
 köolajtermelő államok monarchiája
 köolajjal szennyezett kagyló
 telekommunikáció világa
 szellem-akcióterv
 Marshall-terv
 iskola-reformot érintő intézkedések összessége
 kamikaze-pilóta
 robot-pilóta, robotként vezető Forma 1-es versenyző
 Pinokkió-mánia
 rekord eső
 játékpisztoly
 bombát rejtő akta
 bonszaj-pluralizmus
 (díjra) többszörösen jelölt
 többszörösen ünnevelt
 többszörösen megválasztott
 sokszorosan kitüntetett
 többszörös elnök
 többszörös tulajdonos
 többszörös rabló
 multiplex mozi
 többször házasodott
 sokcsillagos
 többszörös nyertes
 a választók által felruházott és a tényleges politikai
 hatolom közti különbség
 többféle termék fogyasztója
 több nyelv egymás mellett élése ugyanabban a társadalmi környezetben
 poliszenzoriális állapot
 Európai Unió rendőrség
 gyilkos tüdőgyulladás

poltrona-chiave	<i>n fn</i>	kulcs(fontosságú) poszt
polvere killer	<i>h fn</i>	gyilkos por
polverina killer	<i>n fn</i>	antraxot tartalmazó gyilkos por
popolarplebeo	<i>mn inv iron</i>	népi-plebejus
popolo-scimmia	<i>h fn</i>	majmoló nép
porno-attività	<i>n fn inv</i>	pornózás
pornocarriera	<i>n fn</i>	pornókarrier
porno-chic	<i>h fn/mn inv</i>	extrémén provokatív, ugyanakkor elegáns stílus
pornoimpresario	<i>h fn</i>	pornó-impreszárium
pornoritratto	<i>h fn</i>	pornófilmszínészt bemutató újságcikk
pornotassa	<i>n fn</i>	pornográf anyagok terjesztéséből származó haszonra kivetett adó
portacellulare	<i>h fn/mn</i>	mobiltelefon-tartó
portacibi	<i>h fn</i>	ételhordó (edény)
porta-computer	<i>mn</i>	notebook-táska
portalattine	<i>h fn inv</i>	sörösdoboz-tartó
portale termografico	<i>h fn</i>	termográf-portál, járművek alagútba lépés előtti anomál
portapersone	<i>h fn</i>	hőforrás lokalizátora
porta-preservativo	<i>h fn/mn</i>	háromkerekű elektromos moped mozgássérültek részére
portatelefono	<i>h fn</i>	óvszer-tartó
posto blu	<i>h fn</i>	mobiltelefon-tartó
potenza-guida	<i>n fn</i>	kék hely, helyi lakosok számára fenntartott parkolóhely
Premiopoli	<i>n fn inv iron</i>	vezető-hatalom
prestito-ponte	<i>h fn</i>	díj-botrány
prete donna	<i>h fn</i>	áthidaló-kölcson
prete-leader	<i>h fn</i>	papnő, katolikus papok feladatának ellátására felavatott nő
previsione choc	<i>n fn</i>	politikai szerepet betöltő pap
prezzo civetta	<i>h fn</i>	sokkoló előrejelzés
principio cardine	<i>h fn</i>	csalogató ár
problema-chiave	<i>h fn</i>	sarkalatos elv
processo telematico	<i>h fn</i>	kulcs(fontosságú) probléma
Prodinomics	<i>n fn iron</i>	Interneten lefolytatott per
prodotto tipico	<i>h fn</i>	a Prodi-kormány gazdaság-felfogása
professore fantasma	<i>h fn</i>	tipikus termék
proposta-choc	<i>n fn</i>	szellem-tanár, a valóságban nem oktató tanár
proteina killer	<i>n fn</i>	sokkoló javaslat
protofantascientifico	<i>mn</i>	gyilkos protein
protoindustriale	<i>mn</i>	ős-sci-fi-re vonatkozó
proto-massonico	<i>mn</i>	proto-ipari
proto-scientifico	<i>mn</i>	a korai szabadkőműves-mozgalomra vonatkozó
prototecnologico	<i>mn</i>	proto-tudományos
prova-tv	<i>n fn</i>	a korai technológiára vonatkozó
provetta selvaggia	<i>n fn</i>	labdarúgó-mérkőzésről bizonyítékként készült televíziós felvétel
provvedimento-chiave	<i>h fn</i>	jogszerűtlen mesterséges megtermékenyítés
provvedimento-shock	<i>h fn</i>	kulcs(fontosságú) intézkedés
pseudo-accordo	<i>h fn</i>	sokkoló intézkedés
pseudo-azienda	<i>n fn</i>	ál-megállapodás
pseudofeminista	<i>h/n fn/mn</i>	a piaci szempontoknak nem megfelelő szervezet
pseudo-garantista	<i>h fn</i>	ál-feminista
pseudo-pacifista	<i>h/n fn/mn</i>	az alkotmányjogi garanciákra épülő rendszer állítólagos követője
pseudo-politico	<i>mn</i>	ál-pacifista
pseudospeculazione	<i>n fn</i>	látszat-politikai
psicoacustico	<i>mn</i>	látszat-okoskodás
psicoanimazione	<i>n fn</i>	pszicho-akusztikus
psico-aromaterapia	<i>n fn</i>	rajzfilmeket alkalmazó pszichoanalízis a gyermekterápiában
		lelki aromaterápia

psico-commando	<i>h fn</i>	pszichológiai technikákat felhasználó kommandó
psicoeconomia	<i>n fn</i>	pszichológiai technikák gazdaságban való alkalmazása
psicoeducazione	<i>n fn</i>	saját mentális folyamatuk megismerésére szolgáló lelki nevelés
psico-identikit	<i>h fn</i>	(körözött személy) összerakott lelki portréja
psicoritratto	<i>h fn</i>	lelki-jellemkép
psicotattico	<i>h fn</i>	pszichotaktikus, egy akció pszichológiai és taktikai hatásait vizsgáló személy
parco biotecnologico	<i>h fn</i>	biotechnológiai park (biotechnológiai kutatásra)
pubblicazione lampo	<i>n fn</i>	villámközlés
pubblicità etnica	<i>n fn</i>	etnikai reklám, multietnikai társadalomban élő külföldiek számára készített reklám
pulisciliste	<i>mn inv</i>	(választási)lista-tisztogató
pulizia genetica	<i>n fn</i>	genetikai tisztogatás
pullman-navetta	<i>h fn inv</i>	tranzit-busz
punta record	<i>n fn</i>	rekord-szint
quattro giorni	<i>n fn inv</i>	négynapos rendezvény
questione chiave	<i>n fn</i>	kulcs(fontosságú) kérdés
racconto choc	<i>h fn</i>	sokkoló elbeszélés
racconto-fiume	<i>h fn</i>	véget nem érő elbeszélés
radicalpolista	<i>h/n fn</i>	a Szabadság Pólusához tartozó radikális politikus
radio base	<i>h fn/mn inv</i>	alap-rádióátlomás; rádióhullám szórására vonatkozó
radio-box	<i>n fn inv</i>	Box utca-rádió, a Forma-1-es istállóknak keringő pletykák
radiochemioterapia	<i>n fn</i>	sugár-és kemoterápia
radiofarmaco	<i>h fn</i>	rádiumot tartalmazó gyógyszer nukleáris orvosláshoz
radiomercato	<i>h fn</i>	a futball-piacról keringő pletykák, szóbeszéddek
ragazza soldato	<i>n fn</i>	női katona
ragazzino schiavo	<i>h fn</i>	rabszolga gyerek
ragazzo killer	<i>h fn</i>	fiatal gyilkos
ragazzo prodigio	<i>h fn</i>	csodagyerek
rapimento-lampo	<i>h fn</i>	villámemberrablás
rapinatore-killer	<i>h fn</i>	embert ölő rabló
recupero record	<i>h fn</i>	rekord felépülés
recupero-lampo	<i>h fn</i>	elmaradt mérkőzés villámszerű lejártszára
referendum-day	<i>h fn inv</i>	népszavazás-nap
regione-polveriera	<i>n fn</i>	puskaporos régió
relazione-bomba	<i>n fn</i>	meghökkenítő beszámoló
reparto-bunker	<i>h fn</i>	bunkerszerű (főleg kórházi) osztály
retomania	<i>n fn</i>	világháló-mánia
ricerca spettacolo	<i>n fn</i>	látványos kutatás
richiesta boom	<i>n fn</i>	kérélmek robbanásszerű növekedése
Rifiutopoli	<i>n fn inv</i>	hulladék-botrány
riforma bonsai	<i>n fn</i>	bonszaj-reform, korlátozott hatású reform
riforma-ponte	<i>n fn</i>	áthidaló-reform
rimpasto-lampo	<i>h fn</i>	villám-kormányátalakítás
rimpatrio assistito	<i>h fn</i>	kísérlettel történő hazatoloncolás
ripara-cellule	<i>mn inv</i>	sejt-visszaállító
riproduzione-pirata	<i>n fn</i>	kalóz-utánszat, szerzői jogdíjról szóló törvény áthágásával előállított termék
risarcimento record	<i>h fn</i>	rekord kártérítés
riscatto-record	<i>h fn</i>	rekord-zsarolás
rischio allergie	<i>h fn</i>	allergia-veszély
rischio amianto	<i>h fn</i>	aszbeszt-veszély
rischio antisemitismo	<i>h fn</i>	antiszemitizmus-veszély
rischio asma	<i>h fn</i>	asztma-veszély
rischio contaminazione	<i>h fn</i>	fertőzés-veszély

rischio mobilità	<i>h fn</i>	munkaerő mobilitás-veszély
rischio terrorismo	<i>h fn</i>	terrorizmus-veszély
rischio-attentati	<i>h fn</i>	terrortámadás-veszély
rischio-ozono	<i>h fn</i>	ózon-veszély
risoterapia	<i>n fn</i>	nevetés-terápia
risultato-boom	<i>h fn</i>	szenzációs eredmény
risultato-choc	<i>h fn</i>	sokkoló eredmény
riunione-lampo	<i>n fn</i>	villámgyűlés
rivelazione-choc	<i>n fn</i>	sokkoló leleplezés, feltárás
robo-gioco	<i>h fn</i>	játékrobot
robot-chirurgo	<i>h fn</i>	sebész-robot
robot-maggiordomo	<i>h fn</i>	házvezető-robot
robot-sub	<i>h fn</i>	tengerfenék kutató búvár-robot
Roma-mania	<i>n fn tréf</i>	A. S. Roma-mánia
rosso-nero	<i>mn</i>	a jobb- és a baloldal közti politikai szövetségre vonatkozó
rubapalloni	<i>h fn tréf</i>	labda-elcsenő (labdarúgó)
rubasoldi	<i>mn inv iron</i>	pénz-elcsedő (intézkedés)
rubavoti	<i>h fn/mn inv pej</i>	voks-lopó (személy)
ruolo-chiave	<i>h fn</i>	kulcs(fontosságú) szerep
saccologo	<i>h fn tréf</i>	Arrigo Sacchi-szakértő
sado-voluttà	<i>n fn inv</i>	szado-gyönyör, mások szenvedésekor érzett élvezet
sagoma-limite	<i>n fn</i>	szállítóeszközök gyártásakor használt méret-sablon
		autómatuszálem-mentő, a kötelező ólommentes benzinnel való
		működés okozta problémáitól megmentő
salva carrette	<i>mn inv</i>	Cesare Previti perекtől megmentő
salva Previti	<i>mn inv</i>	látás-mentő
salva vista	<i>mn inv</i>	bank-mentő (intézkedés)
salvabanche	<i>mn inv</i>	Berlusconi-mentő
salvaBerlusconi	<i>mn inv</i>	költségvetés-mentő
salvabilanci	<i>mn inv</i>	labdarúgás-mentő (az adós labdarúgócsapatok helyzetének megoldására)
salva-calcio	<i>mn inv</i>	boka-mentő, boka traumájától védő
salva-caviglie	<i>mn inv</i>	(biztosító) társaság-mentő
salva-compagnie	<i>mn inv</i>	deficit-mentő
salvadeficit	<i>mn inv</i>	családi egység mentő
salva-famiglie	<i>mn inv</i>	agyvérzéstől megmentő
salva-ictus	<i>mn inv</i>	ártatlan-mentő, még nem bizonyított bűnösségű személyt mentő
salvainnocenti	<i>mn inv</i>	Olaszország egységét megmentő
salva-Italia	<i>mn inv</i>	rabló-felmentő, főként korrupciós bűncselekmények elévülését
		elérni akaró
salvaladri	<i>mn</i>	munkahelymentő
salva-lavoro	<i>mn inv</i>	edzőket (szankcióktól) felmentő
salvallenatori	<i>mn inv tréf</i>	nyugdíj-megmentő
salvapensioni	<i>mn inv</i>	per szabályos lebonyolítását elősegítő
salvaprocessi	<i>mn inv</i>	(jogosítvány) pontmegmentő
salvapunti	<i>mn inv</i>	szamba-pálya, a riói karnevál szamba-pályája
sambodromo	<i>h fn</i>	a San Remó-i Dalfesztivál dalait alkalmazó terápia
sanremoterapia	<i>n fn tréf</i>	gyilkos kő
sasso killer	<i>h fn</i>	bankot robbantó (játék)
sbancatutto	<i>mn inv</i>	erőműépítést előmozdító
sbloccacentrali	<i>mn inv</i>	hálózat-liberalizációt előmozdító
sblocca-reti	<i>mn inv</i>	autó-üző, magán gépkocsikat forgalomból kivevő, számukat csökkentő
scaccia-auto	<i>mn inv</i>	válság-üző
scacciaacrisi	<i>mn inv</i>	fájdaloműző
scacciadolori	<i>h fn inv</i>	só eltávolító (bőrről)
scacciasale	<i>mn inv</i>	Claudio Scajola támogatója
Scajola boy	<i>h fn</i>	

scambi boom	<i>h fn tsz</i>	értékpapírcserék robbanásszerű növekedése
sciacquacoscienze	<i>mn inv iron</i>	öntudat-öblítő
scienza-spettacolo	<i>n fn</i>	látvány-tudomány
scoperta choc	<i>n fn</i>	sokkoló felfedezés
scoperta-denuncia	<i>n fn</i>	(bűncselekményt, vagy bűnügyi jelenséget) feljelentő felfedezés
scossa-boato	<i>n fn</i>	robbanással kísért földrengés
scuola-azienda	<i>n fn</i>	vállalat-iskola, vállalati hatékonysággal működő iskola
seggio fantasma	<i>h fn</i>	szellem-mandátum, semelyik párthoz vagy mozgalomhoz sem tartozó parlamenti mandátum
sensore-spia	<i>h fn</i>	(személy, vagy jármű mozgását kísérő) szenzoros jelzőkészülék
sentenza fantasma	<i>n fn</i>	szellem-ítélet, amelynek nincs nyoma a hivatalokban
sentenza-choc	<i>n fn</i>	sokkoló ítélet
senza quorum	<i>mn inv iron tréf</i>	küszöbérték nélkül (választáskor, illetve népszavazáskor)
sequestro-lampo	<i>h fn</i>	villámemberrablás
serata-evento	<i>n fn</i>	látványos-est
servizio-fiume	<i>h fn</i>	hosszú újságcikk, riport
sessualmente corretto	<i>h fn iron</i>	szexuálisan korrekt, szexualitás kiegyensúlyozott társadalmi
sestetto-base	<i>h fn</i>	ábrázolásának megfelelő
settimana nera	<i>n fn</i>	kezdő hatos (röplabdánál)
settore-guida	<i>h fn</i>	fekete hét
sexy scandalo	<i>h fn</i>	vezető ágazat
sexy truffa	<i>n fn</i>	szexbotrány
sexy-sito	<i>h fn</i>	szex-átverés
sexy-tubino	<i>h fn</i>	erotikus web-oldal
sexy-viaggio	<i>h fn</i>	testhez simuló szexis ruha
sfasciavetrine	<i>h fn inv</i>	szex-út
sfila-facile	<i>mn inv</i>	kirakat-zúzó vandál
sfilata-evento	<i>n fn</i>	könnyen felhúzzható (ruhadarab)
sfilata-kolossal	<i>n fn</i>	esemény-divatbemutató
sfilata-show	<i>n fn</i>	kolosszális divatbemutató
sfora-dati	<i>mn inv</i>	show-szerű divatbemutató
simil cuoco	<i>h fn iron tréf</i>	adat-ontó
simil-cruciverba	<i>h fn inv</i>	szakács-hasonló, tv-műsorban szakácsnak álló személy
simil-giovane	<i>mn iron</i>	keresztrefjévenyhez hasonló játék
simil-matrimonio	<i>h fn</i>	fiatalnak tűnni akaró
simil-militare	<i>mn</i>	házasságszerű stabil kötelék
simil-orgasmico	<i>mn</i>	katonai szervezet-szerű
sindacatocrazia	<i>n fn</i>	orgazmus-szerű
sindacato-pensiero	<i>h fn inv iron</i>	szakszervezet-uralom
sindaco-manager	<i>h fn</i>	szakszervezet-gondolat, cselekvésre inspiráló gondolat
sindaco-sceriffo	<i>h fn</i>	menedzser-polgármester
sistema operativo bonsai	<i>h fn tréf</i>	seriff-polgármester, a városi bűnözés ellen fellépő polgármester
sistema-record	<i>h fn</i>	bonszaj-operációsrendszer
sito-madre	<i>h fn</i>	több kombinációs lehetőséget nyújtó szerencsejáték-szisztéma
sito-simbolo	<i>h fn</i>	sok más linket tartalmazó internetes oldal
sito-trappola	<i>h fn</i>	szimbólum internetes oldal
slavina killer	<i>n fn</i>	csali internetes oldal (pedofilok lebuktatására)
slow-food-dipendente	<i>h/n fn</i>	gyilkos lavina
società-fantasma	<i>n fn inv</i>	slow-food-függő, komótos étkezés függő
socio guida	<i>h fn</i>	fantom-cég
Sofia-day	<i>h fn inv</i>	vezető-tag, vállalat részvényeinek többségével rendelkező tag
soggetto-chiave	<i>h fn</i>	Sofia Loren-nap
soglia limite	<i>n fn</i>	kulcs(fontosságú) alany (egy probléma megoldásakor)
soglia-usura	<i>n fn</i>	határ-küszöbérték
		uzsora-küszöbérték

sogno italiano	<i>h fn iron</i>	olasz álom
soluzione-tampone	<i>n fn</i>	átmeneti megoldás
sommersgibile-robot	<i>h fn</i>	robot-tengeralattjáró
sommersgibile-spia	<i>h fn</i>	kémtengeralattjáró
sondaggiomania	<i>n fn</i>	felmérés-mánia
sorpassometro	<i>h fn</i>	előzés-mérő (közúti ellenőrző) rendszer
sottabito-gioiello	<i>h fn</i>	ékszer-kombiné
spaccagambe	<i>mn inv</i>	lábszártörő, labdarúgónak nagy megerőltetést jelentő
spaccamondo	<i>h fn/mn inv iron tréf</i>	mindent megmozgató (ember)
spaccapoli	<i>mn inv</i>	parlamenti ellentétes pólus egységét fenyegető
spaccavetrine	<i>h/n fn inv</i>	kirakatüveg-zúzó
spaghetti rap	<i>h fn inv tréf</i>	spagetti-rap, rap olasz módra
Spaghetti Welfare	<i>h fn inv iron pej</i>	spagetti-népjólét
spaghetti-porno	<i>h fn inv tréf</i>	spagetti-pornó, pornó olasz módra
sparabattute	<i>h/n fn inv</i>	szellemes bemondás-lökő
sparanumeri	<i>h fn inv iron</i>	demoszkópikus felmérések szakértője
sparatutto	<i>mn tréf</i>	mindenrelővő (videójátéknál)
spareggio-salvezza	<i>h fn</i>	megmentő-döntetlen, csapatot a kieséstől megmentő döntetlen mérkőzés
spareggio-scuDETto	<i>h fn</i>	bajnoksági-döntetlen, a labdarúgó-bajnokságot meghatározó
spareggio-verità	<i>h fn</i>	döntetlen mérkőzés
spazio-business	<i>h fn</i>	két csapat közti versengést végleg lezáró döntetlen mérkőzés
spazio-gioco	<i>h fn</i>	munkasarok
spazio-nursey	<i>h fn</i>	játszósarok, játszótér
spazzatutto	<i>mn inv</i>	dada-sarok, gyermeksarok,
spleotrekking	<i>h fn inv</i>	mindent elsőprő
spermatologia	<i>n fn</i>	barlangi gyalogos túra
spermatogenico	<i>mn</i>	spermabálványozás
spesa record	<i>n fn</i>	spermaképző
spettacolo-evento	<i>h fn</i>	rekord kiadás
spezzacuore	<i>mn</i>	szabadtéri előadás, happening
spingitubo	<i>mn</i>	szívmegeőltető
spostaprocessi	<i>mn inv</i>	csőtoló
spot comparativo	<i>h fn</i>	per székhelyét elmozdító (törvény)
spot zanzara	<i>h fn</i>	összehasonlító reklámspot
sprint-scuDETto	<i>h fn</i>	szűnyog-spot, erőszakos, idegesítő reklámspot
squadra baby	<i>n fn</i>	bajnoki sprint
squadra fantasma	<i>n fn</i>	fiatal labdarúgócsapat
squadra-rivelazione	<i>n fn</i>	szellem-csapat, a vártnál rosszabbul játszó csapat
squadra-weekend	<i>n fn</i>	félfedezés-csapat
stalla fantasma	<i>n fn</i>	csak hétvégén dolgozó alkalmazottak csoportja
stampafoto	<i>h fn</i>	szellem-istálló, állami támogatás elnyerésére csak papíron létező istálló
stanziamento record	<i>h fn</i>	fényképnymató
statale-killer	<i>n fn</i>	rekord költségvetési előirányzat
stato-isola	<i>h fn</i>	gyilkos országút
Stival day	<i>h fn inv</i>	szigetállam
stivale-infradito	<i>h fn</i>	Csizma-nap, velencei kereskedők által szervezett tiltakozás
stoffs-cartas	<i>n fn</i>	a dagály ellen még meg nem hozott intézkedések miatt
strada-killer	<i>n fn</i>	lábujjelválasztós csizmaszerű szandál
strada-museo	<i>n fn</i>	papírszövet, papírhoz hasonló szövet
strage kamikaze	<i>n fn</i>	halálos áldozatokat követelő közút
strapazza-Vip	<i>mn inv tréf</i>	múzeum-utca, múzeumszerű sétálóutca
strappaplausu	<i>mn</i>	kamikaze-vérgengés
strappasorriso	<i>mn</i>	vip-günyoló
		taps-fakasztó, taps-hozó
		mosoly-hozó

striscia blu *n fn*
 striscia rosa *n fn*
 strizzamuscoli *h fn inv tréf*
 studio-pilota *h fn*
 stufa killer *n fn*
 stupro etnico *h fn*
 sturapartita *mn tréf*
 Svendopoli *n fn inv*
 svuotacareceri *mn inv pej*
 svuotacelle *mn inv pej*
 taglia-code *mn inv*
 taglia-deficit *mn inv*
 taglia-spesa *mn*
 taglia-tondino *h fn inv*
 tangenziale-day *h fn inv*
 tappa-lampo *n fn*
 tardo-democristiano *mn*
 tariffa week end *n fn*
 tariffe record *n fn tsz*
 tasso-soglia *h fn*
 taxi collettivo *h fn*
 techno protesta *n fn*
 tecno-biancheria *n fn*
 tecno-alleato *h fn*
 tecno-amante *h/n fn tréf*
 tecno-boom *h fn inv*
 tecno carta *n fn*
 tecnofarmaco *h fn*
 tecnofobico *mn*
 tecno-lusso *h fn inv*
 tecnomania *n fn*
 tecnoprofessione *n fn*
 tecnosinistra *n fn*
 tecno-sospettoso *mn inv*
 tecno-spione *h fn iron tréf*
 tecno-tombola *n fn*
 tecno-Verdi *h fnt sz*
 tecno woman *n fn inv*
 tele-criminologo *h fn*
 telebiografia *n fn*
 telecalcio *h fn inv*
 telecamera selvaggia *n fn*
 telecamera-sonda *n fn*
 telecamera-spia *n fn*
 tele-certificato *h fn*
 d'autenticità *h fn*
 tele-chirurgo *h fn*
 teledieta *n fn*
 tele-enigmista *h fn*
 telefinanziere *h fn*
 telefonata-fiume *n fn*
 telefonini-boom *h fn*
 telefonino-dipendente *h/n fn*
 telefonino-Internet *h fn*

kék sáv, a helyi lakosok számára fenntartott parkoló helyet
 kijelölő sáv
 rózsaszín sáv, kismamák számára fenntartott parkolót jelző sáv
 izom-csavaró, erőnléti edző
 próba-tanulmány, pilóta-tanulmány
 halált okozó kályha
 etnikai nemi erőszak
 mérkőzés győzelme előtt utat nyitó
 ingatlankiárustási-botrány
 börtön-kiürítő
 börtöncella-kiürítő
 sorbaállást megszüntető
 deficitcsökkentő
 kiadáscsökkentő
 korongvágó olló
 Mestre-t elkerülő körgyűrű építésének csúszása miatti tiltakozás
 villámetap
 kereszténydemokrata időszak végére vonatkozó
 hétvégi díjszabás
 rekord-tarifa
 kamatküszöb
 kollektív taxi, előre meghatározott útvonalon közlekedő taxi
 techno zenére való tiltakozás
 technológiailag innovatív anyagból készült fehérenemű
 technológia-szövegséges
 technológia-imádó
 technológiai robbanás, hirtelen emelkedés a technológiai iparban
 techno-papír, technológiailag innovatív, a papírhoz hasonló anyag
 fejlett technológiával készült gyógyszer
 technofób, új technológiától tartózkodó
 technológiailag innovatív anyagból készült luxus ruha
 techno-mánia, új technológiák túlzott használata
 technológiához kapcsolódó foglalkozás
 technológia felé nyitó baloldal
 tecno-gyanakvó, technológia iránt bizalmatlan
 állampolgárok magánéletét megfigyelő technológiai rendszer
 techno-bingó játék
 techno-Zöldek, az új technológiára nyitott Zöld párti militánsok
 techno-nő
 tévés-kriminológus, tévéműsorban elemző kriminológus
 televíziós életrajz
 televíziós futball, tévében közvetített labdarúgás
 illegális figyelőkamera
 sebészeti mikrokamera
 parkoló autókat vagy azok sebességét figyelő kamera
 tévéshopban árusított művészeti alkotás televíziós eredetiség
 bizonyítványa
 telematikussal eszközökkel műtő sebész
 televízióban reklámozott fogyókúra
 televíziós fejtörő megfejtője
 televíziós műsorban befektetési alapokat ajánló pénzügyi szakember
 véget nem érő telefonbeszélgetés
 mobiltelefonladások robbanásszerű emelkedése
 mobiltelefon-függő
 Internet-telefon, harmadik generációs (mindenttudó) mobiltelefon

telegatto *h fn*
 telegioielliere *h fn*
 tele-gogna *n fn*
 teleguerra *n fn*
 Telembroglionopoli *n fn inv iron tréf*

Telekabul *h fn inv*
 telelaser *h fn inv*
 telemanipolato *bef mn ign/mn*
 Tele Milosevic *n fn inv*
 telenavigatore *h fn*
 tele-necrologio *h fn iron*
 tele-pornografico *mn*
 telepresenza *n fn*
 teleputer *h fn inv*
 tele-teologia *n fn inv*
 teletifoso *h fn*
 teletraduttore *h fn*
 teletruffa *n fn*
 televisita *n fn*
 tendostruttura *n fn*
 termodistruttore *h fn*
 termo-igrofilo *mn*
 termovalorizzatore *h fn*
 termovalorizzazione *n fn*
 terapia-shock *n fn*
 terraformare *ts i*
 terrorista-kamikaze *h/n fn*
 tessera elettorale *n fn*
 test chiave *h fn inv*
 testimone-chiave *h/n fn*
 testo-bozza *h fn*
 testo pirata *h fn*
 texofilo *h fn/mn tréf*
 ticologo *h fn*
 tir killer *h fn inv*
 tiragraffi *h fn inv*
 tiraunghie *h fn inv*
 tir-bomba *h fn inv*
 tir-lumaca *h fn inv*
 titolo simbolo *h fn*
 toga azzurra *n fn*
 toga selvaggia *n fn*
 toghe nere *n fn tsz*
 tolkienmaniaco *h fn*
 tonaca rossa *n fn*
 totoallenatore *h fn*
 totoarcivescovo *h fn*
 totocandidato *h fn*
 totodirettore *h fn*
 totoformazione *h fn*
 totoguerra *h fn*
 totopresidente *h fn*
 toto-Quirinale *h fn inv*

Tévémacska: a *TV sorrisi e canzoni* olasz tv-műsorújság 1968-ban elindított díja
 tévéshopos ékszerész
 televíziós pellengér
 televízió által közvetített háború
 tévénezők átverési-botránya
 az olasz állami televízió, a Rai harmadik csatornájának elnevezése,
 a baloldalhoz való közelsége miatt
 lézeres traffipax
 távirányított
 Milošević-párti televízió
 tévéen közvetített hajóversenyek drukker
 tévés-nekrológ
 Interneten hozzáférhető pornográfiára vonatkozó
 internetes jelenlét
 kommunikátor (mobiltelefon)
 televíziós teológia, a tévé világának kritikus elemzése
 televíziós drukker
 a fordítandó anyagokat az interneten kézhez kapó fordító
 televíziós-átverés
 virtuális látogatás televíziós kapcsolat révén
 kiállítási sátor
 hulladékégető
 hő- és nedvességszerető
 hőfelhasználó berendezés (hulladékégető)
 hőfelhasználás
 sokkterápia
 a Föhlöz hasonlóvá tenni
 kamikaze-terrorista
 választási igazolvány
 kulcs(fontosságú) teszt
 kulcs(fontosságú) tanú
 dokumentum szövegének első változata
 kalóz szöveg
 Tex Willer (olasz képregényfigura)-rajongó
 sorslátó
 gyilkos kamion
 karomélesítő (fa) macskáknak
 karomélesítő (fa) macskáknak
 bombával megrakott kamion
 csigalassúságú kamion
 szimbólikus értékű értékpapír
 égszínké bíró, mérsékelt politikai nézeteket valló bíró
 hirtelen tartott, nem szabályozott ügyvéd-sztrájk
 jobboldali bírák
 Tolkien-mániás
 vörös-csuhás, baloldali pap
 edző kinevezésének latolgatása
 érsek-kinevezés latolgatás
 jelöltlatolgatás (választások alkalmával)
 igazgató kinevezésének latolgatása
 futbalcsapat összetételének latolgatása
 háború kimenetelének latolgatása
 elnökválasztási latolgatás
 köztársaságielnök-választás előrejelzése

toto-recessione	<i>h fn</i>	recesszió-prognózis
totosede	<i>h fn</i>	rendezvény helyének latolgatása
totovincitore	<i>h fn</i>	díj nyertesének találgatása
Tottidipendente	<i>mn</i>	Francesco Totti-függő
tovagliometro	<i>h fn</i>	jövedelemmérő rendszer a vendéglátásban a terítékek alapján
trapiantologico	<i>mn</i>	szervátültetési
trapiantologo	<i>h fn</i>	transzplantológus, szervátültető sebész
trapianto-ponte	<i>h fn</i>	átmeneti transzplantáció
trappola biologica	<i>n fn</i>	tigrisszúnyog-lárva csapda
trascinanopoli	<i>h fn inv</i>	népet magával ragadó, széles publikum lelkesedését felkeltő személy
trattativa-trappola	<i>n fn</i>	kelepcé-tárgyalás, beszélgetőpartnert nehéz helyzetbe hozó tárgyalás
tre giorni	<i>n fn</i>	háromnapos rendezvény
Tremontidipendente	<i>mn iron</i>	Giulio Tremonti-függő
tubo-bomba	<i>h fn</i>	csőbomba
tulipanomania	<i>n fn</i>	tulipán-mánia
turbocapitalismo	<i>h fn</i>	turbókapitalizmus
turbocapitalista	<i>mn</i>	turbókapitalista
turbogruppo	<i>h fn</i>	turbinás energiagenerátor
turboliberismo	<i>h fn</i>	nemzetközi szabadkereskedelmet hirdető irányzat gyorsított változata
turcofono	<i>mn</i>	törökül beszélő
turismo bellico	<i>h fn</i>	háborús turizmus
turismo-pacchetto	<i>h fn</i>	csomagokat nyújtó idegenforgalom
tuta porpora	<i>n fn iron tréf</i>	globalizációellenes pap
Tv-filtro	<i>n fn</i>	a valóság és a nézők között szűrőként működő televíziós műsorok
Tv-mappa	<i>n fn</i>	térkép-tv, televízió, mint vonatkozási pont
udienza lampo	<i>n fn</i>	vilámkihallgatás
Umanopoli	<i>n fn inv tréf</i>	az emberi nemet érintő hatalmas botrány
undici-base	<i>h fn inv</i>	a kezdő 11 (labdarúgásban)
Universitopoli	<i>n fn inv</i>	egyetem-botrány, egyetemi pályázati-bunda
uomo macchina	<i>h fn</i>	operatőr, mérnök-operatőr
uomo-assist	<i>h fn</i>	kedvező akcióhoz hozzájáruló, asszisztáló játékos
uomo-bambino	<i>h fn</i>	infantilis felnőtt
uomo-bandiera	<i>h fn</i>	frontember
uomo-bomba	<i>h fn</i>	bombával felszerelkezett ember
uomo-campionato	<i>h fn</i>	bajnokságot eldöntő labdarúgócsapat tagja
uomo-cavallo	<i>h fn</i>	gyors és ellenálló futó
uomo-comunicazione	<i>h fn</i>	kommunikációs ember, szóvivő (politikai párt, mozgalom, intézmény élén)
uomo-contrassegno	<i>h fn</i>	választási lista nevét adó jelölt
uomo-derby	<i>h fn</i>	a rangadót eldöntő labdarúgó
uomo-fotocopia	<i>h fn</i>	klónozott ember
uomo-mammo	<i>h fn tréf</i>	emlős-férfi: terhességet kihordani képes férfi
uomo-mercato	<i>h fn</i>	labdarúgók szerződötetésével foglalkozó menedzser
uomo-ombra	<i>h fn</i>	árnyék-ember, háttérben maradó személy
uomo-ovunque	<i>h fn</i>	pályán mindenhol felbukkanó univerzális labdarúgó
uomo-pesce	<i>h fn</i>	hal-ember, tehetséges úszó
uomo-scudetto	<i>h fn</i>	labdarúgóbjajbnokság embere
uomo-simbolo	<i>h fn</i>	szimbólum-ember
uomo-squadra	<i>h fn</i>	csapatjátékos
uomo-topo	<i>h fn</i>	patkány-ember, csatornában szabotázásra készülő ember
utero-macchina	<i>h fn</i>	mesterséges anyaméh (kísérleti eszköz)
utile boom	<i>h fn</i>	szenzációs haszon
utile record	<i>h fn</i>	rekord haszon
vacanza-truffa	<i>n fn</i>	átverés-vakáció
vagone lercio	<i>h fn</i>	undorító vasútkocsi: vasúti dolgozók be nem jelentett

valanga-killer	<i>n fn</i>	sztrájkja, amely alatt nem tisztították a vasúti kocsikat
Vallettopoli	<i>n fn iron</i>	gyilkos hógörgeteg
valore-soglia	<i>h fn</i>	televíziós show-girlekkel kapcsolatos botrány
vano marsupiato	<i>h fn</i>	küszöbérték
varco elettronico	<i>h fn</i>	autóülésen, vagy annak ajtaján található zsebes tárolórész
varietà-simbolo	<i>n fn</i>	főleg gépkocsik a forgalom elől elzárt területekre való bejutását
vedo-nudo	<i>mn</i>	kamerával ellenőrző rendszer
velivolo-kamikaze	<i>h fn</i>	szimbólum-termékváltozat: egy bizonyos terület termékének
velivolo-robot	<i>h fn</i>	szimbóluma
vendite-boom	<i>n fn tsz</i>	csupaszon látszó, átlátszó
venerdi nero	<i>h fn</i>	kamikaze repülőgép
venetocentrismo	<i>h fn</i>	pilóta nélküli, távirányított repülő
verbale-choc	<i>h fn</i>	eladások megugró száma
verdetto shock	<i>h fn</i>	fekete péntek
vernice pulita	<i>n fn</i>	Veneto (tartomány)-központúság
Veron-dipendente	<i>h fn/mn</i>	sokkoló jegyzőkönyv
vertice-fiume	<i>h fn</i>	sokkoló ítélet
vertice-sicurezza	<i>h fn</i>	víz alapú tiszta festék
vetero-antiamericanismo	<i>h fn</i>	Juan Sebastián Veron-függő
vetero-classista	<i>mn</i>	véget nem érő csúcsértekezlet
vetero-gollista	<i>mn</i>	biztonsági csúcsértekezlet
veterosinistrese	<i>mn</i>	túlhaladott Amerika-ellenesség
veteroterzmondista	<i>mn</i>	túlhaladott osztálypolitikai
vettura condivisa	<i>n fn</i>	túlhaladott gaullista
vettura-idea	<i>n fn</i>	túlhaladott baloldali
viaggio fantasma	<i>h fn</i>	túlhaladott fejlődő világ-felfogás
viaggio-lampo	<i>h fn</i>	(több utas által költségsökkentés érdekében) megosztott autó
videoattivismo	<i>h fn</i>	hi-tec jármű
videoattivista	<i>h/n fn</i>	szellem-utazás, szervezők hibájából meghiúsult utazás
videochoc	<i>h fn inv</i>	villámutazás
videodiario	<i>h fn</i>	videofilm-készítés jelentős társadalmi eseményekről
videofonia	<i>n fn</i>	videoaktivista, aki videofilmeket készít jelentős társadalmi
videofonino	<i>h fn</i>	eseményekről
videoguerra	<i>n fn</i>	sokkoló videó
videoimbonitore	<i>h fn iron</i>	videonapló
videoinstallazione	<i>n fn</i>	videotelefónia
videointerrogatorio	<i>h fn</i>	videotelefon
videoludico	<i>mn</i>	televízió által közvetített háború
videoperatore	<i>h fn</i>	tévéshoppos átverő személy
video-verità	<i>h fn inv</i>	videoinstalláció
Vieri-dipendente	<i>h fn/mn</i>	videokihallgatás
vigilante telematico	<i>h fn</i>	videójátékra vonatkozó
villettopoli	<i>n fn inv</i>	videofilm-operatőr
vincita record	<i>n fn</i>	az igazságot bemutató videofelvétel
virus atipico	<i>h fn</i>	Christian Vieri-függő
virus-kamikaze	<i>h fn inv</i>	telematikus felügyelő, internetes hálózatot és informatikai
vociomane	<i>h/n fn iron</i>	vírusokat felügyelő rendszer
volata-scutetto	<i>n fn</i>	villa-város
volgoradio	<i>n fn inv pej</i>	rekord nyערemény
vulcano killer	<i>h fn</i>	atípusos vírus
		kamikaze-vírus (számítógépprogram-vírus)
		operamánias
		bajnoksági véghajrá
		kommersz zenét sugárzó rádió
		gyilkos vulkán

Wall Street-dipendente	<i>h/n fn/mn</i>	Wall Street-függő
web-sondaggio	<i>h fn</i>	internetes felmérés
web-tg	<i>h fn inv</i>	internetes tv-híradó
windowfobo	<i>h fn tréf</i>	Windows-gyűlölő (felhasználó)
zaino-bomba	<i>h fn</i>	hátizsák(ban elrejtett) bomba
zerovirgola	<i>h fn iron</i>	nulla egész...
ziddishfono	<i>mn</i>	jiddist beszélő
zona punti	<i>n fn</i>	a Forma 1-es futam első hat pozíciója
zona-retroceSSIONe	<i>n fn</i>	a bajnoki tabella utolsó négy helye
zona-scudetto	<i>n fn</i>	a bajnokesélyes csapatok csoportja
zona-tampone	<i>n fn</i>	ütköző-zóna
zoomafia	<i>n fn</i>	illegális állatkereskedelemmel foglalkozó szervezett bűnszervezet